NEWROZ

Aylık Siyasal - Kültürel Dergi
Sayı 12, Aralık 1992, Fiatı: 8000 TL

"İç harekât":
Sonu baştan belli!..

www.alevibirlik.org

NEWROZ

AYLIK SİYASAL-KÜLTÜREL DERGİ

Newroz Yayıncılık
Sahibi
Hüseyin ALATAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
Remzi BİLGET
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Mustafa ARSLAN

Yönetim Yeri
Kemalpaşa Mah. Defteremini Sk.
No: 2/4 Akkoyun Apt. Kat: 4 D:10
Aksaray /İSTANBUL
Tel-Fax: 511 96 56

Adıyaman İrtibat Bürosu
Ali GÖKKAYA
Ulucami Mah. Gölbaşı Cad.
Korunanlar Pasajı No: P/25
ADIYAMAN

Diyarbakır İrtibat Bürosu
Nusrettin MAÇİN
İnönü Cad. Kahraman İşhanı
Kat: 2/15 DİYARBAKIR
Tel: 247374

Gaziantep İrtibat Bürosu
Sait YILDIRIM
Karagöz Cad. Gören İşhanı
Kat: 3 No: 5 G.ANTEP
Tel: 20 28 40

Malatya İrtibat Bürosu
Hasan BURAN
Hamidiye Mah. Nasuhi Cad.
İnan İşhanı Kat: 2 No: 69
MALATYA

İsviçre Temsilciliği
Hüseyin İÇLİ
West. Str-19
6314 Unterageri - SCHWEİZ
Tel: 0 42720281

Almanya Temsilciliği
Mehmet DURMUŞ
Linden Str - 42
4150 Krefeld - ALMANYA
Tel: 2151 30 390

Dizgi: Asmin

Kapak Tasarım: Ajans Pelê Sor
Baskı: Uygun Basım LTD. ŞTİ.
Dağıtım: YAYSAT

Banka Hesap No:
Hüseyin ALATAŞ
Türkiye İş Bankası Aksaray Şubesi
Yurtiçi Hesap: 1002-300-975165
Yurtdışı Döviz Hesap: 30100-91599

Abone Koşulları ve Birim Fiatları:
Yurtiçi: Aylık Birim Fiatı: 8.000 TL
Yıllık Abone Bedeli: 80.000 TL

Yurtdışı:	**Yıllık Abone Bedeli**
Almanya: 5 DM	Almanya: 60 DM
Fransa: 15 FF	Fransa: 180 FF
İsviçre: 5 SF	İsviçre: 60 SF

İÇİNDEKİLER

Sunu..... 1
İç Harekat: Soykırım ve Sürgün Kararı 2
Üçlü Ant ve Kürt Federe Devleti..... 5
İnsan Hakları Haftası ve Haksızlıklar... 8
Maraş Katliamı..... 9
Ayın İçinden..... 10
Kürtlere Karşı Rus Silahları..... 12
Çekiç Güç ve TC'nin Şantajı..... 13
Çerkeslerin Kamuoyuna Çağrısı..... 14
"Kore'yi Ayıran Duvar Yıkılmalıdır"..... 15
Almanya'da Büyüyen Irkçılık..... 16
Edip Akbayram'la Söyleşi..... 18
Başı Gövdeden Koparmamak..... 21
80'lik Alman Komünisti..... 24
"Aydın Köleler"..... 26
Legal Mücadelede Yaşanılan Tıkanıklığın Bazı Nedenleri..... 29
Kitle Örgütlenmesine Bakış..... 32
Ulusal Soruna Somut ve Tarihsel Yaklaşım (III)..... 35
Mehabat Kürt Cumhuriyeti (I)..... 45
Jîyîna Lenîn (II)..... 52
Sîya Evine..... 58
Dersên Zmanê Kurdî (XII)..... 59
Okurlardan..... 63

www.arsivakurdi.org

SUNU

İç harekat"tan "Dış harekat"a.... ve yeniden "iç harekat"a.... TC'nin G. Kürdistan'a saldırısının ardından yeni bir propaganda bombardımanı başlattığı, savaşı bir üst boyuta tırmandırmak istediği şu günlerde siz değerli okurlarımıza merhaba diyoruz.

Türkiye'de asıl iktidar sahipleri biliniyor. Silahlı güçler TC'nin kuruluşundan buyana iktidardalar. Biçimde değişiklikler oldu; öz ise hep aynı kaldı. İktidarın görüntüsünü oluşturan güçler (Hükümetler, Meclisler ve yargı), kamuoyunun desteğiyle zaman zaman iktidar ortağı konumlar kazandılar. Ancak, her keresinde darbeyle, muhtırayla, silahlı ve silahsız tehditlerle gerilere itildiler. Sivil güçler tutarlı bir iktidar mücadelesi veremediklerinden, hem kamuoyu desteğini çar-çur edip harcadılar, hem de şamar oğlanı olmaktan bir türlü kurtulamadılar.

İktidar ortağı olmak isteyen Menderes, bu isteğinin bedelini darağacında ödedi. Demirel iki kez darbeyle indirildi. Ecevit ve Özal iktidardan pay istedikleri için kontrgerillanın kurşunlarına hedef oldular. Ekim 1991 genel seçimleri sonrası kurulan Demirel-İnönü Hükümeti 4-5 ay kadar bir süre kendisini iktidar gücü gibi gösterdi. Ama hepsi o kadar. 1992 Newroz katliamından sonra, görüntü yerini gerçeğe bıraktı. İktidar iplerinin asıl iktidar sahipleri tarafından tutulduğu açıkca görüldü. Demirel, bir daha darbeyle devrilmemek veya Özal ve Ecevit gibi kurşunlara hedef olmamak için silahlı güçlere kayıtsız şartsız teslim oldu. Şırnak ve Çukurca katliamıyla Hükümeti, Meclisi, yargıyı ve diğer kamuoyu odaklarını saf dışı bırakma süreci tamamlandı.

Bu olup bitenler darbenin bir başka biçimidir. Sağduyu sahibi herkes bunu biliyor. Bu sessiz darbe burjuva cepheyi böldü. Ağırlıklı kesim farklı gerekçelerle da olsa silahlı güçlerin yanında yeralırken, bir kesim güçler de cılız muhalefet yolunu seçtiler.

Bugün kamuoyu önünde Org. Doğan Güreş'in temsil ettiği iktidar odaklarının demokrasinin "d"sine bile tahammülleri yok. Burjuva cephedeki cılız muhalefet çıkışları da dahil, herkesi susturmak savdasındalar. Bunun son örneği M. Ali Birand'ın "32. gün" programıdır. Brand, programında kontrgerillayı deşifre edince, O. Öcalan röportajıyla devletin yalan ve demogojilerini açığa çıkarınca şimşekleri üzerine çekti. Cinayet şebekeleri, cinayetleri TV'den milyonlara duyurulunca, "en iyi savunma saldırıdır" deyip Brand'ı mahkemeye verdiler. Hep bir ağızdan saldırıya geçtiler. Brand'ın "Yanlış anlaşıldım" düzeltmeleri de işe yaramadı.

Muhalefetsiz iktidar isteği gerçekleşmeyecektir. Ulusal hareketimize, ilerici- sosyalist basına ve demokratik kuruluşlara yönelik saldırılar amacına ulaşamayacaktır. Gazetecilerin katledilmesi ve cezalar hep korkunun dışa vurumlarıdır.

CMUK (Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu) yeniden Mecliste görüşüldü ve değiştirilerek kabul edildi. "Yargı reformu" dene dene ortaya bir utanç belgesi çıktı. CMUK'nun yasalaşma süreci ve son haliyle içeriği ibret vericidir. Özal "askerler itiraz ediyor" gerekçesiyle yasayı ikinci kez Meclise gönderdi. Ve yasa, askerlerin istediği şekli alarak geri Çankaya'ya döndü. Meclis, "Biz askerlerin istediği gibi değil, kendi isteğimiz gibi yasa yaparız" diyebilme cesaretini dahi gösteremedi. Kamuoyu odakları da askerlerin isteğini sineye çekti.

CMUK'la görüldü ki, yasalar önünde de Kürt insanına karşı yapılan ayrım çok net. Artık Kürtlerin işkence yasası ve süresi ayrı. DGM asıl olarak Kürtleri yargılayacak. Daha önce aynı ayrım infaz uygulamasında yaşanmış ve Kürt tutsaklar zindanlarda bırakılmıştı.

Sahi yasalar önünde herkes eşit mi? Yasaları kim yapar?

Gülünç iddialarla toplatılan ve dava açılan Newroz takvimi 25-11-1992 tarihli duruşmada "aklandı". Savcının "...Takvimin kapak resminde... kırmızı, sarı ve yeşil renklerle oluşan saç örgüsü ve zafer işaretinin bölücülük propagandasını içerdiğinden... Kamu davası ikame edilmiş ise de mücerret renk ve zafer işareti ile... bölücülük propagandası suçunun unsurlarını içermediği anlaşılmakla" diyerek beraat istemi, davanın açılışında olduğunu gibi yine gülünçlüğü içeriyor: Tam bir yıl sonra DGM, takvimlerimizi bize iade edecek!

Diğer yandan ise Newroz Tanıtım ve 1. sayı hakkında karar, 2-6 sayılar içinde mütala aşamasına gelindi. Onlarca yıllık hapis ve 100 milyonlara ulaşan para cezalarının sosyalist basını sağanağa tuttuğu şu günlerde Newroz'da nasibini alacak kuşkusuz. Bu TC'nin düşünce özgürlüğü anlayışının bir gereği çünkü.

Antalya Temsilcimiz Hasan Kolusarı "Newroz katliamını protesto" etmek için "Antalya Demokratik platformu" olarak ortak hazırlanan bir basın açıklamasından dolayı İzmir DGM tarafından 2 yıl hapis ve 40 milyon para cezasına çarptırıldı.

Newroz 7. sayı ve Takvim ile beraat sayısı ikiye çıkarken, 11. sayımıza da "Amaç Ne" başlıklı yazıdan dolayı dava açıldı.

Herşeye rağmen siz değerli okurlarla birlikte olmaya devam edeceğiz.

13. Sayımızda buluşmak dileğiyle...

İÇ HAREKAT

SOYKIRIM ve SÜRGÜN KARARI

R. NEHİR

Alman faşistleri (kendilerine dazlaklar diyorlar), yani Neo-Naziler, üç Türk'ü yakarak öldürdüler.

Bu bir vahşet. Şiddetle kınıyoruz. Sadece kınamak yetersiz. Almanya'daki faşist hareketin geriletilmesi ve yokedilmesi için üzerimize düşeni yapmalıyız, yapacağız.

Üç suçsuz Türk'ün Alman faşistlerince öldürülmesine TRT'nin, Özel TV'lerin ve tüm burjuva basının gösterdiği tepkiye sevinmek istiyoruz. Ne yazık ki bilgimiz ve bilincimiz buna elvermiyor.

Çünkü onları iyi tanıyoruz. Alman dazlaklarının babası Hitlerin uygulamalarını aratmayacak soykırımları alkışladıklarını iyi biliyoruz. Irkçılıkta dazlaklardan geri kalır yanları yok. Son 70 yılda sayıları yüzbinleri bulan Kürt insanın katledilişini hep onaylayıp alkışladılar. İşte bunun için haklı tepkilerine sevinemiyoruz.

Şırnak'lı Çanakkale gazisi Ahmet Erk'in evi ve ailesi Nazi yöntemleriyle yakıldı.

Oysa haksıza karşı çıkmak, haklının yanında yeralmak insan olmanın gereğidir. Irkçılığın her türü ise insanlığın düşmanıdır. Şu veya bu ulusun ırkçılığını yapmak, onun özünü değiştirmiyor. Yada ırkçılar arası çelişkiler bir tarafın haklı olmasına yetmiyor. Alman ırkçıları ile Türk ırkçıları (veya başkaları) hep aynı iplikten dokunmuşturlar.

Türkiye'de de Alman faşistlerinin göçmen işçilere yönelik saldırılarının benzeri saldırılar Türk faşistlerince Kürtlere karşı yapılıyor. Son bir yıl içerisinde birçok yerde Kürtlere yönelik saldırılar yapıldı. Yaralananlar oldu. Ev ve işyerleri tahrip edildi. Devlet kimi zaman açıkca, kimi zaman üstü örtülü bir biçimde bu saldırıları destekledi. TV'ler saldırıların birçoğunu haber bile yapmadılar. Burjuva basın saldırganları destekledi. Şu örnekler ve bunlara gösterilen tepkiler hatırlanıp insanlık değerinin süzgecinden geçirilsin.

Ahmet Erk. 98 yaşında. Çanakkale gazisi. Kürt. Şırnak'ın köylerinden. Kendi ağzından: "Askerler yatakları, perdeleri tutuşturdular. Salondaydım. Kısa bir şaşkınlıktan sonra yanıklar içerisinde kendimi dışarı attım."

Halil Adanır. Taksi şoförü. Özgür Gündem gazetesinin Batman'da geçici dağıtımcısı. Üç kişilik kontrgerilla timi tarafından taksinin içine kilitlendikten sonra, taksisiyle birlikte yakılarak öldürüldü.

Son bir ay içerisinde Tekirdağ MALKARA, Antalya ALANYA, Muğla FETHİYE'de sivil faşist Türkler, Kürtlere, işyerlerine ve evlerine saldırdılar.

Kayseri, Samsun, Trabzon ve İstanbul'da devlet ve polis desteğinde Kürtler aleyhine gösteriler yapıldı.

İzmir'in Kadifekale semti başta olmak üzere çeşitli mahallelerinde polis ve sivil faşistler Kürtlere saldırılar düzenlediler.

Devlet yapısına egemen faşist güçler ise daha büyük saldırılara hazırlanıyor. Hem de çoktandır ilan ettikleri ve sürdürdükleri savaşı bir üst düzeye sıçratmak; Kürt halkına tekrardan Koçgirileri, Piranları, Ağrıları, Dersimleri, Halepçeleri, Şırnakları yaşatmak; kitlesel sürgünler, kırsal alanların önemli ölçüde boşaltılması ve boşaltılan alanlara Türk nüfus yerleştirilmesi yoluyla Kürdistan'ın nüfus yapısını değiştirmek amaçları...Amaçlarını ve ne yapmak istediklerini açıkça kamuoyuna ilan ettiler.

"Topyekûn savaş" ilanı Newroz katliamının arkasından yapılmıştı. Mart 1992'den bu yana, bir yandan mevzi savaş genişletilerek sürdürülürken, bir yandan da topyekûn savaşı başlatmanın ön ha-

zırlıkları yapıldı. Hazırlık, sadece asker ve askeri araç yığınağı olarak yapılmadı. Birçok alanda yapıldı. En başta da devletin tepesinde yapıldı. Hatırlanır. "Topyekûn savaş" ilanını Demirel yapmıştı. Şimdi "İç Harekat" açıklamasını Genel Kurmay Başkanı yapıyor. Bu bir ayrıntı değil. Bu değişikliğin altında üçyüze yakın "faili belli" cinayet, çoluk çocuk yüzlerce Kürdün kanı, yüzlerce gerillanın katli, onlarca sabotaj ve en son Güney Kürdistan'a Türk ordusunun saldırısı var.

Nasıl 12 Eylül öncesi tüm karanlık devlet güçleri sahnedeydi ve sivil faşist uzantılarıyla birlikte ortalığı kan gölüne çevirip darbe ortamı hazırlamışlardı; şimdi de Kürt halkının kanı üzerinde yükselerek karanlık iktidar güçleri iktidarlarını pekiştiriyorlar. Meclis ve hükümet artık iktidarın etkin birer ortağı bile olmaktan çıkarıldı. Karanlık güçlerin dizginsiz iktidar günleri yeniden başladı. Legal güçleri şimdi sahnede. Genel Kurmay Başkanı asıl devlet yöneticisi olarak demeç üstüne demeçler veriyor. İki binli yılların Türkiye'sinden dem vuruyor. Dış politikanın ana prensiplerini belirliyor. Balkan savaşı uyarıları ve komşu ülkelere çağrılar yapıp Dışişleri Bakanı gibi davranıyor. Halkımıza karşı sürüdürülen kirli savaşlarını, nerede Kürt varsa oraya kadar yayma kararı alıp bunu kamuoyuna açıklıyor. Org. Güreş:

"İçerde de (Güney Kürdistan'a saldırıdan sonra demek istiyor) büyük operasyonlar olacak. Bunların (Kürt ulusal hareketini kastediyor) kökü kazınacak. Bu yalnız Olağanüstü Hal Bölgesinde değil, bunun dışında da (Kürtlerin olduğu her yerde diye okuyun) olacak. Türkiye'nin her yerinde kara kuvvetlerimiz hazır. Bu iş için eğitilmiş birliklerimiz var. Bu böyle olmayacak, bunun kökü muhakkak ki kurutulacak." (19 Kasım/Gazeteler) buyuruyorlar! Demirel, Şırnak ve Çukurca'nın askeri saldırılarla harabeye çevrilmesinin ardından "28. si de öncekiler gibi olacak" demişti. Ve böylece ilan etmişti ki, 1921-1938 yılları arasında yapılan toplu kırımlar, idamlar ve sürgünler tekrarlanacaktır.

Söylenenler çok açık. Yine de biz birkaç noktaya dikkat çekelim. " Kökü kazınacak, kökü kurutulacak" ve "28. si de öncekiler gibi olacak" vurgularıyla varılmak istenen sonuç açıklanıyor. Kökü kazınacak olan sadece PKK ve diğer siyasi güçler değil. Çünkü bunlar kök değil ve bunu Org. Güreş'te, Demirel'de biliyor. O kök Kürt ulusu ve onun ulusal haklarıdır. Bu açıklamaların hedefi, Kürt Ulusal Hareketinin kökünün kazınması, Kürt ulusunun tarih sahnesinden silinmesi amacından başka birşey değildir. Ve TC'nin en yetkili ağızlarından kamuoyuna duyurulan budur. Yani sözkonusu edilen ÜÇ KÜRT'ün öldürülmesi değil, milyonlarca Kürdün öldürülmesidir. Yeniden idamlar ve zoraki göçlerdir.

Bir ulusu tarih sahnesinden silmek kolay değil. Kürt ulusu bakımından ise mümkün de değil. Fakat, ırkçı faşist kafalar bunu düşünemez. Onlar bilime, tarihsel gerçekliklere ve insanlığa karşıdırlar. Kendilerini ve kendileriyle birlikte ellerinin uzanabildiği herkesi felakete sürüklemekten çekinmezler. Tıpkı Hitler gibi. Onların bu özellikleri dikkate alındığında, engellenmedikleri takdirde Kürt ulusuna görülmemiş ve yaşanmamış acıları tattırmaktan geri durmayacakları açıkça anlaşılır.

Ne ki, onlarda önlerine koydukları amacı gerçekleştirmenin zor olduğunu biliyorlar. Planlarını tüm güçlükleri dikkate alarak yaptıkları anlaşılıyor. Planları çok yönlü. Deniz kuvvetleri hariç tüm askeri güçlerini "iç harbe" göre düzenleme işini çoktandır yapıyorlar. Kara kuvvetlerinin yüzde yetmişini Kürdistan'a yığdılar. Özel harekat birlikleri, timleri ve komandoları durmadan Kürdistan'a taşınıyor. Dünyada Gladio'lar dağıtılırken, Türk gladio'su Kontrgerilla daha da genişletilerek Özel Kuvvetler Komutanlığı'na dönüştürüldü. Başına bir tümgeneral getirildi. ÖKK'nın resmi güçlerinin tümü ve sivil güçlerin önemli bir kesimi ülkemizde konumlandırılmış durumda. Erhaş, Pirinçlik, Batman, Muş havaalanları tam birer iç harekat üsleri haline getirildi. İç harekata uygun askeri donanım sürüyor. En son teknik donanımlara sahip helikopterlerin, zırhlı araçların ve çelik yeleklerin alımları hızlandırıldı. Sınırlar mayınlanıp elektriklendiriliyor.

Tüm bunlar "İç Harekat"ın askeri hazırlıkları. Planlama daha geniş boyutlu. Ülkemizi topraklarının önemli bir kesiminin boşaltılması planın en önemli yanlarından biri. Önce insansızlaştırılmış alanlar açmayı hedeflédikleri anlaşılıyor. Özal bunu açıkça söyledi. Nasıl Milli Güvenlik Kurulu toplantısının hemen öncesinde D. Güreş planın askeri cephesini açıkladıysa, Özal da toplu sürgün yönünü kamuoyuna duyurdu. 16 Kasım'da Özal, "Dağlık bölge boşaltılacaktır" dedikten sonra, planın ayrıntılı düşünüldüğünü şu sözleriyle dışa vuruyor: "Çözüm, bölgede yaşayan etnik grubun ENTEGRASYONUNDAN geçiyor. Güneydoğu'da yaşayan nüfus altı ile yayılacaktır."

Özal'ın sözleri yorum gerektirmeyecek kadar açıktır. Kürdistan'daki nüfusu önemli ölçüde boşaltacağız diyor. Kürt halkı topraklarından kopmayı kabul etmeyeceğine göre," askeri zor uygulayacak, soykırımlar gerçekleştireceğiz" demektir bu. Tıpkı geçmiş örneklerinde olduğu gibi.... Arta kalan nüfusu zoraki göçe ve sürgüne tabi tutacağız deniyor. Tüm bunların sonunda varılmak istenen ise halkımızın "ENTEGRASYONU" dur. Yani asimilasyon... Yani ulusal kimlik olarak yok etme... Çünkü umuluyor ki, zoraki göç ve sürgünlerle Türklerin yaşadığı bölgelere gidecek olanlar oralarda eriyecekler. Boşaltılan bölgelere ise Türk nüfusu yerleştirilecek. Türkiye'den veya Türkiye dışından... İlk pratik adımı Abhazyalıların Iğdır ve Ardahan'a yerleştirilmesiyle attılar. Devlet güçleri ile Kürdistan'a yerleştirilecek Türkler de Kürdistan'da kalanları asimile edecek...

Çünkü bilinmekte, Kürt halkı ulusal kimliğinden soyutlanmadan ulusal hareket önlenemez. Bir askeri yetkili bu gerçeği basına şöyle açıklıyor: "Etnik yapıyı bozmadan, askerin dayanacağı bir sivil halk desteği bulamayız."

Doğaldır ki, böylesi bir planlamanın ilk harekat noktası savaşı tırmandırmak olacaktır. Bu, hem sa-

vaşın şiddetinin arttırılacağı, hem de alanının genişletileceği anlamındadır. TC'nin asıl iktidar gücünün başı, bunu, ".... Türkiye'nin heryerinde .... büyük operasyonlar olacak" diye açık açık söylüyor. Yine özel TV haberlerine kadar yansıdı ki, operasyonlara şehirlerden, duyarlı ve aktif çevrelerden başlanacak. Sonra da topyekûn saldırı halkımızın tümüne yönelecek.

Kısaca gözü dönmüş Türk ırkçıları ÜLKEMİZİ KAN GÖLÜNE ÇEVİRMENİN AREFESİNDELER.

BOŞUNA.... SONLARI BELLİ..

TC'nin ileriye dönük planlamalarının kamuoyuna yansıyan yanları açık ve net. Yansıtılmayanların detay olduğu anlaşılıyor. Tüm bu planlamalar uygulamaya konabilir mi? Mutlaka konmaya çalışılacaktır. Çünkü, iç ve dış konjöktür TC'yi yönelişlerinden tümden vazgeçirmeye elverişli değil. O, önüne koyduğu hedeflere ulaşmak için savaşın dozunu arttıracak ve alanını genişletecektir. Yani savaşı başlatacaktır. Kağıt üzerinde çizdiği ve kamuoyuna açıkladığı planları doğrultusunda savaşı başlatması ve sürdürmesi ise zor. Önüne koyduğu hedefleri bakımından umduğunu bulması da mümkün değil.

Savaşı tırmandıracaklar. Saldırılar yoğunlaşacak ve genişleyecek. Ancak, ne savaşı istedikleri düzeyde tırmandırabilirler ne de Türkiye geneline yayabilirler. Bunu yapmak istiyor olmaları ayrı birşey. Evdeki hesabın çarşıya uymadığını zaman gösterecektir. Belli olan şu: Halkımıza ödettirilen bedel daha da ağırlaştırılmak isteniyor. Halkımızın bedel ödemeye dünden daha çok hazır olduğunun ise TC tarafından tam olarak bilindiği söylenemez.

Halkımız dünden daha bilinçli. Ulusal kimliğine, ulusal değerlerine ve ulusal haklarına kıskançca sahiplenen, özgürlüğü için en ağır bedelleri ödemeye hazır olan milyonlara karşı savaşmak kolay değildir. Savaşılsa bile istenilen sonucu alabilmek kolay değildir. Savaşlarda fiziki güçler darbe yer. Örgütlü güçler geçici olarak darbe alıp dağılabilir. İnsan ve teknik malzeme kaybı olur. Kazanılmış kimi mevziler yitirilebilir. Fakat, insanların, özellikle de toplumun bilincini yoketmeye kimsenin gücü yetmez.

Halkımızın ulusal bilinci köklü. Oldukçada yaygın ve geniş kitleleri kucaklar durumda. 20. yüzyılın ilk yarısında ve özellikle 1921-1938 yılları arasında beş büyük başkaldırı gerçekleştiren halkımız, bugünkü kadar bilinçli değildi. Soykırımlar ve toplu sürgünler yaşadı ve yenildi. Yenilginin geçici olduğunu ise şimdi tüm dünya biliyor. TC'de biliyor. Nasıl o yıllardaki soykırımlar ve sürgünler Kürt ulusunu tarihe gömemediyse, bugün yapılan ve yapılacak olan katliam ve sürgünler de "ENTEGRASYON" amacını gerçekleştirmeye yetmeyecektir. Geçici ve kısmi kayıplar yaşanabilir. Ama bu, TC'nin temellerinin en azından sarsılması pahasına olacaktır.

Kaldı ki, halkımızın örgütlülük düzeyi de geçmişle kıyaslanamayacak kadar ileridir. İdeolojik, politik ve örgütsel bakımdan topluma öncülük edebilecek siyasi güçler mevcuttur. Halkımızın mücadelesini merkezileştirecek ve yönlendirecek güçler vardır. Legal ve illegal alanlarındaki kökler derinlerdedir. Halkımız Serhıldanlar içerisinde örgütlenmeler yaratma geleneği kazanmıştır. Bugüne kadar dişe dokunur bir etkinlik ortaya koyamasalar da, kitle örgütleri, alanlarını harekete geçirebilecek birikimlere sahiptir. Kültürel, sanatsal vb. alanlarda küçümsenemeyecek değerler yaratılmıştır. Enformasyon araçları sadece düşmanın elinde değildir artık. Halkımızı ve dünya halklarını bilgilendirme olanaklarına dünden daha çok sahibiz.

Tüm dizginler orduda

Yeni ve oturmamış olmakla birlikte, ülkemizde olup bitenleri dünyaya duyurabilecek Federe Kürt Devleti'nin varlığını da azımsamamak gerekiyor. Dünya kamuoyunun baskısı TC'nin korkulu rüyalarından birisidir. TC, her bakımdan zayıflığı, emperyalist dünyaya olan bağımlılığı ve halkımızın haklı davası karşısındaki haksız konumu nedenleriyle dış baskılardan fazlasıyla korkmaktadır.

Ayrıca, şu sıra eski Yugoslavya'daki iç savaş dışında dünya kamuoyunun dikkatlerinin toplandığı başka merkezler bulunmamaktadır. Dış kamuoyunun ilgisi ülkemizde merkezleştirilebilir. Bu ilgiyi yapay olarak dağıtmanın kolay olmadığı bir ortamda yaşıyoruz.

Buraya kadar sıraladıklarımızın anlamı şudur: İç ve dış koşullar bakımından ulusal hareketimizi güçlü kılan etkenler az değildir. Bunların iyi değerlendirilmesi durumunda TC'nin amacına ulaşması mümkün olamayacaktır. İyi değerlendirilmemesi durumunda bile, TC'nin amacına ulaşması kolay olmaz. Ancak, daha çok kaybın göze alınması da düşünülemez.

"Topyekûn savaş"a, Ulusal Hareketimiz topyekûn olarak karşı koyacaktır. Ülkemiz, TC askeri güçleri için, içinden çıkılmaz bir batak olacaktır. Çünkü uyuyan dev uyanmıştır. Çağın en modern silahları ancak onun canını acıtabilir. Ulusal Hareketimizi yok etme çırpınışları boşunadır. "İç harekat"ın sonu baştan bellidir: Hüsran...

Ulusal birlik içerisinde, her türlü mücadele aracını kullanarak, "İç harekat"a karşı durulacaktır. İkinci yol yoktur. Yolları kapatan TC'nin kendisidir. ABD için Vietnam ne olmuşsa, TC için de ülkemiz O olacaktır. ■

ÜÇLÜ ANT VE FEDERE KÜRT DEVLETİ

Dara Erbîlî

4 Ekim 1992 günü Federe Kürt Devleti'nin kurulduğu ilan edildiğinde, bölgede siyasal bir deprem etkisi yaptı. Gerçi, Güney Kürdistan'da demokratik bir seçime gidilip İLK KÜRT PARLAMENTOSU oluşturulduğunda da bölge sarsılmıştı ve ilgili devletler gelişmeyi "kaygı" ile izlediklerini açıklamışlardı. Ancak, seçimlerin ve parlamentonun sürekliliğini"vahşi Kürtlerin" becerebileceği bir iş olamayacağı düşünülerek "kaygı" ifadeleriyle yetinilmişti. Ne var ki işin arkası geldi. Beklenmedik bir kararla, Kürt Parlamentosu, Federe Kürt Devleti'nin kuruluşunu ilan etti. Bölücü devletler açısından "kaygı" yerini telaşa ve korkuya bıraktı. Emperyalist devletler böyle bir gelişmeyi pek beklemiyorlardı. Bu masumane girişime karşı harekete geçmenin gerekçelerini de bulamadılar. Gelişmeyi, o durakta kalınacağı düşüncesiyle "zararsız" olarak niteleyip "sessiz" karşıladılar.

Bölücü devletlerin bu tutumundan sonra, en keskin karşıt tutum, kimi ezen ulus devrimci hareketlerinden geldi. Onlar, Federe yerine bağımsız bir devlet kurulmadığı için değil, fakat *"emperyalizmin denetimi altında bir kukla devlet"*, *"sıçrama tahtası"* gibi gerekçelerle yarım burjuva demokratik adıma açıkça ve ateşlice karşı çıktılar. Onlar, tıpkı Şeyh Sait başkaldırısı sırasında da görüldüğü gibi, bir kez daha kendi burjuvazilerinin saflarında anti-Kürt kampanyada yeraldılar. Sanki bölge ülkeleri tam tekmil birer proleter devletlerdi de, yıkılmaları için emperyalizm tarafından bu işçi devletlerinin böğrüne, Kürtler bir hançer gibi sokulmuştu!...

Yıllarca "Sovyet revizyonizmine" karşı Stalin'e halel getirmeyenler, Stalin'in "Kuşkusuz bir ulus kapitalizmi seçmekte de özgürdür" sözlerini görmezlikten gelip, henüz varması gereken yere - bağımsız devlete- varamayan yarım adıma bile şiddetle karşı çıktılar. Diğer sosyalist ve komünist iddialılar da benzer tutumlar sergilemekten geri kalmadılar ve kalmamaktadırlar. Güney Kürdistan'daki konum itibariyle, somut ve pratik olarak Kürt halkı "ne yapmalı" veya "ne yapmalıydı" sorularının cevapları verilmeksizin, eleştiriden de öte, karşı çıkış kervanına katıldılar.

Toparlarsak: paylaşıcı devletler, bağımsızlığa bir milim daha ilerlenirse emperyalist devletler, paylaşıcı devletlerdeki devrimci hareketlerin (IKP'nin dışında) çoğu, hep beraber Federe Kürt Devleti'ne karşı RET CEPHESİ'nde yer aldılar Federe Kürt Devleti karşıtı kampanyada yer alan elemanları sırayla ele alalım.

Hiç şüphesiz, Kürt Ulusal Kurtuluş Hareketinin en şiddetli karşıtları her zamanki gibi Kürdistan'ı bölüp paylaşan devletlerdir. Federe Kürt Devleti'nin kuruluşuna da en şiddetli karşı çıkış beklendiği gibi bu devletlerden geldi. Türkiye, Federe Devleti'n kuruluşunun hemen ertesinde hükümet kararı çıkartarak, Irak'ın toprak bütünlüğünden yana olduğunu (Oysa Körfez savaşı sırasında Musul ve Kerkük için," zaten buraları bizimdi "diyen yine aynı Türkiye idi) ve gelişmenin bölge açısından çok büyük sorunlar taşıdığını ve Kürtelerin devlet kurmasına karşı olduğunu açıkça ifade etti. Kürdistan'ın paylaşıcıları arasında en hararetli Kürt karşıtlığını her zaman Türkiye Devleti üstlenmiştir. Yeni gelişme karşısında da aynı hararetle ve süratle tutum belirleyip rol üstlendi. Aslında gönlünde yatan, bir askeri müdahale ile Federe Kürt Devleti'ni yıkmaktı. Ne var ki bölge ve uluslararası durum böylesi bir müdahaleye elverişli değildi. Bu yüzden "PKK terörünü kökünden kazımak" bahanesiyle Federe Kürt Devleti'ne, başka bir ad altında askeri saldırı gerçekleştirdi. Şu saptama yapılmalı: Türkiye'nin Federe Kürt Devleti topraklarında gerçekleştirdiği askeri harekat, "PKK'nın kökünü kazımak" amacından çok daha geniş kapsamlıdır. Federe Kürt Devleti'ne saldırmak ve gerektiğinde benzer bir saldırıyla onu yıkabileceğini göstermek amacına yönelik olmuştur.

Bu yüzden de Kürt Parlamentosu ve Hükümeti ile Kürdistani Cephe ileri gelenleri daha ilk günde Türkiye'nin askeri müdahalesine karşı çıktılar. Çünkü Türkiye'nin bu davranışı Federe Kürt Devleti'ni hiçe sayan, onu küçük düşüren bir davranıştı. Halen de Türk ordusunun süratle çekilmesini talep etmektedirler. PKK henüz ulusal kurtuluş mücadelesi vermektedir. Oysa Federe Kürt Devleti bir öcü gibi Türkiye'nin burnunun dibinde bitivermiştir. Şiddetli anti-Kürt olan Türkiye açısından bu, bir hayat memat meselesiydi. Yeni devleti resmen düşman ilan edip savaş açarak yıkmanın koşulları yoksa bile,

"PKK terörünü ortadan kaldırmak" pek ala saldırı gerekçesi yapılabilirdi ve yapılan da bu oldu. PKK, Güney Kürdistan'a Federe Devlet kurulduğu anda gelmemişti ki? Çok daha önceden ordaydı. Şu söylenmiyor: Türkiye, PKK'ya saldırmadı. Ama şu söyleniyor: Türkiye, "Düşman PKK ile uğraşırken, düşmanın çok daha somutu peydahlanmıştı. Öyleyse "terörün kökünü kurutmak" gerekçesiyle her ikisini de saldırı hedefi yapmak en uygun olanıydı.

Güney Kürdistan'da 1. Dünya Savaşından bugüne kadar kesintisiz sürdürülen silahlı mücadele, Kürt Federe Devleti aşamasına ulaştırıldı.

Türkiye yaptığı askeri operasyon ve işgal ile bu hedefine kısmen ulaşmış görünüyor. Öncelikle, PKK'ya askeri zayiat verdirdi ve onu geri adım atmaya zorladı. Ama zararın büyüğünü Federe Kürt Devleti gördü. Bir devlet olarak, toprakları işgal edildi, varlığı hiçe sayıldı, "devletini istediğim zaman yıkarım" mesajı verildi. İster federe, ister bağımsız, hükümranlık ilan eden bir devlet için bundan daha kötüsü olamaz. Üstelik, Türkiye, Federe Kürt Devletini şemsiyesi altına aldığı imajını da yarattı. Bu imaj, askeri bir operasyondan, işgalden çok daha olumsuz bir siyasal görünüm arzediyor. İmajın değişmesi için Kürt Federe Devleti'nin bir hayli çaba harcaması gerekmektedir. Türkiye'nin Federe Kürt Devleti'yle uğraşısı bu noktada kalmadı.

Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel bir heyet oluşturup 6 Kasım 92'de gizlice Zaho'ya gönderdi. Ziyaretin "dostane" olmadığı anında ortaya çıktı. Türkiye, Aralık 1992 sonunda görev süresi dolacak Çekiç Güç'ün kalış süresinin uzatılmasına "evet" diyecekleri vaadine karşılık, Federe Kürt Devleti yetkililerinin, Türk ordusunun kendileri tarafından çağrıldığını ve Türk ordusunun topraklarında kalmasına karşı çıkmamaları yolunda açıklama yapmalarını istemişti. Kürt yetkilileri, gizli heyetin gelişini ve amacını anında deşifre edip isteklerini reddettiklerini açıkladılar. Türkiye, Çekiç Güç'ü, Federe Kürt Devleti'ne karşı bir şantaj aracı olarak kullanıp aslında kendi yararına olan bu güçten iki başlı kâr elde etmek istemişti. Benzer çabalarını halen de bırakmış değil. Federe Kürt Devleti topraklarında yapılan askeri operasyon ve işgal sırasında ortaya çıktı: Çekiç Güç'ün teknik yardımı olmasaydı, Türk ordusu sadece uğradığı zayiat ve ettiği masrafla gerisin geri gelmiş olacaktı.

Türkiye, Federe Devletin ticari ulaşım ve ekonomik olarak bir süre daha kendisine muhtaç olduğunu biliyor. Bu yüzden PKK-Peşmerge anlaşmasından sonra, PKK, uyguladığı ekonomik ambargoyu kaldırınca, görüldü ki, ambargonun çok daha kapsamlısını Türkiye uyguluyor. Anlaşılan, Türkiye, Kürt Federe Devleti'ni askeri, ekonomik ve son olarak da siyasal anlamda yıkıntıya sürüklemek için her şeyi yapıyor.

En önemli gelişme de, Türkiye'nin öncülüğünde CENTO'nun ve "SADABAD"ın yeniden hortlatılması eylemidir. Türkiye'nin çağrısıyla, İran ve Suriye dışişleri bakanları Kasım ayı ortalarında Ankara'da Federe Kürt Devleti konusunu görüştüler. Konu ile ilgili olarak görüş birliği içinde olduklarına dair bir basın toplantısı yaptılar. Böylece Federe Kürt Devleti'ne karşı bir ÜÇLÜ ANT oluşturuldu. Suudi Arabistan'da çağrılmıştı. Ancak Suudiler, İran ile birlikte görünmek istemediklerinden, Irak'ı temsil pozisyonuna girmeyi uygun görmedi ve ANT'a katılmadı. Bu boşluk, sonradan Irak Parlamento Başkanı Ankara'ya davet edilerek, sağlanan "anlayış birliği"yle doldurulduğu. Böylece tarihsel dörtlü çetenin dördüncü ayağı da bir tekil anlaşmayla sağlama bağlandı. ANT'ın amacı ve sonucu belli: Her zaman ki gibi anti-Kürt ittifak. Çünkü hepsi aynı dertten muzdariptirler.

İran ve Suriye'nin Federe Kürt Devleti'ni tümüyle görmezden geldiklerini, siyasal ve ekonomik kapılarını bu Devletin yüzüne daha başından beri kapadıklarını ise bilmeyen yok.

"Emperyalizmin denetiminde bir bağımsız Kürt devleti kuruluyor" yollu kaygıların anlamsız olduğu ifade edilmelidir. Emperyalizm, ancak hegemonyasının dışında kalan ülke veya bölgeye el atmak ister. Oysa anti-emperyalist değil, fakat kısmen anti-ABD olan İran dışında, bölgede hangi ülke emperyalizmin hegemonyasının dışında yer alıyor ki? Paylaşıcı devletlerin emperyalizmle olan ilişkileri

nedeniyle Kürdistan'ın tüm toprakları da zaten emperyalist hegemonya alanının içindedir. Dolayısıyla, bu gün için, emperyalizmin bir "sıçrama tahtası" olarak kullanacağı bağımsız bir Kürt devletinde kesin olarak çıkarı yoktur. Tam tersine zararı vardır. Çünkü herhangi bir parçadaki emperyalizm destekli Kürt bağımsızlığı, dört devleti birden karşıya almak demektir. Şayet amaç "sıçrama tahtası" ve hegemonya ise, bunlar çoktan beri vardır zaten. Öyleyse şu saptama yapılmalı: Emperyalizm kesin olarak bağımsız bir Kürt devletine şu an için karşıdır. Kürt Federe Devleti bağımsızlık ilan etse, Türkiye'den de önce emperyalistlerin Çekiç Güç'ünün müdahale edeceğini bilmek gerekmektedir.

Federe Kürt Devleti açısından olup biten şudur: Emperyalizmin anti-Irak değil, anti-Saddam çıkarları ile Güney Kürdistan halkımızın ulusal kurtuluş çıkarları şu an için yanyana düşmüştür. Güney Kürdistan Ulusal Kurtuluş Hareketi bu konjöktürden yararlanarak "otonomi" talebini Federe Devlet genişliğinde pratiğe geçirdi. Bunun yadırganacak hiç bir tarafı yoktur.

Kürt Federe Devleti, ulaştığı uluslararası düzeyi, uluslararası resmi bir statü kazanımına dönüştürebilirse, bundan sadece, sık sık kitlesel katliam ve göçlere maruz kalan halkımız yararlanacaktır.

Geçmişin Sosyalist Sistemli, çift kutuplu dünyasından Kürdistan Ulusal Kurtuluş mücadelesi sözü edilir bir yarar görmedi. Durum değişti. Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ilk kez bu çapta uluslararasılaştı, ilk kez bu denli görmezden gelinmez noktaya ulaştı. Güney halkımız bu elverişli koşullardan Federe Devlet kazanımı sağladı. Buna karşı gelmek, değil Marxist, insani açıdan da akıl kârı değildir. Çünkü Saddam'ın denetimi demek, kimyasal silahlarla kitlesel katliam ve kitlesel yeni göçler demektir. Birçok Asya ve Afrika ulusları; toprakları emperyalizmin hegemonyası altındayken devletlerini kurdular. Buna rağmen Marxist-Leninist yaklaşım, bu ulusal devletlere karşıtlık noktasında değil, eylemin sınıf niteliğini derinleştirme noktasında güncelleşti ve yoğunlaştı. Kürt Federe Devleti'nde bugün burjuva ve proletaryanın sınıf çıkarları, ulusal kurtuluş noktasında birleşmiştir. Federe Devlet'in hükümranlık alanında, Federe Devlet'e karşı çıkacak hiç bir sosyalist yönelimli hareketin kendini tecritten kurtarması olanaklı değildir. Onların bugün için yapacakları şey, burjuvaziden çok daha fazla bir enerjiyle Federe Devlet kazanımına sahip çıkıp, sürecin politik, ekonomik ve sosyal yönünün demokratik bir içerikle derinleşmesine katkıda bulunmaktır.

Ne yazık ki, Türkiye'deki sol hareketin sözü edilir bir kesimi, gözlerini süregelen objektif gelişmelere kapayarak, basit bir solculukla olguya yaklaşım göstermektedir. Onlar hala, kimi doğmatik kalıplara angaje olmaktan kendilerini kurtarabilmiş değildirler. Canlı yaşamın, her türlü doğmatik angajmanları yerle bir ederek kendine gelişim yolu açmasına, ancak "direniş" göstermektedirler. Bu yüzdendir ki, toplumun vazgeçilmez dinamiği olacaklarına, her defasında, aşılan konumundan kendilerini kurtaramadılar. Yine bu yüzden Güney Kürdistan'da, kurguladıkları teoriye uymayan olguyu istenmeyen ilan edebildiler. Onlar bugün için, hangi gerekçelere sarılıyor olurlarsa olsunlar, kendi burjuvalarıyla Federe Kürt Devleti karşıtı kampanyaya iştirak etmiş oluyorlar.

Çok iddialı ve ağır bir belirleme olsa bile, gelişmeler şunu söylememize olanak veriyor: Dünyada hiç bir ulusal kurtuluş hareketi, böylesi geniş yelpazeli bir karşıt kampanya ile yüzyüze gelmedi. En yadırganır olanı ise PKK'nın da Federe Kürt Devleti'ne karşı oluşu ve başından beri olumsuz tutum takınmasıdır. Ne yazık ki olumsuzluk, iç çatışmalara kadar vardı. Ne söylenirse söylensin, iç çatışmalardan her iki taraf da zarar gördü. Eğer çatışmaların belli bir sürecinde gündeme gelen görüşme ve anlaşma, daha işin başında gerçekleştirilebilseydi, şu anki zarar, katlanmış kazanç haline dönüşecekti. Her şeye rağmen, anlaşmayı sevinçle karşılamak gerekmektedir. Eğer PKK silahlı eleştiriyi istemediğini belirtip sözel eleştiri ile yetinirse, egemen ulus solunun kendi burjuvazisiyle yanyana düşen (anti-Kürt ve Federe Devlet karşıtı bloktaki) Kemalist yüzü çok daha bariz olarak ortaya çıkabilecektir.

Sonuç olarak şu hususların altı çizilmeli:

- Paylaşıcı devletler, Federe Devlet dahil hertürlü Kürt kazanımlarının karşısındadırlar. Üçlü anti Irak'la yapılan tekil anlaşma bunu bir kez daha teyit etmiştir. Bu devletler politik, ekonomik ve sosyal olarak Federe Kürt Devleti'nin içsel yıkıntıya gitmesini istemektedirler.

- Emperyalist devletler, bağımsız bir Kürt devletine kesin olarak karşıdırlar. Kürt Federe Devleti, emperyalizmin anti-Saddam tutumunun yarattığı elverişli ortamdan yararlanarak elde edilmiş bir kazanımdır. Bu kazanım, Kürt sorununun ilk kez bu düzeyde dünya kamuoyunun önüne gelmesi ve uluslararasılaşması gibi önemli bir konumun elde edilmesine yol vermiştir.

- Tek kutuplu dünyada, dünyayı karşıya alarak Kürt ulusu hiçbir kazanım elde edemez. Tek kutupluluk, şekli de olsa "demokrasi, insan hakları" gibi olguları öne çıkardı. Dünya halkları bu konularda hassaslaşmıştır. Kürt Federe Devleti, dünyanın bu konumundan da yararlanmıştır.

- Eleştiri hakkımız saklı olarak, Kürt Federe Devleti; siyasal, ekonomik, sosyal her yönden desteklenmelidir. Karşıt kampanya ancak güçlü bir karşı konuşla geriletilebilinir.

- Avrupa'daki ve ülkenin diğer parçalarındaki birçok kalifiye eleman -hukukçu, doktor, mühendis, mimar, ekonomist, teknisyen vb.- Kürt Federe Devleti'ne gidip halka hizmet etmeyi görev bilmelidir. Avrupa kamuoyunun desteği için, işçi ve politik mülteciler ellerinden geleni yapmalıdırlar.

Federe devletteki komünist ve sosyalist yönelimli hareketler, ulusal kazanımın sosyal yönünün derinleştirilmesi için, devleti karşıya almadan çaba sarfetmelidirler. Hükümranlığın, henüz Saddam'ın elinde kalan toprakları da kapsaması için elden gelen yapılmalıdır. Kısaca:

Federe Kürt Devleti Yaşatılmalı'dır. ■

İNSAN HAKLARI HAFTASINDA...

Lezgin BERAV

İnsanların "hak"larından söz etmek, aslında mantıken yakışıksız bir şeydir. Çünkü "kainat"ın bu en gelişmiş, en üstün yaratığının, bir başkasının haklarının başladığı yere kadar, doğal olarak sınırsız haklara sahip olması gerekirdi. Ancak en gelişmiş yaratık -insan- aynı zamanda kimi yönleriyle en vahşi, en hırslı, en acımasız, en ilkel, en egoist vb. olabiliyor. İnsanın bu "kötü yönleri", özellikle özel mülkiyetin doğuşu ile toplumun yavaş yavaş sınıf eşitsizliğine uğramasıyla daha da derinleşti. İnsanın genetik özelliğiymiş gibi doğal karşılanır oldu. Bundan sonra, insanın doğuşu ile birlikte doğal olarak sahip olması gereken haklar, toplumun egemen sınıflarınca sistemli bir şekilde gasp edildi. İnsanların ilk sınıflı toplumu olan köleci toplum ile birlikte egemen sınıf lehine yitirdiği haklardır. Ezilen birey ve sınıflar, uğradıkları hak gasp'ı ile birlikte haklarını elde etme uğruna bir dizi mücadeleler verdiler.

1789 Fransa'daki burjuva devrimi "İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi" ile insanların kimi doğal haklarının kabulünü doğurdu. Ancak bu bildiri, bizzat Fransadakiler de dahil dünya insanlığının haklarının gaspı'nın önlenmesini sağlamadı. Haksızlık, Fransa dahil her tarafta sürüp gidiyordu. Birleşmiş Milletler 10 Aralık 1948 günü "İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi"ni kabul edip yürürlüğe koyma gereği duydu.

Kapitalizm öncesi egemen sınıflar, sömürülerini doğrudan şiddet aracılığıyla gerçekleştirdiklerinden, insanlar, dolaysız zor ile haklarından yoksun edilmişlerdir. Oysa kapitalizm, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti "en temel hak" olarak toplum kültürünün asli unsuru haline getirdikten sonra artık yasalarında "insan hakları"nı zikretmekten çekinemezdi. Çünkü birçok doğal hak ekonomik güç ile sınırlıdır. Sınırsız ekonomik gücü ile burjuva sınıf her türlü hakkı sınırsızca kullanırken, mülksüzlerin haklardan yararlanmaları olanaksızlaştı. Bu durum kapitalist toplum kültürünün en temel öğesidir. Kişi haklarının bilincine vardığı zaman, bunun mücadelesine atılır. Birey veya sınıf olarak, hakları için mücadeleye atılanlar, burjuva yasalarda sözü edilen hakların, ne kadarda laftan ibaret olduğunu pratikte görür. Çünkü hak aramanın ve elde etmenin bedeli açlık, perişanlık, işkence, sakat kalma, hapis, ölüm, sürgün vb vb. dir. Ama tarihin de gösterdiği gibi bedelsiz bir şey elde etmek de mümkün görünmüyor.

Türkiye devleti de Birleşmiş Milletler üyesi olarak İnsan Hakları Evrensel Bildirisine imza atmış ve anayasasında kimi insan haklarından sözetmiştir. Ancak İnsan Hakları Haftasında, Türkiye'deki insan haklarının çok daha göstermelik olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Zaten, hak bilincine erişen herkes pratik yaşamında bunun böyle olduğunu görmektedir. Anayasaların, insanların haklarını devlete karşı güvence altına alması gerekirken, TC anayasası, açıktan açığa devletin haklarını topluma ve bireylere karşı güvence altına alma temelmantığı üzerine oturtulmuştur.

Türkiye'de insanlar, insan hakları evrensel bildirisi ve anayasada yazılı olan tüm hak ve özgürlüklere gerçek anlamda sahip değildirler. Sokak infazları, faili meçhul cinayetler, gazete-dergi toplatmalar, işkenceler diz boyudur. Haklarının bilinciyle hareket edenler için neredeyse yaşama hakkı bile tanınmamaktadır. İlk kez "ihdas" edilen İnsan Hakları Bakanı bile gönül rahatlığıyla, güvenlik güçlerinin sokak infazını seyredebilmektedir.

Haklar, sadece bireylere özgü değildir. Tarih birey haklarının gaspına işaret ettiği gibi, toplumulus haklarının varlığına da tanıklık etmektedir. Türkiye'de bu, Kürt ulusunun haklarından yoksunluğu biçiminde kendini göstermektedir. Kürt ulusal sorunu bir yanıyla insan haklarına girer. Tarihte yalnızca "İnsan Hakları" olgusu doğmamış; bunun yanında ulus hakkı olgusu da oluşmuştur. Bu hak kendi kaderini özgürce belirleme hakkıdır. Her özgür ulusun yaptığı gibi kendi topraklarında bağımsız devletini kurma ve kendini yönetme hakkıdır.

Kürt ulusal bilinci oluşup, ulusal haklar için mücadele gündeme geldiğinde Kürtler ulusal çapta, ulus olarak şiddete maruz kaldılar. Tarihteki Kürt ulusal başkaldırılarının bastırılması sürecinde olup biten mezalimler tarih sayfalarına bile sığmamaktadır. Kürt ulusu bugünkü boyutuyla çok daha vahim bir hak gaspı ile yüzyüzedir. Aralık 1991-Ağustos 1992 tarihleri arasında 131 "faili meçhul" cinayet işlenmiştir Kürdistan'da. (Newroz. Sayı 9.) Türk basını ve televizyonları Kürdistan'da işlenen cinayetleri her gün bir kahramanlık örneği olarak övünerek teşhir etmektedir. Köyler, kasabalar, şehirler insansızlaştırılmaktadır.

Tarih, aslında haklarından yoksun olanların, hakları için mücadele etme tarihidir de. Kapitalizm, bazen açık bazen modern tarzda, en vahşi hak ihlalleri temeli üzerine oturtulmuştur. İnsanın ulaşabildiği en son sistemin kapitalizm olduğu savı, insanı küçümsemek, aptal yerine koymaktır. Kapitalizm, bütün sömürü düzeneğiyle, işkencesiyle, idamıyla, hapisleriyle, sansür ve sürgünleriyle her türlü "hak"sızlığın temel kaynağıdır. Çok daha kötü sistemleri aşan insanlık, mutlaka, kendine, insanlığına yaraşır yeni toplumsal bir sisteme ulaşacaktır. Bu toplumsal mülkiyetli ve sınıfsız bir toplumsal sistem olacaktır.

İnsan Hakları Haftasında, insan ve ulus hakları için önümüzde kaydedilmesi gereken önemli bir mesafe var.■

KÜRDİSTAN TEÂLİ CEMİYETİ

Kürdistan Teali Cemiyeti (Kürdistan Yükselme Derneği) 17 Aralık 1918'de İstanbul'da kuruldu.

1918 yılları itibariyle İstanbul'da Kürt aydın, asker, bürokrat ve sürgün sayısı bir hayli fazlaydı. Aynı yıllar Osmanlı İmparatorluğunun son nefeslerine tanıklık etmekteydi. İmparatorluğun bünyesindeki bir çok ulus ayrılmış veya ayrılmaktaydı. Ulus bilinci, Osmanlının etkin etnik topluluğu olan Türkleri de sarmıştı. Osmanlı İmparatorluğu içindeki Kürtler de ulusal uyanış ve bilinçlenme başgöstermişti.

Kürt Teali Cemiyeti, Kürt ulusal uyanışın bir ürünü olarak doğdu. Bünyesinde bürokrat, asker, aşiret önde gelenlerinin çocukları ve aydınlar toplanmıştı. Cemiyet, Kürt ulusal isteklerini radikal bir nitelikle seslendirememekle birlikte, ulus olmanın gerekli kıldığı kimi talepleri dile getirmekteydi. Cemiyet, talepleriyle, yöneliş ve amaçlarıyla, Türk aydınlarıyla arasındaki çizgiyi çok net bir biçimde belirlemişti. Osmanlı İmparatorluğundan tam kopuşu programlaştıramamıştı. İttihat ve Terakki Fırkası ile işbirliği yaparak, Kürt illerinde otonomi uygulaması denebilecek bir talebi kabul ettirme çabası içerisinde olmuştu. Kuşkusuz cemiyet içerisinde radikal çözümlerden yana olanlar da vardı. Nitekim üyelerinden kimileri, sonradan cumhuriyet döneminde başlayan radikal Kürt isyanlarında yerlerini aldılar.

Cemiyetin ilk kurucuları arasında şunlar vardır: Başkan Seyyid Abdülkadir, Sekreter Hüseyin Şükrü (Baban), Dr. Mehmet Şükrü (Sekban), Muhittin Nami, Babanzade Hikmet Bey, Aziz Bey.

Kürdistan Teali Cemiyeti, o dönemdeki önemli Kürt şahsiyetleri bünyesinde toplaması, kendi çapında Kürt ulusal uyanışına katkıda bulunması açısından önemli bir tarihsel olaydır. Nitekim rejim tarafından "tehlikeli" görülerek kapatıldı. ■

TUNCELİ KANUNU

25 Aralık 1935. Bu tarih, çok özel ve çok özgün bir yasanın çıkarılış tarihidir.

Dersim, özel olarak yönetilmesi için hakkında yasa çıkarılan ilk Kürt ilidir.

Tunceli Kanunu'na (Tunceli'nin İdaresi Hakkında Kanun) neden gerek duyuldu?

Dersim, Kürdistan coğrafya ve etnografyasında özgün bir yere sahiptir. Dağlık çoğrafyası, tarih boyunca halkını yabancı yönetimlerinden korumuştur. Kürtlerin Zaza kolundan olmakla beraber Dersim ahalisi, etrafındaki Kurmanç Kürtlerle, Alevi oluşları nedeniyle uzun süre etrafındaki beyliklere ve merkezi yönetimlere muhalif kalmıştır. Dersim, Arap istila ve asimilasyonuna bile, islamiyetin muhalif mezhebi Aleviliği seçerek direnç göstermiştir.

Osmanlı döneminde Kürt beyleri otonom bir tarzda kendilerini yönetiyorlardı. Dersim aynı konumdaydı. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuyla birlikte, Kürdistan'da da yerel yönetimler kaldırıldı. Merkezden yönetim Kürdistan'da da egemen kılınmaya çalışıldı. Ancak Dersim, Türk devletinin bu yönelişini kabul etmedi. Bu yüzden 1935'te Dersim için yasa çıkarma gereği duyuldu. Yasa, Dersim'in adını "Tunceli" olarak değiştiriyor, halkını Türk ilan ediyor ve yönetimini olağanüstü yetkilerle donatılmış bir Korgenerale veriyordu. Dersim halkı bu kanuna aldırış etmedi; bildiği yaşantısını sürdürdü. Devletin, yasayı pratiğe geçirme çabalarının yoğunlaşması üzerine halk örgütlendi, savunma düzenine geçti, muhalefetini Kürt kimliğiyle ortaya koydu ve 1937'deki Türk saldırısına, Seyyid Rıza öncülüğünde karşı koydu. Tunceli Kanunu ancak isyanın yenilmesinden sonra pratiğe geçirilebildi. Sonrası toplu katliamlar, sürgünler... ■

MARAŞ KATLİAMI

Bundan ondört yıl önce 1978'de sivil faşist güçler Maraş'ta 104 kişiyi katlederek en büyük kitle katliamını gerçekleştirdiler. 27 Aralık bu katliamın yıldönümüdür.

Maraş, etnik ve dinsel yönden karışık bir ildir. Bir Kürt ilidir. Bununla birlikte Türk nüfus da vardır. Nüfus Alevi ve Sünni olarak da heterojen bir yapıya sahiptir. Sınıra yakın olması nedeniyle, yılların asimilasyonunun etkili olduğu bir il. Sivil-faşist çeteler Maraş'ın bu durumundan yararlanarak ve özellikle Alevi-Sünni çelişkisi yaratıp bunu alevlendirerek taban yaratmayı başarabildiler. Hassas bir konum üzerinde yaratılan çelişki, ilde durumu gerginleştirdi.

Öteyandan işbirlikçi tekelci burjuvazi, dönemin Ecevit hükümetini istememekte, başarısızlığı için elden geleni yapmaktaydı. Mal bolluğu içerisinde, mal sıkıntısı yaratılarak hükümet neredeyse mecalsiz bırakılmıştı.

Maraş'taki gerginlik böyle bir siyasal ortamda uydurma bir bahaneyle başlatıldı. Sünni kesim faşistlerin kışkırtması ve öncülüğünde Alevi yurttaşlara saldırtıldı. 104 vatandaş kadın, çocuk, yaşlı genç hunharca katledildi. Ecevit hükümeti, olay dolayısıyla Maraş ve civardaki Kürt illerinde sıkıyönetim ilan etti. Bugün "Olağanüstü Hal" olarak süregelen olağandışı yönetim, Ecevit'in 1978'deki sıkıyönetiminden bu yana devam ediyor.

Katliamın müsebibi olarak bir çok faşist tutuklandı, sıkıyönetim mahkemelerinde yargılandı. Ama tutuklama, sorgulama, yargılama, ve cazelandırma büyük ölçüde göstermelik kaldı. Faşist katillerin elebaşıları, katliamı cezasız atlattılar. Göstermelik ceza alanlar da kısa bir süre sonra serbest kaldı. Maraş'taki kitle katliamının tezgahlayıcıları şimdi yüksek mevkilere gelmiş ve serbestçe dolaşıyor.

Sivil- faşist kesim, artık Kürdistan'da eskisi gibi kolay taban bulamıyor. Ulusal uyanış Kürt kitleleri sarmıştır. Kürtler, artık, Orta Asya'dan at sırtında gelirken dağda kaldıklarından Türkçeyi unutan özbe öz Türk oldukları masalına inanmıyorlar. Bu yüzden eskiden sivil faşistlere yaptırılan katliamların yerini bugün bizzat devletin işlediği cinayetler ve katliamlar almıştır. ■

Ayın İçinden

22 Ekim 1992

- Kürt halkının ünlü Marxist ozanı **Cegerxwîn**, ölümünün 8. yıldönümünde çeşitli etkinliklerle anıldı. **Cegerxwîn** 22 Ekim 1984'te 81 yaşında ölmüştü.

- ABD'de faaliyet gösteren Kürt Ulusal Kongresi ile Kürt Yardım Kurulu, Güney Kürdistan'daki PKK ile KDP-YNK arasında süren çatışmaların durdurulması ve sorunların görüşmeler yoluyla çözülmesi çağrısını yaptı.

- İzmir'de bağımsız sosyalist aday olarak seçime katılan **Hüseyin Arslan** bölücülük propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklandı.

23 Ekim 1992

- 15 Temmuz'da 1 günlük iş bırakma eylemi yapan 13 memur sendikasının 32 yöneticisi Ankara'da yargılanırken, sendika üyeleri Adliye çevresini sararak yargılamayı protesto ettiler.

- Nusaybin Belediye Meclisi Üyeleri, oy birliği ile kentin en işlek caddesi olan Sakarya caddesine yazar, şair, tarihci **Musa Anter**'in ismini verdi.

- EĞİT-SEN ve EĞİTİM-İŞ sendikaları Türkiye gibi çok uluslu bir ülkede Türklüğün zorla kabul ettirilmesine karşı çıkarak, "ırkçılığı körükleyen öğrenci **and**'ının kaldırılmasını" istediler.

24 Ekim 1992

- Gündem gazetesinin "insanlık sürükleniyor" başlıklı haber ve fotoğrafına Alman aydınlarından yanıt. 200 kadar Alman aydını yaptıkları çağrıda Türkiye'ye silah ambargosu uygulanmasını istediler.

- Şırnak'ın İdil ilçesine bağlı Griza (Yanılmaz) köyüne baskın düzenleyen jandarma, üç köylüyü kurşuna dizdi. 5 köylüyü de yanına alarak bilinmeyen bir yere götürdüler.

- İHD 4. genel kurulunda yapılan seçimde **Akın Birdal** genel başkan, **Av. Ercan Kanar** ise başkan yardımcılığına seçildi.

25 Ekim 1992

- Özgür Gündem gazetesine açıklamada bulunan Kontrgerilla da görev yapmış bir astsubay, **Vedat Aydın**'ın öldürülmesi ile, Şırnak, Göle vb. katliamlarını Kontrgerillanın yaptığını, ayrıca Hizbullahın, Kontrgerillanın denetiminde olduğunu itiraf etti.

- Kürt kökenli Nurcular, Kürtçe-Türkçe **Nûbihar** (İlkbahar) isimli dergi çıkardılar.

-Muş'ta yolcu trenine PKK'lılar tarafından yapılan sabotajda bir makinist, 2 yolcu, 5 asker öldü.26' sı asker olmak üzere 47 kişi de yaralandı.

- D. Bakır Ergani Adliyesinden çıkarken gözaltına alınan **Av. Cuma Yakut**'a Ergani jandarma karakolunda işkence yapıldı.

26 Ekim 1992

- TC'nin zırhlı ve silahlı birlikleri, Çukurca ilçesinden üçüncü bir cephe açarak Güney Kürdistan'a girdi.

- TC'ye ait savaş uçaklarının Güney Kürdistan'da ki PKK mevzilerini bombalarken yanlışlıkla kendi komandolarını bombaladığı ve 30 askerin yaralandığı, belirtilirken, ölülere ilişkin açıklama yapılmadı.

- Güney Kürdistan'daki çatışmaları protesto nedeniyle toplam 1000 kişi gözaltına alındı.

28 Ekim 1992

- Özgür Gündem gazetesi toplatıldı. DGM tarafından toplatılan gazeteye gerekçe olarak "PKK'nin yeni savaş stratejisi"ve"Devlet PKK ile görüşüyor" başlıklı yazıları gösterildi.

- Van'ın Çatak ilçesi Sugeldi köyü muhtarı **Tahir Saday** (56), işkencede öldürüldü.

- Gözaltında kayıpları soranlar gözaltına alındı. **Hüseyin Toraman**'ın gözaltına alındığı ve kaybedildiği sokakta, "**Hüseyin Toraman** ve diğer kayıplar nerede?" diye soran 20 kişi polis tarafından gözaltına alındı.

- Gözaltı kayıplarına **Tuğrul Özbek**'de katıldı. Bir süre önce Yıldız Üniversitesi öğrencisi **Ayhan Efeoğlu** da gözaltında kaybolmuştu.

29 Ekim 1992

- Diyarbakır'da ve Mardin'de 9 ayda yapılan saldırılarda 11 öğretmen ve 2 eğitim emekçisinin ölümünü ve 10 kişinin de sakat kalmasını Diyarbakır'da protesto eden Eğit-Sen'li öğretmenlere polis saldırdı ve gözaltına aldı.

- Gaziantep Kilis Doğanbey köyü yakınlarında, sınırı geçmeye çalışan 6 TKP-ML Hareketi gerillası öldürüldü.

- Kürdistan'da öldürülen jandarma komando çavuşu **Ahmet Gündoğmuş**'un Alanya'daki cenazesinde sloganlı gösteri yapan grup, daha sonra Kürtlere ait işyerleri ve evlere saldırıda bulundu. Üç kişinin yaralandığı saldırı sonrası, Alanya'da durum gerginliğini koruyor.

30 Ekim 1992

- Diyarbakır'da katledilen **Musa Anter**'in katilinin Diyarbakır siyasi şubede görevli **Seyhan** isimli şahıs olduğu ortaya çıktı.

- Güneydoğuda 90-92 yılları arasında 410 banka şubesi kapandı. 2500 banka personelinin işine son verildi.

31 Ekim 1992

- İHD genel başkanlığına seçilen **Akın Birdal:** "Türk devletine karşı savaşan PKK'ya savaş koşullarının uygulanması için uluslararası girişimlerde bulunacağız" dedi.

1 Kasım 1992

- Türk uçakları peşmergelerin bulunduğu köyü bombaladı 19 kişi öldü 130 kişi yaralandı. KDP-YNK liderleri "istemimiz dışında bölgeye gelen Türk ordusunun derhal çekilmesini" istediklerini söylediler.

- PKK lideri **Öcalan**, BBC'ye yaptığı açıklamada "samimi ateşkese hazırız, en uygar yöntem olan siyasi çözümden yanayız" dedi.

- Kürdistan Komünist Partisi (KKP) Güney Kürdistan'daki çatışmaların biran önce durdurulması ve sorunların görüşmeler yolu ile çözülmesi çağrısı yaparak "Kürtler kendi elleriyle kendi kanlarını akıtmasın" dedi.

- 21 Ekim günü Batman'da gözaltına alınan **Ramazan Altunses** işkencede öldürüldü. Polis yetkilileri "**Altunses**'in bankın demirini sökerek boğazını kestiğini" söylediler.

2 Kasım 1992

- İşçi Partisi Cizre ilçe başkanı **Resul Sakar** Kontrgerilla tarafından öldürüldü.

- Erzurum, Iğdır'da, Güney Kürdistan harekatını protesto eden gruba polis ve ülkücülerin saldırısı sonucu, iki kişi öldü, çok sayıda kişi yaralı olarak gözaltına alındı.

- Uzun aradan sonra yayına başlayan Medya Güneşi "Tarih Fırsatı Kaçırmamak İçin" başlıklı yazıdan dolayı toplatıldı.

- Laçin'in Sesi Radyosu yayına başladı. "Kürt Kurtuluş Hareketi" bünyesinde yayın yapacak olan radyo, hafta da 35 saat Kürtçe, Türkçe ve Rusça yayın yapacak.

- Polis tarafından gözaltına alındıktan sonra bir daha haber alınamayan 7 kişinin aileleri Ankara'da süresiz açlık grevine başladı.

- Rusya Federasyonu ve 4 Türki Cumhuriyetinden göçen 805 **Ahıska Türkü**, Ardahan ve Iğdır'a yerleştirilecek.

3 Kasım 1992

- Elazığ cezaevinde bulunan 180 tutuklunun insani taleplerle yaptıkları açlık grevi 32. gününe girerken tutuklulara avukat yasağı kondu.

- Gaziantep HEP eski il başkanı **Abdulselam Sakık** öldürüldü.

4 Kasım 1992

- Mardin'in Dargeçit ilçesinde panzere saldıran gerillalar 4 asker ve 2 korucuyu öldürdü.
- Diyarbakır Dicle'nin 150 hanelik köyü devlet güvenlik güçlerince yakıldı.
- Şırnak'a bağlı Toptepe köyünde TKİ ye bağlı maden ocaklarında kömür toplamaya giden 3 köylü, jandarmalar tarafından taranarak öldürüldü.

5 Kasım 1992

- Tokat'ın Almus ilçesinde TKP-ML yöneticisi **Çetin** kod adlı **Tuncay Çarıkçıoğlu** öldürüldü.
- Nusaybin'de Hizbullahçı'lara saldırı düzenleyen PKK, 7 kişiyi öldürdü.

6 Kasım 1992

- Elazığ Kovancılar HEP ilçe başkanı **Rodi Demirkapı** ve oğlu silahlı saldırıya uğradı, oğul **Şurzan Demirkapı** öldü.
- Van'ın Başkale ilçesine bağlı Yukarı Dikme köyünde 11 ailenin 500 bin m^2'lik arazisine "tabur binası" yapımı için hiç bir bedel ödenmeden el konuldu.
- İHD Adana Şubesi "amaç dışı faaliyet gösterdiği" gerekçesiyle kapatıldı.
- Milli Savunma Bakanlığı yaptığı açıklamada "Güney Kürdistan hareketi için yapılan harcama 2 trilyon" dedi.
- Özgür-Der terörle mücadele şubesine bağlı polisler tarafından basıldı.

7 Kasım 1992

- Devlet güçleri Cizre'yi top ve panzerlerle sabaha kadar ateşe tuttu. Ağır silahların kullanıldığı saldırıda 3 kişi öldü 6 kişi yaralandı.
- Gözaltı kayıplarına 4 kişi daha eklendi. İdil'de askerlerce yaralı olarak gözaltına alınan **Mehmet Koşmal, Ahmet ve Süleyman Ballıca** ile **Ahmet Akman** kayıplara karıştı.

8 Kasım 1992

- Emeğin Bayrağı muhabiri **Naci Uzun** ve eşi gözaltına alındı.

9 Kasım 1992

- **Süleyman Demirel, Barzani** ve **Talabani**'ye mesaj yollayarak, "Peşmergelerin PKK'ya karşı harekâtını kesmesinden rahatsız olduğunu" vurguladı.
- Iğdır'da izinsiz gösteri yaptıkları savıyla gözaltına alınan 214 kişiden 6'sı tutuklandı.

10 Kasım 1992

- TÜYAP'ı basıp kitaplara el koyan polis okuyucuların ve yayınevlerinin yoğun tepkisini topladı.
- Savunma Bakanı **Nevzat Ayaz**, yaptığı açıklamada "Türk askerinin K. Irak'ta kalmasının yasal" olduğunu öne sürdü.
- MÇP Adana İl Başkanı **Recai Yıldırım**, Adana Emniyet Müdürünün, "Halk bizi desteklemiyor" diyerek kendilerinden, Kürtlere karşı yardım istediğini belirtti.

11 Kasım 1992

- Uluslararası Af Örgütü, bir yıl önce verilen söze rağmen hiçbir iyileşmenin olmadığı ve Türkiye'de siyasi cinayetlerin ve işkencenin sürdüğünü belirtti.
- Siirt'in Eruh ilçesini basan PKK gerillaları 1 astsubay ve 5 eri öldürdü.
- Askere gitmeme çağrısı yapan bir grup Çerkes'e polisin baskı yaptığı açıklandı.
- PKK gerillaları tarafından öldürülen 2 polisin cenaze töreninde, gösteri yapan 300 kadar polis sloganlar atarak HEP Diyarbakır il binasına ve bazı evlere ateş açtı.
- Silopi Belediye Başkanı evine yapılan polis baskını sonucu 9 yakını ile birlikte gözaltına alındı.

12 Kasım 1992

- Halka saldırıları ve TBMM'nin işlevsizliğini teşhir etmek amacıyla 18 HEP milletvekili, açlık grevine başladı.
- Diyarbakır Belediye Başkanı **Turgut Atalay**, silahlı ve bombalı saldırıya uğradı. Koruma görevlisinin öldüğü saldırıyı PKK üstlendi.

13 Kasım 1992

- Serketin dergisi toplatıldı. Toplatma gerekçesi olarak "İşte Vietnam" başlığıyla yayınlanan yazı gösterildi.
- İbdi-c. Taraf dergisi yayınlandığı 21. sayısının tümünün toplatılmasının yanısıra yönetici ve çalışanlarının polis tarafından gözaltına alınması sonucu yayınına son verdi.

14 Kasım 1992

- Özgür Gündem gazetesinin dağıtımı Batman, Diyarbakır'dan sonra Mardin'de de engellendi. Gazetenin dağıtımını yapan araçlar yakıldı ve personel tehdit edildi. Diğer yandan, Yeni Ülke, Azadi, 2000'e Doğru, Gerçek'te benzer tehditler altında.
- Türkiye'de son 6 yılda mahkemeler tarafından 3 milyon 106 bin 934 kişiye ceza verildi. Bu yılın ilk ayında ise 232 bin 486 kişi çeşitli hapis cezalarına çarptırıldı.
- Kürt Hak ve Özgürlükler Vakfı'nın tescil edilme istemi 10.11.1992 tarihinde yapılan duruşmada reddedildi.

15 Kasım 1992

- Çağdaş Gazeteciler Derneği **Güney Marmara** şubesi bu yıl dağıtacağı ödüllerden **Musa Anter**'i "AK" ödüle, TRT program yapımcısı **Ertürk Yöndem**'i ise tarafsızlık ilkesini çiğnediği için "KARA" ödüle layık görüldü.

16 Kasım 1992

- Sınır ötesi harekettan sonra iç harekat başladı. Dicle ve Dargeçit'te gözaltına alınan 70 yaşındaki çoban **Mehmet Akan** ile 4 kişi kurşuna dizildi. 5 köylününde gözaltında kaybolduğu ve yüzlerce hayvanın öldürüldüğü bildirildi.
- Zamları ve saldırıları protesto eden 500 kişilik Tüm-Haber-Sen'e üye memur, protesto için bodro yaktı.

17 Kasım 1992

- Dicle Kurşunlu köyünde gözaltına alındıktan sonra kurşunlanarak öldürülen (70) **Mehmet Akkan**'la birlikte gözaltına alınan **Mehmet Akkun**'un cesedi bulundu.
- Mardin'in Savur ilçesi Bağyaka (Bakustan) köyüne baskın düzenleyen Özel Tim ve korucuların 16 ve 17 yaşlarındaki iki kıza ve 15 ile 20 yaşlarındaki iki kadına tecavüz ettikleri, saatlerce top ve roket ateşine tutulan köyde 7 evin yıkıldığı belirtildi.

18 Kasım 1992

- **Seyid Rıza** anıldı. Tunceli merkez, Ovacık ve Malazgirt'te Dersim isyanının liderlerinden **Seyid Rıza**'nın idam edilişinin 55. yıldönümünde esnaf kepenk, şoförler ise kontak kapattı.
- Gaziantep'in İslahiye ilçesine bağlı Altunüzüm beldesinde Başçavuş, Show TV ve 32. Gün programının izlenmesini yasakladı.
- 18 HEP milletvekili başlattıkları açlık grevinin 8. günün de eylemlerine son verdiler.

19 Kasım 1992

- Güney Kürdistan'a ambargoyu kaldıran PKK'dan sonra şimdi de devlet ambargo uyguluyor.
- Mardin'in Mazıdağı ilçesinde Kontrgerilla saldırısı sonucu gazeteci **Hatip Kapçak** ve yanında bulunan **Rehen** ve **İsmet Adsay** yaşamlarını yitirdiler.

20 Kasım 1992

- Gerçek Dergisi Diyarbakır temsilcisi **Namık Tarancı** uğradığı silahlı saldırı sonucu yaşamını yitirdi. Son 10 ay içinde Kürdistan'da öldürülen gazeteci sayısı 12'ye yükseldi.
- Elazığ cezaevindeki açlık grevi 50. gününde anlaşma sağlanarak sona erdi.

21 Kasım 1992

- İstanbul Nişantaşı'nda Kürt Enstitüsü'nün kapıları kimliği belirlenemeyen kişilerce kırılarak içeri girildiği belirlendi.
- Batman il merkezinde Özgür Gündem gazetesinin dağıtımını yapan **Halil Adanır**, üç kişi tarafından aracıyla birlikte yakılarak öldürüldü. ■

KÜRTLERE KARŞI RUS SİLAHLARI

Rus Komünisti Zinovyev'in ünlü bir sözü var: "... sapmanın sınırı yoktur" diye. Gerçi bu söz belli bir ideolojiden sapanlar için söylenmiştir. Ne ki sözü pekala burjuvalaşmakta acele eden günümüz Rus yöneticilerinin kuralsız, ilkesiz, ciddiyetsiz tutumları için de söz konusu edebiliriz. Yeniden keşfettikleri "ebedi kapitalizmin" sihirine o denli kapılmışlardır ki, şekli hümanist görünme ihtiyacını bile duymamaktadırlar. "Yeşil Doların" ucunu göster, istediğini yaptır, konumuna düştüler.

Dünyanın baş belası faşizmin öncülerini doğuran Alman Ulusunun bugünkü emperyalist burjuvazisi, modası geçmiş bulduğu silahları Türkiye gibi bir ülkeye verirken, "içte kullanmama"yı ön koşul olarak kabul ettirme ihtiyacı duymuştur. Çünkü artık Türkiye'de bir Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin hızla gelişip güçlenmekte olduğunu ve Türkiye'nin Kürt halkı üzerine tüm modern askeri araçlarla saldırdığını herkes biliyor. Peki Rus yöneticileri? Büyük şevkle Türkiye'ye gelen Rusya Dış Ekonomik İşler Bakanı Pyotr O. Avel, Türk İşçileri Bakanı İsmet Sezgin ile "80 milyon dolarlık Helikopter, zırhlı araç, kalaşnikof ile gerillaya karşı gerekli diğer silah ve mühimmat satışı" için anlaşma imzaladı. Hiçbir kaygı duymayan Rus Bakan, sattıkları silahların tümünün de Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesine karşı kullanılacağını biliyordu. Çünkü silahların alınış amacı ve kullanılacak yer açıkça Rus yöneticilere ifade edilmişti.

İlginçtir, her halde ilk kez Savunma Bakanı yerine bir İç İşleri Bakanı, Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesinin bastırılmasında kullanılmak üzere dünya silah pazarına çıktı ve en uygun "esnaf"ın Rus yöneticileri olduğunu gördü.

Bugünkü Rus yöneticileri, kuralsız, şartsız silah satma tutumunu, anlaşılan sosyalist dönemdeki Sovyet yöneticilerden devralmışlardır. Eski Sovyet yöneticileri de Saddam'a bol keseden silah satarken hiçbir koşul öne sürmemişlerdi. Saddam yönetimi de MIG-29'ları, T-72'leri, Katyuşka roketlerini Güney Kürdistan'daki Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesine karşı her defasında fütursuzca kullandı. Güneydeki halkımız Rus silahlarına aşinaydılar, ama Kuzey Kürdistan halkımız sadece NATO'nun silahlarını tanıyor. Oysa şimdi, yeni anlaşmayla Rus silahlarıyla da müşerref olacak! Belki de Rus yöneticileri, Kürt halkının üzerine ateş ve barut kusacak silahlarının gücüyle arşa yükselecek, Kürt yaşlı, kadın ve çocuklarının çığlıklarını duyarak keyiflenecektir!

Dünyanın ilk sosyalist ülkesini kuran proletaryaya analık eden Rus Ulusu, burjuvalaşmakta acele eden bu yönetici güruhuna asla layık değildir! ■

OLAĞANÜSTÜ HAL UZATILDI

11 Kasım 1992 günü TBMM, hükümetin, Kürdistan'da "Olağanüstü Halin Dört Ay Daha Uzatılmasına İlişkin Teskeresi"ni 91 ret, 2 çekimser oya karşılık 294 oyla kabul etti. Böylece Kürdistan'ın geleneksel yönetim biçimine devam edilmesi karara bağlandı. Türkiye tarihi, aynı zamanda Kürdistan'ın olağanüstü yönetilmesi tarihidir de. Çünkü ancak bir toplum kendini olağan olarak yönetebilir. Yabancı bir yönetim, "en demokratik" olsa bile yine "olağan-dışı, olağanüstü"dür. Bu bakımdan olağanüstü halin uzatılması pek de garipsenecek bir şey değildi. Tersi de beklenmiyordu.

İlgi çekici olan ret oylarının ilk kez bu denli kabarık olmasıdır. HEP milletvekilleri kendilerinden beklenen yaptı. CHP milletvekilleri ise salt SHP "evet" dediği için ret tutumuna girdi. Zira bir önceki uzatmanın altında onların da imzası var. RP milletvekilleri de ret oyu verdiler. Şu kesin: RP, Kürdistan'ın olağanüstü yönetimine karşı değil. O bütün yatırımını koalisyon hükümetinin başarısızlığı üzerine bina etmiş görünüyor. Bu yüzden, hükümeti zora düşürecek her davranış bu parti için normal. RP'nin "Adil Düzen"inde, Kürtlere düşen hiçbir "Adil"lik yok. RP açısından Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesi, "Yahudilerin", "Ermenilerin" bir kışkırtmasından ibarettir. RP'nin yaklaşımı, Kürt meselesi sözkonusu olunca, hepsi de ulusal devletlerini kurmuş olan müslüman ulusların bulunduğu bir ortamda, "müslümanların ahiretten başka bir düşünceleri olur mu?" biçiminde odaklaşıyor.

Belki de oylamanın en ilginç yönü, ANAP, SHP ve DYP'deki "Kürt kökenli" ve bazı milletvekillerinin artık utançtan oylamalara katılmamış olmalarıdır. Anlaşılan, artık kör vicdanları bile rahatsız edecek boyutlara ulaşan zulüm, bu milletvekillerinin hiç değilse utanma duygularını uyandırmıştır.

Oylama sırasında kendini zor durumda hisseden hükümet, İçişleri Bakanı İsmet Sezgin vasıtasıyla "Belki de son kez uzatma kararı için karşınıza gelmiş bulunuyoruz" türü bir yakarışta bulundu. Gerçekten de "son kez" olabilir. Çünkü, Demirel'de "çare tükenmez". Olağanüstü Hal uygulamasını aratmayacak yeni bir yasal düzenleme çabalarının hız kazandığı, meclis kürsüsünde yeni bir "çare" olarak açıklandı: "İl idaresi kanununda değişiklik yapılarak valilerin terörle mücadele yetkilerini arttırmak, güçlü il sistemi yerleştirmek istiyoruz. İlgili kanun dört ay içerisinde mecliste kabul edildiği takdirde, Olağanüstü Hal uygulaması sona erdirilecektir."

Tükenmeyen çarelerden biri olarak bu çalışma Olağanüstü Hal yerine ikame edilmek üzere tezgaha alınmış bulunuyor. Değişen bir şey olmayacak: Kürdistan, süre geldiği gibi yine olağan-dışı yönetilecektir. Olağan-dışı yönetim, Türkiye genel yönetiminin anti-demokratik niteliğinin sürüp gitmesinin en önemli ve belki de tek nesnel zeminidir. Başka bir ulusu ezen ulus, özgür olamaz! Özgür olmayan bir ulus, asla gerçek anlamda, hatta burjuva anlamda da olağan bir demokratik yönetime sahip olamaz. Bu yüzden olağan-dışı yönetimlere karşı çıkmak, Kürt halkının olduğu kadar Türk halkının da somut bir görevidir. ■

ÇEKİÇ GÜÇ VE TC'NİN ŞANTAJI

1992 Aralık ayında Çekiç Güç'ün normal süresi doluyor. Konuyla ilgili tartışma, görüş ve değerlendirmeler yeniden gündeme gelmiş bulunuyor.

Öncelikle şu tespiti yapmak gerekmektedir: Çekiç Gücü oluşturan ve finanse eden ABD, Fransa ve İngiltere, tarihin hiç bir döneminde Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesine sıcak bakmadılar. Onlar, "yok olmasın, ama başarmasınlar da" yaklaşımıyla Kürtleri bir koz olarak tasarladılar hep. Dolayısıyla anılan emperyalist devletlerin Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesini himaye etme gibi bir tutumları asla sözkonusu değildir. Çekiç Güç'ün amacı da "Kürtleri himaye etmek"ten ziyade, Saddam'ın silahsızlandırılması ve özellikle Kürt hareketi dahil bölgede ortaya çıkabilecek anti-emperyalist merkez-kaç güçlerin denetlenmesinden ibarettir. Aynı zamanda Saddam'ın silah potansiyelinin ortaya çıkarılması, kimyasal silahlarının imha edilmesi görevinin engellenmemesi için acil müdahale görevi de Çekiç Güç'ün işlevleri arasındadır. Oysa Çekiç Güç'ün lanse edilen amacı "Kürtleri Saddam'dan koruma"dır. Bunun gerçek olmadığı açık.

Süresi dolan Çekiç Güç yeniden güncelleşti. Ve muhtemelen, Türkiye, istemese de sürenin yeniden uzatılmasına evet diyecektir. Tabii ABD, Çekiç Güç'ün kalmasında ısrar ederse. Çünkü ABD'nin yap dediği şeye Türkiye'nin hayır demesi öyle kolay değil. İpler ABD'nin elinde çünkü. Durum bu iken, Türk yöneticiler, Çekiç Güç'ün kalma süresinin uzatılmasının kamuoyunda kabul edilebilir bir gerekçesini bulma ve hazırlama zorunda hissetmektedir kendisini. Ancak Türk yöneticileri bir taşla iki kuş vurmayı tasarlıyorlar. Başbakan Demirel, Kasım ayı başlarında Celal Talabani ve Mesut Barzani ile "görüşmeler yapmak" üzere gizlice Güney Kürdistan'a bir heyet gönderdi. Anlaşıldı ki Türk hükümeti, Türk ordusunun G. Kürdistan'daki işgalci konumuna uluslararası hukuk çerçevesinde bir kılıf uydurabilmek için, Kürt yöneticilerden, Türk ordusunu kendilerinin davet ettiğini açıklamaları ve Türk ordusunun orada kalışına ses çıkarmamaları karşılığında Çekiç Güç'ün süresinin uzatılması önerisinde bulunmuş. Önerinin ret edildiği Kürt liderlerce açıklandı.

Ama Türk yöneticiler hala birşeyler yapabileceklerini umud ediyorlar. Alttan alta "Çekiç Güç'ün PKK ya yardım ettiğine ilişkin kuşku ve kimi belirtiler var" türünden söylentileri ortaya yayarak, aleyhte seslerin yükselmesine göz yumuyor, hatta teşvik ediyorlar. Bununla da Çekiç Güç'ün kalış süresinin uzatılmayabileceği mesajını hem müttefik devletlere hem de Kürt hükümetine hissettirmek istiyorlar. Böylece, ABD ısrarlı olduğu taktirde nasıl olsa evet diyecekleri Çekiç Güç'ten iki yönlü yarar sağlamaya çalışıyorlar.

Bir kez daha yinelenmeli: Çekiç Güç'ün amacı Kürtleri korumak değildi ve değildir. Şimdi de Güney Kürdistan'daki Kürt egemenliğine karşı bir şantaj aracına dönüşmüş bulunuyor. Bu şantaj hem Türkiye hem de müttefik emperyalist devletler tarafından yapılmaktadır. Emperyalist askeri himaye Kürt Ulusal Kurtuluş Mücadelesi ve egemenliği için onur duyulacak bir şey değildir. Ve uzun vadede gerçek anlamdaki Kürt Ulusal Kurtuluşunun en büyük engeli olma potansiyelini oluşturmaktadır. Türk ordusunun güney Kürdistan'daki toprak işgalinin bile Çekiç Güç'ün yardım ve himayesiyle yapıldığı apaçıktır. Yoksa uluslararası kamuoyunun çıt çıkarmamış olması izah edilemez. Bu yüzden Çekiç Güç bölgeden çekilmelidir. Yalnız Çekiç Güç değil, onun yardım ve himayesine mazhar olan Türk ordusu'nun da G. Kürdistan'dan çekilmesi gerekmektedir.

Eğer Müttefik devletler, "Kürtleri koruma" sözlerinde samimi iseler, Kürtlerin egemenliğine, özgürlüğüne gölge düşürmeyecek bir korunma yolu vardır. O da, Federe Kürt Devletinin uluslararası hukuki güvencelere kavuşma çabasının hiç değilse engellenmemesidir. Kürt Federe Devletinin Birleşmiş Milletlere, vaktiyle Ukrayna'nın sahip olduğu bir statüyle de olsa, üye edilmesi, diğer devletlerle ticari, siyasi ve diplomatik ilişkiler kurma çabalarına engel çıkarılmamasıdır. Olması gereken budur. Kürt Federe Devletinin temsilcisinin de bulunacağı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, durumu müzakere etmeli ve her türlü dış saldırganlığa karşı bölgede gerekli tedbirleri almalıdır.

Türkiye'nin Güney Kürdistan'daki işgali, Kürt Federe Devleti'ne büyük bir tehdit unsurudur. Çekiç Güç ile birlikte bu işgalci ordunun geri çekilmesi için de çaba sarfedilmelidir. Bütün bunlar yapılırsa "Kürtleri koruma" sözleri bir anlam ve ciddiyet kazanır.

Çekiç Güç kurucuları için insani değerler emperyal çıkarların önüne geçebilecek mi? Mümkün görünmüyor! ■

Bütün dünyada olduğu gibi, TC sınırları içerisinde de azınlık halklar ulusal kimliklerine sahiplenmede ciddi adımlar atmaya başlıyor. Bunun gereği olarak kimi yönelişlere giriyorlar.

Öteden beri Çerkeslerin bir iç örgütlülüğü zayıfta olsa sözkonusuydu. Şimdi ise onlarca dernek çatısı altında bunu bir üst aşamaya çıkarmışlar ve Federasyonlaşma çabasındalar. Ve daha ileri giderek bu oluşumu Enstitü düzeyine çıkarıp kültürel çalışmalarına hız vermeyi öngörüyorlar.

Benzer bir çabayı Lazlar'da da görmek mümkün. Laz Enstitüsü kurmak için girişimlerde bulunuyorlar.

Ulusal ve kültürel duyarlılıkta şimdilik önde olan azınlık halklardan Çerkesler, İstanbul'da Nibjek (Arkadaş) ve Ankara'da Marje (Kalkın Ayağa) adlı iki yayın çıkarıyorlar. Ve ulusal kültürlerine sahiplenme, başka azınlıkların ve ulusların haklarına karşı da duyarlı davranmayı doğuruyor. Çerkeslerin aşağıda okuyacağınız 30 Ekim 1992 tarihli çağrısı, bunun güzel bir örneğidir.

DEVRİMCİ-DEMOKRAT KAMUOYUNA VE TÜRKİYE HALKLARINA ÇAĞRI

T.C. Hükümeti Evrensel hukuku da hiçe sayarak kardeş KÜRT halkına bir kez daha saldırmıştır. Yıllardan beri baskı, zulüm, terör ve katliamlara maruz bırakılan KÜRT halkı tamamen yokedilmek istenmektedir.

Aynı kaderi yıllardır paylaştığımız kardeş KÜRT halkının katledilmesine daha fazla seyirci kalamayacağız. Bizim çocuklarımıza bizden kesilen vergilerle alınan silahlar verilerek, kardeş KÜRT halkına karşı oluşan cephelere gönderilmekte, sonuçta ölmekte veya öldürmekteler. Ölende öldürülende bizim çocuklarımızdır. Kürt halkıyla tarihte hiç bir anlaşmazlığımız olmamıştır, bugün yaşadığımız bir trajedidir. HİTLER, MUSSOLİNİ gibi bu katliamların sorumluları ve seyircileri tarihin kara sayfalarında yeralacak ve gelecek kuşaklarca layık olduğu şekilde anılacaktır.

Biz Türkiye'li ÇERKES'lerin kardeş KÜRT halkıyla hiç bir sorunu yoktur. Bu adı konmamış savaşta taraf olmak zorundaysak, üniter TC devletinin yanında değil, haklı ve onurlu kardeş Kürt halkının yanında olmalıyız. Bu bağlamda halkımıza ASKERE GİTMEME, çocuklarını, kerdeşlerini ASKERE YOLLAMAMA ÇAĞRISI yapıyoruz.

Bizi de, kardeş KÜRT halkını da yoketmeye çalışan güç (Kemalizm, Üniter Devlet.) aynıdır. Biz Türkiye'de Çerkesler PŞAVU ETHEM olayını hiç unutmadık. Okul kitaplarına kadar geçen hain nitelemesini de kabul etmedik, Üniter devlet, tek ordu, tek dil, tek alfabe ve tek merkezi yönetime baş kaldıran PŞAVU ETHEM BEY önderliğindeki ÇERKES'ler tarihe ihanet eden hainler olarak geçmiş; üniter devlet, tek dil, tek ordu ve tek alfabeyi savunan Mustafa Kemal, İsmet İnönü vb. Tarihe kahraman olarak yazılmıştı. Günümüzde halklara ihanet edenlerin kimler olduğunu daha net olarak görebilmekteyiz.

TC halkımızın yoğunlukta olduğu bölgelerde Kürt aleyhtarı gruplar oluşturmaya, Kürt halkını halkımıza yanlış tanıtarak kışkırtmaya, halklararası husumet yaratmaya çalışmaktadır. Özellikle Gerilla ile çatışmada ölen asker gençlerimizin cenazelerine provaktörler sokulmakta (Kayseri'de olduğu gibi) halklararası kin nefret tohumları ekilmeye çalışılmaktadır. Geçmiş deneyimleride göz önüne alarak ÇERKESLER Türkiye'de bu pis kokuşmuş oyunlara alet olmayacak (Mustafa Kemal, İsmet İnönü gibi değil), PŞAVU ETHEM BEY gibi tarihin onurlu sayfalarında yerlerini alacaklardır.

Biz aşağıda imzası olan ÇERKES'ler ASKERE GİTMİYOR, KARDEŞİMİZİ, OĞLUMUZU YOLLAMIYOR, halkımızı da askere gitmemeye, kardeşini, oğlunu askere yollamamaya çağırıyoruz.

ÜMİT ÖRTEN (İST)	FERİT ŞAMİL (HATAY)	MEHMET MATER (DÜZCE)
TAHİR ERBAYLI (ANKARA)	TURGAY ÜNLÜ (ADAPAZARI)	MEHMET SUDAY (BURSA)
İBRAHİM TAN (SİVAS)	JANBERK DENİZ (SAMSUN)	

Kore Emek Partisi 47. Kuruluş Yıldönümünde Güney - Kuzey Kore ilişkilerine bir bakış:

"KORE'Yİ AYIRAN DUVAR YIKILMALIDIR!"

15.10.1992 günü İsviçre Emek Partisi Üyeler Toplantısında bir konuşma yapan Kuzey Kore'nin İsviçre Büyük Elçilik Müsteşarı ***Li Sungi'nin*** *konuşmasından bir bölüm..*

Çeviri : Sadık Kolusarı

"Sorunların çözümü için görüşme isteği 1968 yılında Kuzey Kore tarafından yapıldı... 1987 yılında Kuzey Kore, yeniden birleşme çağrısı yaptı. Yine 1987 yılında Kuzey Kore tek taraflı olarak ordusunda 100.000 kişilik bir indirim kararı aldı. Güney Kore ise indirim yapmadı. Kuzey Kore ilk olarak 1988 yılında görüşmelere katılmaya yanaştı. Birçok toplantı boyunca tartışılan tek şey "Neler görüşülecek?" sorusuydu. Kuzey-Güney arasındaki gerginlikleri gidermek en önemli sorundu. Turizmde serbestlik ve karşılıklı ticaret ilişkileri tartışıldı. Güney Kore, Almanya benzeri (Kuzey Kore'nin Güneye katılımı şeklinde) bir çözüm ileri sürdü Fakat böyle bir model kabul edilmedi.

1991 yılında Güney Kore 200.000 kişilik askeri ve 60.000 Amerikan askeriyle birlikte, askeri manevraları başlattı. Bundan dolayı Kuzey Kore görüşmeleri kesince görüşmelere 3 ay ara verildi. Eylül 1991 yılındaki 5. oturumda "saldırmazlık" konusunda anlaşmaya varıldı. Görüşme sonunda barış, saldırmazlık, ticaret ve işbirliği konularında anlaşma yapıldı. Barış ve birleşme 3 ay tartışıldı. Her iki hükümet yetkililerinin karşılıklı saygılı davranması önemli bir noktaydı. "Saldırmazlıkta sınır nedir?" tartışması yapıldı.

1992 yılında 4 komisyon kuruldu :

1) Barış Komisyonu
2) Askeri komisyon
3) Ekonomik İşbirliği Komisyonu
4) Kültür Komisyonu

Şimdi Amerikalılar ilişkilerin ilerlemesinden rahatsız ve görüşmeleri baltalamaya çalışıyorlar. Çeşitli günlük kampanyalarla (örneğin, casusluk.) Amerikalılar, Kuzey'i kötü göstermeye çalışıyorlar.

Asya'da Amerika'nın askeri stratejisi değişti. Önceleri SSCB'ine karşı bir konumlandırma vardı. Şimdi durum farklı. Stratejisi, sosyalist ülkeleri (Kuzey Kore, Çin, Vietnam) sıkıştırma ve çökertme amacını taşıyor. Çin kendisini değiştirmeye başladı. Amerika'nın birinci hedefi sosyalist ülkeleri değiştirmekse, ikinci hedefi de Asya'daki Amerikan cephesini güçlendirmektir. Güney Kore'nin Asya'da büyük bir ağırlığı var. ABD ve Japonya arasında ticaret çelişkileri var. Japonya atom bombaları hazırlıyor. ABD ve Japonya birbirini arkadan hançerlemeye çalışıyorlar.

Ekonomik ilişkilerimiz % 50 sosyalist ülkelerle, % 30 gelişmiş kapitalist ülkelerle ve % 20 geri kalmış ülkelerledir." diyen Li Sungi'ye "Çin, Güney Kore ve Tayvan'la ilişkileriniz nasıl?" diye sorulduğunda "Her ülkeyle farklı ilişkilerimiz var... Bunları dedikleriyle değil, ilişkileriyle değerlendirmek lazım. Güney Kore ve Çin'le dostça ilişkilerimiz yok. Çin bilgi sızdırıyor, bilgi veriyor. Gerçi bu sürpriz değil." dedikten bir müddet sonra sözü iki Kore arasındaki duvara getirerek "Kuzey ve Güney Kore arasındaki duvar Berlin duvarından çok büyük ve daha kalın. Bu duvar kalmaya devam ediyor. Duvar 240 km. uzunluğunda olup 6-7 m. yüksekliğindedir. Duvarın alt kısmında genişlik 10 m. iken üst kısım genişliği 3 m civarındadır. Bu duvar, 800 ton çimento, 200 ton çelik, 3,5 milyon metreküp karışımdan yapılmıştır. Güney Kore tarafından yapılan duvarın yıkılmasını istiyoruz." ■

IRKÇILIĞA BAŞKALDIRI

A. Şehmuz Demir - Rojda Jîr

Yabancı düşmanlığı", "Irkçılık" iki Almanya'nın birleşmesinden sonra çok duyulan kelimelerden oldu. Hele son bir sene içerisinde ırkçı, faşist örgüt ve parti militanlarının Almanya'ya iltica eden insanların kaldıkları yurtlara saldırmaları, güncel olaylar halini aldı. Bu uğraş ve o derece de korkunç saldırılar sonucu 11 ilticacı can vermiş ve yüzlerceside yaralanmıştır. Hatta bazı eyaletlerde ve yerleşim birimlerinde iltica yurtlarına saldırılar polisin gözü önünde oluyor ve bir kısım halkın desteğini bile alıyor.

Saldırılara katılan ırkçı, kafatasçı, faşist kişiler televizyonda yapılan tartışmalarda yaptıklarını savunma cüretini bile gösteriyor.

Bu saldırıları gerçekleştiren ırkçı-faşist örgütler, partiler yasaklanmadığı gibi hergeçen gün daha da güçlenebiliyorlar.

Mevcut koalisyon hükümeti (CDU ve FDP) çığ gibi büyüyen (özellikle işsizlik ve ev sorunu gibi) sorunları çözmedeki başarısızlığını ülkeye gelen ilticacı ve yabancıların sayısının yüksekliğine bağlıyor. İki Almanya'nın birleşmesinin kolay olacağını sanan iktidar partileri, şimdi ağır sorunlarla karşı karşıyalar. Bu durumdan yararlanan ırkçı partiler sorunların temelinde yabancı ve özellikle ilticacıların sayısının çok yüksek olmasını gösteriyorlar. Bunlar Almanya'nın bir göçmen ülkesi olduğunu bir türlü kabul edemiyorlar. Alman Anayasasının "politik sebeplerden dolayı takibata uğrayan her şahıs Almanya'da iltica edebilir" şeklindeki 16. maddesi koalisyon hükümeti tarafından kaldırılmak isteniyor. Bunu Sosyal Demokratlarda yarıyarıya destekliyorlar.

Yani bir taraftan ırkçılar ilticacılara, yabancılara saldırıyor, kaldıkları yerleri yakıyor, öldürüyor; diğer taraftan iktidar ve muhalefet partileri Anayasada yer alan "politik kovuşturmaya uğrayan herkes Almanya'da iltica hakkı alır" biçimindeki hakkı kaldırmak istiyorlar. Bu ve diğer saldırgan olaylar Almanya'nın Avrupa ve Dünyada imajını zayıflatıyor. Ekonomisi ihracata bağlı ve sözde demokrasi savunucusu bir ülkenin kendi içinde yabancılara karşı olması anlaşılacak bir şey değil.

İşte bu kötü imajı düzeltmek ve Almanya'yı yabancı ilticacılara karşı uygulanan politikayı, dışarda saygın kılmak için Almanya Cumhurbaşkanı R. Von Weizsöicker'in iktidardaki partilerinde desteğiyle yaptığı çağrı "insan onuruna dokunulamaz" ismi altında 8 Kasım 1992 de Berlin'de yürüyüş düzenlendi. Çeşitli demokratik kuruluşların, sendikaların yanısıra tutucu ve liberal kesimlerin ve yabancıların katıldığı yürüyüşe yaklaşık 350.000 kişi katıldı. Yürüyüşe katılanlar 16. maddenin Anayasa da kalmasını, yabancı ve Almanların eşit haklara sahip olmasını, iltica hakkının verilmesini vb. dile getiren ve iktidarı yeren, eleştiren pankatlarla yürüdüler. Berlik sokakları uzun yıllardır böylesine görkemli bir yürüyüşü ilk kez yaşıyordu.

Politikacıların (iktidarın) tüm ikiyüzlü politikalarına karşın 350 bin insanın yabancılar ve ilticacılar için sokağa dökülmeleri sevindiricidir. Halkın gerçek iradesini bir kez daha bu yürüyüşte ortaya koyduğunu gördük.

Yürüyüşün sonunda konuşmak isteyen Alman Cumhurbaşkanına, 300-400 kişilik bir otonom (bağımsız) gruptan yumurta atılması, onun konuşturulmak istenmemesi, orada insanların tutuklanması, yürüyüş sonrası tartışmaları bambaşka bir yöne sürükledi.

4.11.1992 tarihinde yine Berlin'de demokratik, sol, parti, kuruluş ve insiyatifleri de yabancı düşmanlığına, ırkçılığa karşı yürüyüş düzenlemişti. Yaklaşık 8000 kişinin katıldığı yürüyüşte, iktidarın bir taraftan 16. maddeyi değiştirme çabaları, diğer taraftan yabancılar lehine insanları Berlin'de yürüyüşe çağırmalarının ikiyüzlüce bir tutum olduğu dile getirilmişti.

14.11.1992 de Bonn'da ise aynı paraleldeki temel hakları savunma, mültecileri koruma ve ırkçılığa karşı savaş parolası aldı altında yapılan gösteriye de 200.000 kişi katıldı.

Gösteri Almanya'nın çeşitli kentlerinden yüzlerce otobüs ve özel araçlarla gelen çeşitli sendika, parti, dernek ve yabancı örgütlerden gelen insanların üç değişik koldan merkezi toplanma yerine yürümesiyle başladı. Merkezi toplanma yeri olan BARIŞ ALANI' na gelindikten sonra açılış konuşması ile miting başlamış oldu. Alman ve değişik uluslardan müzik gruplarının da katıldığı mitingde görüşler kısaca şöyle dile getirildi:

"Bu gösteri boş laf üretenlerin değil, konuya duyarlılık gösteren tabanın gösterisidir. Bonn hükümeti, sosyal devlete zarar veren büyük saldırı gerçekleştiriyor. Yahudilere uygulanan teşhir etme politikasının aynısı uygulanmaktadır. Özel alışveriş kartları bunun göstergesidir. Mültecilere yapılan sosyal yardım dörtte bir azaltılmak isteniyor.

Mültecilerin geldiği ülkelerdeki insan haklarının ihlali bu insanları başka ülkelere gitmeye zorlamaktadır. Çünkü bu ülkelerde insan hakları olabildiğince ayaklar altına alınmaktadır. Çin gibi,Türkiye gibi, İran gibi ülkelerde bunun en bariz örneği görülmektedir. Alman bakanları bu ülkelerdeki uygulamaları gözardı ederek kendi çıkarları doğrultusunda görüşmeler yapmaktadır. Bilinmelidir ki, temel insan hakları her zaman içindir, sadece güzel günler için değil." ■

"Yeni Almanya"da Büyüyen Irkçılık

Fikret Kızıltaş

Uzun bir süreden beridir Almanya'da yaşanan yabancı düşmanlığı ve ırkçılık tehlikesi bugünlerde gittikçe daha tehlikeli boyutlara ulaşmaya başladı. Özellikle Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesinden sonra yabancı düşmanlığı ve ırkçılık yeniden ve daha tehlikeli boyutlarda gündeme geldi. Yabancı düşmanlığının ve ırkçılığın başını çeken Batı Alman Nazileri bugüne dek Batı Almanya'da kökleşmeye çalıştıkları halde bunu başaramamışlardı. Doğu ve Batı Almanya arasındaki duvarın yıkılması ve Yeni Almanya'nın doğuşuyla Batı Nazileri bu kez Doğu Almanya'ya yönelerek yabancı düşmanlığı ve ırkçılığı oralara yaymaya başladılar. Böylelikle Doğu Alman halkı yabancıları bilmeden, tanımadan, onlarla bir arada yaşamadan onları düşman ilan etmeye başladı. Eski Almanya'da Hitler yanlıları sokağa çıkma cesaretini gösteremezken, yeni Almanya'da herkesin gözü önünde savunmasız ilticacı ve yabancı işçilere yönelik saldırılar yoğunlaşıyor, bu tar saldırılara her geçen gün bir yenisi ekleniyor. Üstelik tüm bunlara Alman polisi ve Alman devleti seyirci olmaktadır. Örneğin:

Ağustos ayının son haftasında Almanya'nın yeni eyaleti olan Mecklenburg -Vorpommer'in Rostock şehrinde, azılı Naziler 5 gün boyunca, üst-üste, herhangi bir engel ile karşılaşmadan ilticacı kamplarına saldırdılar ve kampları ateşe verdiler. Alman polisi olay yerinde bulunduğu halde bu vahşi saldırılara müdahale etmedi, insanların dövülüp tartaklanmasına, kamplarının yağmalanıp ateşlere verilmesine seyirci kaldı. Yangın yerine gelmeye çalışan itfaiye ekipleri polis tarafından korunmadıkları için yangını söndürmek için herhangi bir çaba içerisine giremedi. Alman halkı da bu saldırılara kayıtsız kaldı, tersine "Almanya Almanlara" türünden sloganlar atarak saldırganlara psikolojik destek verdi.

Olayın ikinci günü Rostock Polis Şefi neden müdahale edilmediğini, mesai saatine ve polislerin hazırlıklı olmamasına bağlıyordu. Oysa bir barış yürüyüşünde veya yabancıların düzenlediği herhangi bir eylemde polis ve çevik kuvvetin hazır ve nazır olması, böylesi bir ırkçı ve saldırıya dönüşmüş eyleme müdahalede bulunmaması, baştan sona düşündürücüdür ve bu "mesai saati değildi" türünden açıklamalarla da geçiştirilemez.

Bugün yeni Almanya'da görünen şey odur ki, Doğu Alman halkı, Batı Alman Nazileri, faşistleri tarafından yabancılara karşı örgütlenmekte, kışkırtılmaktadır. Alman Hükümeti ise, tüm bunları görmemezlikten gelerek çıkardığı yeni iltica yasasıyla yabancı düşmanlığını körükleyenlerin iddialarını doğrulayacak, onlara güç verecek çabalar içerisine giriyor ve o da yabancı düşmanlığını alttan alta körüklüyor.

Yabancı düşmanlığını yükselten Batı Alman Nazileri, ilticacıların ve yabancıların "iş yerlerini, evlerini, Güvenlik Sosyal Sistem Kasalarına kesilen paralarını ellerinden aldıklarını" iddia ediyorlar.

Gerçekte ise bugün Almanya'da yaşanılanlar onların iddia ettiklerinin tam tersidir.

İlticacıların yerleştirildiği yerlerin büyük bir kısmı yıkılmak üzere terk edilmiş, sağlık açısından zararlı ve topluma uzak yerlerdir. 5-6 nüfuslu bir aileye uygun görülen en büyük oda (ev veya daire değil) 8-10 metrekaredir. İlticacılar yıllarca yaptıkları iltica başvurusunun sonucunu beklerken, karın dahi doyuramayacak kadar az bir para almakta, hatta kimi yerlerde kendilerine sadece alışveriş fişi verilmektedir. İlticacılar bu alışveriş fişleriyle ancak belli bir veya iki marketten ihtiyaçlarını karşılayabiliyorlar. Üstelik bu insanların ihtiyaçlarını kendileri belirlemekte, ilticacıları ellerindeki fişleriyle gittikleri yerde toplumdaki "kara koyun" rolü üstlenmelerini sağlamaktadırlar.

İlginçtir: Bir tuvalet, bir banyo ve bir mutfaktan 15-20 ilticacı ailesi yararlanırken, Almanlar ise bir kız ve oğlan çocuğu aynı odayı paylaşmak zorunda kaldıkları için ilticacıları suçlamaktadırlar.

İlticacılara yöneltilen bu tür haksız suçlamalar, yabancı işçiler açısından da son derece dayanaksız ve gerçekdışı iddialardır.

Yabancı işçiler tıpkı Alman halkı gibi tüm sosyal kasalara ödeneklerini yatırmakta, Almanya'nın yeniden inşasına büyük katkılarda bulunmaktadırlar. Bugün Almanya'da yabancıların yıllık sosyal kasa kesintileri 16 milyardır. Bu rakam Batı ve Doğu Almanya'nın tüm emeklilerinin yıllık emeklilik maaşını karşılamaktadır. Bu kesintilerde yabancılara düşen miktar ise sadece 2,5 milyardır. Üstelik 15 milyon yabancı, sosyal kasalara kesilen haklarını almadan ülkelerine temelli dönüş yaptılar ve bunların kesintileri Alman Sosyal Güvenlik Sisteminin kasalarında kaldı.

Yine Almanya'da çalışan yabancı işçilerin ülkeleri de Almanya'nın ekonomisinde önemli bir role sahiptir. 1990 yılında Almanya'nın toplam ihracatı 642 milyar civarındaydı. Bunun ise 109 milyar civarındaki bölümü Almanya'da işçi olarak çalışanların ülkelerine satılmıştır.

Almanya'da ilticacılara ve yabancı işçilere saldırılar gün geçtikçe büyümektedir. Son bir ayın içinde büyük bölümü Doğu Almanya'da olmak üzere 50'nin üzerinde saldırı gerçekleşti. Aşırı ırkçı grupları Rostock olayında polisin ve devletin tutumundan cesaret almış olacakki saldırılarını rahat bir şekilde sürdürüyorlar. Polis olay yerine iş işten geçtikten sonra gelmekte, saldırganları yakalamamakta ya da yakaladıklarını hemen serbest bırakmaktadır. Almanlar yabancılara karşı saldırılarını yoğunlaştırırlarken yabancı iş gücünün Almanya'nın ekonomisini geliştirecek bir ekonomi makinası olduğunu, çalışma gücü dışında hiçbir değeri bulunmayan bu makina bozulduğu, eskidiği ve zayıfladığı için atılması gerektiğini ileri sürüyorlar. ■

Edip Akbayram'la Söyleşi

"SANATÇI TOPLUMDAN AYIRILMAZ"

Newroz : Sayın Edip Akbayram, bir sanatçı olarak sanata bakışınız, özel olarak müzik veya popüler müziğe bakışınızı öğrenmek istiyoruz. İsterseniz adlandırmadan başlayalım. Yaptığınız müzik popüler müzik mi?

E. Akbayram : Adlandırma konusunda çok değişik şeyler var. Çağdaş müzik deniyor, Türk pop müziği deniyor, Anadolu pop müziği deniyor... Son üç senedir ise özgün müzik olarak nitelendirilmeye başlandı. Ama bana kalırsa, temelinde şu vardır: Yani insan işini özde yapıyorsa zaten özgün müzik yapıyordur. Biz 23 senedir aynı şekilde devam ediyoruz. Ama genelde, Türk pop müziği olarak nitelendirilmiştir. Benim tarzım biraz daha Anadolu pop'a kaçmıştır. Yani bizim kendi otantik türkülerimiz, ezgilerimiz, deyişlerimizi ben batı sazlarıyla aranje ederek, bugünkü koşullarda düzenliyorum.

- Müzik, sanatçının durumu, ekonomik sorunları, toplumun müzikle olan bağları nasıl sizce? Genel olarak?

1970'lerden 12 Eylül'e kadar benim içinde yeraldığım müzik türü altın devrini yaşıyordu. Fakat 12 Eylül faşizminden sonra aydın sanatçılar arasında çok büyük bir kırılma baş gösterdi. 12 Eylül'den sonra kimse sesini çıkartamadı. Yani bir yıldırma, pasifikasyon politikası başladı. Bu; o günün devrimcilerini büyük ölçüde zedeledi. Bizlerin, yani solun sesinin soluğunun çıkmadığı bu dönemlerde Türkiye'de değişik akımlar çıkmaya başladı, yani yozluk, arabesk olayı, tahrifat... Bizler 70'lerden beri "acıyı duyan değil, çekenleriz. "70'lerden beri bu mücadeleyi verirken, kurşunlandık, otobüsümüz yakıldı, gözaltına alındık. Biz bunları çektik ama, halkımızın sorunlarını, çektiklerini de dile getirmeye çalıştık. Ama bakıyorsunuz, 12 Eylül'de bir askeri cunta geliyor ve ondan sonra çok güzel taze solcular çıkıyor, Nazım'ın dizelerinden kapaklar yapılıyor, büyük devrimci ozanların dizelerinden bir kapak basılıyor, efendim "devrimci ozan", "devrimci sanatçı" diye ortaya çıkarılıyor. Yani bunlar 12 Eylül boşluğunda ortaya çıktı ve bu insanlar halende geniş yığınlar tarafından dinleniyorlar. Ama bu insanların geçmişi nedir? Neler yapmıştır? Ne yapmak istiyor? Hiç bir demokrat kitle tarafından bu araştırılmıyor, sorulmuyor. Üzüldüğümüz nokta, faşist olarak nitelendirdiğimiz bazı ozanların devrimci insanlar tarafından dinlenmesi.

- 12 Eylül benzeri dönemlerde, baskının yoğunlaştığı dönemlerde, sanatçı veya genel olarak sanat ne türden sorunlarla karşılaşıyor? Baskı mekanizmasının etkilerini sanat cephesinden nasıl yorumlayabiliriz?

Sanatçı, toplumdan ayrılmaz. Bir bütündür. Topluma yapılan bir baskı zaten sanatçıyada yapılıyor demektir. Bana yapılan bir baskı topluma yapılan bir baskıdır. Bende toplumun bir bireyiyim ve dolayısıyla topluma yapılan baskı bana da yansır. Ben toplumun içinden çıkmışım çünkü.

- Doğal olarak üretimi engelliyor değil mi?

Tabi. Kesinlikle engelliyor. Mesela yeni kurulan bu koalisyon hükümetinde şefaflaşan bir Türkiye sloganı var biliyorsunuz. Herkes dilediğince özgürdür. Herkes düşündüğünü yapabilir. Ama bu dönemde bile istediğini söyleyemiyor; zor durumlarda kalıyorsun.

- Sanat müziği diye bir tanımlama var. Bu tanımlama sanki diğer müzik türlerinin sanatdışı olduğu düşüncesini doğuruyor. Nedirbu sanat müziği, Nerden çıkmıştır?

Osmanlıdan günümüze gelmiş bir olgu bu. Günümüzde, adaptasyonunda ağır aksak ve meşk tabloları içerisinde yürüyor olduğu için o adı koymuşlardır, sanırım.

Geçen sene tartışması yapıldı. "Çok Sesli Türk sanat müziği yapıyorum" dedi sanat müziğinin ustalarından biri.Televizyona çıktı, bir baktık ki arkada bir çok enstrüman ve beş erkek, beş kadın... Fakat yine de tek ses.. Bugün yapılan çok sesli Türk sanat müziği değil, çok enstrümanlı,

çok korolu müziktir. Çok sesli dediğimiz zaman 1. ses; 2. ses; 3. ses olması lazım. Vokallerin çok farklı vokal yapması lazım. Sanat müziği aslında saray müziğidir. Bugün belirttiğimiz gibi bununlada herkes oynuyor.

- Türkiye'nin özelliği, siyasi konumu, durumu gereği toplum yoğun bir dış etki altında. Emperyalist kültür ve sanat bombardıman altında. Müziğiyle, televizyonuyla, örneğin; filmlerin 3/2 si ABD patentli.

Tabi yıllardır ABD'ye bağımlı olduğumuz için.

- Benzer bir durum müzik alanında da var sanırım. Bu ulusal müziği zedelemiyor mu? Yada gelişiminin önünde engel oluşturmuyor mu?

Olumsuzluğu yüzde yüz oluşturuyor. Kendi düşüncem, hayır ben kendi çizgimde yürüyeceğim:. Kendi türkülerimi, kendi insanlarımı, ozanlarımı, kendi ezgilerimi kesinlikle değiştirmeyeceğim düşüncesiyle bugüne geldim. Müziği oluşturan, uygulayan, yani kendi müziğimize sahip çıkmaya çalışan insanlara bu noktada, çok büyük görev düşüyor. Fakat birçok arkadaşım değişime uğradı. Ama karşılarında tabi finansman, para sorunu vardı. 40 yıl pop yapan insan, arabeskin tutulduğu dönemlerde tuttu arabesk kaset yaptı. O zamanın koşullarında bana teklif ettikleriyle 3 tane daire alırdım. Ama, benim onurum herşeyden üstündür. Benim insanımın onuru herşeyden üstündür. Bunları (dış etkiyi) iteleyecek nitelikli insanlar olsaydı, bu etki fazla olmazdı. 25 sene sonra bu çizgiyi değiştirmek bana göre yanlıştır. Artı, birde şu var tabi, bu pasifikasyon döneminde çoğu arkadaşlarımızın müzikten elini ayağını çekmesidir. Tümden kopanlarda var tabi.

- Yani sanatçı ısrarı yoktur.

Maalesef öyle.

- Şöyle bir genel tanım var: "estetik-güzellik sanatıdır, güzelliği ifade eder" diye. Güzelliğin olduğu yerde güzelliğin değerinin bilinmesi için mutlaka bir çirkin estetiğinde var olması gerekir. Yani tersi olmalı ki güzellik görülebilsin. Dış etkili müzik, arabesk, yoz vb. türden yapımlar güzelin ortaya çıkmasında bir etken olabiliyor mu?

Olumlu öğeleri yaratmaya yarayabilir ama, bizim karşımızda yine engel var. Yani içinde bulunduğumuz ortam bizim olumluyu yaratma çabamızı engelliyor. Olumsuzlukları ön planda tutuyor. Yani bir takım müzik akımları içerisinde uğraşan insanlara, basın olsun, iletişim araçları olsun daha çok kucak açıyor. Hani bir laf vardır "doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar". Devamlı setler var bizim önümüzde.

- Yani yarışmanın bile özgür bir ortamı yok?

Evet, kesinlikle yok. Yani ben bir defa televizyona çıkarsam, sizin dediğiniz konumdaki insan 15 defa çıkıyor. Bunu biliyorsunuz.

- Yozlaşmayı bir çok kanaldan devlet mi teşvik ediyor?

Ee tabi, çağdaşlaşmayı bir defa engelliyor, genişlemeyi engelliyor.

- Kürt müziği konusunda söyleyeceğiniz var mı?

Kürt müziği konusunda geniş bir bilgim yok. Fakat ben Antepliyim ve çocukluğumdan beri Kürt müziği dinlerim. Bir defa öğeleri, şivesi, müzik tarzı olarak bana çok hitap eder. Çünkü ben o yörenin insanıyım. Benim Barak havasıyla, Kürt ezgisi aynı öğeleri taşır. Çünkü aynı toprakların, aynı toplumun insanlarıyız. Yani o ezgiler hepimizin yüreğine işler.

3-4 yıldır Avrupa konserlerinde, Kürt gecelerine katılıyorum. Tabi burada arkadaşlar ediniyorum, mesela çok sevip saydığım Şivan var. Avrupa'da çok konserlere çıktık. Ama ben Türkçe okuyorum, Şivan Kürtçe okuyor. Ama bizi dinleyen Kürt insanı Şivan'a gösterdiği ilgiyi, alkışı, performansı ben Türkçe okuduğum halde bana da gösteriyor, bu çok sevindirici bir olaydır. Hatta bir kez Almanya'da konsere çıktık, Türkçe kelime yok. Anonslar Kürtçe, içerisi bütün Kürt, sanatçı arkadaşların hepsi Kürt ve bir ben Türküm. Merhaba dedim ve parçalarımı Türkçe okudum. Büyük bir çoşkuyla kucakladılar. Kürt insanının müziğe bakışıda farklı. Kürtleri çok seviyorum. Yıllarca Kürt-Türk kardeş olarak yaşamışlar. Bugün olumsuzluklar var ama gelecekte kardeşçe bir yaşam gerçekleşecektir. Buna inanıyorum.

- Şöyle bir söz var: "Bir halkın türkülerini yapanlar yasalarını yapanlardan daha güçlüdür."

Evet evet. Onu ben biryerlerde okudum. Kime aittir onu bilemiyorum.

- Bunu söyleme gereği duydum. Biliyorsunuz yıllardır Kürtlerin dili yasak, bu doğadışılık müziğede yansımış. Yıllardır Kürtçe müzik yapmak, konser vermek yasak.

Bakın burada bir tezat vardır, ona değineyim. Mesela 1985'lerde, 86'larda Türk Halk Müziğinin Türkiye'de çok büyük popüleritesi vardı. Ön plandaydı. Sanat müziği de, pop müziği de geri plandaydı. Türk Halk Müziği dalında bir çok sanatçı çıktı ve çok güzel de türküler yaptılar. İsim vermeyeyim, bazı arkadaşlar vardı. Şimdi "bir mumdur" Kürt müziği değil mi? Bu arkadaşlarımız fuarlarda, konserlerde, yek mume, du mume'yi okudular.70'li yıllarda. O zaman hiç birşey yoktu. Bir Kürt sorunu meydana geldi, okuyan arkadaşlarımızda Kürttü. Yek mume, se mume'yi kaldırdılar, bir mumdur, iki mumdur'u getirdiler. Burada bir takım tezatlar var: İnandıysanız onu okuyacaksınız, anlatabildim mi? Yani bu pasivizasyonun bir örneğidir. Sen bunu niye okudun? E ben Kürt'üm. Şimdi niye okumuyorsunuz? E, olmaz. Olur

mu? "Dilim bu, ben bunu söyleyeceğim be kardeşim" demesi gerekmez mi?

- Yani yasaklamaya rağmen?

Tabii! Ne güzel Kürt türküleri vardı. Bir baktım "bir mumdur" olmuş. Kürt'sen Kürtçe söyleyeceksin. Kendi türkünü kendi dilinle söyleyip mücadeleni vereceksin.

- Türk Halk Müziği zaman zaman ilgi topluyor. Bazen yeni derlemeler çıkıyor ve toplumda ilgi uyandırıyor. Fakat, bu ilgi toplayan türkülerden çoğu Kürt Halk Müziğinden çevrilmiş.

Ona katılıyorum. Mesela, Cane Cane... yorumuyla, ezgisiyle tamamen Kürt müziği bu. Genelde zaten Doğu türkülerinde de, Güneydoğu türkülerinde de tamamen Kürt ezgileri hakimdir.

Kürt müziği Türkçeye çevrilip okunuyor. Türkçeye çevrilmesine karşı olmamak lazım. Her dile de çevrilebilir. Ama saygının gereğidir, "sözleri şuna, bestesi şuna aittir" diye belirtilmesi gerekir. Ama Kürt kökenli parçalara gelince bu yapılmıyor.

Onu yorumlayan sanatçının suçu bu. Ben mesela okuyorum. Sözleri Nazım'a, bestesi falana diye. İşte söylemeye çalıştığım gibi bu onu yorumlayan, besteleyen sanatçının suçudur. Kaynağı söyleyemiyorsan o zaman okuma o türküyü.

-Müzik dünyasında sorun olarak, telif ödememe yada korsancılık olgusu vardı. Şu anda durum nedir?

Türkiye'de, biliyorsunuz bundan önce korsan bir dönem yaşandı. Artı, yapımcı şimdiye kadar hep bu işin kaymağını yedi. "Bal tutan parmağını yalar" hesabı, her işin en iyisini patron kazanıyordu. Fakat batıda gelişen telif hakları yasası Türkiye'de de uygulanmaya başladı. Ama bu batıda % 100 ile çalışıyor, Türkiye'de % 60-70 civarında çalışıyor. Telif hakları çalıştığı için 2 sene içerisinde üreten, yorumlayan, hazırlayan insanlarda belli bir miktar para kazanmaya başladılar. Bu, kaliteli üretimi de hızlandırdı.

- Son dönemlerde Kürtçe kaset yapma revaçta. Kürtçeyi doğru dürüst bilmeyenlerde kaset yapıyorlar. Bunu nasıl karşılıyorsunuz?

Doğru. Kürtçe kaset yapmanın engelleri kalkınca, müzik yapımcıları birçok sanatçıya Kürtçe kaset yapma önerisini getirdi. Çok cazip teklifler de yapıldı. Bana da geldiler, kabul etmedim. Ben şöyle düşünüyorum. Öncelikle bir halkın müziğini, onun evlatları yapar. Bir Türkün Kürtçe kaset yapmasını, yada kesetinde Kürtçe parçalar okumasını hoş karşılayamıyorum, sanatçı ahlakına sığdıramıyorum. Kürtçe okumak moda oldu neredeyse. Bırakın bunu Kürt sanatçılar yapsın. İşin diğer bir yanı, yasaklı günlerde, zor günlerde Kürtçe okumayacaksın, şimdi ise sırf para kazanma hırsıyla Kürtçe kaset yapacaksın.. Bu olmaz. Bırakın, bunun mücadelesini veren değerli insanlar, onlar yapsın. Uzmanı onlar çünkü.

- Son olarak dergimiz aracılığıyla okurlara bir diyeceğiniz varmı?

Önce bu güzel söyleşiye teşekkür ederim. Ve derginiz aracılığıyla bütün Kürt halkına saygılarımı, sevgilerimi, dostluklarımı iletiyorum. Yıllardır kardeş olarak yaşadık ve bundan sonra da biz canı gönülden kardeş olarak yaşamaya devam edeceğiz. Hiç bir kuvvet aramıza kin tohumları ekemiyecektir. ■

Kürt Basını ve Sorunları Üzerine Panel

22.11.1992'de Berlin'de Hans der Kulturen der Welt salonunda Kürt basını ve sorunları üzerine bir panel düzenlendi.

Panele Azadi Gazetesinden Fehim Işık, Özgür Gündem Gazetesinden Muhbin Kızılkaya ve Yeni Ülke Gazetesinden de Serhat Bucak konuşmacı olarak katıldılar.

Konuşmacılar Kürtçe-Türkçe yayınlanan Dergi ve Gazeteler üzerindeki polis ve devlet baskısını, onların toplatılmasını ve onun getirdiği ekonomik külfeti ve en önemlisi özellikle Kuzey Kürdistan'da Kürt halkına karşı uygulanan devlet terörünü, haksızlıkları yazan muhabirlerin devletin hedefi durumuna geldiklerini ve birer birer öldürüldüklerini anlattılar.

2.5 milyon tirajlı burjuva basını (gazete, dergi vs.) karşısında yaklaşık 100 bin civadında basan Kürtçe-Türkçe yayınlanan sol basının dağıtım, satış ve diğer sorunları dile getirildi.

Değişik Gazete temsilcilerinin böyle bir araya gelip Kürt basınının sorunlarını kitlelere aktarmaları, tartışmaları kuşkusuz olumlu birşeydir.

Daha da olumlu olması gereken ve orada dile getirilen bir şeyde; diğer orada temsil edilmeyen gazete ve dergi temsilcilerinin de (Newroz, Medya Güneşi, Newroz Ateşi, Welat vb.) orada olması gereğiydi. Sorunların topluca tartışılıp üstesinden beraberce gelinmesi genel istemlerdi.

Babıali basınına karşı, TC'ye, Orduya, Mit'e, Özel Tim'e, Polise karşı "dış mihrakları yokettik şimdi sıra içerde" tehditlerine ve yapılacak yeni saldırılara karşı, yeni katliamlara karşı uyanık olunmasının gereği üzerinde duruldu.

Kürt halkı ve onun temsilcilerinin (degilerde dahil), TC'ye ve onun topyekûn savaşına karşı ya hep beraber savaşı kazanacağı, ya da hepten kaybedeceği dile getirildi.

Panel olumlu bir havada geçti.

*İsviçre Emek Partisi (PdAS) haftalık yayın organı Vormårts (İLERİ) dergisinin 6 Kasım 1992 tarihli sayısında yayınlanan ve **Peter Leuenberger** tarafından, KKP MK Genel Sekreteri **Mehmet Baran** ile yapılan söyleşiyi, **Sadık Kolusarı** çevirmiştir. KKP ve savunularına ilişkin bilgilendirici nitelik taşıyan bu çeviriyi olduğu gibi veriyoruz.*

KKP (Kürdistan Komünist Partisi) Merkez Komitesi Genel Sekreteri Mehmet Baran ile söyleşi.

BAŞI GÖVDEDEN KOPARMAMAK (*)

Röportaj : Peter Leuenberger

*** KKP'nin geçmişi hakkında kısaca bilgi verir misiniz?**

Partimizin, Kürdistan Komünist Partisi'nin (KKP'nin) geçmişi, TKEP ve onun bünyesinde kurulan Kürdistan Özerk Örgütü (KÖÖ) ne dayanır. Türk ve Kürt komünistlerinin birlikte örgütlendikleri TKEP'in bünyesinde 1980 Mayıs'ında KÖÖ'nün kurulmasıyla ilk adım atılmış oldu.

KÖÖ'nün kuruluşunun hemen ardından, 12 Eylül 1980 faşist darbesi gerçekleşti. Dolayısıyla örgüt kurulur kurulmaz faşizmin ağır saldırılarıyla yüzyüze kaldı. KÖÖ, o günün koşullarında önüne üç temel hedef koymuştu:

1 - Ülke topraklarında her ne pahasına olursa olsun faşizme karşı direnme ve tutunma;

2 - Süreçte halk hareketiyle faşist diktatörlüğün yıkılması;

3 - KÖÖ'nün partileşmesi. Birinci soruya yanıt olması açısından burada yalnızca 3. şık üzerinde duracağız.

Türkiyeli ve K. Kürdistanlı tüm devrimci örgütler gibi KÖÖ'de mücadele içerisinde ağır darbeler aldı. Ancak belirlediği hedefler doğrultusunda

mücadelesini kesintisiz sürdürdü. 1982'nin Mart'ında partileşme hedefi doğrultusunda I. Kuruluş Kongresini topladı. Bu KKP'nin kuruluş kongresiydi. Kongre, KÖÖ'nün partileşmesini ve adının Kürdistan Komünist Partisi (KKP) olmasını kararlaştırdı. O zamanki birleşik yapı gereği, partileşme kararı TKEP II. Kongresinde de tartışıldı ve onaylandı.

KKP, 1985'te II. Kongresini toplamayı başardı. Ancak II. Kongrenin üzerinden daha henüz 1 yıl gibi kısa bir zaman geçmeden, Partimiz 1986 Haziran darbesini aldı. Darbeyle Partimiz fiziki ve manevi olarak ağır yaralar aldı. 1986 darbesinin ağır sonuçlarını bugünkü kavgamızda bile halen hissediyoruz. Partimiz 1980-1986 arasında başarılı bir direnme çizgisini tutturmuş ve deneyden geçmiş bir kadro yapısıyla kavgayı tırmandıracağı, tam da kitlesel eylemlerin geliştirilmesini önüne koyduğu bir süreçte ağır darbe aldı. Darbenin ardından, parti uzun süre kendini toparlayamadı. Doğal olarak dışa yönelik kavgadan çok, esas içe yönelik örgütlenme ve toparlanma

www.arsivkurdi.org

ile uğraştı ve nihayet 1990'da III. Kongresini yaptı.

III. Kongre esas üç temel görevi önüne koydu:

1. Gelişen-yükselen ulusal kavgada etkin yer almak ve önemlisi ulusal kavgaya sınıfsal bir içerik kazandırmak;

2. TKEP ile KKP'nin örgütsel ayrışması;

3. KKP'nin bağımsız bir parti olarak yeniden toparlanması; örgütlenmesi..

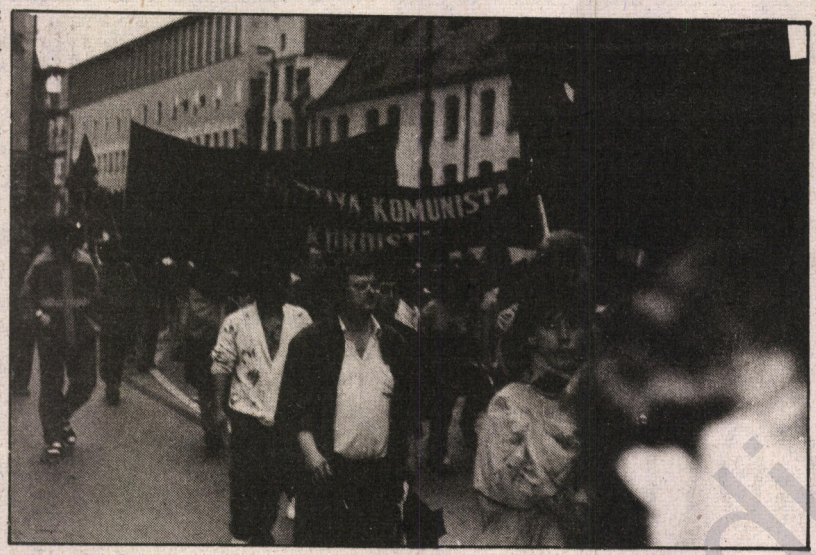

Kongre bu temel yönelişlerle birlikte başka bir çok politik ve örgütsel karar alarak sonuçlandı. Yerin darlığı nedeniyle burda belirtemeyeceğimiz bir çok gelişmenin ürünü olarak TKEP ile KKP'nin ayrışması gerçekleşti. TKEP'li yoldaşlar da dünya komünist hareketinde ender görülen bir tutumla kendi kongrelerinde, KKP'nin ayrılmasını yerinde bulup, ayrılmayı benimsediler. Özetle, KKP bu süreçlerden geçerek doğdu ve bugüne geldi.

TKEP ile KKP arasındaki ilişkilere gelince; iki yapının ayrışmasının doğal sonucu olarak kimi ufak-tefek sorunlar çıkmıştır. Fakat bu sorunlar nitelik itibariyle iki Partinin yoldaşça ilişkilerini zedeleyemeyecek boyutlarda olup aşılmışlardır. Ayrıca iki Partinin Merkez Komiteleri yoldaşça ilişkilerini ve ortak mücadelenin geliştirilmesi için yapıcı bir tutumla sorunlara yaklaşmaktadırlar.

*** KKP'nin stratejik çizgileri nelerdir? Kürdistan, özellikle Kürdistan'ın Türk devleti tarafından işgal edilen parçası için programınız nedir? Otonomi mi, yoksa bağımsız devlet mi öngörüyorsunuz? Ulusal kurtuluştan sonra mücadele nasıl devam edecek?**

Birincisi; halkımızın ulusal baskı altında olması... Ulusal devlet kurma hakkı başta olmak üzere, tüm ulusal haklarından, TC devleti tarafından mahrum bırakılmış olmasıdır.

İkincisi; işçi ve emekçi halkımızın kapitalist sömürünün yarattığı ağır ekonomik-sosyal sorunlar altında yaşamaya mahkûm edilmesidir. Bu ikili kölelikten hareketle KKP'nin temel stratejisi; ulusal özgürlük-demokrasi ve sosyalizm olarak belirlenmiştir. Bu stratejisi, tek bir tarihsel (kesintisiz) süreci içerir.

İkinci sorunun devamında "Ulusal hedeflere kavuştuktan sonra, mücadele nasıl devam edebilir?" şeklindeki soruya programımızın yanıtı şudur: Önce ulusal hedefler, sonra sosyalizm diye bir ayrım olamaz. Ulusal özgürlükle birlikte (onunla at-başı giden) kapitalizmin yıkılması ve sosyalizme ulaşmayı hedefliyoruz. At'ın başı ulusallık, gövdesi sosyalizmdir. Doğaldır ki, ülkemizde ulusallık önde, toplumsallık arkadan gidecektir, ancak baş ile gövdeyi biribirinden koparmadan zafere ulaşmak... Hedeflediğimiz budur. Ancak teoride öngörülenin pratikte her zaman bire-bir gerçekleşmediği de sayısız örnekle kanıtlanmıştır. Özgülümüzde, bugünkü süreçte At'ın başının gövdeden kopma tehlikesi vardır. Parti olarak bu tehlikeyi önlemek için ulusal ve toplumsal kavgayı bütünlüklü sürdürme yönünde mücadele ediyoruz. Bunu, toplumsal içerikli ulusal devrim hedefi olarak tarif edebiliriz.

Partimiz, devrimin zaferiyle birlikte, K. Kürdistan'da öncelikle ulusal bir devleti (Bağımsız Kürdistan Halk Cumhuriyetini) kurmayı hedefliyor. Çünkü, federasyon ya da bağımsızlık, her halükârda Kürdistan'da bir ulusal devletin örgütlenmesi kaçınılmazdır. Bunun adımlarının bugünden atılması gerekiyor. Ancak stratejimiz bununla sınırlı değildir. Yine devrimle birlikte, ikinci adım olarak Türkiye halkıyla federasyon mu yoksa bağımsız devlet mi sorununun çözümü için K. Kürdistan'da referandumla halkımızın iradesine başvurmayı savunuyoruz. Programımız, referandum sırasında bir çok tarihsel ve özgül nedenle federasyon savunusunu önümüze koyuyor. Programımız, iki halkın iki ayrı ulusal devletinin eşit koşullarda bir federasyon yapısı içerisinde birleşmesini öngörüyor.

*** KKP şimdiye kadar hangi katmanlar arasında ve hangi şehir veya bölgelerde örgütlenebildi?**

KKP, K. Kürdistan'da kapitalizmin diğer bölgelere oranla daha çok geliştiği, sınıf çelişkilerinin daha belirgin olduğu bölgelerde örgütlüdür. KKP'nin daha çok örgütlü bulunduğu bu

alanların, diğer bir özelliği, Türkiye ile sınır olmaları ve ulusal bilincin Botan'a oranla zayıf olmasıdır. Üçüncü bir özellik olarak, bu bölgeler Türk ulusal azınlığını barındırmaktadır. Genel olarak şöyle denilebilir: Diyarbakır ve Botan'da ulusal kavganın zemini güçlü, fakat sınıfsal çelişki ve kavganın zemini zayıftır. Sınır bölgelerinde ise (ki, hem coğrafik, hem de nüfus oranı olarak ülkenin % 60'a yakınını temsil ediyor) tersi doğrudur.

KKP örgütlü olduğu alanlarda esas olarak işçi ve yoksul köylü desteğini alabildi. Ancak hem uluslararası sosyalist harekette bilinen olumsuz gelişmelerden dolayı komünizmin dünya çapında ve ülkemizde uğradığı prestij kaybı, hem de Partimizin, günümüz koşullarının gerektirdiği ideolojik- politik ve örgütlenmede hala istenilen (kavganın talep ettiği) düzeyi yakalayamamış olmasının da etkisiyle, işçi ve yoksul köylü yığınların Partimize desteği düne göre zayıflamış durumdadır. Bu gerçeklikle birlikte, KKP, işçi ve yoksul köylü kesimlerinin örgütlü kavgasını yaratma çizgisinde ısrarlıdır. Çünkü, ulusal ve toplumsal kurtuluşu bütünlüklü gerçekleştirebilmenin tek yolu işçi-yoksul köylü yığınlarını ulusal ve sınıfsal kavgaya aktif olarak çekmekten geçiyor.

*** KKP'nin Kürdistan İşçi Partisi (PKK) nin verdiği silahlı mücadeleye bakış açısı nedir?**

PKK'nın verdiği silahlı mücadeleye ve diğer kimi yönelişlerine ilişkin ciddi eleştirilerimiz var. Bunlar III. Kongre MK politik raporunda belirtildi. Ancak bu eleştirilerimizle birlikte, genel olarak düşman karşısında politik destek veriyoruz. PKK'nın etkin olduğu bugünkü kavga, esas ulusal içeriklidir. Ulusal kavga bizimde ilk hareket zeminimizdir. Ama takılıp kalmayacağımız, bu bizim için, sosyalizme evrimleştireceğimiz bir ilk hareket zeminidir. KKP'nin siyasal yelpazede doldurmak istediği alan, PKK'dan farklıdır ve bugün hala ne KKP, ne de bir başka politik akım tarafından bu zemin doldurulamamıştır.

Ulusal kavganın etkin bulunduğu şimdiki süreçte, ülkemizde yeni ve tehlikeli gelişmeler uç vermeye başladı. Bu, K. Kürdistan'ın parçalanma tehlikesidir. TC Devleti, terör ve katliamlar başta olmak üzere tüm yöntemleri kullanarak, ulusal kavgayı boğmayı birincil hedef olarak belirlemiştir. Bunda başarısız kaldığında, ikinci bir alternatifin hazırlıklarını da bugünden sürdürmektedir. Antep'ten, Kars'a kadar uzanan ve hem nüfus hem de coğrafik olarak ülkemizin yarıdan fazlasını temsil eden bölgelerini Diyarbakır ve Botan'dan koparmanın hazırlıklarını da sürdürmektedir. Bu alanlarda bulunan Türk azınlığın yanı sıra, esas olarak Kürt ulusal kökenli Alevi yığınlarına yönelik çirkin, yalan ve demogoji dolu bir propaganda sürdürülmekte. Valisi, generali, sözde profesörler ve köşe yazarları ile "genel olarak Sünni, özel olarak Şafii Kürtlerin Alevilerin düşmanı oldukları, aslında Alevilerin Türk kökenli oldukları"nı hatta "Kürt örgütlerinin Şafii Kürtlerden oluştuğunu" vb. propagandasını yürütmektedir. TC Devleti yetkilileri bu tür propaganda ile, bugün Antep'ten Kars'a kadar uzanan bölgenin Botan'a aktif destek vermesini ve Botan'la bütünlüklü ulusal-toplumsal kavgaya yönelmesini engellemeyi hedefliyor. Böylece Botan'ı ülke bütününden soyutlayıp boğmak istiyor. Yarın ise yeni bir parçalanmanın tohumlarını bugünden ekmeyi hedefliyor.

Salt ulusal kurtuluş, işçi ve emekçi halkımız için köklü kurtuluş olmadığı gibi özgülümüzde, ülkemizin Kuzey parçasında toplumsal dinamiklerin birliğini sağlamada da yeterli kapsayıcılığa sahip değildir. K. Kürdistanlı tüm devrimci güçlerin önündeki tarihsel görev: Ulusal ve toplumsal kavgayı bütünlüklü sürdürmek, geliştirmektir.

** Bu söyleşi önceden bildirilen sayfa ölçütlerine göre yapılmış ve özetlenerek yayınlanmıştır.*

80 Yaşındaki Alman Komünist Philipp Wahl:

BEN İSTİYORUM Kİ ÇABUK BAŞARALIM

Röportaj: Abu Şehmuz Demir

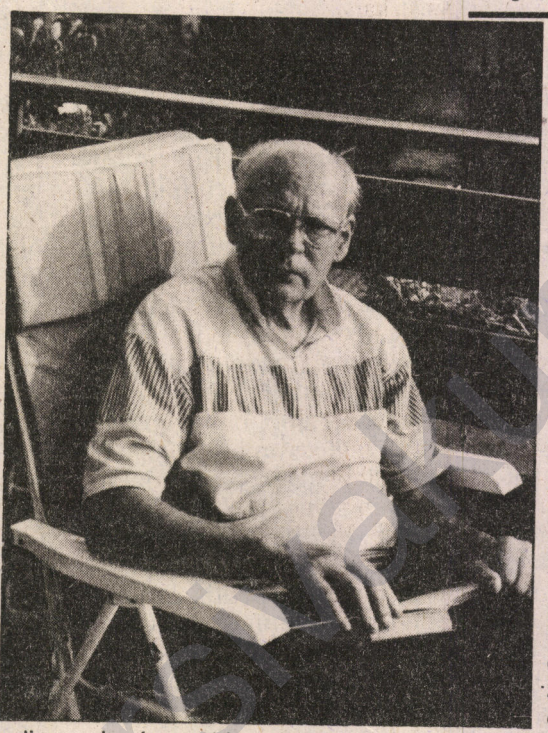

Newroz: Sayın Philipp Wahl, siz bir anti-faşist savaşçısınız ve yıllardır da komünist hareketin bir üyesisiniz. Kendinizi okurlarımıza tanıtır mısınız?

P.Wahl: Evet, insanlık tarihi için büyük bir önemi olan böyle bir olaya, komünist faaliyete, bu yüksek yaşta bir insanın hala nasıl bağlı kalabildiğinin açıklanması gerekir.

Sosyalist bir aileden geliyorum ve komünist harekete çok önceleri başladım. Taştan beridir inanmış bir anti-faşistim. Genç yaşta Weimarer Republik (Welimarer Cumhuriyeti) sırasında mücadele içindeydim, faşist harekete karşı bu mücadelenin içinde yer aldım. O zamanlar faşizm tehlikesine komünist parti çok önceden dikkat çekmişti. "Kim Hinderburg'u Hitler'i seçmiş olur ve kim ki Hitleri seçer, savaşı seçmiş olur." uyarısını yapmıştı. Ne yazık ki komünistlerin öngörüsü gerçekleşti. O zamanlar Alman halkının gerici çevreleri faşistlerle yürümüşlerdi. Karşı koymam gerektiğini anlamıştım. Partide önemli bir illegal görev üstlenmiştim. Bu görevi Nazilerin başa gelmesinden önce ve bir kurye örgütünde, gemi seferlerinde çalıştığım sıralarda üstlenmiştim. Gemi seferleri ile birçok kente döküman götürebiliyordum. Nazilerin iktidara gelmesinden sonra da yurtdışından, İsviçre'den, Belçika'dan tüm dökümanları Almanya'ya ulaştırdık. Bilinçsizce yapılan bir ihbar sonucu, içkili bir arkadaşın ihbarı sonucu, Naziler tarafından götürüldüm. Beni gemiden alıp götürdüler. Gemide kitaplarım vardı, bunların içinde Jack London'dan bir kitap, Singler'den Sakko ve Vanzeti mahkemesi ile ilgili bir kitap vardı. Karl Marx'tan kitap yoktu yanımda, çünkü O'nun kitapları çoktan yasaklanmıştı. Bir kültür ulusuna yakışmayan sorgulamadan geçirildim. Nazilerin bize yaptıklarını şimdi de Türkler, Kürtlere yapıyorlar. Binlerce komünistin ve sosyaldemokratın bu gibi sorgulamaları hayatları ile ödediklerini hatırlatmak isterim. Bana o zamanlar öyle davranmışlardı ki, kafatasım yarılmış ve toplama kampına getirilmeden önce haftalarca hastahanede kalmıştım. Birileri bana isim sorsa hatırlayamıyordum. Bu gün de etkileri devam etmektedir.

Hep kendime sorarım, neden korktuğum halde illegal çalışmaya devam ettim diye. Ve bunu insanda olması gereken, sorunların bilincinde olmak ile ahlaki değerlerin varlığına dayandırıyorum. Yani buna, insanın korktuğu halde kavgaya devam etmesindeki karşı koyuşun estetiği diyebiliriz. Nasyonal sosyalistlerle (Naziler) girilen çatışmalar inanılmaz ölçüde kurbana mal oldu. O dönemde Osthofen toplama kampına gelmiştim. Alman imparatorluğunun ilk toplama kamplarından birisiydi burası. 9 ay kampta kalmıştım ve benimle ilgili delil yoktu ellerinde. Mart ayından 23 aralık 1933'e kadar bu kampta kaldım. Daha sonra Duisburg'a eve geldiğimde aynı gece tekrar alınıp tevkif edildim. Kanıt olmayınca ilk mahkemede serbest bırakıldım. Ellerindeki tek tanık, ifadesini geri aldı. Sanırım 1934 yıllarında hakimler, henüz her fırsatta ölüm cezası verenler kadar kudurgan değillerdi. 1938'e kadar polis gözetiminden uzakta kalabildim. Serbest kaldıktan sonra Almanya'ya ulaştırdığım ilk belge meclis kundaklanmasını Georgi Dimitrof'un değil Nazilerin bizzat kendilerinin kundakladığı ile ilgiliydi. Bu belge peynir ekmek gibi gidiyordu. 1938'de görevli olarak Amsterdam'dan Hamburg'a gittim ve sanırım takip ediliyordum, tutuklandım, polis gözetimi altına alındım. Yüklü illegal iş yükleyemediler, fakat uluslararası gemicilik kimliğimi aldılar. Daha sonra askere alındım.

1945'ten sonraki politik çalışmamda, sendikamın tekrar oluşumu için görev aldım. Baştan beri aktiftim; 1947'de anti-faşistler olarak örgütlenmeye çalıştık. Alman Komünist Partisinde, Adenauer hükümeti tarafından 1956'da yasaklanmasına, kadar partide görevli idim. Ayrıca 1952-1955 arası "Nazi rejimi tarafından takibata uğrayanlar derneği" üyesiydim.

Newroz: Anti-faşist direnişin geçmişte ve şimdi senin için önemi nedir? Neo-faşizm, ırkçılık ve anti-komünizm yeni Almanya'nın günlük yaşamı-

nı da oluşturuyor galiba. Ne dersiniz?

P.Wahl: Evet, direnişin anlamı neydi, bu anti-faşist mücadele ne istiyordu?.. Biz bu mücadeleye faşizme yaşamı zindan etmek için çok bel bağlamıştık. Oysa gerçekte o kadar önemsememişliğimiz ortaya çıktı. Halkın, 1938'de Yahudilere karşı saldırılara lakayt bir biçimde katılmaları ile nasyonal sosyalistler işe başlamışlardı. Aynısı şimdi Rostock'ta oluyor. Halk ilticacı yurtlarına yapılan saldırılara alkış tutuyor.

Direnişin önemine gelirsek: Faşizme karşı direnişle insanın ve örgütlü işçi sınıfının şerefinin ayaklar altına alınmasını önlemek amacı vardır. Eli kolu bağlı oturmak yakışmaz. Bu direnişlerde sosyal demokrat olsun, komünist olsun, halktan insanlar olsun, canlarını verdiler. Böylelikle başka bir Almanya'nın da varolduğu kanıtlanmıştı. Aynı şekilde Türkiye'den başka Türkiye'nin olduğu gibi. Yalnız Kürtler değil aynı zamanda Türkler de var, başka bir Türkiye düşleyen, bizim gibi baskı altında tutulan...

Geçmişte Nazi rejiminin pisliklerini sürekli ortaya çıkarıyorduk ve "geçmişe dokunmayın" deniliyordu. Günümüzde, bizim devletin geçmişte de yaptığı gibi, bir gözü kör ve sağa değil de sola sıkan durumunda. Anti-faşistlerin kendilerini savunmaya başladıklarını görüyoruz. Bizim devlet de bilinen popülist yaklaşımıyla Neo-nazilerin söyledikleri ile aynı şeyleri söylüyor. Alman Devleti ilticacıların politik olmadığını söylüyor. Kürtleri yurtdışı ederse şaşırmam, ülkelerinde öldürülme tehlikesi var olduğu halde bunu yapabilirler.

Ülkemizdeki gelişmeyi yalnız kötü tarafından almıyorum; aynı zamanda iyi tarafından da görmek gerekir, o da anti-faşist direnişin geniş bir alana yayılmasıdır. Bu bizim hükümetin hoşuna gitmeyen bir şey tabi. Kendi kendime, 80 yaşında olmama rağmen sadece seyreden bir kalabalık olmayacağıma, tersine beynimle ve bileğimle anti-faşist direnişte yer almaya devam edeceğime karar verdim.

Newroz: Sosyalist sistemin dağılmasından sonra dünya yeni çatışmalarla yüzyüze. Bir yandan askeri yöntemlerle genişleme tehlikesi, diğer yandan ekonomik gelişme. Sizce Almanya'da hangi gelişmeden bahsedilebilir?

P.Wahl: Ben bir komünist ve sosyalist olarak dünyayı Marx, Engels, Lenin ve Marxizmin prensiplerine göre değerlendiririm. Dünya görüşüm, tarihi materyalizmdir. Eğer Marxizmi tanıyamıyacak olsaydım kötü olurdu. Bir tarafta dağılmış bulunan sosyalist dünya. Sistemin dağılmasından bizim de hatalarımızın olduğu unutulmamalıdır. Derine dalmak niyetinde değilim ve çok söylenen biçimiyle artık sosyalizm bitti diyemeyeceğim. Sosyalizm bitmiş değil. Hatalarından ders çıkarılması gerekir, daha iyi bir sosyalizm için. Durmadan hatalarımız üstüne konuşmak yerine de, artık yeni bir başlangıç yapmamız gerek.

Dağılma, sosyalizmin bittiğini açıklamaz bize. Sosyalizm bir çok insan için, milyonlarca insan için alternatiftir. Şimdi kapitalistler, insanları az paraya ve daha çok çalıştırmaya bakıyor; kapitalizmin hedefi bu. Burada tehlikeli kararlar gündeme geliyor. Mercedes Benz şefi hammadde sıkıntısından bahsederek işten atmalardan sözediyor. Yani üçüncü dünyadan bahsediyor. Bundan da tehlikelisi Yugoslavya'yı parça parça ediyorlar. Ki istedikleri gibi at oynatabilsinler. Eski Sovyetler'de de aynı yöntemi, parçalama yöntemini kullanmaya çalışıyorlar. Bu yöntemi Amerikalılar, Japonlar ve Avrupalı devletler yapmaya çalışıyor. Olmazsa silahlar kullanılacak.

Newroz: Komünist hareketin bugünü ve geleceği ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

P.Wahl: Komünist hareketle ilgili ilk elden belirteyim ki, insanlığı bu çileden kurtaracak olan gücün yalnızca komünistler olmadığını bilmemiz gerekir. Böyle düşünüyorum. Bunda birçok gücün emeği olacak. Bunun anlamı şudur: Bizden olmayan insanları da anlamaya çalışmamız ve buna uygun davranmamız gerekir. İnsanlığın hedefi (bu sosyalizmdir) her halükarda kapitalizmden daha iyidir. Sanırım bu seferki kapitalizmin deresi fazla derin olacağa benzemiyor. Şu anki vergi artırımı, sağlık reformunun çürütülmesi gibi hep çıkmaz girdaba batışları sözkonusudur.

Komünist hareket henüz bitmedi. Kesin bir yol ayrımımızı çizmiş değiliz. Sorunların üstüne olabildiğince eğilmemiz gerekir. Hatalarımıza rağmen, topluma yardım etmek, yol göstermek ve iyi bir iletişim oluşturmak için bunları yapmamız şart. Partimiz Alman Komünist Partisi için söylenen her şeyi kabul edeceğim anlamına gelmez, önemli olan tartışabilmek, gerçekçi yönelişler, düşünceler yaratabilmektir. Bizim zayıf yanımız, çok zaman kaybımızın olması. Ben biraz aceleci davranıyorum, şunun şurasında 20 yıl daha yaşamayacağım. Ben istiyorum ki çabuk başaralım.

Tartışabilmeliyiz ve ortak paydalarda tek çizgi halinde biraraya gelebilmeliyiz. Benim hedefim, bu buz gibi serbest pazar ekonomisi ile kapitalizme karşı savaşacak ve sürekli geleceğe can verecek bir komünist hareket yaratılması yönünde. Geleceğe ilişkin karamsar değilim.

Newroz: Kürt komünistlerine ve Newroz okuyucularına söylemek istediğin şeyler var mı?

P.Wahl: Avrupa'daki gelişmelerle ilgili bir şey söylemek istiyorum. Yugoslavya'yı ele alalım. 1918'den beridir birarada yaşayan etnik gruplar birden bire dağıtıldı. Sayın Genscher 1 milyonluk etnik grubu devlet olarak tanıdı. Bunun arkasında başka şeyler yatmaktadır. "Böyle daha kolay etki altında tutulabilir." görüşündeler sanırım. Şimdi Kürt halkıyla ilgili konuya geleyim. Kürtler tahmini 30 milyon nüfusturlar ve bir ulusturlar. Henüz hiçbir Avrupalı çıkıpta 30 milyonluk bir "etnik" grubun da kendi devletini kurma hakkı vardır demedi. Bugüne kadar böyle birşey gerçekleşmedi. Bu, Kürtleri sürekli parçalanmış halde tutmak için yapılıyor. Kürt halkının kendi devletini kurma hakkı vardır. Özellikle Birleşmiş Milletler olmak üzere Avrupa devletlerinin da bu halka en doğal haklarını tanımasını istiyorum. Ve herşeyden önce Kürtlere karşı kullanılan silahların Türkiye'ye gönderilmemesini de istiyorum. Kürtlere ve onların komünist güçlerine sadece bol bol başarı dilekleri verilmesini değil; 30 milyonluk Kürt halkının zaferi için gerekli yardımların verilmesini diliyorum.■

"AYDIN KÖLELER"

D. ALMASULU

Bir ülkede kan, gözyaşı, baskı, işkence, ölümler sürüyorsa bundan, başta aydınlar sorumludur. Ülke, anti-demokratik, hukuksuz, adaletsiz uygulamalar içindeyse bundan, başta aydınlar sorumludur. Ülkede darbeler oluyor, yasal bütün kuruluşlar kapatılıyor, yasa ortadan kaldırılıyor, herkes namlularla susturuluyorsa, bundan başta aydınlar sorumludur. Yapanlar elbette aydınlar değil, ama yapanların rahatça at oynatmasında aydınlar başta sorumludur.

Bugün aydınlar çok kötü durumda. Kesinlikle böyle. Dün olduğu gibi bugün de içaçıcı bir durumları yok. Onlar adına üzülmemek, kahrolmamak, utanmamak elde değil.

Türkiyeli aydınların hemen hemen hepsine yakını, gerçek aydın niteliğini taşımadılar. Adları aydın olmasına karşın koyu bir karanlık içinde kaldılar. Aydın olmanın gereğini yerine getirmediler.

Bir çok nedenden dolayı bu böyle:

Başta, bir aydınlar geleneği ve kökleşme yok. Oluşmamış, oluşturulamamış. Hep gündelik yaşanmış. Yaşam günlük olarak algılanmış. Bunun sonucu da kısa erimli bakış egemen olmuş. Dar bir dünyaya kapatmışlar kendilerini. Bütünsel kavrayış geliştirilmemiş, hep parçayla, bir yanla uğraşılmış. Faydacı olunmuş. Herşeyden önce de devletçi olunmuş. Devletçi mantıklarla kendilerini hapsetmişler. Sadece bunlar bile aydınları köreltmeye yeter. Aydınlar bir türlü karanlıktan kendilerini kurtarmaya çalışmıyorlar; sanki karanlığın dışına çıkmaktan, aydınlıktan korkuyorlar.

Geleceğe sahip bakış açılarının olmayışı onları korkak, pısırık, ikiyüzlü ve faydacı yapmış. Ürkmeden bir adım atamıyorlar. Çağdaş sürece zamanında katkı yaparak eklemlenemiyorlar, zamanın gerisinde sürükleniyorlar. Çünkü bağımsız yapısı, kişiliği, yaratma gücü, atılganlığı yok. Çünkü devletçiliğe kendilini hapsetmiş. Günlük olayların telaşı içinde kayboluyorlar.

Aydın olmak zorunlu nitelikler gerektirir. Hemen ilk dil ucuna gelen öğelerden birkaçı: Demokrasiden, özgürlükten, hukuktan, halktan, bilimden yana olmak... İnsanlığın gelişimini sağlayan ve her insanın hakkı olan bu değerleri sonuna kadar her koşulda savunmak, bunların mücadelesini vermek, insanın yaşamsal hak ve özgürlüklerini eksiksiz kabullenmek ve bunun etkin mücadelesini vermek...

Ama bunlar yeterli değil. Bu sadece bir yönüdür. Hatta kendi başına hiçbir şeydir. Niçin? Çünkü, aydın kendi yaşadığı ortam içinde ölçülür. Yaşam içindeki tutumuyla değerlendirilir. Yani çağdaş değerlerin soyut söylemi, savunusu değil; rahat ortam ve zamanlarda savunu ve söylem değil, aydın oluşun değerleri, gerçek yaşam içinde, kendi ülkelerinin koşulları içinde şekillenir. Ülke koşullarından, ülke gerçeklerinden kopuk, soyut aydın olunmaz. Evrensel, çağdaş değerlerin soyutlanmış anlatımıyla yetinmek önemli değil, evrensel değerleri kendi yaşam koşulları içinde sonuna kadar ödünsüz, kesin bir tavırla savunmak ve yerel gereksinim ve katkılarla bütünleştirmektir. Bir taraftan çağın bilinci özümsenecek, insan hak ve özgürlükleri bütünüyle ve ödünsüz savunulacak, bir taraftan da kendi yaşam koşulları içinde, kendi ülke gerçeği içinde etkin mücadele edilecek.

Aydınlar işte bu özelliklerden yoksun. Tıkanmışlar ve körlük içindeler. Evrensel değerlere, ölçütlere bağlı, onu savunan konumda değiller. Tersini yapıyorlar. Evrensel değer ve ölçütleri geçici devletçi politikaların çıkarlarına uydurmaya çalışıyorlar. Çağdaş insan hak ve özgürlüklerini bütünlük içinde, eksiksiz savunmanın -sanki fazla besinin gıda zehirlenmesi yapması gibi- halka fazla geleceğinden korkuyorlar. Var olan devlet, iktidar, sistem yapısını fazla zorlanmayan güncel söylemlerle yetiniyorlar. Seslerini, durumlarını, tavırlarını belli bir odağa göre ayarlıyorlar. Çağın ulaştığı düzeye denk çözümlemelerle ilerleyemiyorlar. Günün moda olan veya artık ne söylenirse söylensin kanıksanmış olan söylemlerini, bazı odakları rahatsız etmeyecek bir dille dillendirmekle başlıca görevlerini yerine getirmiş olduklarını sanıyorlar; kendi bağımsız, araştırmacı, çözümleyici, köktenci, bütünsel bir yaratıcılıkları olmaksızın... Çünkü kendi sınırlarını daha baştan kendisi çizmiş, kendi yasağını kendisi koymuş, korku duvarlarını örmüştür....

Aydınların edimleri mantık süreçlerinden farklı mı? Değil. Eylem hiç yok çok şükür. Aydın olmayı, bilmem kaç yüzyıl önce yazılmış-çizilmiş, söylenmiş, mücadelesi verilmiş şeylerin kıyısına-köşesine değinmek olarak algılarsa eylemlilik beklenir mi? Asla! Ülkenin kaç aydını sokağa çıkabilmiş, hapis yatmayı, sürgün olmayı, işkence görmeyi, ölmeyi göze alıp insan hak ve özgürlüklerini savunmuştur? Kaç aydınımız darbelere karşı demokrasi istemiyle sokağa çıkmışlar?

Burda genel olarak aydınlar grubundan sözediyoruz. İktidarların hışmına uğramış, zarar görmüş ama aydın olmanın gereğini yerine getirmiş sınırlı sayıda aydının (10'ları geçmez) varlığından sözedebiliriz ancak.

Türk aydınlarının kitleleri bilinçlendirme, önderlik etme, doğrudan eylemlilik içinde bulunma işlevi yoktur. Bu yüzden biri düdüğü öttürdüğünde ortalık sus-pus olur, milli birlik ve beraberlik şarkıları başlar ve bu şarkıların gürültüsünde insan hak ve özgürlükleri unutulur. İşkenceler, tutuklamalar, vahşet, kıyım, sefalet sürer... Ne var ki aydınlarımızı sokakta göremeyiz. Bir imza bile vermezler.

Aydınların en büyük körlüğünden biri de ulusal soruna bakışlarıdır, tutumlarıdır. Ulusal sorunda daha

da kaypaklık, körlük içindeler. Salt ulusal sorun karşısındaki tutumları bile, sahte, ikiyüzlü, evrensel değerlerden uzak ve halkların bağımsızlığına inançtan yoksun olduklarını göstermeye yetiyor.

Toplumsal olaylar karşısında bilimsel davranmak, doğa karşısındaki bağımsız, nesnel tavırdan daha zordur. Çünkü toplumsal olaylar, insan psikolojisine daha doğrudan ve etkili yansır. Ulusal sorunlar karşısında daha farklı psikolojik etkilenme olur. Kendi içinde bölünmüş toplumsal yapıda karşıt durumda olunduğu halde, ulusal düzeydeki sorunlarda karşıtlık birdenbire unutulabilmektedir. Derin psikolojik kökleri olan bu davranışın çözümlemesi bir yana, sonuçta, başta aydınlar olmak üzere toplumun elit kesimi aynı sonuca, aynı tutuma yönelmektedir. Buna sağduyu diyorlar. Hayır, bu sağduyu değil. Toplumsal dinamiğe, toplumsal olay ve gelişmelere, toplumsal sürece karşı egemen ulus safında, durağanlığın bekçileriyle, iktidar söylemiyle birlikte olmaktır; sağduyu değil, sağcı durumdur bu.

Toplumsal olaylar karşısında aydınlar bilimsel olmaktan uzaklaşıyorlar. Birdenbire bilimselliği bir yana itmeyi, görmemezlikten gelmeyi ve sonucunu kabullenmeyi zorunsuyorlar. Toplumsal olaylar içinde işlevsiz kalmanın basıncını, iktidar söylemine sarılarak, karşı tepkiyle yansıtıyorlar. Olumsuz olan bu. Toplumsal olaylara, değişimlere, diyalektik akışa iktidar ağzıyla aynı damgayı vuruyorlar. Terör, anarşi, ayrılıkçılık, şiddet vs. Dinamik yaşama olumlayıcı katkısı olmayan bir yapının psikolojisi, karşı tepkiye dönüşür; bilim, toplumsal gerçekler, olayların gelişim süreci görmezlikten gelinir. Durağan yapıya tutucu, gerici iktidara karşı farklı söylem geliştirmesi gereken ve bunun en etkin mücadelesini vermekle yükümlü olan aydınlar, şaşırtıcı bir tutumla tersini yapar, düzenle bütünleşir, aynı çizgide birleşir. Ulusal sorunda bu tutum daha açık, daha çabuk ve daha güçlü kendini gösterir.

Ulusal sorun karşısında Türk aydınlarının tutumunu, 1 Kasım 1992 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yeralan "Toplumu dile göre bölmeli mi?" başlıklı yazısında Ahmet Taner Kışlalı'nın yazdıkları çok iyi yansıtmaktadır.

Yazar, Strasbourg üniversitesi öğretim görevlilerinden Gorchi Kojima'nın hazırladığı bir teze dayanarak, Kürt dialektlerinin eğitim dili olamayacağını, okullarda öğretilmesinin dialektler arasında eşitsizlik yaratacağını, önce Türkçeyi sonra bir başka Kürt dialektini öğretmek gerekeceğini, bunları yapmaktansa, bilmeyenlere de Türkçe öğretip, herkese eşit eğitim olanakları sağlamanın ilerici ve çağdaş olacağını savunarak, buna karşı çıkmanın toplumsal bütünleşmeyi engellemek ve geleceğin bölünmesini hazırlamak olduğunu yazıyor. Özetlediğimiz bu düşünceler nedir? Böylesi bir sav hangi aydın niteliğiyle bağdaşır? Ne diyor bu aydın?

Herşeyden önce aydın, kendinin saydığı toplumunu, ülkesini doğrudan canlı kaynaktan öğrenir, öğrenmelidir.

Acaba yazar böyle çok önemli bir konu hakkında yazmadan önce geniş bir inceleme, araştırma yapsa doğru olmaz mıydı? En azından tez de sözü edilen dialektlerin, halk arasında ne ölçüde anlaşılıp anlaşılmadığını, Kürtlerin yaşadığı bölgelerde ve yerinde görmesi gerekmez miydi? Milyonlarca insanın yaşamıyla ilgili savlarda bulunurken konunun ciddiyetini görmek zorundayız. Aydının çok kitap okuması, kaynakları araştırması ne kadar zorunluysa; gözlem yapmak, canlı yaşamı yerinde gözlemek-incelemekte bir o kadar zorunludur. Kaç aydın Kürtler hakkında, Kürt kültürü hakkında, terör hakkında bağımsız, ciddi bir araştırma yapmıştır? Söze terörle başlayıp, ayrılıkçılığı lanetleyip, bir ulusun kültürünü-dilini reddedip, asimilasyon politikasıyla gerçekleşeceği birlik savunusunda bulunan bu yazarlardan hangisi Kürtlerin yaşamının içine girmiş, gözlemlemiş, incelemiş, araştırmış ve bağımsız bir değerlendirme yapabilmiştir? Kafa yapısına uygun bir yazı bulup, bunu kanıt gibi göstermek neyi kanıtlayacaktır? Yazar, Kürt araştırmacıların yazılarını, kitaplarını okuma zahmetinde bile bulunmamıştır. Bu aydınlar, toplumun gerçekliklerinden uzak, kendi dünyalarında yaşıyorlar. Yaşadıkları dünya, gerçek dünyayla hiç bağdaşmıyor.

Ülkede kan ve gözyaşının, baskı ve şiddetin ortadan kalkmasını isteyen herkes, toplumun her kesimi, bütün halkların eşit olduğunu ve bir arada olmanın veya ayrılmanın demokratik, özgür irade ile belirlenebileceğini kabul etmedikçe, kan ve gözyaşına ortak oluyor demektir.

Bu yüzden hiçbir halk hareketine önderlik edemediler. Halkla bütünleşemediler. Yalnız ve anlaşılmaz kaldılar. Köksüz oluşları yüzünden de korkak, uzlaşmacı, sağcı, devletçi, egemen söylemci ve tutarsız oldular. Her zoru görüşlerinde sustular. Egemen söyleme muhalif olmada çekingen davranırken, egemen söylemlerle uzlaştıkları an keskin ve gür sesli oldular.

Ulusal sorunda aydınların, UKKTH'nın belirlemeye saygılı ve destekci olmaları beklenirken, tersi bir tutumla şovenizmin söylemine sürüklenmeleri sözkonusudur. Ulusların kendi yazgısını belirlemesi, halkların bağımsızlıklarını kazanması konusunda körce bir tutum izlemektedirler.

Yazar, "Türkiye'de 70'i aşkın kökenden insan kan olarak karışmış, coğrafya olarak karışmış, toplumsal konum olarak karışmış..."

"Bilmeyenlere de Türkçe öğretmek ve herkese eşit eğitim olanakları sağlamaya çalışmak..."tan sözediyor. Daha ilerici ve çağdaş diyerek, ilericilik ve çağdaşlığı asimilasyonculuk olarak algıladığını göstermektedir. Bu mantığın 12 Eylül cuntasının profesörlere hazırlattığı "Kürt Tarihi" anlayışından ne farkı var?

Kültür oluşumunun evreleri bilinmelidir. Kültür bir günde oluşmaz. Birazcık Türkçe konuşunca, eski kültür yok olmaz. Dilin, kültürün derin tarihsel kökleri vardır. Ve halkın yaşamında yüzlerce, binlerce yılı ifade eder. Milyonlarca insan kendi diline, kendi kültürüne gereksinim duyuyor, bu en doğal haklarıdır. Oysa asimilasyonun "çağdaş, ilerici" anlatımı olan yazarın sözleri yüzkarasıdır. Milyonlarca insanın, koca bir halkın kendi yazgısını belirlemesine zerre kadar saygı

duymamakta, eritilip yok edilmesini istemektedir. Hem de ilericilik, çağdaşlık adına!

Türk aydınları çifte ölçüt kullanıyor. Kendi ulusları için başka, diğer uluslar için başka ölçüt kullanıyorlar. Yada başka ülke uluslarına farklı, Kürt ulusuna karşı farklı ölçütlerle yaklaşıyorlar.

Bunun açık örneklerini her zaman görürürüz:

Güney Afrika Cumhuriyetinde beyazlara karşı siyahların mücadelesini, kölelikten kurtulma mücadelesi olarak selamlar ve onun önderi Mandela'yı alkışlarlar. Ne zamana kadar? TC'nin, Atatürk Barış Ödülü'nü Mandela'ya vermesi ve Mandela'nın bunu kabul etmemesine kadar!.. Ne zaman ki, Mandela ödülü kabul etmedi, hepsi birden olmadık çirkeflikle saldırdılar. Ne siyahların bağımsızlık, demokrasi, özgürlük mücadelesinin nede bu mücadelenin önderlerinden Mandela'nın önemi kaldı! Niçin? Çünkü kendi değer yargılarına ters düşmüştü. Hepsi bu kadar.

Bir başka örnek, Türki Cumhuriyetleri.... Dünyadaki hızlı değişimin ardından, "Türklük dünyası "birdenbire" Adriyatik kıyısından Çin Seddine" kadar genişleyiverdi! Türki devletler tarih sahnesine yeniden çıktılar. Devlet ve aydınlar ne yaptı? Hemen onlarla bütünleşmenin yollarını arama çalışmasına başladılar. Çünkü hepsi Türktü, kerdeşti. Gerçi uzun yıllar ilişki kopmuştu, bağlantı yoktu, birçok değişime uğranılmıştı ve ne yazık ki ancak çevirmenler aracılığıyla anlaşmaları olasıydı. Ama olsun du, aynı kökten geliniyordu!

Kendi kökenlerinden haklarla bile artık çevirmensiz anlaşamayacak kadar dil farklılığına sahipler ve buna rağmen onlarla ulusal bütünlükten söz ediyorlar. Kürtler arasındaki dialekt farkını, Kürtlerin ulusal bir bütün oluşturmadığına yorumlayan bir mantığa ne denir? Yazarın alıntılayıp "iki komşu köy bile farklı dil konuşuyor" dediği Kürt halkı, birbirleriyle çevirmenler aracılığıyla mı anlaşıyor, konuşuyor? Elbetteki hayır. Kimse kimseyle çevirmen aracılığıyla konuşmuyor. Farklılıkları da olsa, kendi dilleri yaşamlarına yetiyor. Ülke aydınları çift ölçüt kullanıyorlar. Birbirleriyle ancak çevirmenlerle konuşabilenler yan yana yaşadıkları bir ulusu, bu ulusun egemenlik ve yaşam haklarını vermemek için görmemezlikten geliyor, dilini kültürünü yadsıyorlar. Yadsıyışları onları en kötü bir çözüme yöneltiyor: Ulusun dilini, kültürünü asimile etmek... Bunu da çağdaşlık, ilericilik adına yapıyorlar!

"Kan" olarak karışmış, "coğrafya" olarak karışmış. "Toplumsal konum" olarak karışmış olduğundan, başta Kürt ulusunun olmak üzere ulus ve azınlıkların ulusal haklarını tanımayacaksın! Dünya hızla değişiyor, ama aydınlarımız hala gaspçı devlet anlayışını sürdürüyorlar.

Yazarın "kan ve coğrafya olarak karışmış" genellemesi yeni değil. Bütün gericilerin ve şovenistlerin yıllardır ileri sürdüğü bilinen bayat yargı. Sanki dünyada bütün uluslar ve coğrafyalar saf şekilde duruyor? İşte Avrupa ve Doğu Bloku! Ulusal sorunlar birden bire fışkırdı. Yok olmuyor. Gelişimini tamamlamadan yok olmuyor. Ulusları şiddetle yok etmekte olası değil. Tek çözüm yolu var: Her ulusun kendi yazgısını belirleme hakkını tanımak. Bunun en güzel örneği de Çekoslavakya. Çekoslavakya'daki Çek ve Slovaklar o kadar içiçe girmişler ki birbirinden ayırtetmenin güçlüğünü kendileride biliyor. Buna karşın, yinede ayrılma kararı aldılar. Ve barışçıl yollardan, demokratik işleyiş içinde ayrıldılar. Şimdi sormalı: Kürt halkının kendi yazgısını belirlemesine karşı çıkan ve bunu da "kan, coğrafya, toplum" karışmışlığı şeklinde bir gerekçeye dayandıran baylar, Çekoslavakya gibi küçük bir ülkede ki halklar daha mı az "kan, coğrafya, toplum" karışmışlığı içinde? Yugoslavya örneği de gösteriyor ki, "kan, coğrafya, toplum" karışmışlığı ne kadar olursa olsun yine de uluslar yok olmuyor. kendi bağımsız köklerini kuruyorlar. Aydınlarımızın alacağı ders budur. Halklar arasında kan akmasını istemiyorsanız, bütün halkların eşit olduğunu kabul edip, her halkın kendi yazgısını belirleme hakkını savunmak zorundasınız. Uluslar bağımsızlık arıyorlar, kimliklerini arıyorlar, yazgılarını kendileri belirlemek istiyorlar, halklarını istiyorlar. Düne kadar yok sayılan, erimiş, karışmış sayılan halklar birden bire fışkırıyor. Köklerinden birşey kaybetmemiş olarak. Aydınlar, halkların asimile edilmesini, kırdırılmasını savunamazlar. Zoraki birliği savunamazlar..

Ülkede kan ve gözyaşının, baskı ve şiddetin ortadan kalkmasını isteyen herkes, toplumun her kesimi, bütün halkların eşit olduğunu ve bir arada olmanın veya ayrılmanın demokratik, özgür irade ile belirlenebileceğini kabul etmedikçe, kan ve gözyaşına ortak oluyor demektir.

"Türkçe bilmeyenler var, onlarada öğrettikmi herşey çözümlenir" diyerek devletin terörünü, asimilasyonunu, baskısını görmemezlikten gelip halkın devrimci eylemlerini suçlamak gericiliktir, aydın olmak değil. Eğer demokrasiden yanaysanız niçin halkların özgür iradesinin belirlenmesi olan referanduma gitmeyi önermiyorsunuz? Çok mu zor? Eğer söylediğinizde ciddi iseniz yapacağınız birtek basit şey var, halka gitmek, referandum sandığını ortaya koyup, onun sonuçlarıyla konuşmak. Türk aydınları en azından bunu savunabilmeli. Gerçeklikten uzak, "kardeşlik, kaynaşmışlık" laflarıyla çözüm olmaz.

Aydınların toplumsal sorunlar karşısındaki duyarsız, olumsuz tutumları ulusal sorun karşısında daha da barizleşiyor. Aydınların işlevsizliği, çağdaş, bilimsel olmayan düşünce ve uygulamaları savunma noktasına düşmesi, gericiliğin pervasızlığını ve vahşetini daha da kolaylaştırıyor. Teröre hizmet ediyorlar. Kan ve gözyaşına, baskıların sürdürülmesine hizmet ediyorlar. Ama "hayır" diyecekler, her zaman yaptıkları gibi sürekli kardeşlikten, barıştan, kaynaşmışlıktan yana ve anti-demokratik uygulamalara karşı olduklarını söyleyecekler. Olumlu, çağdaş çözümleri görmemezlikten gelip, demokrasiden, barıştan, kardeşlikten sözetmek boştur.

Evet, aydınlar çağdaş ve ilerici tavırları takınabilseler gericiliğe, anti-demokratik uygulamalara engel olabilecek, darbe vuracak ve onları geriye püstürtebilecek; halklar arasındaki kardeşliği, barışı, demokrasiyi güçlendirmede gerçek bir işlev üstlenebileceklerdir. Herşeyden önce işte o zaman aydın olacak, kimliğini bulacak ve kendileri özgür olacaktır. Tersi tutum içinde oldukları sürece; "Aydın Köleler" olma sıfatını hep taşıyacaklardır. ■

LEGAL MÜCADELEDE YAŞANILAN TIKANIKLIĞIN BAZI NEDENLERİ

C. Baran

Devrim mücadelesinde legal örgütlenmelerin, daha geniş anlamıyla legal mücadelenin önemi küçümsenemez. Çünkü, legal mücadele alanı, illegal çalışmaların ürün verebildiği ve gıdasını alabildiği, geniş halk kitlelerine ulaşmanın zeminini oluşturan bir alan durumundadır. Bu alandan yararlanılamadığı taktirde, sağlamlık derecesi ne olursa olsun, illegal mücadele alanının boğulma tehlikesi her zaman vardır. Bu yüzdendir ki, devrim mücadelesinin başarısı, illegal ve legal mücadeleyi birbiriyle uyumlu tarzda birlikte yürütebilmekten geçiyor.

Bu iki mücadele alanını karşı karşıya getirmek, birinin önemine atfen diğerini küçümsemek ya da reddetmek devrim tarihinde sürekli görülmüş hastalıklardandır. Bu alanlardan tek başına birine kutsama derecesinde sarılmak yerine, devrim mücadelesinin ayakları durumundaki bu iki alanda da büyük bir politik ustalıkla mücadeleyi birlikte yürütebilmek gerekiyor.

Mücadele sürecinin değişik dönemlerinde, özellikle karşı devrimin azgın saldırı dönemlerinde önemli birikimlere kavuşmuş yasal-demokratik mücadele kuruluşlarının kapatmalara ve cezalandırmalara maruz bırakıldığı, yasaklamaların sınır tanımadığı ve dolayısıyla legal mücadelenin önemli ölçüde olanaksız hale geldiği açıktır. Ve bu tür dönemlerde illegal çalışmalara daha fazla yönelme gereği yadsınamaz. Ancak bu duruma rağmen legal mücadele alanı küçümsenemez, es geçilemez. En zor koşullar altında bile, legal mücadele kanallarını açabilmenin sürekli çabası içinde olmak gerekiyor. Çünkü, zaman zaman karşı devrimin darbelerine maruz kalıp zayıflasa da, legal mücadele kurumlarının yarattığı birikim, toplumsal devrim sürecinin yığınsallık kazanması yolunda hem toplumun örgütlenme bilincinin hem de mücadele pratiğinin her zaman için bir kazanımı olarak yaşamaya devam edecektir. Pratik derslerle dolu bir tarihe sahip olan legal mücadele alanının, fırsatını bulduğu anda başka ad ve biçimlerle de olsa, kendini yeniden ürettiğini ve bu üretimin toplumsal bir karakter taşıdığını deneyimlerimizden de biliyoruz.

Türkiye ve Kürdistan devrimci hareketinin legal mücadele birikimi uzun bir sürece tekabül ediyor. Zaman zaman yanlış biçim ve yöntemlerle de olsa legal olanakları değerlendirmeye çalışan devrimci hareketin, buna rağmen bu günkü seviyeye gelişinde, bu alanın önemi büyüktür.

Kürdistan devrimci hareketi için "TİP'nin Doğu Mitingleri" ve DDKO'ların kuruluşu ile başlayan süreç, 12 Mart faşist darbesinden alınan yaraların ardından, 1970'li yılların ortalarından itibaren daha yaygın ve daha bilinçlice devam etmişti. Özellikle de '75-'80 arası dönemde topluma ulusal kurtuluş ve sosyalizm bilincinin götürülmesinde, toplumun ezilen değişik sınıf ve katmanlarının sosyal ve politik hak arama bilincinin ve örgütlülüğünün gerçekleştirilmesinde, bir bütün olarak devrimci hareketin atılımında, legal mücadele alanını değerlendirmenin payı yadsınamaz.

İşçi sınıfının sendikal hareketinin DİSK bünyesinde yaratmış olduğu birikimi, ilerici öğretmen hareketinin TÖB-DER'le, memur hareketinin TÜM-DER'le, öğrenci hareketinin ta liselere varıncaya dek "Öğrenci Dernekleri" ile yaratmış olduğu seviyeyi tüm uğraşlara rağmen bugün hala tutturamadığımız açıktır. Yine değişik ideolojik politik çizgilerin kendilerine has olarak kurdukları demokratik kitle kuruluşları ve derneklerin, bu çizgilerin bir bütün olarak gelişmelerindeki rolü oldukça fazladır. Bu tür kuruluş ve dernekler bir dönem öylesine yaygınlaşarak öne çıkıp iş gördüler ki, halk arasında bir çok hareket bu dernek adlarıyla anılmaya başlamıştı.

Kısaca, şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Türkiye ve Kürdistan halkları için bir devrimci kalkışmanın ön adımları ve bir devrim provası sayılabilecek 12 Eylül öncesi devrimci atılım döneminin yaratılmasında, legal mücadele araçları olan parti, dernek, sendika, yayın, kültürel ve sanatsal etkinliklerin rolü büyüktür.

Bugün bile bir araştırma yapılsa, ilkin Şiwan Perwer'in müziğinden etkilenerek Kürt halkının mücadelesine sempati duymuş ve süreçte devrimci olmuş binlerce insanla karşılaşacağımızdan şüphe duymuyorum. Keza, sendikal hareket içindeki çalışmalarıyla sınıfa öncülüğün pratik birikimine kavuşmuş, derneklerdeki çalışmaların yarattığı birikimlerle devrimci örgütlenmelerde liderliğe varıncaya dek çeşitli kadrosal vasıflara erişmiş çok sayıda devrimciye rastlanır. Bugün kendimize örnek aldığımız bir çok devrimci, legal mücadeledeki çalışmalardan edindiği engin deneyim, birikimi sayesinde bu niteliklerine ulaştılar desek abartmış olmayız.

Legal mücadelede yaratılan bu muazzam birikimle 12 Eylül faşizmi tarafından dağıtıldı. Olağanüstü dönemde çıkarılan olağanüstü yasalarla legal mücadele olanakları hemen hemen yok edildi. Yasal zeminlerde yada yasaların zorlanması veya değiştirilmesi sayesinde kurulmuş olan devrimci dernek, birlik, sendika vb. kitle örgütleri ortadan

kaldırıldı, yasaklandı, yönetici ve üyeleri ağır cezalara çarptırıldı. Faşizm, halklarımızın mücadeledeki kurumlaşma özleminden ve tecrübesinden çıkardığı dersle, bir daha 12 Eylül öncesini yaşamamak için darbenin bir ürünü olan ve demokratik nitelikten uzak bir anayasayı zorla ve hile ile yürürlüğe koydu.

Faşizmin legal devrimci odaklara karşı gerçekleştirdiği ve kısa zaman diliminde kolay sayılabilecek bir uğraşla başarıya ulaştırdığı bu operasyonu, ne tek başına faşizmin daha güçlü gelişine ve ne de tek başına legal mücadele alanının her halükârda dayanıksız olduğu iddiasına bağlayabiliriz. Şüphesiz, darbeciler öncelikle kitle kuruluşlarının işlerini bitirip illegal yapıların can damarlarını tıkatmayı ve onları yalıtlamayı amaçlıyorlardı. Bu amaca uygun bir kuvvetle saldırıya geçmişlerdi. Ancak, darbecilerin başı Kenan Evren'in bile daha sonradan itiraf ettiği gibi, "bu işin bu kadar kolay başarılabileceğini" hiç düşünmemişlerdi. Belli karşı koyuşların beklentisi içinde saldırıya girişmişlerdi. Ancak, karşılarında sözü edilebilecek bir direnişle karşılaşmadılar. Demek ki bu hezimette, legal mücadele kuruluşlarımızın hem bilinç hem de örgütlenme tarzında zor günlere göre hazırlayamamamızın da büyük payı var. Dönüp dönüp bir nakarat gibi, legal mücadelenin zaten uzun vadede güvensiz olduğunu ve dönemsel olarak yaratılan legal birikimlerin sürekli bu şekilde dağıtılmayla yüz yüze olduğunu söylemenin, bu alanı ve bu alandaki sorunlarımızı izah etmekten uzak olduğu açıktır. Legal kitle örgütlenmelerinin, karşı devrimin saldırılarına karşı direnişi esas alan bir donanımla donatıldığı ve illegal plandaki çalışmalarla sağlıklı bir bağa kavuşturulduğu taktirde kitlesel karşı koyuşların odakları haline gelebileceğini ve bunun dünyada çok sayıda örneklerinin bulunduğunu unutmamak gerekir.

Yine legal alandaki mücadeleyi pasif bir mücadele tarzı olarak görüp, bu alandaki çalışmayı küçümseyip sempatizan düzeyindeki insanların uğraşacakları bir alan olarak görmek de son derece yanlıştır. Bu bakış açısının, çoğu zaman kendi beceriksizliklerini illegal çalışma maskesiyle örtmeye çalışanlara ait bir bakış açısı olduğunu söylersek pek de haksız sayılmayız. Radikalizm, fedakarlık, öncülük, vb. değerleri sadece illegalite ile sınırlamamak ve bu anlamda her iki alanın da aynı nitelikleri gerektirdiğini vurgulamak ve hatta zaman zaman açık mücadelenin daha fazla fedakarlık ve beceri gerektirdiğini kavramak gerekir.

Gelelim, bugüne...

12 Eylül faşist darbesinin yarattığı karanlık ortamın yıkıcı etkileri geçer geçmez, devrimci hareket ve ilerici toplum kesimleri legal mücadele alanına el atmakta fazla gecikmediler. En ufak yasal boşluklar bile değerlendirilmeye, yasalar zorlanmaya, değiştirilmeye çalışıldı.

Sadece birkaç yıl önce, yani çok kısa sayılabilecek bir zaman önce, bu oluşumları yaratmak için dökülen alın terlerinin daha kurumadığı ilk dönemlerde, oldukça ciddi sahiplenilen ve değerlendirilmeye çalışılan bu kurumlara bugün aynı hassasiyetle eğilinmediğini ve mücadele performansı bakımından bu kurumların bir tıkanıklıkla yüz yüze geldiklerini görüyoruz.

Bu tıkanıklıkta, 12 Eylül'ün ürünü olan yasa ve yönetmeliklerin, yani bir bütün olarak 12 Eylül hukukunun zaten oldukça dar, engelleyici ve baskıcı olan yapısının varlığının yanı sıra, iktidarın son günlerde artan fiili saldırılarının eklenmesinin rolü büyüktür. Ancak tıkanıklık tek başına bu faktörle gerekçelendirilemez. Çünkü, sözü edilen demokratik kitle kuruluşlarının yaratılması aşamasında da saldırılar bugünkünden çok farklı değildi. O zaman da insanlar tehdit edildiler, yaralandılar, ağır cezalara maruz kaldılar, ölü verdiler. Ama tüm karşı saldırılar insanlarımızın bu amaçlara ulaşmasını engelleyememişti.

Radikalizm, fedakarlık, öncülük, vb. değerleri sadece illegalite ile sınırlamamak ve bu anlamda her iki alanın da aynı nitelikleri gerektirdiğini vurgulamak ve hatta zaman zaman açık mücadelenin daha fazla fedakarlık ve beceri gerektirdiğini kavramak gerekir.

Demek ki, tıkanıklıklara yol açan başka nedenler de var. Ve öyle görünüyor ki, büyük çoğunlukla bizden, yani genel olarak bugünkü devrimci hareketten kaynaklanan nedenlerdir bunlar. Devrimci güçlerin bu konudaki eksik ve hatalı yaklaşımlarının da rol oynadığı bir tıkanmayla yüz yüzeyiz. Bu hata ve eksiklikler aşılmadıkça tıkanıklığı gidermek oldukça zor.

İşçi sınıfının sendikal hareketine gerekli önemi vermedik. Gelişmelere müdahalemiz çok cılız. Hatta kimi yerlerde bu cılızlık bile tartışma götürür. Devrimci hareketin daha çok görüntüye ve ani kabarışlara eğilimli olması, onu bu alanda, kalıcı, istikrarlı ve dikişler tutturmaya gerekli özeni göstermekten çoğunlukla alıkoyuyor. Çoğu zaman, anlık da olsa, politik çizgimizin adını duyuracak bir kaç korsan gösterici örgütlemek, devrimci gelişme adına en azından günü kurtarma kaygısıyla bize daha cazip gelebiliyor. Oysa, hemen hemen tümümüz işçi sınıfının öncü partileri olduğumuzu söylüyor ve toplumsal devrimde işçi sınıfının öncülüğünü savunuyoruz. Sınıf hareketinin bugünkü durumu ise içler acısı. Sınıf hareketi bizim dışımızda gelişiyor ve nitelik olarak da bizim arzuladığımız düzeyin çok uzağında.

12 Eylül faşist darbesini sıradan bir darbe saymamak lazım. Bu darbe gerçekleştirdiği saldırılarla devrimci hareketi sadece fiziki olarak dağıtmak, parçalamak ve zayıflatmakla kalmadı, aynı zamanda felsefi, hukuki tüm araçlarıyla birlikte toplumun ezilen kesimleri üzerinden bir silindir gibi geçti. Toplumu bir bütün olarak etkisi altına aldı. Sınıf bilincinde, inançlarda, davranış biçimlerinde büyük bir erozyon yarattı, değişmelere neden oldu. Belirleyici izleri hala sürüyor. İşçi sınıfının, sınıf hareketi

üzerinde yarattığı etkileri de varlıklarını sürdürüyor. Geçmişin sendikal bilinç ve inançlarında büyük bir erozyon yaratıldı, bir gerileme süreci yaşanıyor.

Diyarbakır gibi bir kentte yapılan sendikal seçimler öncesinde, ilerici, devrimci adaylara oy verilmesi istendiğinde, işçiler, "O adamların cebinde işçilere içirebilecek çay paraları bile yok!" yada "Falan aday kazanırsa daha iyi olur; çünkü, onun partisi şimdi hükümettedir, haklarımızı daha rahat alabilir." vb. diyebiliyorlar. Sanki, sendikacı değil, patron seçeceklermiş gibi bir anlayış içinde görünüyorlar. Ve işin acıklı yanı, bunları söyleyenlerin çoğunlukla eski DİSK üyeleri olmalarıdır. Oylamaların sonuçları daha içler acısı; eski DİSK'çi adaylar, DYP meyilli adaylar karşısında ancak bir bölü beş (1/5) oranında oy alarak hezimete uğruyorlar.

Bu durum, işçi sınıfının sendikal hareketinin bugünkü olumsuz tablosunu gözler önüne seriyor. Ve devrimci hareketin bu duruma müdahale etmek için bu konudaki eksik ve yanlış yaklaşımlarını aşmasının ne denli zorunlu hale geldiğini açığa çıkarıyor.

Devrimci hareketin, süregelen ve bir türlü aşamadığı kronik hastalıklardan biri olan dar grupçu yaklaşım ve tutumları da legal mücadele alanındaki tıkanıklığı yaratan nedenlerden bir başkasını oluşturuyor. Demokratik kitle örgütlerinin doğasına ters bu yaklaşım, bazen, büyük bedellerle elde edilmiş bir mevziyi, kuruluşu, düşman karşısında zayıf duruma düşürebiliyor ve hatta onu işlevsiz hale getirebiliyor.

Çoğu zaman grup çıkarları, bir halkın ya da sınıfın çıkarları üstünde tutulabiliyor. Kitle örgütü için doğacak sonuçların ne olacağını düşünmeksizin, kendi çizgisindeki adamların kazanmasını ön planda tutan anlayışların yol açtıkları pratik olumsuz sonuçları hep beraber görebiliyoruz. Gruplar çoğu zaman, bir işi en iyi yapabilecek adamı seçmek yerine, kendi grubunun da, çıkarlarını düşünerek - aslında dolaylı düşünülürse bu, grubunun da çıkarına değildir ya; neyse! - o işi hiç de beceremiyeceğini bile bile kendi patentindeki adamı tercih edebiliyor. Demokratik kitle örgütünün, halkın mücadelesine daha fazla yarar sağlayabilmesi için işe göre adam ilkesi genellikle ihlal ediliyor ve bu ihlallerin yol açtığı sonuçlar hem o kitle örgütü için, hem de halkın genel mücadelesi için zararlı oluyor.Kitle örgütü kendisinden beklenen işlevi yerine getiremiyor, bir süre sonra da tıkanıp kalıyor.

Bu, aynı zamanda, o kitle örgütünde yer alan sıradan bağımsız insanları da olumsuz yönde etkiliyor ve zamanla örgütten soğumalarına yol açıyor.

Grupçu yaklaşımlar bazen o denli ileri götürülebiliyor ki, demokrasi konusunda burjuvaziyle aramızda olması gereken belirgin fark bile iyice silikleşiyor. Hem bol bol "Demokratik Cephe" çağrıları eşliğinde, yayın organları zemininde tartışma toplantıları gösterisi yapılıp demokrasi nutukları atılıyor, hem de bunu yapanlar aynı zamanda çok ters davranışlar içine girip, demokratik olması lazım gelen bir kürsüde farklı çizgilerdeki yurtseverleri zorla susturabiliyorlar. Bu yanlışlıklar aşılmalıdır. Önce demokratik bir kafa yapısına sahip olabilmeliyiz. İç ilişkilerimizde demokratikliği oturtabilmeliyiz. Demokratik ilişki ve davranışlar konusunda burjuvazi ile kendi aramızdaki farkı kalın bir hatla belirginleştirmeliyiz ve bunu kitlelere gösterebilmeliyiz. Gösterebilmeliyiz ki, kitlelerin güvenini kazanabilelim.

Dar grupçu anlayışlar aşılıp demokratik kitle örgütlerin doğasına uygun, esnek ve daha gerçekçi politik davranışlar sergilenemediği sürece, tıkanıklıklara yol açan nedenlerden biri olan bu engeli aşmamız da çok zor olacaktır. Bugünkü kitle örgütlerinde yaşanan tıkanıklığın en azından bu nedenini aşmak zorundayız. Bu bize bağlı.

Legal mücadeledeki tıkanıklığın bir başka nedeni de; Kürdistan'da keskinleşen mücadele koşullarının bazı insanların mücadele anlayışlarında yol açtığı yanlışlardır. Mücadele koşullarının şiddetlenmesine paralel olarak legal mücadeleye daha fazla radikalizm ve aktivite kazandırmaya çalışılması gerekirken, bir çok insan tüm umutlarını gerillaya bağlamayı, gerillanın döktüğü kana oranlayarak legal mücadelenin önemini fazlasıyla küçümsemeyi ve ondan uzaklaşmayı kendince daha uygun görüyor. Tabii, legal mücadeleyi küçümserken dağa çıkabilse hadi neyse; ama dağa çıkmayı da göze almıyor, süreçte her iki mücadele alanından da uzaklaşmış oluyor ve kahve sohbetlerinde bıyık okşayıp ara sıra iç geçirmelerle gün doldurmaya başlıyor! Sonuçta, gerillanın da, bir bütün olarak Kürt halkının da işine yaramayacak bir konumun yaygınlaşmasına sebebiyet veren bu eğilim, legal mücadele alanlarını ya tecrübeden yoksun sempatizanların eline terkedip hemen hemen işlevsiz hale getiriyor, ya da kuruluşları içi boş kuruluşlar haline düşürerek politikada mesafe katedememelerine yol açıyor.

Halkımızın gerillaya olan saygısını ve güzel duygularını istismar ederek, politikada kendi yeteneksizlik ve cesaretsizliklerini örtmeye çalışanlar da işin cabası. Bir bölgede, çalışanların sosyal haklarına öncülük yapması için gidilen sendikacı, "Dağdaki adamlar sizin şu anda yediklerinizi bile bulamıyorlar" deyip sosyal mücadeledeki görevini es geçebiliyor ve hatta bu davranışını bir 'maharet' olarak göstermeye çalışabiliyor. Bu tür davranışların hoş görülebilir ya da iyiye yorumlanabilir hiç bir yanı yok. Sosyal alandaki her mücadeleyi kendi mecrasında sürdürme gerçeğinden uzak olan böylesi davranışlar, hem işçileri hak arama mücadelesinden soğutmakta, hem de devrimci politikaya karşı bir kafa bulanıklığına neden olmaktadır. Bu sakat anlayış, ya işçilerin tümünün dağa çekilmelerini istemekte -Ki bu mümkün değil- ya yerlerinde oturmalarını istemekte - Ki bu da devletin işine yaramakta- ya da bu davranış, kendi içinde, işçi ile gerillayı karşı karşıya koyup, işçiyi gerilladan soğutmak gibi bir tehlikeyi de barındırmaktadır .

Kuşkusuz legal mücadelede tıkanmaya ve yol alamamaya yol açan nedenler sadece değindiklerimizle sınırlı değil. Ancak vurgulamaya çalıştığımız sorunların bile ne denli önemli olduğu ve bunun aşılması için devrimci hareketi bir dizi görevin beklediği ortadadır. ■

Genel Çizgileriyle

KİTLEÖRGÜTLERİNEBAKIŞ

Örgütlenmek; dağınık güç ve enerjinin toplanıp merkezileştirilmesidir. Merkezileşme farklı düzlemlerde somutlanabilir. Örgütlenmenin farklı düzlemlerinden birisi de kitle örgütleridir. İşçi sınıfımızın ve halkımızın kapitalist kölelikten ve ulusal kölelikten kurtulmasının temel şartlarından birisi, bu alandaki örgütlenmenin niteliği ve niceliğine dayanır. Tüm halkların burjuvazi ve onun devleti karşısında örgütlenmeye ihtiyacı vardır. Ama, bizim halkımız gibi ulusal kölelik koşullarında yaşayan halkların daha çok örgütlenmeye ihtiyacı vardır.

Şu biliniyor: Burjuvazi, ekonomik, sosyal ve siyasal alanlardaki egemenliğini ve ulusal baskıyı sürdürebilmesini, örgütlülüğüne borçludur. O, işyerlerinden iş kollarına, hayatın her alanında örgütlüdür. Burjuvazinin örgütlerinin sadece adlarını ardarda sıralayıp yazmaya kalksak kitaplar doldurur. Doğrudan ve dolaylı kurup yönettiği ve yönlendirdiği örgütlerinin en tepesinde DEVLET örgütü vardır. Devlet, burjuvazinin en gelişkin örgütüdür.

Halkımızın ulusal ve toplumsal kurtuluşu, Türk burjuvazisinin bu örgütlülüğünün alternatifini yaratmakla mümkündür. Biliniyor ki, ulusal ve sınıfsal köleliğin altında sermayenin çıkarları yatmaktadır. Yine biliniyor ki; 1- Ulusumuzun egemenlik hakkının gasbıyla birlikte ülkemizin kaynakları talan edilmekte, Türk burjuvazisinin sermaye birikimi için kullanılmaktadır. 2- Bu, TC'nin örgütlü ve silahlı şiddeti yoluyla yapılmıştır ve sürdürülmektedir. 3- Halkımız örgütsüzlüğe muhkûm edilmek istenmiş, yasal ve fiili olarak örgütlenmesi yasaklanmıştır. 4- Tüm bunların sonucu olarak her düzeydeki ulusal değerlerimiz kısmen veya tamamen eritilmek istenmiş ve yeniden örgütlenmenin zeminlerini kurutmak amaçlanmıştır.

Anlaşılacağı gibi halkımızın örgütlenmesi sorunu geniş kapsamlıdır. Amacımız genel bir örgütlenme çözümlemesi yapmak olmadığından, şu kadarını belirtmekle yetinelim: Ekonomik, demokratik ve siyasal planda düzen içi kazanımlar (reform) sağlamak; kazanımları korumak ve bunları kalıcı kurtuluşla (sermayeye ve ulusal baskıya karşı emeğin ve ulusun özgürlüğü) taçlandırmak, çok boyutlu (genişliğine ve derinliğine) bir örgütlülüğü gerektirir. Ulusal ve toplumsal kurtuluş, işçi sınıfımızın ve emekçi halkımızın DEVLET olarak örgütlenmesi demektir. İşçi ve emekçilerin egemenlik aygıtı olan devlete uzanan yolun bugünden döşenmesi gerekiyor. Bu yolun döşenmesinde işçi ve emekçilerin örgütlenmesinin ise, sonucu belirleyen bir önemi vardır.

Milyonlarca insanın örgütlenmesinin araçları ise kitle örgütleridir. Çünkü, sayıları milyonları bulan halk yığınları başka örgütlenmelerin sınırları içerisine sığdırılamaz. Yasal ve yasadışı siyasal örgütlenmeler en geniş kitleleri kucaklayamazlar. Çünkü kitle örgütleri DEMOKRATİK, MEŞRU, AÇIK, YASAL ve KİTLESEL niteliklere sahip örgütlenmeler olmak zorunda. Kitlelerin kendiliğinden bilinciyle politik bilincin bütünleşip örtüşmesi bu örgütlerin bir başka özelliğidir. Yalın bir biçimde bilince çıkarılıp uğruna mücadele edilen amacı ise örgütlerin temsil ettiği kitlenin ekonomik, demokratik (ulusal haklar da içinde) özlük vb. somut ve acil talepleridir.

Kitle örgütleri kurma, varolanlar içerisinde çalışma, geniş kitleleri örgütleme, harekete geçirme ve yönetme gibi kapsamlı görevler yerine getirilirken -ki zorunlu görevlerimizdendir- dikkat edilecek kimi temel yaklaşımlar vardır. Bunlar:

1- Kitle örgütlerine siyasetin kurallarıyla yaklaşılamaz. Kısa ve uzun vadeli siyasi amaçlar elbet gözetilmelidir. Ancak, kitlelerin yakıcı talepleriyle yoğrularak ve ona emdirilerek... Burada, unutulmaması gereken şudur: Siyasal kadroların, en başta da biz komünistlerin, kitle örgütlerinin gelişip güçlenmesinden başka "özel" amaçları, kitle örgütlerine dayatamayacağıdır.

2- Kitle örgütlerinin ve amaçlarının meşruluğu esastır. Fakat, bir yasal çerçeve de vardır. Gözden ırak tutulamaz. Yasal sınırları zorlama ve aşma ise, öz güçle doğrudan ilintilidir.

3- Her kitle örgütünün kendi özgünlüğü, temsil ettiği kitlenin sosyal konumu, bilinç düzeyi, sayısal durumu, amacı, oluşumu vb. gibi etkenler tarafından belirlenir.

4- Kitle örgütleri temsil ettiği kitlenin elle tutulur somutluktaki acil hak ve taleplerini savunur ve korur. Onun için hakların ve taleplerin net olarak belirlenmesi ve öncelikler sıralamasının yapılması gerekir ki, kazanılması uğruna geniş kitleler örgütlenip harekete geçirilebilsin.

5- Ulusal egemenlik hakkı elinden alınmış, ulusal değerleri tahrip edilmiş ve örgütlenmesi her düzeyde yasaklanmış halkımızın örgütlenmesi başlı başına bir özgünlük arzeder. Bu özgünlük, bugünü kazanmanın aciliyetinden, yarını bugünden kurma zorunluluğundan ve ulusal yeniden kuruculuk görevinin yaşamsallığından kaynaklanmaktadır. Kitle örgütleri, ulusal mücadele sürecinin ve geleceğinin yapı taşlarıdır.

Kitle örgütlerinin önemi, bize düşen görevlerin ne kadar çok boyutlu olduğunu da göstermektedir. Çok boyutlu ve karmaşık bir sorun olan kitle örgütleri sorununu ciddi, sağlıklı ve gerçekçi olarak kavramak gerekiyor. Halkımızın en geniş kesimlerini örgütlemek, aslına uygun ulusal örgütlenmeler yaratmak ve bunları kalıcı kılmak zorundayız. Ancak, bunu başarabilmenin ilk şartı, kafaların net olmasıdır. Neyi niçin ve nasıl yapacağımızı, hangi zeminlerden hareket ettiğimizi ve nereye ulaşmak istediğimizi çok iyi bilmemiz gerekiyor. Çünkü kitle örgütleri, yalın çizgilerin ötesinde anlamlılıklara sahiptirler. Onlar, her biri kendi alanlarında yığınları biraraya getiren, güçlerini merkezileştiren,

örgütlenmeyi, başarmayı, YÖNETMEYİ öğreten birer toplumsal okuldurlar. Bu eğitim ve öğretim okuluna halkımızın fazlasıyla ihtiyacı var.

Bilineni yalın ve özet olarak belirtecek olursak; kitle örgütlerinin amacı: 1- Temsil ettiği kitlenin ekonomik, demokratik, özlük vb. haklarını savunmak, kazanmak, korumak ve genişletmektir. 2- Örgütlü ve katılımcı toplumsal niteliği geliştirip güçlendirmek, ulusal ve sosyal kurtuluşun yolunu döşemektir.

Neyi niçin ve ne amaçla yapmak istediğimizin özeti budur. Fakat, olgunun kendisi ve içeriği karmaşıktır. Karmaşıklık şu 4 ana nedenlerden kaynaklanmaktadır.

1- Genel olarak kitle örgütleri homojen bir toplumsal zemine dayanır. İşçi sınıfının ve emekçi kesimlerin örgütüdürler. Temsil ettiği kitlenin çıkarlarını savunacaklardır. Bu onların varlık gerekçesidir. Ayrı sınıf ve kesimlerin ise çıkarları her zaman uyuşmaz. Çakıştığı da, çatıştığı da olur.

2- İşçi sınıfımız başta olmak üzere halkımızın tüm kesimleri ulusumuzun sadece bugünü değil, geleceğidirler de. Tümü, ulusal kurtuluş mücadelemizin hem öznesi, hem de nesnesidir. Fakat, sosyal kurtuluş amacı ile ulusal kurtuluşun yöntemleri üzerinde nesnellikten kaynaklanan ayrılıklar olacak ve bu, şu veya bu düzeyde kitle örgütlerindeki çalışmaya yansıyacaktır.

3- Ulusumuzun ve onun emekçilerinin her düzeyde örgütlenmesi hep yasaklandığı için, özellikle meşru ve açık örgütlenme alanlarında ciddi zeminler oluşturulamamıştır. Aynı durum bilimsel, sanatsal ve kültürel alanlar için de sözkonusudur. Bu, sözü edilen alanlarda sıfırdan yada sıfıra yakın noktalardan işe başlamak demektir. Başlama noktası böyle olunca ve yasal garantiler bulunmayınca bilimsel, sanatsal ve kültürel örgütlenmeler bile kitle gücüne dayanmak zorunda kalmaktadır. Bu da sınırları belirsizleştirmektedir.

4- Türk ve Kürt işçi ve emekçileri, aynı karşıdevrim gücüyle karşı karşıyadırlar. Aynı ekonomik sistemin ve pazarın olumsuz sonuçlarını birlikte yaşamaktadırlar. Yoğun denebilecek bir nüfus iç içeliği vardır. Başta sendikalar olmak üzere birçok kitle örgütü aynı yasalara tabidir. Yine başta ulusal sorun olmak üzere iki halkın taleplerinde köklü farklılıklarda vardır.

Yeri gelmişken açıklayıcı anlamda bir noktaya dikkat çekelim. Halkımızın ihtiyaçları çok boyutlu. Örneğin; dil, tarih, arkeoloji, kültür, sosyoloji vb. bilimsel çalışma yapmayı gerektiren alanlarda da örgütlenmeler yaratmak zorundayız. Tamamen bireysel emek ürünü olan sanat alanlarına el atmak gerekiyor. Ve bu alanlarda çalışma yapacak kurumların görevlerinin, zaman zaman zorunlulukların da sonucu olarak, kitle örgütlerine havale edildiğine tanık oluyoruz.

Bizlere düşen görev, bu karmaşıklığın içinden çıkmayı başarabilmek ve halkımızın ihtiyaçlarına cevap verebilmektir. İhtiyaçların çok boyutluluğuna ve tarihselliğine değinmiştik. Ulusal haklarımızın gasbı, ulusal değerlerimizin tahribi ve örgütlenme haklarımıza konan yasaklar, sadece örgütlenme zorluklarını ve zorunluluklarını değil, sadece haklarımıza ve değerlerimize sahiplenmeyi de değil aynı zamanda açığa çıkartmak, yeniden yaratmak ve ulusal kuruculuğun güne özgü gereklerini şimdiden yerine getirmek gibi kapsamlı görevleri karşımıza çıkarmaktadır. Onun için, bizde kitle örgütleri sorunu ulusal egemenlik hakkını kullanan herhangi bir ülkedeki kitle örgütleri sorunu değildir. Kitle örgütleri, aynı zamanda ulusal ve sosyal kurtuluşun toplum içerisindeki dayanakları olduğu gibi, aynı zamanda da ulusal kuruluşun ön adımlarıdır.

Bu durum, kitle örgütlerinin güncel mücadele görevleri ile ulusumuzun ve işçi sınıfımızın kurtuluşu görevlerinin uyumunu, bir diğer deyişle, halkımızın ortak eylemliliğini sağlayacak ortak paydaların öne çıkarılmasını gerektiriyor. Ulusal haklar ve ulusal baskının her çeşidi, Newroz gibi ulusal ve tarihsel günler, tekellerin çıkarına, halkların zararına olan uygulamalar, ülkemizin diğer parçalarında ki halkımızı heyecanlandıran ve motive eden gelişmeler, insan hakları vb. gibi sorunlar halkımızın ortak paydası yapılabilir.

Doğaldır ki, kitle örgütleri halkımızın içinde yaşadığı somut koşulların ve bu somut koşulların dayattığı ihtiyaçların ürünü olacaktır. Somut koşulların ve ihtiyaçların bir yanı, ülkemizin, ulusumuzun kendi gerçekliklerdir. Bu belirleyici olandır. Diğer yanı ise TC'nin devlet sınırları içerisinde yaşıyor olmamızdır.

Baştan beri üzerinde durduğumuz ulusal gerçekliklerimiz ve ihtiyaçlarımız ile halkımızın Türk halkıyla aynı ekonomik sistem içerisinde yaşıyor olması ve bunun çok yönlü sonuçlarıyla karşı karşıya bulunması durumu, hayatın her alanında olduğu gibi kitle örgütleri alanında da yansımalarını bulmaktadır. Bu ikili durumun kitle örgütlerine yansımasını şöyle özetleyebiliriz:

Kitle örgütleri ekonomik ve sosyal yaşamın kitleler açısından doğurduğu ihtiyaçların ürünüdür ve yine yaşamın kendisinin oluşturduğu kitle bilincine dayanır. Yani kendiliğindenci yanı esastır. Fakat, bu genel olarak böyledir. Bizim koşullarımızda tam yansımasını bulmuyor, bulmaz. Bizim koşullarımızda politik bilinç öğesi birçok alanda belirleyici olabiliyor. Daha işin başında politik bilinç kaçınılmaz olarak devreye giriyor. İradi yan belirleyici veya ileri düzeyde etkileyici olunca da bir yandan politizasyon artıyor ve ulusal soruna sahiplenme güçleniyor, diğer yandan kitle örgütleri belli bir düzeyde yapaylaşıyor.

İkinci yan ise irademize rağmen belirlenmiş TC. sınırları içerisinde yaşıyor olmamız. Üretim ve bölüşüm sürecini halklarımız birlikte yaşıyor. Kapitalizmin insanlık dışı sonuçları iki halka birlikte yansıyor. Kitlelerin önünde benzer yasal engeller var. Egemen ve baskıcı güç tek ve aynı. Elbet ekonomik, sosyal ve siyasal sonuçlar bakımından halkımıza reva görülen çok çok daha ağır. Bu bir gerçek. Ama, olgunun öbür yüzü de bir gerçek.

Özetle bu ikili durum, kitle örgütleri alanına da ikili yansıyor. Birincisi; bilinç öğesinin belirleyici olduğu veya ağır bastığı kitle örgütleri... İkincisi; kitlelerin doğrudan ihtiyaçlarının ürünü olarak doğmuş, kitle bilincinin hakim olduğu kitle örgütleri...

Burada bir hatırlatma yapıp konumuza ondan sonra devam edelim. Dergimizde kitle örgütleri sorunun çeşitli yanlarını ele alan imzalı yazılar yayınlandı. Kitle örgütlerinde Türk işçi ve emekçilerinden ayrı olarak örgütlenmek gerektiğini savunanlar da oldu; birlikte örgütlenmeyi ileri sürenler de... Yazarların kendi görüşleridir ve biz de yayınlamaya değer bulduk. Konuya ak veya kara biçiminde bire/bir'lik bir yaklaşımın doğru ve gerçekçi olmayacağı inancındayız. Her somut ve özgül durum, genel gözden kaçırılmadan, kendi gerçekliği içerisinde değerlendirilmek zorundadır.

Bu anlamda ve yukarıda sözünü ettiğimiz ikili du-

rum çerçevesinde temel yaklaşım şu olmalıdır. İradi yanın belirleyici olduğu veya ağır bastığı, kitlelerin kendiliğinden örgütlenme geleneğinin derinlere nüfuz etmediği alanlarda KİTLE ÖRGÜTLERİ BAĞIMSIZ olarak örgütlenmelidir. İrademize rağmen kitleler tarafından oluşturulmuş ve kendiliğindenci yanı esas olan kitle örgütlerinde ise hiç olmazsa şimdilik kaydıyla ve gerçek birleşiklik ruhunu tesis etmeye çalışarak, birlikte örgütlenme sürdürülmelidir.

Şimdilik kaydımız ileriye dönüktür. Süreçte, güçler dengesine ve konjöktüre bağlı olarak, Bağımsız Halk Cumhuriyeti'ne giden yolda ara duraklar olarak özerklik, federasyon gibi zorunluluklarla karşılaşabiliriz. O koşullarda kitle örgütlerini örgütlemenin biçimi değişebilecektir. Hatta işçi sınıfının toplumsal yaşam içerisindeki toplam etkinliğinin gelişmesine bağlı olarak da sendikal örgütlenmenin biçimi değişebilecektir.

Buraya kadar açıklamaya çalıştığımız görüşlerimizin sonucu olarak; çok kesin çizgilerle ayırmış olmamak kaydıyla AYDIN, KADIN, GENÇLİK örgütlerinde; yukarıdaki tanımlamamıza uygun derneklerde, yerel (ülkemize özgü) üretici birliklerinde ve kooperatiflerde vb.'lerinde AYRI ÖRGÜTLENMELİ, yani ayrı kitle örgütleri oluşturmalıyız.

İşçilerin ve emekçilerin birlikte kurduğu, onların ihtiyaçlarının ve bilinçlerinin ürünü olan, yaşaması yasal hakların kullanılması halinde mümkün olabilen sendikalar, esnaf ve sanatkâr dernekleri, odalar ve kimi üretici birlikleri (Panko Birlik, Çukobirlik, Güneydoğu Birlik) gibi kitle örgütlerinde ise birlikte örgütlenmek kaçınılmazdır.

Bu alanlarda bağımsız kitle örgütlerini oluşturmayı şimdilik gerçekçi bulmuyoruz. Gerçekleşebilir demek de zor. Onun için yaşama aykırı bir savunu bizim görüşümüz değildir. Ayrı örgütlenme çabalarının sonuçsuz ve işlevsiz kalacağı peşinen belli olan alanlarda doğaldır ki Türk işçi ve emekçileriyle birlikte örgütlenmek gerekecek. Daha doğrusu, kitlelerin ortak örgütlendiği alanlardaki birlikteliği sürdürmek zorundayız. Bu görüşümüzü sendikal alanla sınırlı tutarak açımlamaya çalışalım.

Birlikte örgütlenmenin gerekli ve zorunluluğu en net olarak sendikal alanda kendisini ifade etmektedir.

Çünkü, sendikalar işçilerin ve diğer ücretlilerin ekonomik, demokratik ve özlük haklarını sermayeye ve devlete karşı savunmanın araçları olarak doğmuşlardır. Doğuşlarında siyasal bilinç öğesi ikincildir. Kitlelerin kendiliğinden bilincinin ürünleridir. Üretim sürecindeki birliktelik, hedefin ortaklığı kitle bilinciyle bütünleşerek kendisini aynı sendikalarda ifade etmektedir. Az veya çok, daha bir süre sendikalardaki mevcut statü devam edecektir.

Denebilir ki, özetlenenler sendikaların bugüne kadar gelen sürecidir; bundan böyle aynı şekilde sürmek zorunda değil, sendikalarda da ayrı örgütlenmeye gidilmelidir. Bizce de bugünkü örgütlenme biçimi aynen korunmak zorunda değil. Ulusal ve toplumsal mücadelemizin geldiği düzeye denk düşen yeni örgütlenme biçimleri yaratmak zorundayız. Yeni örgütlenme biçimleri gerekli ama, bu, birlikte örgütlenmeyi aşan bir düzey olamaz.

Çünkü sendikaların varlık gerekçelerinin bir yanı ve bugünkü koşullarda ağır basan yanı; TOPLU PAZARLIK, GREV ve TOPLU SÖZLEŞME yapabilme özellikleridir. Yani sendikalar kendi üyelerinin ekonomik, demokratik ve özlük haklarını toplu sözleşme masasında, grev okulunda savundukları artı-değer sömürüsünü dizginlemek yoluyla sınıfın örgüt bilincine katkı yaptıkları ve hatta toplu sözleşme hakkını kullanabildikleri ölçüde vardırlar. Yasal zorunluluklar bir yana, kendi kitlesinin haklarını savunma ve toplu sözleşme imzalama iddiası olmayan bir sendika düşünülemez. Bu yasa dışı bir örgütlenme olsa dahi... Politik irade yaşamın yerine geçirilmeden düşünülürse görülür ki; devletin toplu sözleşmelerde ücret farkı olarak çoğunluk sendikasına tanıdığı % 10'luk bir fark bile işçi kitlelerini etkiliyor. İşçileri devlet yanlısı sendikalara yönlendirebiliyor.

Sonuç olarak; bugünkü koşullarda, sıraladığımız nedenler toplamından ötürü, kitle örgütlerinin bir ve önemli alanı olan sendikalarda bağımsız örgütlenmenin ortamı yoktur. Birlikte örgütlenmeyi savunmak zorundayız. Bu, nesnelliğe boyun eğmek sayılmamalı, 'somut şartların somut tahlili ile' nesnelliği gözönüne alarak politikalar tespit etme olarak algılanmalıdır.

Ancak, Kürdistan işçi sınıfı, sendikal alanda da kendisini şimdiden başlayarak ayrıca ifade etmek zorunda. Çünkü o da ulusumuzun ve ulusal mücadelemizin bir parçası. Hem de motor gücü. Belirleyici öneme sahip. Ulusal mücadeleye de işçi sınıfı öncülük etmek zorunda. Sendikal alanda etkili olamayan işçi sınıfından siyasal alanda etkili olması beklenemez. Halkımıza karşı soykırımlar uygulanırken grevler, genel grevler yapmayan işçi sınıfı en hafif deyimle görevlerine sahip çıkmıyor demektir. Ulusumuza, ulusal hareketimize ve değerlerimize azgınca saldırılar olurken, Kürdistan işçi sınıfı sendikal federasyon ve konfederasyonların tutumunu bekleyemez. Kaldı ki, fedarasyon ve konfederasyon merkezlerinin devlet yanlısı tutumları da biliniyor.

Onun için, ihtiyaçlar, haklar, görevler ve amaçlar bütünlüklü düşünülmek zorunda. Bütünlüklü düşünüldüğünde, bugünkü sendikal yapılanmaların ihtiyaca cevap vermediği görülür. İhtiyaca cevap vermediği için aşılması gerekiyor. Asgari düzeyde de olsa, ihtiyaca cevap veren yeni bir yapılanmayı yaratmak gerekiyor. Şu anda "bir" gibi olan ortak örgütlülükleri her yönüyle "birleşik" yapabilmek gerekiyor. Bu konuda, birleşiklik ruhuna uygun yasal, tüzüksel vb. değişimler için ısrarlı davranması gereken güç, Türk işçi sınıfıdır. Fakat Kürdistan güçlerinin de ilk adımda yapması gerekenler var. Bunları yapmak gerekiyor. Ama nasıl?

1- Kürdistan'daki tüm işkollarındaki sendikalar biraraya gelerek bir sendikal platform, ülke çapında söz sahibi bir sendikal merkez oluşturmalıdır. Bu sendikal merkezin öncülüğünde ülkemizin özelliklerini ve özgünlüklerini (ulusumuz ve işçi sınıfımız açısından) esas alan bir talepler programı ve eylem planı çıkarmalıdır. Geneldeki ekonomik-demokratik haklar için mücadele edilirken, özgül program ve eylem planı da ihtiyaçlara uygun olarak yaşama geçirilmelidir.

2 -Türkiye genelinde ve tüm sendikal yapılar içerisinde güçlerin birliği ve ortak davranışı sağlanarak, hem ülkemizdeki mücadeleye daha fazla katkı sağlamak, hem Türk işçi ve emekçilerini davamıza karşı duyarlı kılıp desteklerini almak, hem de sendika şube ve merkez yönetimlerinde etkin olmak amaçlanmalıdır. ■

ULUSAL SORUNA SOMUT VE TARİHSEL YAKLAŞIM III

S.Çiftyürek

III- Tarihte Kürdistan'da Yabancı Egemenliği

Bu bölümde genel olarak Kürdistan'ın (Mezopotamya'nın) kısaca tarihini ve bu tarihi süreci olumlu-olumsuz yönde etkileyen olayları, olguları da irdeleyeceğiz. Kürdistan'ın jeopolitik konumu üzerinde 1000 yılı aşkındır devam eden yabancı güçlerin egemenliği, bu yabancı güçlerden özel olarak da Türklerin Anadolu'ya gelişleri ve Kürtler ile ilişkileri üzerinde duracağız. Yer yer tarihi boyut üzerinde durmakla birlikte, başlıbaşına bir tarih irdelemesine girmeyeceğiz.

Mezopotamya'nın (Kürdistan'ın) tarih içindeki serüveni hem çok zengindir hem de kanlı-kavgalı savaşlar ile doludur. Çok özet kesitler olarak:

-Kürtlerin atalarının anayurdu olarak Mezopotamya'da, M.Ö. 4000 yılında Sümerler tarafından bilimin ilk tohumları atılmış ve dünyada ilk büyük uygarlıklardan biri yaratılmıştı. Sümerler, M.Ö. 2400'lü yıllarda en parlak dönemlerini yaşadı.

- M.Ö. 2500-1955 yılları arasında Mezopotamya'da Gutiler Akad krallığını yıktılar, Sümerler egemenliği yeniden ele geçirdiler.

- M.Ö. 1900-1600 yılları arasında bütün Aşağı Mezopotamya'yı egemenliği altına alan I.Babil Krallığı kuruldu. Sümerler tarafından atılan bilimin tohumlarını Babiller geliştirdiler.

- Belli bir süre Sümer egemenliğinde yaşayan Asurlar, Mezopotamya'da uzun süre Asur Devletinin egemenliği altında yaşadıktan sonra, Babillerden de destek alarak, Asur devletini yıkan Medler (M.Ö. 614-550) tarih sahnesine çıkar. Ve Mezopotamya'da belli bir süre egemenlik kurarlar. Kürtlerin atalarını oluşturan halklardan biri olarak Medler; Asur ve Ninova'yı da alarak sınırlarını Kızılırmak'a kadar genişleterek büyük bir imparatorluk kurdular. Hint-Avrupa soyundan gelen ve Medler ile kardeş halk olan Persler, belli bir süre Medlerin egemenliğinde yaşadılar. S onlararı Med devletini yıkarak (M.Ö. 553) büyük Pers İmparatorluğunun temellerini attılar. Persler, İmparatorluğun sınırlarını doğuda Ganj Nehrine (Hindistan'ın doğusuna) kadar, batıda ise İstanbul Boğazı'nı da geçerek Trakya' ya kadar genişlettiler. Mısır' ı M.Ö. 525'te istila ederek M.Ö.332'ye kadar burada hüküm sürdüler. Yunan savaşları ve iç çalkantılar ile zamanla zayıflayan Pers İmparatorluğu M.Ö. 533'te Makedonya Kralı Büyük İskender tarafından yıkıldı.

- Mezopotamya Büyük İskender'in egemenliğine girdi. Büyük İskender öncelikle Trakya ve Yunanistan'da Makedonya Krallığı'nın durumunu güçlendirdikten sonra, Perslere karşı Asya Seferleri başlattı. Peşpeşe savaşlar ile Pers ordularını yenip İskenderun, Mısır ve Babil'i ele geçirerek Pers egemenliğine son verdi. Büyük İskender İmparatorluğunu kurdu. Sonra, Büyük İskender Kuzeydoğuya yönelerek Doğu İran ve Türkistan'ı ele geçirdi. Ve M.Ö. 330-327 yıllarında Hindistan'ın önemli bir bölümünü fethetti. Ve 323'te Babil'de öldü. Büyük İskender'in ölümü, İmparatorluğunun da hızla dağılmasını beraberinde getirdi.

- Tarih, Akdenizde Kartaca-Roma savaşlarının yıllarca sürdüğüne işaret eder. Ardından Roma İmparatorluğu tarihte yerini alır. Roma İmparatorluğunun M.S. 395'te ikiye ayrılması ve Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğunun Kürdistan'ın önemli bir bölümünde egemenlik kurması gerçekleşti.

- 7. yüzyılda Arabistan'da, Kürtlerin de tarihi üzerinde bugün bile devam eden sonuçlara yolaçan önemli bir gelişme olarak islamiyet doğar. Halifeler devrinde Kürtler ilk olarak islamiyet ile tanıştılar. Ve Halifeler müslümanlığı Güney ve Doğu Kürdistan'a taşıdılar. Müslümanlığın Kürdistan'ın Kuzeybatısına taşınması Abbasiler döneminde gerçekleşti. Müslümanlığın yayılma sürecinde Kürdistan uzun yıllar Bizans ile İslam ordularının egemenlik kurma savaşlarında çatışma alanları oldu.

- Ardından, Türklerin Orta-Asya'dan göçleri ve Selçuklu devletlerinin kuruluşuyla, Kürdistan başka bir istilacı güç ile tanışır: Türkler! Kürdistan'ın çoğunluğu Büyük Selçuklu devletinin (1040-1157) egemenliği altına girdi. Sınırlı bir kesimin de (Malatya, Maraş, Erzincan vb.) ise, Anadolu Selçuklu Devleti (1077-1308) egemenlik kurmuştu.

Büyük Selçuklu hükümdarı Alparslan'ın 1071

Malazgirt savaşında Bizans ordularını yenilgiye uğratması , hem Kürdistan'da Selçuklu egemenliğini pekiştirmiş, hem de Anadolu'ya Türk akınını hızlandırmıştı.

- Selçukluların yıkılmasının ardından, Kürdistan'da iki yeni istilacı güç ortaya çıktı. Türkmen boylarından olan Karakoyunlular (1350-1496) ve Akkoyunlular (1400-1508)

- Bu tarihi evrede Kürdistan'ın batısında Osmanlı İmparatorluğu doğup yayılma sürecine girmiştir. Doğusunda ise Safeviler güçlenmektedir. Akkoyunlu devletinin yıkılmasıyla birlikte Kürdistan, Osmanlılar ile Safevilerin egemenlik kurmak için çatıştıkları temel alan haline gelir. Bunu günümüzde TC ve İran devleti devam ettirmektedir.

Mezopotamya'nın (Kürdistan'ın) tarihi serüveni böylesine zengin ve zengin olduğu kadar da yabancı işgaller ile doludur. Dünyada bunca yabancı işgalin, bunca uzun süre yaşandığı bir başka toprak parçası yok denecek kadar azdır. Yoğun yabancı işgalin esas nedeni, büyük coğrafik keşifler gerçekleşmeden önce, Uzakdoğu'yu Avrupa'ya bağlayan İpek Yolu'nun dünya ticaretindeki vazgeçilmez önemi ve bu ticaret yolunun Kürdistan topraklarından geçiyor olmasıdır, Kürdistan'ın jeopolitik konumundandır.

Kürt halkı her defasında yabancı işgallere karşı direnmiş, ülkesinin hakimi olmak için savaşmıştır. Bugün da savaşmaktadır. Bu uzun tarihi süreçte Kürt halkı, büyük ya da küçük bir çok devlet, hatta imparatorluk kurmuştur. Mervani Kürt İmparatorluğu (990-1096) Diyarbakır merkez olmak üzere 100 yılı aşkın bağımsız yaşamıştır.

Bu kanlı-kavgalı tarih serüveni içerisinde, Mezopotamya'daki Sümerler, Gutiler, Asurlar, Medler, Persler vb. gibi halkların, etnik grupların, kabile ve kavimlerin uzun tarihi süreç içerisindeki erimelerinin, kaynaşmalarının ürünü olarak şekillenen halklardan biri Kürt halkıdır. Kürt halkı her defasında yabancı işgallere karşı direnmiş, ülkesinin hakimi olmak için savaşmıştır. Bugün da savaşmaktadır. Bu uzun tarihi süreçte Kürt halkı, büyük ya da küçük bir çok devlet, hatta imparatorluk kurmuştur. Mervani Kürt İmparatorluğu (990-1096) Diyarbakır merkez olmak üzere 100 yılı aşkın bağımsız yaşamıştır. *"Hazar Denizinden Diclenin kaynaklarına kadar iktidar bütün X. yüzyıl boyunca çeşitli Kürt Şeflerinin eline geçer."* (1) Ayrıca Kürdistan şu veya bu yabancı gücün işgali altındayken bile, Kürtler özerk-otonom-yerel düzeyde bağımsız beylikler-hükümetler kurmuşlardır. Bunların üzerinde ayrıntılı duracağız.

A-TÜRKLERİN ANADOLU'YA GÖÇLERİ

Kürtlerin tarihleri ve özgürlük kavgalarıyla yakından ilgili olan dört halk vardır. Türkler, Farslar, Araplar ve Ermeniler. Bunlar arasında da asıl önemli olan sırasıyla Türkler ve Farslardır. Bu nedenle ağırlıklı olarak bu bölümde (III. Bölüm) olmak üzere yazı boyunca Türkler ve Farsların tarih içindeki ve Ortadoğu coğrafyasındaki yerleri/etkileri ve Kürt ulusal kavgasıyla ilişkilerinin üzerinde duracağız.

Türklerin Mezopotamya ve Anadolu'ya göç edişleri, işgallleri ve yerleşmelerinin nedenleri, TC'nin resmi tarihinde ileri sürülenlerden çok farklıdır. Türk tarihi hep şoven ve ırkçı betimlemelerin etkisinde yazıldı. Hep abartmalarla, Türklerin kılıç güçlerinin (barbarlık larının) meziyetleri dile getirildi. Orta-Asya bozkırından zengin topraklara belli süreler ile yinelenen göç dalgalarının nedenleri salt kuraklık olmadığı gibi, göç ettikleri yeni yerlerde, özellikle Küçük Asya'ya yerleşmelerinin, buraları yurt edinebilmelerinin nedeni de salt kılıçlarının güçleriyle olmamıştır.

Bozkırda yaşam koşullarının ağırlaşmasına karşılık, yanıbaşında özellikle İran ve Mezopotamya'da yerlilerin gönenci (refahı) göçleri doğuran nedenlerden biridir. Bozkırda geniş insan kitlelerini harekete geçirecek kadar nüfusun çoğalması, göçü kamçılayan bir başk etken olabilir. Ağırlaşan bozkırın yaşam koşulları Oğuzlar için, özellikle de Orta-Asya'da siyasal karar birimleri olan sürü sahipleri için göç bir çıkıştı. Hatta bozkırın ağırlaşan yaşam koşulları, Türklerin islamiyeti rahatlıkla kabul etmelerini de izah eder.

Ayrıca, Moğolların ve Moğollar ile aynı idealleri paylaşan Oğuz boyları için yerleşik yaşam tarzı kölelikle, çobanlık ise özgürlük ve egemenlikle adeta özdeşleşmişti. Dolayısıyla göç onlar için bir nevi yaşam biçimiydi. Evet sürekli göçer kalmak, kesinlikle yerleşmemek! Anadolu'da yerleşik yaşama zorlandıklarında, Türkler arasında ayaklanmalara varana kadar sert tepkiler ortaya çıkacaktı.

Anadolu'ya sürekli Türk boylarının göçünü kamçılayan bir diğer önemli etken, Moğol baskısıdır. *"Moğol akınlarının baskısı sonunda, eski kalelerinden Horasan'da daha fazla kalmaları artık mümkün olmayınca, Oğuzlar dervişliğin cenneti halini alacak olan Anadolu'ya kitlele halinde aktılar."* (2)

Türk boylarının Hazar Denizi'nin güneyine ve Acem ülkesine doğru göçleri hayli eskilere dayanır. Türklerin islami kabul etmelerinde Arap İslam ordularının Maveraünnehir'e akınları kadar, Türklerin, ekonomik ve sosyal çıkar gerekçeleriyle gönüllü olarak islamiyeti kabullenmeleri de önemli rol oynar.

II.yüzyılın sonlarına doğru Anadolu'ya yerleşen Türkler esas Oğuz boylarındayndılar. Bunlar, Orta-Asya'dan ayrılıp, Maveraünnehri ve Acem ülkesinde belli bir süre konakladıktan sonra Anadolu'ya

yönelmişler ve yerleşmişlerdi. Elbette Orta-Asya'dan Anadolu'ya kadarki uzun yolculuk boyunca bir dizi kanlı-kavgal savaşlar yaşanmıştır. İlk göç dalgaları esas olarak Orta-Asya'daki ekonomik, sosyal nedenler sonucu bir anlamda kendi istekleriyle, başlamıştır.

Fakat ikinci göç dalgasında Moğol baskısı belirleyiciydi. *"Bu baskılar iki tarzda ve birbirini izleyen iki dalga halide ortaya çıktı. İlk olarak hala Orta-Asya ve İran'da bulunan Türk kabileleri, Moğolların peşlerinden kovalamasıyla Anadolu'ya sığındılar ve Selçukluların zar zor kurdukları dengeyi yerinden oynattılar. Onların ardından Moğollar geldi. Bunlar ülke üzerinde kendi himayelerini zorla kabul ettirdiler."* (3)

Moğolların kovaladığı Türk boylarının ikinci göç dalgası Anadolu'nun Türkleşmesinde demoğrafik katkı sağladı. Bu ikinci göç, bütün Anadolu Beyliklerinin de anasıydı. Anadolu'daki düzenin alt-üst oluşunda Moğol payı sadece dizginlenmemiş Türk boylarının buralara sürülmeleriyle sınırlı değildi. Moğollar ayak bastıkları her yerde, kurulu düzeni zaten yakıp-yıkarak alt-üst ediyorlardı. Bunu öylesine korkunç boyutlara vardırdılar ki *"... o yüzyılda yaşayanlar için, Moğollar tüm uygarlığın yok edilmesi anlamına geliyordu."* (4)

Peki ya Türkler, barbarlıkta, yakıp yıkmada Moğollardan aşağı kalır bir yanları var mıydı? Hayır! Bu konuda Mevlana'nın Türklere ilişkin bir değerlendirmesini aktaralım. Türk işçilerini inşaatta çalıştıran bir soyluya Mevlana şunları söyler: *"Efendi... Bu inşaat için Rum işçiler almalısın. Türk işçiler yalnızca yıkmak için işe yarar. Çünkü dünyanın imar edilmesi Greklerin bir özelliğidir, ama o dünyanın tahrip edilmesi ise Türklere mahsustur."* (5) Mevlana'nın "tahrip edilmesi ise Türklere mahsustur" vurgusu abartılıdır. Çünkü yakıp yıkmada Cermen barbarlarının ne Moğollardan ne de Türklerden aşağı kalır yanları yoktur. *"Türkler ise, kendileri nasıl Moğollarca yenilmiş ve sürülmüşlerse, onlar da şimdi... Romalıları sürüyorlar. Ve Moğollara karşı ne kadar zayıf direnç gösterdiler ise, şimdi Romalıların karşısına o denli güçlü çıkıyorlar."*(6)

Burada, halkları çevreleyen yaşam koşullarından kopuk "yiğit, cesur halklar, Türkler, Moğollar" ve "korkak, dirençsiz halklar ya da Anadolulular, Mezopotamyalılar" şeklinde değerlendirmek gerçekçi ve bilimsel olmaz. Sorunun şöyle konuluşu daha yerinde olur: Bozkırın yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan hareketliliğe, pratikliğe, atılganlığa sahip Moğollar ve Türkler ile yerleşik nüfusun ileri tarım tekniği ile sürdürdükleri dingin ve düzenli yaşamlarının kaçınılmaz sonucu olan gevşemiş ve rahat hayat tarzına sahip Anadolu yerlileri. Bu iki yaşam tarzı arasındaki fark barbarlık ile uygarlığın arasındaki farkı da izah eder.

Moğol akınlarının etkisi altında bulunan her ülke gibi Anadolu'da da, yerleşik nüfusun faaliyetleri ve tarımsal yapı alt üst oldu; göçebelik çoğaldı. Ayrıca, Moğolların kovaladıkları veya Moğolların peşlerine takılıp Orta-Asya'dan gelen yeni Türkmen boyları da imar ve tarım işlerine daha önce gelenler kadar, ne hoşgörüyle bakıyorlar ne de ilgi duyuyorlardı. Bütün bunların Anadolu'da yolaçtığı sonuç; bir yandan yerleşik tarımsal alanların, otlak alanlarına oranla gerilemesi, yerleşik çiftçilerin baskılar sonucu yerlerini bırakıp kaçmaları ve hatta dağlık, ormanlık bölgeleri yurt edindikleridir. Diğer yandan, çok sancılı ve uzun süreli de olsa, Anadolu'daki yapının kendisi de göçerleri, tarihlerinde ilk kez üretim yapılarında ve dolayısıyla sosyal yaşamlarında hızlı bir değişime zorluyordu.

"On birinci yüzyılda göç edenler kendi memleketlerinden gönül rızasıyla ayrılmışlar, kendi hayat tarzlarını sürdürebilecekleri yeni bir ülkeye yerleşmişlerdi. On üçüncü yüzyılda göçenler ise beklenmedik bir anda yerlerinden yurtlarından olup Anadolu'ya geldiler; karşılarında daha önce tutulmuş topraklarla, düşman bir yönetici sınıf buldular. Bu durum üretim tarzını değiştirme zorunluluğunu bir sorun olarak ortaya koydu. Bu da bütün sistemi yıkacak güçte bir buhrana yolaçtı.

"Üretim tarzını değiştirme isteğinin, yani dış şartların zorladığı böyle bir isteğin doğurduğu ekonomik buhran sosyal hayatın bütün vechelerini derinden etkiler." (7)

Moğollar ile Anadolu Selçukluları arasında Temmuz 1243'te Sıvas'ın doğusunda bulunan Kösedağ'da meydana gelen savaşta, Selçuklu ordusu yenilir ve Moğollar Selçuklu karargahını ele geçirir. Moğollar bu tarihten itibaren Anadolu'yu egemenlikleri altına alır ve vergiye bağlarlar.

1071 Malazgirt Zaferi, Selçuklulara Anadolu'nun kapısını açmıştı, 1243 yenilgisi ise Anadolu'daki egemenliklerinin sonunu hazırladı.

Türklerin Anadolu'yu Fethi Sait Kılıç Gücüyle Olmadı

Alparslan'ın 1071 Malazgirt Savaşında Bizans ordularını yenmesi, Anadolu'nun kapılarını Türk akınlarına açtığı gibi, Kürdistan'ın işgal edilmesinde de ilk ciddi adım atılmış oldu. Ve 1071'den sonra, özellikle Kürdistan'ın kuzeyine doğru Türkmen saldırıları yoğunlaştı. Mervani Kürt devleti bu saldırılar sonunda yıkıldı.

Anadolu'ya Türk göçlerinin yoğun olarak devam ettiği yıllarda, Bizanslılar içten kaynaklanan ciddi sorunlar ile karşı karşıyaydı: Büyük mülk sahipleri iktidarı ele geçirmiş ve imparatoru, Batıile ittifaka ve batidaki ekonomik gelişmeye paralel evrimleşmeye zorluyorlardı. Tersinden de halk yığınları kendilerine daha fazla sömürü getirecek ve sosyal konumlarını sarsacak bu evrimleşmeye karşı çıkıyor, yer yer sert tepkiler gösteriyorlardı. Diğer yandan Türk akınlarıyla sarsılıyordu.

Türkler, Anadolu'yu fethetmede 1071 Malazgirt Savaşı hariç, Bizanslılarla hiçbir ciddi savaşa girmediler. Anadolu'ya yerleşip bir dizi beylik ve Selçuklu devletini kuran Türklerle yüzyıllarca yan yana yaşadıkları halde ikinci bir savaşa girmediler.

Bizanslılar ikinci büyük (ve Bizansın sonunu getiren) savaşa ise Osmanlılarla 1453 tarihinde İstanbul'un fethiyle giriştiler.

Hatta Bizanslılar belli Türkmen boylarının (askeri güçlerinin) Anadolu'ya yerleşmelerini kendi iktidarları açısından gerekli görmüşlerdi. Çünkü Anadolu'ya sınırlı sayıda yerleşecek olan Türkleri asimile edebileceklerini ve bunlardan özellikle sınır boylarında faydalanabilecekleri hesabını yapıyordu. Fakat Bizans'ın bir yüzyıl boyunca yaptığı asimilasyon hesabı tutmadı. Tam tersi gelişmeler yaşandı. 1071'in ardından peşpeşe gelen Türk göçleri ve Moğol akınlarıyla hesaplar alt-üst oldu. Ve birkaç 10 yıl içinde Bizans'ın Anadolu'daki egemenliği hızla daraldı.

"Bu şartlar içinde, Türklerin Anadolu'ya yerleşmeleri onlarla Bizanslılar arasında gizli bir işbirliğinin sonucu olarak ortaya çıkar. Türkler, Bizans İmparatorluğu çerçevesi içinde Anadolu'ya yerleştiler, beyliklerini kurdular." (8) Asırlarca Anadolu Selçukluları ile Bizanslılar yan yana yaşadılar. Bizans ile Konya (Selçuklu Merkezi) sarayları arasında sıkı bir diyalog işliyordu. Bizans sarayında Selçuklu prensler, Konya Sarayında da Bizanslı prensler bulunuyordu. Yine Selçuklu idaresi ve hizmetinde Ortodoks Rumlar olduğu gibi, tersinden Bizans idari yapısında da Müslüman Türkler bulunuyordu vb.

Bütün bu gelişmelerin ürünü olarak, Anadolu'nun İslamlaşması ve Türkleşmesi süreci iç içe yaşanıyordu. 12.yy. sonları - 13.yy. başlarında Anadolu'da Müslüman Türk varlığı belirgindi artık.

"Türklerin Anadolu'ya yerleşmesi bir fetihten daha öte bir şeydir. Bu yerleşme Anadolu'ya göçen bu Türk-Müslüman haklarla, o sırada ülkede bulunan Hıristiyan halklar arasında zımmi bir anlaşma olarak kendini gösterir. Bizans yönetici sınıfı, feodalizme doğru evrimleşip ve Batıburjuvazisiyle işbirliğine girişirken, kendi halklarına iki kat ihanet etmiş oluyordu. Kendi sömürülmesini daha da ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramayacak olan bir üretim biçimine yönelen her türlü evrimleşmeye karşı dirençli bir halk, bir çok kere, kendi yöneticilerinden kaçıp Türklerin aynı ölçüde bunaltıcı olmayan otoritesine sığınmıştı. ***Anadolu'da Türk toplumunun varlığı, göçebe bir halkın kendine bir yurt arayışı kadar, bir diğer halkın kendine yabancı bir sömürü tarzıyla yakın bağı olan yeni bir üretim tarzını toptan reddedişinin de sonucudur.*** *(a.b.ç.) Bu halklar kaynaşmasının içinden doğan Türk-İslam yönetici sınıfı, denilebilir ki , Bizans yönetici sınıfın yerine getiremediği görevi üstlenir."* (9)

Demek ki Türklerin Anadolu'yu fethedip yurt edinmelerinde birbirini tamamlayan iki öğe rol oynamıştır: Birincisi; ardı arkası kesilmeyen göçler ve kılıçların zoru. İkincisi ve daha da önemlisi, yerli Hıristiyan halkın o anki tarihi kesitte, ekonomik, sosyal istemlerinin Selçukluların kabulüyle çakışmasıydı. Selçukluların kabulü diyoruz, çünkü, Selçuklular Anadolu'yu askeri olarak fethetmişlerdi, ancak ekonomik, sosyal ve hatta kısmen kültürel olarak ise Anadolu halkı onları fethetmişti. *"Ama sürekli fetih olaylarının büyük bir çoğunluğunda, daha kaba olan fatih, fetihten çıktığı biçimiyle daha yüksek 'ekonomik durum'a uymaya zorlanır; feth edilen halk tarafından özümlenir ve çoğu kez onun dilini bile benimseme zorunda kalır."* (10) Selçuklular, ekonomik ve sosyal bakımdan öylesine Anadolu tarafından fethedilmişlerdi ki, Anadolu'nun kurulu ekonomik-sosyal yapısını "kraldan çok kralcı" mantığıyla her türlü evrimleşmeye karşı savunuyorlardı.

Bizans'ın yöneticileri, Batıile işbirliğine girmiş ve Batı Avrupa'daki ekonomik gelişmeye paralel olarak Asya'daki üretim tarzının da evrimleşmesine evet demişlerdi. Daha doğrusu Batı tarafından da evet demek zorunda bırakılmışlardı. Bu yöneliş; Asya'daki Hıristiyan halkları tedirgin ediyordu. Hatta zaman zaman Bizans egemenleriyle sert çatışmalara girdiler. İşte bu koşullarda ekonomik, sosyal düzenlerini Batıdaki gelişmelere kapalı olarak olduğu gibi sürdürülmesinin bekçiliğini yapacak yeni bir güç arayışı içerisindeydiler. Aradıkları bekçi önce Selçuklular, sonra ise Osmanlılar oldu. Hıristiyan halkın tutucu istekleri ile, Selçuklular ve esas olan politikaları çakıştı. Hıristiyan halk bu temel nedenden dolayı Türklerin Anadolu'yu adım adım ilhak etmelerine aktif karşı direniş göstermedi, tersine yer yer destek oldu. Bu durum Anadolu'nun olduğu kadar, İstanbul'un, hatta Balkanların ilhak edilmesinde de önemli rol oynamıştır.

Fakat Anadolu Selçukluları üstlendikleri bu eski tarzı savunma görevlerini fazla bir süre devam ettiremeden yıkıldılar. Batıkarşısında, eskinin savunma görevini esas olarak Osmanlılar üstlenecek ve bir kaç yüzyıl sürdürecekti.

"Anadolu Selçuklu Devletinin ortaya koyduğu 'Asya Tipi' yapılar süregiden değişmeler karşısında en iyi savunma aracı olarak gözüktü. Uzun vadede feodalizmin, daha sonra da Batı kapitalizminin yükselişi karşısında bir geriye düşüş ve eski yapıların pekiştirilmesi demek olan bu savunma ancak aldatıcı bir çare olabilirdi. Çünkü sistemin bütün unsurları henüz yerli yerinde değildi. Hıristiyan unsurların asimilasyonu daha tamamlanmamıştı. Zaten BatıAnadolu'nun büyük bir kısmı henüz ele bile geçirelememişti. Birinci Türk göçünün fazla bir ağırlığı da yoktu. Böylece Selçuklu sosyo-ekonomik düzeni kısa zamanda Batı egemenliği altına girdi. Gerçi ikinci Türk göçü ve onu izleyecek olan fetih sonunda Anadolu'ya gelecek yüzyıllardaki görünümünü kazandıracaktı, ama Anadolu'daki ilk Türk devleti böyle bir sarsıntıya dayanamayacak, yeni bir ülkenin olgunlaşma kargaşalıkları içinde silinip gidecekti. Anadolu'da *"Asya Tipi" düşü gerçekleştirecek ikinci bir teşebbüs gerekliydi. Bu da Osmanlı İmparatorluğu olacaktı."* (11)

B- OSMANLI İMAPARATORLUĞUNUN DOĞUŞU VE KÜRDİSTAN'IN İLHAK EDİLİŞİ

1- Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu ve Fetihlerdeki Başarısının Sırrı

Anadolu'nun çeşitli alanlarına yayılmış, 20'ye yakın Türk Beylikleri bulunmaktaydı. Bunlardan Osmanlı Beyliği hariç hepsi ya kısa sürede ortadan kalktılar ya da Osmanlıların egemenliği altında varlıklarını sürdürdüler ve zamanla bir parçası haline geldiler. Bunlar arasında Osmanlı Beyliği (1299-1920) yaklaşık 600 yıl yaşadı. Selçuklular tarafından 1230 yıllarında Söğüt dolaylarında bir uç beyliği olarak yerleştirilmişlerdi. İşte bu küçük beylik nasıl ve hangi nedenlerle kısa sürede büyüdü/ devletleşti? İstanbul ve özellikle Balkanlardaki başarılı fetihler bölgenin ve dünyanın hangi siyasal koşullarında gerçekleşmişti? Osmanlı İmparatorluğu öncelikle ve ısrarla neden hep batıya (Hıristiyan Avrupasına) yönelik fetihlere girişti? Neden öncelikle doğu değilde batıya fetihler yapıldı?

- Bursa, İzmit, Eskişehir dolaylarında egemenlik kuran Osmanlılar, Orhan bey zamanında (1326-1359) Çanakkaleyi ve Çanakkale Boğazını geçip Gelibolu'yu alarak Avrupa'ya ilk adımı attılar. Bu evre daha çok Osmanlı Beyliğinin devlet olarak şekillenme ve dar alanda yoğunlaşma sürecidir. Bu süreçte, bir yandan iyi örgütlenmiş az sayıdaki akıncılar sürekli yeni alanlar açtılar, arkalarında ise, göçer ve çiftçi Müslüman Türkler bu yeni alanlara yerleştiler, ilhak ettiler. Bu ilhak sürecinde yerli Hıristiyan halkı ne kırdılar ne de göçe zorladılar. Bu o aşamada bilinçli olarak belirlenmiş bir siyasetti.

- II. Murat'ın hükümdarlığının sonu olan 1451'e kadar, imparatorluk, küçük Asya'da kimi beylikleri denetim altına almakla birlikte, esas Batıya (Avrupa'ya) yönelik ilhaklara girişir. Bulgaristan, Makedonya alınarak, Bizans İmparatorluğunu etrafı tamamıyla kuşatılarak, adeta Yunan site devletleri gibi bir kent (İstanbul) devletine indirgenir.

- Fatih zamanında (1451-1481) İstanbul alınarak Bizans İmparatorluğu yıkılır. Ve devamla, Arnavutluk, Sırbistan, Boğdan, Besarabya ilhak edilir. Doğusunda ise, yalnızca Konya, Adana civarındaki beylikleri kendine bağlar. Ayrıca kuzeyde Kırım egemenlik altına alınır. Görüldüğü gibi, Fatih zamanında da fetihlerin ağırlıklı yönü yine Avrupa'ya yöneliktir.

- II.Beyazıd ve Yavuz Selim (1481-1520) zamanında, Osmanlı İmparatorluğu, Doğuya-Mezopotamya, Suriye, Filistin, Mısır'a yönelerek ilhaklara girişilir. 1514 Çaldıran savaşıyla Kürdistan'ın (Mezopotamya'nın) önemli bir kısmı ve 26 Ağustos 1516 Mercidabık savaşında Memlûklêr yenilerek Suriye, 22 Ocak 1517 Ridaniye savaşıyla ise Mısır, Hicaz ilhak edilir.

Dikkat edilirse, Osmanlıların Doğuya yönelişi, Doğu ile Batıarsındaki uluslararası ticaretin adeta tek yolu olan tarihi İpek Yolu'nun öneminin azaldığı bir tarihi sürece rastlar. 1514 Çaldıran savaşıyla İpek Yolu'nun geçtiği Kürdistan toprakları ele geçirilir, ancak İpek Yolu'nun eski önemi - coğrafik keşifler sonucu- kalmamıştır. O halde, 16.yy başlarında Osmanlı İmparatorluğu neden artık Batı değil de Doğuya (uluslararası ticarette azalan önemine rağmen) yönelir? Devamla bu sorunun yanıtı üzerinde duracağız.

- Kanuni (1520-1566) zamanında ise İmparatorluk, hem Batıda (Macaristan) hem Doğuda (Kafkasya, Irak) hem de Güneyde (Trablusgarp) genişler.

Osmanlı İmparatorluğunun genişlemesinin (ilhakların) kronolojisi özetle budur ve zaten bundan sonraki evre gerileme sürecidir.

Bu kronolojik belirlemeden sonra, Osmanlı fetihlerinin, özel olarak da, Batıya -İstanbul ve Balkanlar- yönelmiş fetihlerinin nedenleri ve başarısının sırrı üzerinde durabiliriz.

Resmi tarihin propaganda malzemesi olan "İslamiyetin, Hıristiyan topraklarına taşınması"nın Batıya yönelik fetihlerde bir payı vardır. Ama bu belirleyicilikten öte sadece bir ayrıntıdır.

Ayrıca, Osmanlılar da diğer Türk beylikleri gibi zaten Doğudan göçler sonucu geldiler. Hem geldiler hem de kovalandılar Moğollar tarafından. Doğu halkları ile aynı dini inancı paylaşıyorlardı. Ve önemlisi, İmparatorluğun ilk yüz yılında Moğol akınları taa Ankara'ya kadar ulaşabiliyordu. Zaten dikkat edilirse, Osmanlıların Doğuya yönelik ilk ciddi seferleri, Moğol akınlarının en sonuncusu olan Timurlenk'in 1402 Ankara Savaşı'yla kesilmesinden sonra olması tesadüfi değildir. Moğol akınlarının Türkler üzerindeki baskısı fetihlerin öncelikle Batıya yönlendirilmesinde payı vardır, fakat yine beliryeci neden değildir.

Anadolu Beylikleri, özellikle Ege ve Akdeniz kıyılarına hakim durumdaki beyliklerin hepsi hem biribirleriyle, hem de kendilerinden her bakımdan üstün durumda ve başedemiyecekleri açık olan Batılı denizci güçlerle savaşlara girdiler ve taa başından itibaren gelişme şanslarını yitirdiler. Osmanlılar bu beyliklerin aksine kimi arizi çatışmalara rağmen, başlangıçta, Bizans ve diğer komşu devletlerin egemen güçleriyle çatışma yerine ittifaklara girdiler.

Osmanlı Devleti büyüdükçe Bizans'ın sınırları daralıyor ve dolayısıyla Bizansın bölgedeki sorumluluklarını üstleniyordu. Bu sorumlulukların önemli bir yanı Venedikler, Cenovalılar, İtalyanların vb. Batılı güçlerin çok önceden Bizansa dayatıp kopardıkları ticari imtiyazları yenilemek oldu. Ki bu ticari imtiyazlar sonra kapitülasyonlar olarak adlandırılacaktı. İlk anlaşmayı Orhan Bey Cenovalılar ile imzaladı. Daha sonra I. Murat Galatalı tüccarlar, Osmanlı içerisinde ticaret ve ikamet serbestliğini tanıdı. Napolililerin o zaman Osmanlı Başkenti Bursa'da Asya-Avrupa arasındaki ticarette kullanmak üzere ambarları bulunmaktaydı. Yine Osmanlıların, Aydın ve Menteşe Beyliklerini ele geçirir geçirmez ilk işleri Venediklerin 'Palatia (Balat) ve

Atoluago Senyörlükleri' zamanında yararlandıkları imtiyazları yenilemek oldu. İşte bu imtiyazların tanınması, Osmanlıların diğer beylikler arasında sivrilip gelişmesinde rol oynayan faktörlerden biriydi.

Osmanlılar başlangıçta, Batıdan gelen baskıya direnç gösteren ve evrimleşmeye karşı çıkan tüm güçleri, özellikle Bizans ve komşu devletlerinin egemen güçlerini kendisinin doğal müttefiki sayıyor ve ittifaklara giriyordu. Osmanlıların Kostantinapolis'i (İstanbul) alma hedefleri vardı. Şöyle de denilebilir: İstanbul Osmanlılara "beni al" diye adeta davetiye çıkarıyordu. Osmanlılar da İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan yolun üzerinde yerleşmiş ve adım adım Bizans'ın başkentine doğru ilerliyorlardı. "*Bu da onları Bizans yönetici sınıfıyla sıkı ilişkilere girmeye yöneltiyordu. Aralarında yavaş yavaş bir modus vivendi (hasımlar arası uzlaşma) kuruluyor ve Osmanlılar gitgide iç buhranlar ve dış zorlukların ağında kıvranan bu eski dünyanın yerini alıyora benziyordu. Osmanlılar ilerledikçe Bizanslı valiler onlara katılıyor; Jean Kantakuze, (Bizans hükümdarı. b.n.) Paleologlarla (Bizansta son Hanedan b.n.) mücadele için Avrupa yakasına onları davet ediyordu. Bu ilk temas, aynı zamanda bir ilk adım oldu. 'Ondördüncü yüzyılın ilk yarısında, Bizanslılar çeşitli tehlikelere karşı koymak için boyuna Anadolu'nun yedek insan gücünden yararlanıyorlardı. Böylece, Aydın, Sarohuna ve Karesi beyliklerindeki kalabalık Türk yığınları, sonunda da Osmanlılar Çanakkale Boğazını geçtiler. Ama bütün bu Türkler, kendilerine verilen görev sona erdikten sonra bir daha geri dönmediler.*" (12)

Demek ki, Türklerin Trakya ve Makedonya fethinden önce, Bizanslı hükümdarların hem kendi iç çelişkilerinden hem de diğer devletler ile çatışmalarında yararlanmak üzere, bizzat Bizanslılar tarafından çağrılmışlardı. Yine Osmanlılar İstanbul'un fethine doğrudan yönelinceye kadar, Bizans yönetici sınıfıyla ilişki içerisindeydiler.

Osmanlılar ya İstanbul'u alacak ve yaşayıp büyüyecekti ya da İstanbul Batıdan gelecek yeni bir güç tarafından alınacak ve Osmanlıya yaşama hakkı vermeyecekti.

Bizansın feodalleri, BatıAvrupa'nın burjuvazisiyle sıkı ittifak içerisindeydi, ikincileri birincilerini (esas olarak halkı) sömürüyorlardı. Haçlı seferlerini, özellikle -dördüncüsü- Bizans ailesinin tüm ticari çıkarlarını budamıştı. İçerde feodal senyörler tam bir dokunulmazlık kazanmışlardı. İmparatorluğun gelir alanları daralmıştı. Ama aynı zamanda ülke topraklarının büyük bir kısmı köylülerin de kaçışı sonucunda imparatorluk ailesine mensupların hasları haline gelmişti. Bir yandan toprak mülkiyeti bakımından, devlet ile büyük özel toprak mülkiyeti arasında imparatorluğun yıkılışına kadar devam eden mücadelenin giderek kızışmış olması... Özel mülkiyet varolması nedeniyle, bir yandan Asya Tipi ile tam çakışmayan mülkiyet ilişkileri, diğer yandan Asya Tipi modeller üzerine oturmuş bürokrasinin, kırsal cemaatin feodalleşmesini geciktirmesinin çelişkileri derinleştirmesi... Ve bütün bunların halkın özellikle köylülerın üzerindeki sömürüsünü dayanılmaz boyutlara tırmandırması ve on dördüncü yüzyıldan itibaren köylerden kaçışın doruk noktasına çıkması. Öyle ki "*Türkler bile, Bizans senyörlerini, yoksullara ve paroikoslara (köylülere b.n.) reva gördükleri davranışlardan dolayı kınıyorlardı.*" (13)

İşte Bizans, bu çelişki ve çatışmalar ile can çekişmektedir. Osmanlı İmparatorluğu ise yaşayabilmek için genel olarak Batıyı özel olarak da İstanbul'u almak için fetihlere girişmek zorundadır. Öyle ki, Osmanlı en başta ekonomik olarak yaşayabilmek için Batıya doğru hep yayılmayı sonuna kadar, adeta gücü tükenene kadar sürdürecektir. Özellikle kökü savaş gazilerinin timar yoluyla mülk edinmesine ve savaşta talan ve ganimetlerin çekiciliği nedeniyle, Hıristiyan Avrupasına seferler düzenlenmesi yönünde askeri bürokrasiden hep baskılar gelmiştir. Ayrıca, Balkanların tahıl ambarı oluşu ve Sırbistan'daki zengin gümüş madenini buna eklemek gerekir.

Osmanlı yöneticiler her dönemde, uzun vadeli olmayan fakat o anki konjöktürde ya bölgenin egemen güçlerinin ya da yine çalışan halk yığınlarının o anki tutucu-tarihin ilerleyişi karşısında gerici- çıkarları ile çakışan politikaları izlemiş ve yol almışlardı.

Doğuya gelince, hem toprak statüsü hem de halkın müslüman olmalarından dolayı, Doğuya sefer açmakta gazilerin pek çıkarı yoktu. Zaten bu nedenle, Osmanlı savaş mekanizması Doğuya açılan seferlere pek ilgi duymuyordu. Hatta yer yer ordudan, padişahların emirlerine ciddi karşı çıkışlar olmuştu. Örneğin, askerlerin Tebriz seferine karşı çıkmaları gibi. Özetle Osmanlı İmparatorluğu'nun savaş makinesinin yaşayabilmesi için hep savaşlara, yeni fetihlere ihtiyacı vardı.

Batıya ardı arkası kesilmeyen fetihlerin bir diğer nedeni Batıyı hep savaşla uğraşır halde tutmak ve üstelik bunu hep Avrupa'nın topraklarında sürdürmek. Böylece, Osmanlı İmparatorluğu'nu, Batıdan gelebilcek kapitalist gelişmelerin yaratacağı etkilerden uzak tutmak ya da en azından bunu geciktirmek. Batı kapitalizmi Osmanlı İmparatorluğu'nu er ya da geç etkisi altına alıp içten de kemirecekti. Ama hiç olmazsa bunu mümkün olduğunca geciktirmek ihtiyacı duyuluyordu.

Yağma ve talanın Batısınır boylarındaki akıncılar gibi bazı kategoriler için de önemli bir gelir kaynağı olduğu ve bunların baskısının yeni fetihlere yolaçtığı bir gerçektir. Ama tüm fetihleri yağma ve ganimet toplamaya bağlamak gerçekçi olmaz. "*Önceleri çapul, hazineyi beslemekte ve sipahilerin gelir kaynaklarını arttırmakta belli bir katkıda bulunsa da, tabanın tesadüfe ve istikrarsız kaynklara dayatmayacak kadar gelişmiş bir biçimde beliren*

sistemin ekonomik çarkları yönünden tamamen ikinci derece bir rol oynar..... Ama imparatorluk ya büyüme ya da yok olmaya mahkummuş gibi bir görünüm verebiliyorsa, bu olgunun sebepleri, zenginlikleri doğrudan doğruya gaspetmek gibi ilkel ekonomilere has bir eğilimden çok daha karmaşık olmalıdır." (14)

2- İstanbul (Bizans) ve Balkanların Fethinde Hıristiyan Halkla İttifak

Osmanlı yöneticiler her dönemde, uzun vadeli olmayan fakat o anki konjöktürde ya bölgenin egemen güçlerinin ya da yine çalışan halk yığınlarının o anki tutucu -tarihin ilerleyişi karşısında gerici- çıkarları ile çakışan politikaları izlemiş ve yol almışlardı. Dikkat edilirse; Osmanlı Beyliği kuruluş, tutunma ve hatta kısmen büyüme sürecindeyken, Bizans ve diğer komşu devletlerin egemen güçleriyle ittifaklara girmişlerdi. Örneğin başlangıçta Bizans'ın iktidarının çıkarlarıyla uyum halinde ve hatta onların istekleri doğrultusunda Trakya'ya seferler bile düzenlemiş, bir nevi uç beyliği işlevini üstlenmişlerdi. Fakat devlet kurup güçlendiklerinde ve somut olarak Bizansı yıkmaya -İstanbul'u almaya- yöneldiklerinde, ittifakın muhatabı değişir. Batının yarattığı yeni üretim tipine karşı direnen ve Batılışbirliğine giren Bizans-Balkan komprodor burjuvazisinin yönelişleriyle sert çatışmalara giren çalışan halk kesimleriyle ittifaklar kurmaya çalışırlar. Bunun içinde, onların tutucu çıkarlarını -ekonomik, sosyal yapılarının Batıdan gelen evrimleşmeye karşı aynen korunmasının- savunuculuğunu üstlenirler. Selçuklular da Anadolu'ya yerleşip tutunma mücadelesi verirken benzer bir politikayla Hıristiyan halklarla ilişkiler geliştirmişti.

"Latinleşmiş, yani Batılı çıkarlara yardakçılık eden 'komprodor' ve feodal eğilimli bir yönetici sınıfla serf duruma getirilmeye çalışılan halk yığınları arasında bir çelişki doğar. Halk bu mücadelesini bir katolik-ortodoks dini çatışma görünümü arkasında yürütür ve malından mülkünden olan askeri aristokrasinin alt kademelerinden yardım görür...

"Öyleyse Balkanlar'da fetihçi güçlerin çıkarları, istilaya uğrayanların çıkarlarıyla (hiç değilse kısmen) uygun düşmüşe benzer." (15) İşte Osmanlı, izlediği politikayla bu çelişkiden yararlanır. Kendisi de bu çatışan güçler arasında bir taraf konumunu alır. Mutlak mülkiyetçiliği (özel mülkiyeti) savunan Bizans ve Balkan feodalizmi ile mutlak mülkiyetsizliği (devlet mülkiyeti) savunan Osmanlılar arasında da çatışma vardı. İşte bu devlet mülkiyeti olarak ortak mülkiyet politikasıyla, Bizans ve Balkanlardaki paroikler arasında kendilerine büyük yandaş kitlesi bulacaklardı. İşte Osmanlıların Bizans yönetimini yıkarken Hıristiyan köylülerin karşı çıkmamasının asıl nedeni bu çıkar ilişkisidir. Ve işte Osmanlı İmparatorluğunun Konstantinopolis ile Balkanların fetihlerinin sırrını burada aramak gerekir. Osmanlılar Konstantinopolisi alıp, Bizans'ı yıkarlar, fakat Bizans İmparatorluğu'nun görevi olarak eski sosyo-ekonomik düzenin aynen sürdürülmesini ve bunun için Batılle mücadele görevini üstlenirler. Ve peşinen geleceği olmayan bir görevi üstlenirler ya da kendi yapıları onları bu görevi üstlenmeye mecbur bırakır.

Fetihler sırasındaki Bizans ve Balkanlar'daki iç saflaşma kısmen de olsa taa o zamandan beri Osmanlı Müslüman-Türk tebası arasında da gerçekleşir. Hükümdar ile reaya (halk) mevcut sistemin olduğu gibi korunmasından yanayken, Batılı ekonomik çıkarlara bağlı egemen sınıflar (daha çok ulema kesimi) özel mülkiyete doğru evrimleşmeden yanadır. bu nedenle, ulema kesimi içerisinde İstanbul'un alınışına karşı çıkanların olduğu bile söylenir.

Ayrıca Osmanlı İmparatorluğunun doğuşu ve büyümesinde rol oynayan şu faktörleri de eklemek gerekiyor:

-"Bizansa yakınlıktan kaynaklanan jeopolitik konum, beyliğin genişlemesini yavaşlattı ve Cl. Cohen'in belirttiği gibi, Balkan devletleri ve Grek İmp. ile hızlı bir sinsimbiyoz yerine, Osman, Orhan ve Murat'ın fetihleri istikrara kavuşturacak bir dizi askeri reform ve yönetsel önlemleri gerçekleştirmeye zorladı.

-"Gazilere ve göçerlere karşı bir denge oluşturmak üzere 'ulemalaşmış' öğelerin zamanında devreye sokulması ve böylece Selçuklu devleti idealiyle uyum.

-"Batısınırındaki Türkmen baskısının emilmesi ve göçerlerin toprak fetihlerinin askeri planlamanın parçası haline getirilmesi; böylelikle Türklerin Rumeli'nin fethindeki belirleyici anlar açısından ikmal üslerini güvence altına almış olmaları Osmanlılar için, Anadolu yalnızca gelecekteki imparatorlukların tarihsel bir ön-sahnesi değildi. Bu teze Cl. Cohen de karşı çıkar. Çünkü ardında Anadolu vilayetleri olmasaydı devlet biyolojik açıdan yaşayamazdı. Rumeli hiç olmazdı.

-"Hıristiyanlıktan dönenlerin orduda bilinçle örgütlendirilmesi ve massedilmesi, ayrıca feodal aristokrasinin ve çiftçilerinin maddesel ve toplumsal avantajlar sağlanarak kazanılması" (16)

3- Fetihlerde Uluslararası Boyut

Avrupa'da 15.yy ikinci yarısında ekonomik, sosyal, hatta siyasal alanlarda ciddi sonuçlar doğuracak önemli gelişmeler yaşanır. 1488'de Ümitburnu'nun dolaşılarak aşılması ve 1492'de Atlantik geçilerek Amerika Kıtası'nın keşfi ve Atlantik'in uluslararası ticarete açılması vb. önemli coğrafik keşiflerin gerçekleştirilmesi. Böylelikle o tarihe kadar Hint zenginliklerinin Batıya aktarılmasının tek kabzımalı olan Doğunun (İpek Yolu'nun) bu imtiyazı ortadan kalkmış olur. Doğu Akdeniz, dolayısıyle Ege'nin, İstanbul'un ve İpek Yolu'nun uluslararası ticarette eski önemi azalmış olur.

Gerek bu keşiflerin yol verdiği sonuçlar, gerek matbaanın 1440'da bulunması ve gerekse 1453'de İstanbul'un fethi Avrupa'da Rönesans'ın (Aydınlan-

ma Çağının) yolunu açtı.

Bu gelişmeler her bakımdan BatıAvrupa'yı (Kuzeyi) bir atılıma hazırladı. Süreçte, Batıile Doğunun arasında gelişmişlik farkındaki uçurumu hızla derinleştirdi. Bizans'ın ekonomik, siyasi bunalımını yoğunlaştırdı. BatıAvrupa bir yüzyıl boyunca yönünü Atlantik'in yanısıra içteki atılıma çevirdi. Kısacası coğrafik keşiflerin yarattığı gelişmeler ile birlikte, Avrupa bir yandan Atlantik'i derinlemesine fethetmek, diğer yandan tek tek ülkeler olarak ekonomik rönesansı gerçekleştirmek ile meşguldü. *"Dolayısıyle, 1450'den 1550'ye varan yüzyıl içinde, Akdeniz alanında birbirini tamamlayan iki olayla karşı karşıya kalırız. Çok uzun bir süreden beri çözümsüzlük içinde bulunan Bizans İmparatorluğu kurumlarının yerini yeni bir gücün alışı ve Avrupa prekapitalizminin Akdeniz sitelerince temsil olunan ilk kuşağının Kuzey'deki büyük oluşumlar önünde gerilemesi. Bunun sonucu, hemen hemen bir yüzyıl devam eden bir boşluk oldu. Osmanlı İmparatorluğu Akdeniz dünyasına bir güç olarak katılırken işte bu boşluğu kullanmayı bildi.* ***'Doğu Akdeniz'e eskiden duyulan ilginin kayıp olmasına ve ardından, Türklerin büyük bir güçlüğe uğramadan yayılıp yerleşebildikleri bir bölge doğmasına sebep olan şey, muhakkak ki büyük coğrafik keşiflerdir.'*** (17)

Osmanlıların fetihlerinin lehine olan uluslararası koşullar, BatıAvrupa'nın Doğu Akdeniz ve Balkanlar'da bıraktığı boşlukla sınırlı değildir. Fetihleri kolaylaştıran, Osmanlıyı büyümeye adeta davet eden bir başka gelişme yaşanır: Hem nicelik, hem de nitelik yönünden hızla büyüyen Batı'nın dev devletleri/İmparatorlukları karşısında, Akdeniz ve Yunan siteleri (kent devletleri) artık tutunamıyorlardı. Evet Akdeniz'in kente dayanan küçük devletleri Kuzeyin büyük devletleri karşısında varlık gösteremiyorlar, Batıise tam da bu tarihi kesitte faaliyetlerini içte ve Atlantikte yoğunlaştırdığından, Doğu Akdeniz *site devletlerinin alternatifi Osmanlı İmp. oluverdi. "Çok dayanıksız, çok dar çerçeveli olan site devleti, hiç bir yerde, o günün siyasal görevlerinin üstesinden gelecek güçte görünmüyordu. Yok olup gideceği besbelliydi, buna mahkumdu... Şehir devletinin hasmı olan yüzölçümü büyük ve insan kaynağı zengin ülke devleti, modern savaşın devasa masraflarını karşılayabilecek tek devlet biçimi olarak beliriyor. Bu tür devletlerin hepsi ilk güçlerini boş topraklarda, Akdeniz kısımlarından uzak ve şehir engellerine seyrek rastlandığı yoksul alanlarda geliştirmişlerdi."* (18)

Küçük site (kent) devletleri o günün siyasal görevlerinin altından kalkamıyordu. Ülkeye dayanan güçlü ulusal devletlerin doğuşuna ise daha 300 yıla yakın bir süre var. Tek tek kentlerin çok ötesinde toprağı geniş, insan kaynağı bol Kuzeyin devletlerinin varlığına karşılık, Doğu Akdeniz'de bölgedeki siyasal koşullar ve görevler, Osm. İmp.nun doğuşuna adeta davetiye çıkarıyordu.

İşte Osm. İmp. bütün bu olayların/gelişmelerin çakıştığı bir tarihi kesitte doğdu ve büyüdü.

4- Ekonomik Evrim, Zoru Geçte Olsa Yeniyor!

Osm. İmp.nun istanbul'u 1453'de almaları hem Akdeniz'de bir güç olmalarını sağladı hem de Bizans'ın elinde bulunan toprakları yeniden Doğu'nun ekonomik ve siyasal düzenine bağlamasını gerçekleştirdi. Bizans ta onikinci yüzyıldan bu yana yavaş yavaş Batının etkisi altına giriyordu. 15.yy'da tamamıyla Batı'nın ekonomik, siyasi egemenliğine gireceği bir tarihi kesitte, Osm. İmp. son anda imdadına yetişir. Tersinden de, Hıristiyan halkın bu yeni Doğu gücüyle ittifaka girdiklerini belirtmiştik. Küçük Asya ve Balkan halklarının Osmanlılar ile ittifaka girmeleri Osmanlılar yönünden ilerici bir ittifakmış gibi gözükür. Fakat gerçekte gerici/tutucu istemler etrafında sağlanmış bir ittifaktır. Çünkü Osmanlı İmp. ekonomik, sosyal eski yapının değişmezliğinin ve askeri/idari olarak Doğu despot devlet anlayışının savunuculuğunu üstlenmişti. Belli bir süre için bunları daha da mükemmelleştirmeye yönelir ve başarılı da olur.

Bu denge siyaseti de -yine Kürdistan'ın jeopolitik konumunun etkisiyle- öyle bir düzeye vardırılır ki, günümüze kadar devamlı bir ondan bir diğerinden yana ve kendi içindeki sürekli iç çatışmaların mayası haline geldi. Kürt halkı bu denge siyasetinden ve iç çatışmalardan günümüze kadar çok şey çekmiştir, halen çekiyor.

Fakat Osm. İmp.'nun ve ekonomik, siyasal sisteminin uzun vadede geleceği yoktu. Çünkü Osmanlı, Bizans'ın onikinci y.y.'dan beri Batıkarşısında kaybettiği bir savaşı bir süre daha sürdürmek ister. Bir anlamda Bizans'tan nöbet devralır ve bir süre nöbet tutmada başarılı da olur. Başarısının kendisi, Batının ülkeyi etki altına almasını geciktirmekten ibarettir.

1450-1550 yılları arasında Avrupa'nın Akdeniz'de bıraktığı boşluk 16.yy'ın ortalarından itibaren yeniden Avrupalılarca doldurulur. Yani BatıAvrupa'nın güçlü devletleri yeniden yönlerini Akdenize ve Balkanlara çevirir. Bunun ilk adımı olarak, İspanyolların öncülüğünde oluşturulan Haçlı donnaması 1571 yılında İnebahtı'da Osmanlı donanmasını bozguna uğratmakla Akdeniz'de Osmanlı gücüne ilk ciddi darbe indirilmiş olunur. Bu bozgun Osmanlı için sonun başlangıcı olur. Çünkü *"Ekonomik ilginin Atlantik'e çevrilmesini yol açtığı nispi boşluk bir Osmanlı üstünlüğü için meydanı serbest bırakırsa da, yüzyılın ikinci yarısındaki ekonomik rönesans, bu üstünlüğe gösterilen müsamahayı yok eder."* (19)

Burda olup-biten sancılı da olsa ekonomik evrimin siyasal zoru yenmesidir. Ekonomik evrim - güç- olarak Batıdaki kapitalist gelişim, Doğu des-

potluğu olarak zoru geç de olsa hizaya getiriyor. 16.yy.'ın sonlarından itibaren Osm. İmp. hızla Batı-kapitalizminin egemenliği altına girer. Hatta ekonomik olarak emperyalizmin yarı-sömürge (kimilerince sömürge)si durumuna düşer. Bunun üzerinde gelecek bölümde duracağız.

5- Osmanlıların Kürdistan'a İlk Girişi Çaldıran Savaşıyla Olmuştur.

Osmanlıların yayılma siyasetinde, neden ısrarla Batı'ya yöneldiklerinin ve Doğu'ya ilk ilhak seferinin ne zaman ve neden başlatıldığının üzerinde durduk. İlginçtir, Osmanlıların Doğuya yönelik fetihlerinin ilkinin -Anadolu'daki kimi beylikleri denetime almak için giriştiği eylemleri saymazsak- Kürdistan'ı denetlemeye yönelik Çaldıran Savaşı olduğunu görüyoruz.

Osm. İmp. kuruluşunun üzerinden 200 yılı aşkın bir zaman geçtikten sonra, Kürdistan'a yönelik saldırıya girişir. Yine ilginçtir, Osmanlılar Kürdistan'a sefer düzenlerken, doğrudan Kürdistan Beylerini değil Safevilerin egemenliğini kırmayı hedefliyor. Çaldıran Savaşı Kürdistan'a yönelik ilk fetih savaşıdır. Ve bu Osmanlıların Kürdistan'a yönelik olarak ilk ve son fetih harekatı olacaktır. Yavuz'la başlayan ilhak, İmparatorluğun yıkılışına kadar 400 yıl devam eder. Bu sürede zaman zaman Kürt beyliklerinin başkaldırılarını ezmek için, katliamlara varan saldırılara girişirler, fakat bunların hiç birisi Kürdistan'ın (Kuzeyin) tümünü kapsayan bir yeniden fetih harekatı değildir. Çünkü Kürdistan'ın bütününü- Osm. İmp. denetiminde olan bütün- kapsayan ve ulusal bağımsızlığı hedefleyen ayaklanmalar gerçekleşmemiştir. Osmanlı zamanında gerçekleşen başkaldırılar şu veya bu alanda, şu veya bu Kürt beyliği ile sınırlı kalmıştır.

Osm. İmp.nun Kürdistan'da egemenlik kurmasını sağlayan bu ilk savaşın nedenleri ve Kürt beyliklerinin tutumu üzerinde duracağız. Yazının sonraki bölümlerinde ise, Kürdistan'ın kısa tarihi ve ekonomik, sosyal, idari yapısını ayrıntılı irdeleyeceğiz.

Bilindiği üzere Şii-Kızılbaş Safevi İmparatorluğu ile Sünni Osmanlı İmparatorluğu özünde bölgesel egemenlik ve çıkar ilişkileri, görünürde ise dini bir kisveye bürünen nedenler ile çatışma halinde oldular hep. II.Beyazıd'ın güçlü bulunduğu yıllarda, Safeviler ile aralarında sözü edilir bir çatışma çıkmadı. Fakat Beyazıd'ın gücünün zayıflaması ve oğulları arasında çıkan taht kavgalarını fırsat bilen Şah İsmail Kürdistan'ın Osmanlı ile sınır olan Batı-bölgelerini de egemenliği altına almak istedi. Bu amaçla Erzincan, Dersim gibi yörelerde Kızılbaş Kürt halkıyla Osmanlılar arasındaki çatışmaları körükledi. Hatta doğrudan taraf olarak Kızılbaş Kürtleri desteklemek üzere temsilcilerini gönderdi. Buralarda yer yer Kızılbaş Kürt beyleriyle Osmanlılar arasında çıkan yerel savaşlarda Yavuz Selim'in gönderdiği ordular yenilgiye uğratılmıştı. Y.Selim İpek Yolu'nu denetim altına almak için sefer yapma hazırlığı yapıyordu. Belirttiğimiz yerel isyanlar ve Ş.İsmail'in kışkırtmaları Selim'i erken harekete geçirdi. 1514 Ağustos'unda iki ordu Çaldıran'da -Van Gölü'nün Kuzeydoğusu- karşılaştılar. Sonuç Safeviler yenildi ve Y.Selim Tebriz'i işgal etti. Ancak lojistik sorunlar nedeniyle Osmanlı ordusunun kıştan önce dönmesi gerekiyordu ve döndü. Bunun üzerine Ş.İsmail Tebrizi yeniden işgal etti. Kürdistan'ın batısı özellikle Botan çevresi, Safevilerin egemenliği altındaydı o tarihe kadar. Bu nedenle buraları, olup bitenleri denetlemek için yöneticilerini buralara gönderdiğinde, Kürt beyliklerinin Safevi yönetimine karşı tavır alıp Osmanlıdan yana tutum aldıklarını öğrendi. Kürdistan'ın Batı'sına gönderilen bu yöneticilerden "*Muhammed Han Ustaclu, Çaldıran'da öldürüldü. Böylece yerine Muhammed'in kardeşi Kara Beg'i atadı -Han ünvanıyla-. Diğer iki kardeşi Ayvaz Beg ve Ulaş Beg, Bitlis ve Cezire valileri oldular. Kara Beg, Diyarbekir'e geldiğinde Kürt mirlerini isyan halinde buldu. Onlar, Selim'i hükümdarları tanımışlardı ve Safevilerin kurtarılması için O'nun yardımını istemişlerdi.*" (20)

Sünni Kürt beyliklerinin Kızılbaş Safevi devletine karşı, Sünni Osm. İmp.'nu tercih ettikleri hatta sonraları Osmanlılar safında bir dizi fetihe katıldıklarını "Kürt Tarihi" adlı eserinde Şeref Han'da ayrıntılı olarak belirtmektedir. Biz buraya bir kaç olayı aktaracağız.

"*Öte yandan Şah İsmail-i Safevi ortaya çıkıp İran da duruma hakim olunca, Irak ve Azerbaycan vilayetlerini de Türkmenlerin elinden alınca, ayrıca Diyarbekir, Musul ve Sencar vilayetlerini istila edince; Cezire'yi de istila etmek için o tarafa da Kızılbaşlardan kurulu bir ordu gönderdi. Ne var ki, Emir Şeref bu orduya karşı şiddetli direndi ve kendisiyle Kızılbaşlar arasında yapılan birkaç çarpışmada onları ağır yenilgiye uğrattı. Kızılbaşlar tarafından atanmış olan Diyarbekir Beylerbeyi Muhammed Ustaclu'nun, yanında kardeşi Karahan olduğu halde Cezire üzerine yürümek ve Emir Şeref'i orada ablukaya almak için giriştiği ikinci saldırıda yine Emir Şeref zafer kazandı...*" (21)

"*Cimşid Bey (Palu Beyi b.n.) gerçekten meselelerde tecrübeli yönetim ve işleri çekip çevirmede yetenekli, iyi bir tedbire ve siyasete sahipti. Sultan Selim Han'ın tahtına bağlılık ve itaatlerini bildiren ve İran'ın Kızılbaş hükümdarlarına karşı Osmanlılar'ın yanında yeralan Kürdistan beyleri ve hükümdarları arasında kendisi de bulunduğu için, Sultan kendisine, miras kalmış ülkesi olan Palo Vilayeti'ni geri alması için değerli yardımlarda bulundu. Palo'nun Kızılbaş tarafından tayin edilen o zamanlar yöneticisi ise Türkmen Arabşah adında birisiydi.*" (22)

"*993 (1585) yılında, Sultan Murad Han, Vezir-i Azam Osman Paşa'ya Azerbaycan'ı fethetmesi için emir verince; Zeynel (Hakkari Beyi) Bey'e de Kızılbaşların ülkesine saldırılar düzenlemeye ve burada yağma, talan yapmaya başlaması için bir emir-i hümayun çıktı. Zeynel Bey'in İran ülkesine saldırdığı ve Merend bölgesine vardığı haberi gelince,*

Şah ve Emir savunma ve direnme için Türkmen komutan ve askerlerden kurulu bir kuvvet gönderdiler. Zeynel Bey'in askerleri, Gerger, Zenuz ve Merend şehirlerine yaptığı saldırılardan sağsalim, ganimet almış olarak dönerken Türkmenlerin saldırılarına uğrar ve adamlarıyla birlikte öldürülür." (23)

Kuzey Kürdistan'da ulusal uyanışın yoğun olduğu Botan ve çevre beylikleri ulusal bağımsızlık için kavga vermişlerdir. Fakat bölgenin güçlü devletlerinden birine dayanma -egemenliğine girme- zorunluluğuyla karşı karşıya kaldıklarında bu tercih Kızılbaş Safevilere karşı Sünni Osmanlılar olmuştur. Çünkü kendileri de Sünni dini inanca sahiptiler. Tıpkı Erzincan, Dersim vb. Kızılbaş Kürtlerinin de Safevileri tercih etmesi gibi. Burada, tercih, zorunluluğu ifade eder.

Safeviler ile Osmanlıların bölgede egemenlik kurma kavgaları esas Kürdistan üzerinde olmuştur. Bu kavga 17 Mayıs 1619'da imzalanan Kasr-ı Şirin antlaşmasına kadar devam eder. Bu son antlaşmayla Kürdistan'ın Kuzey ve Güneyi Osmanlıların, Doğusu ise Safevilerin elinde kalır. Bu iki güç arasındaki savaşta Kürt beyleri hep bir taraf olmuşlardır. Ya Osmanlının ya Safevilerin yanında savaşmışlardır. Ve Sünni Kürtler genellikle Osmanlıların, Kızılbaş Kürtler genellikle Safevilerin safında savaşmışlardır. Bu saflaşmada Safevilerin Sünni Kürtlere, Osmanlıların ise Kızılbaş (Alevi) Kürtlere yönelik katliamları belirleyici olmuştur. Y.Selim'in Çaldıran Savaşı sırasında ve dönerken 40 bin civarında Kızılbaş Kürdün kellesini kestiği bilinmektedir. Ş.İsmail'in de Sünni -Botan çevresi- Kürtlere yönelik Müslüman ve Hıristiyan azınlıklara yönelik katliamları, şehirlerin yerle bir edilmesi vb. uygulamaları *"Kürtlerin daha doğrusu geleneksel Kürt yöneticilerin Safevi egemenliğinden kurtaracak başka bir büyük güç aramaları şaşırtıcı olmayacaktır. O dönemde buna en uygun alternatif Sünni Osm. İmparatorluğuydu."* (24)

Görüldüğü gibi, din faktörü Kürtler üzerindeki katliamların olduğu kadar saf tutmalarının da önemli bir nedeni. Ama dinin bu etkisine rağmen, Sünni Kürt Beyleri Safevilerden tersinden de Kızılbaş Kürt beylerinin Osmanlıdan yana tavır aldıklarına çoğu kez rastlanmıştır. Bunun en tipik örneği Şeref Han'ın kendisidir. Güç ve duruma göre kah Osmanlı, kah Safevilerden yana tutum almış, saflarında savaşmıştır.

Yine Kürt beyliklerinden kimileri ise; Doğudan ve Batıdan saldırılar ile Kürdistan'ı adeta kıskaca alan bölge güçlerine karşı bir denge siyaseti izleyip az zararla çıkmayı hedeflemişlerdir. Örneğin; *"Sason hükümdarları cesaretleri, cömertlikleri, kahramanlıklarıyla... ün yapmışlardır. Onlar savaş ve dövüş meydanlarında tehlikelere ve çarpışmalara atılmakta daima emsallerinden üstün olmuşlardır. Ayrıca ulu krallıklarla ve büyük Sultanlarla da geçinme ve siyaset yollarını izlemişlerdir. Bundandır ki peşpeşe Kürdistan'ı egemenlik altına alan Akkoyunlu, Kızılbaş (Safeviler) ve Osmanlı gibi devletlerin saldırıları sırasında, onlar bu akıllı siyasetlerine bağlı kalarak, ülkelerinin vilayetlerine yapılacak saldırılardan kurtarmasını bilmişlerdir. Hatta bu devletlerin güvenini ve sevgisini bile kazanmışlardır."* (25)

Bu denge siyaseti de -yine Kürdistan'ın jeopolitik konumunun etkisiyle- öyle bir düzeye vardırılır ki, günümüze kadar devamlı bir ondan bir diğerinden yana ve kendi içindeki sürekli iç çatışmaların mayası haline geldi. Kürt halkı bu denge siyasetinden ve iç çatışmalardan günümüze kadar çok şey çekmiştir, halen çekiyor.

Egemenlik kurmak isteyen her güç gibi, Osmanlılar da Kürdistan'ı ilhaka yönelirken, temel neden Kürdistan'ın jeopolitik konumdur. Kürdistan'ı coğrafik konumu, dağlarının ulaşılmazlığı, Kürt halkının savaşçılığı vb. özellikler onu işgal etmeye kalkanlar için ne kadar güçlükler ile dolu ve itici ise, tersinden de zengin ovalarının, petrol yataklarının, madenlerinin ve tarihi İpek Yolu'nun geçtiği topraklarda bulunmasının... vb. özellikleri de işgalciler için hep çekici olmuştur. Dikkat çekicidir, Kürdistan'da bir güç tek başına ve tamamını işgal edip uzun süre tutunamamıştır. Bu birinci özelliğinin sonucudur. Ama Kürdistan hep yabancı güçlerin işgallerine uğramıştır. Bu ikinci özelliğinin sonucudur.

Doğunun fethine yönelen Y.Selim'in öncelikle Kürdistan'ı egemenlik altına alma isteği, bu jeopolitik konumundan olup, özünde ekonomik çıkarlar yatmaktadır. Akdeniz ve Ege kıyılarını (Avrupa'nın) Hindistan ve Çin'e bağlayan tarihi İpek Yolu Kürdistan'dan geçmekteydi. Selim, Bursa ile Tebriz arasındaki alanı -ticaret yolunu- denetlemeyi hedefler ve ordunun karşı çıkmasına rağmen buna yönelir. Asıl neden ekonomik-ticari çıkarları güvenceye almaktır. Dini faktörler ve Ş.İsmail'in kışkırtmaları ayrıntılardır.

Dipnotlar:

1- S.Tanilli, Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, cilt 2, s.224.
2- Ernest Werner, Büyük Bir Devletin Doğuşu, s.74.
3- Stetanes Yerasimos, Azgelişmişlik Sürecinde Türkiye, c.1, s.141.
4- S.Tanilli, a.g.e., s.514
5- Werner, a.g.e., s.85.
6- E.Werner, a.g.e., s.119.
7- S.Yerasimos, a.g.e., s.143.
8- a.g.e. s.118.
9- a.g.e., s.150.
10- F.Engels, Anti Dühring, s.300
11- S.Yerasimos, a.g.e., s.150-151.
12- a.g.e., s.162.
13- a.g.e, 66.
14- a.g.e., s.306
15- a.g.e., s.307-308
16- E.Werner, Büyük Bir Devletin Doğuşu, s.154-155.
17- S.Yerasimos, a.g.e., s.306
18- a.g.e., s.360
19- a.g.e., s.328.
20- Martın Van Bruinessen, Aga, Şeh, Devlet, s.174.
21- Şeref Han, Şerefname Kürt Tarihi, s.145.
22- Şeref Han, a.g.e., s.211
23- Şeref Han, a.g.e., s.121
24- Martin Van Bruinessen, a.g.e., s.175.
25- Şeref Han, a.g.e., s.218

MEHABAD KÜRT CUMHURİYETİ
-1946-

A.Bişar

"Mehabad, Mehabad ey lanêy şêranım
Yadi to agrê tav eda be canım
Mehabad duêni bû de milyon gelê Kurd
Berew to dewestan, sujedyan bot ebırt
Qıblegay hiva bûy sengeri azadi
Şebeq bûy şevi tariki bêdadi"

Ali Dızeyi

*22 Ocak 1946 günü Kürt halkının tarihinde büyük bir öneme sahiptir. Bugün: İlk ulusal Kürt devletinin, Mehabad'ın, ünlü "**Çuwarçıra**" meydanında **Kadı Muhammed** tarafından ilan edildiği gündür.*

Kürtler tarih sahnesinde ilk kez 22 Ocak 1946 günü kendi ulusal devletini kurmuş ve bunu ilan etmişlerdir. Bu açıdan 22 Ocak 1946 günü Kürt halkı açısından bir tarihi aşama, bir dönüm noktasıdır.

Fakat, ne yazık ki bu tarihi aşama, bu dönüm noktası uzun süre yaşatılamadı. Kuruluşundan 11 ay sonra Mehabad Kürt Cumhuriyeti yıkıldı ve Kürt halkının tarihine kısa bir özgürlük dönemi olarak geçti.

Elinizdeki bu araştırma: I. Dünya Savaşı'nın bitiminden Cumhuriyetin kuruluşuna kadarki dönemi, Mehabad Kürt Cumhuriyeti'ni, Kürdistan'da, Cumhuriyetin kültürel, siyasal, ekonomik çalışmalarını ve yıkılışını değişik yönleriyle incelemeyi amaçlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

I. DÜNYA SAVAŞINDAN SONRA KÜRT ULUSAL HAREKETLERİ

Araştırmamızın bu ilk bölümünde I. Dünya Savaşı'nın hemen ertesinden başlayarak ortaya çıkan Kürt ulusal hareketlerini kısaca ele alıp inceleyeceğiz. Sözkonusu ulusal hareketler I.Dünya Savaşı'nın hemen ertesinden başlayarak 1939 yılına kadar neredeyse aralıksız bir şekilde devam etti.

Bu dönemdeki ulusal hareketlerin incelenmesi, Mehabad Kürt Cumhuriyeti'nin öneminin iyi bir şekilde anlaşılması bakımından zorunludur.

I.Dünya Savaşı'ndan Sonra Güney Kürdistan'da Durum

I.Dünya Savaşı'nın bitimiyle beraber dünyanın çeşitli yerlerinde ve özellikle Ortadoğu'da ulusal baskı altında tutulan ve sömürülen halkların mücadelesi kendini yeni ve farklı koşullarda yeniden gündeme getirdi. Kürt halkının özgürlük mücadelesi de bu dönemde yeniden canlandı, Kürt halkı ile bölge sömürgeci devletleri arasındaki çatışmalar yoğunlaştı.

I.Dünya Savaşı'ndan sonra ilk canlanış Güney Kürdistan'da başgösterdi.

Güney Kürdistan'ın **Süleymaniye** bölgesinde etkili bir güce sahip bulunan **Şeyh Mahmud Berzenci** I.Dünya Savaşı'nın ertesinde **Kerkük**'ü işgal eden İngilizlere pekçok Kürt aşiret reisinin de imzaladığı bir mektup göndererek bölgede İngilizler'in denetimi altında özerk bir Kürdistan kurulması talebini iletti.

İngilizler Süleymaniye bölgesinde kendi denetimleri altında özerk bir Kürdistan kurulması fikrine sıcak baktılar. **1 Kasım 1918** tarihinde **İngiliz Binbaşı Noel** Süleymaniye'ye giderek Şeyh Mahmud Berzenci ve diğer Kürt aşiret reisleriyle bir görüşme yaptı. Görüşme sonunda Binbaşı Noel İngiliz Hükümeti adına Şeyh Mahmud Berzenci'yi **Güney Kürdistan Hükümdarlığı**'na atadığını açıkladı.

Hemen belirtmek gerekir ki İngiliz Hükümet temsilcilerinin o dönemde kendi denetimleri altında özerk bir Kürdistan kurulması talebine sıcak bakıp bunu onaylamaları tümüyle kendi çıkarlarından kaynaklanmaktaydı. O dönemde başta İngilizler olmak üzere diğer tüm emperyalist güçler bölgedeki gelişmelere ilişkin olarak yeni yönelimler içerisine girmişlerdi ve İngilizler'in Kürdistan'a özerklik verilmesini kabul etmeleri de özünde bu yeni politik yönelimlerden birini oluşturmaktaydı. **M.Emin Zeki** bu konuda şunları söylüyor: *"I.Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Almanya ve onun safında yer alanların durumu bozulunca, devletlerin politikaları da hızla değişmeye başlamıştı. Özellikle halkların davalarına verilmeye (önem verilmeye BN) başlanmıştı. Gerçi bunlar büyük devletlerin bazı politik düşünce ve çıkarlarının sonucuydu. Amaçları İran ve Osmanlı İmparatorluğu gibi büyük devletleri parçalamaktı. Yoksa, örneğin Kürt ulusunun hakları onlar için kendi çıkarlarının dışında hiç bir önem taşımazdı"* (1)

Nitekim çok geçmeden İngilizler ile Şeyh Mahmud Berzenci arasında çelişkiler başgösterdi. Şeyh Mahmud Berzenci **1919**'da Süleymaniye bölgesinde bulunan İngiliz askerlerini tutukladı. İngilizlerin kendi çıkarları için geçici olarak özerk bir Kürdistan kurulmasından yana olduğunu gören Şeyh Mahmud Berzenci **1922** yılının **Ekim** ayına kadar sürgünde yaşadı. Ekim 1922'de sürgünden dönen Şeyh Mahmud Berzenci **10 Ekim**'de tekrar bir Kürt Hükümeti kurduğunu açıkladı. Şeyh Mahmud Berzenci'nin o dönemde oluşturduğu hükümette şu düzenleme gerçekleştirilmişti:

"Başbakan: **Şeyh Kadir** (Şeyh Mahmud'un kardeşi)

Başkomutan: **Hefid Şeyh Abdulkadır**

İşiçleri Bakanı: **Şeyh Muhammed Galip**

Maliye Bakanı: **Abdulkerim Alke**

Eğitim Bakanı : **Mustafa Paşa Yemliki**

Gümrük Bakanı : **Ahmet Bey Fettah**

Polis ve Zaptiye Bak. : **Ahmet Berzenci**

Milli Savunma Bakanı : **Salih Zeki Bey Sahipkıran**

Adalet Bakanı : **Hacı Molla Said**"(2)

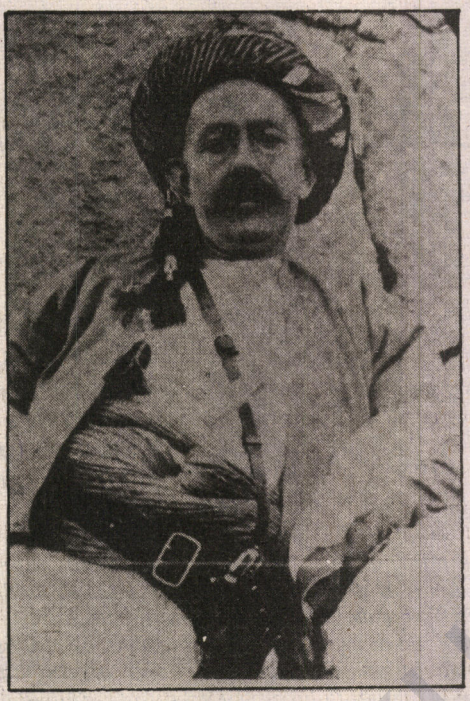

Şeyh Mahmud Berzenci

Şeyh Mahmud Berzenci'nin oluşturduğu bu hükümet **19 Temmuz 1924** tarihinde İngilizler tarafından dağıtıldı ve İngilizler Süleymaniye'yi ele geçirdiler.

Ayrıca belirtmek gerekir ki Şeyh Mahmud Berzenci bu dönemde Kürt halkına ve Kürdistan'a destek için yeni arayışlar içerisine girdi. Zinnar Silopi (Kadri Cemil Paşa) **Doza Kurdıstan** adlı eserinde Şeyh Madmud'un **Sovyetler Birliği**'ne başvuruda bulunarak bu konuda onlardan yardım istediğini yazar. Şeyh Mahmud Berzenci'nin yazdığı ve **Tebriz Konsolonsu** aracılığıyla Sovyetlere iletilen **20 Ocak 1923** tarihli mektupta şöyle denmektedir: "*Bütün dünya özgürlük seslerini işitti. Milletinizin zalim ve zorba yönetimden kurtulduğuna bütün dünya sevindi. Kürtler haklı olan milli davalarında başarılı olma azmiyle giriştikleri mücadelede ellerini size doğru uzatıyor. Bütün kalpleriyle ve samimiyetle sizinle arkadaşça ve kardeşçe beraber yaşamak arzusunu bekliyorlar. Aramızda diplomatik ilişki olmadığından durumumuzu detaylı olarak bilmeyen Sovyet Hükümeti'ne bu yazıyla herşeyi bildirmeye imkan yoktur. Mazlum ve esarette bulunan milletlerin hamisi olan Sovyet Hükümeti'nin Kürt milliyetini de koruyacağına emindir. Bütün Kürtler Sovyetler Hükümeti'ne Doğu hamisi gözüyle bakmaktadırlar. Geleceklerini Sovyet Hükümeti'nin geleceğine bağlamaya hazır olan Kürtler, karşılıklı olarak sizinle ilişki kurmayı sabırsızlıkla bekliyor*"(3).

Ne var ki Şeyh Mahmud Benzenci'nin Sovyetler'den beklediği yardım hiç bir zaman gelmedi.

Şeyh Mahmud Berzenci **1924** yılının **Kasım** ayında Süleymaniye'ye bir saldırı düzenleyerek şehre girmeyi başardı. Fakat bu kez Irak Hükümeti Şeyh Mahmud Berzenci'ye yönelerek kısa zamanda direnişi bastırdı. Direnişin bastırılmasından sonra Şeyh Mahmud Berzenci tekrar tutuklandı. Bu tarihten sonra da Süleymaniye Irak'a bağlandı. Şeyh Mahmud'da zorunlu ikamet uygulaması sonucu **1941** yılına kadar Irak'ta kaldı. Daha sonra gittiği Bağdat'ta **9 Ekim 1956** günü yaşama gözlerini yumdu.

Doğu Kürdistan'da Sımko Hareketi

1912 yılının sonlarına doğru **Şıkakan Aşireti Reisi İsmail Ağa** (Sımko) ile **Abdurrezak, Gihandın** (Yetiştirme) adında bir örgüt kurarak kimi kültürel çalışmalara girişmişlerdi. Yapılan çalışmalar sonucunda **22 Ekim 1913** tarihinde **Hoy**'da bir okul açıldı. Bu okulun 29 öğrencisi vardı ve eğitim-öğretim Kürtçe ile yapılıyordu. Daha sonra Sımko ile Abdurrezak arasında çıkan çelişkiler sonucu Gihandın 1914 yılında dağıldı.

Öte yandan daha önce **Hakkari** bölgesinde yaşayan hıristiyan dinine mensup çeşitli **Asuri** aşiretleri 1915 yılında liderleri **Mar Bünyamin Şem**'in önderliğinde Doğu Kürdistan'a geçerek Selmas ve Urmiye ovalarına yerleşmişlerdi. Asuri aşiretler çok geçmeden silahlanarak bölgede etkin bir güç haline geldiler. **W.Aegleton 1917** yılında Asuri savaşçı sayısının 6 bine yükseldiğini yazmaktadır.(4)

Asurilerin silahlanarak bölgede etkinlik kurmaları Kürt aşiret reislerini ve bu arada Şıkakan Aşireti Reisi Sımko'yu tedirgin ediyordu. Sımko, Asurilerin bölgede giderek etkin bir güç oluşturmaları üzerine Asuri lider Mar Bünyamin Şem'i "Kürt ve Asuri halkları arasında dostluk ve kardeşlik ilişkileri kurmak" üzere kendisiyle görüşmeye çağırdı. Aslında bu, Sımko tarafından Mar Bünyamin Şem'i öldürmek için hazırlanmış bir komploydu ve neticede Mar Bünyamin Şem **3 Mart 1918**'de yapılan görüşme sırasında öldürüldü.

Mar Bünyamin Şem'in Sımko tarafından öldürülmesi üzerine bölgede Kürt-Asuri çatışması da başlamış oldu. Çıkan çatışmalar sonucu Kürtler, Osmanlı ordusunun da yardımıyla Asurileri tümüyle yıkıma götürdüler. Böylece bölgedeki Asuri etkinliği de tümüyle yokedilmiş oldu.

Asurilerin etkinliğini yokeden Sımko I.Dünya Savaşı sonrasında **Rus** ve **Osmanlılar**'ın bölgedeki etkinliklerinin azılmasından da yararlanarak bölgede büyük bir otorite kurma yoluna girişti. Çok geçmeden ırak Hükümeti de Sımko'yu tanıyarak O'nu Ur-

miye Gölü'nün batısına vali olarak atadı.

Simko Irak hükümetinden aldığı yetkiyi de iyi bir şekilde kullanarak bölgede kurmuş olduğu etkinliğini gün geçtikçe güçlendirdi. Otoritesini güçlendiren Simko sonunda **1921 Mehabad**'a saldırarak **600 İran jandarmasını** ve **Amerika Misyonerler Heyeti Üyeleri**'ni öldürdü.

Fakat **İran Şahı Rıza Han Pehlevi** büyük bir askeri birlikle Azeri Türkler'in yardımını da yanına alarak ayaklanmayı bastırdı ve Simko'yu Kuzey Kürdistan sınırlarına kadar geriletti.

Simko bu gerilemeden sonra bir daha bir örgütlenme ve direniş çabası geliştirmedi. En son **1930** yılında **Eşneviye**'de kurulan bir pusu sonucu öldürüldü(5)

Öte yandan 1920 yılından 1935 yılına kadar Doğu Kürdistan'da bir dizi ayaklanma daha başgösterdi. Tümü kanla bastırılan bu ayaklanmalar şu şekilde sıralanabilir:

1920 Xudo Ayaklanması
1923 Lor Ayaklanması
1926 Serdar Reşit Ayaklanması
Hewremin ve (Rewan) Ayaklanmaları
1928 Mela Xelilê Goromer Ayaklanması
1930-31 Ferzende Ayaklanması
1931- Cafer Sultan Ayaklanması
1934-35 Serdeş Ayaklanması.

Sömürgeci İttifaklar ve Sadabad Paktı

Ayrıca belirtmeye gerek yok ki, I.Dünya Savaşı'ndan sonra değişen dünya dengeleri Ortadoğu konjöktöründe son derece yeni ve farklı hareketlilikler yaratmış ve Kürdistan geniş yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynaklarıyla-özellikle de petrölüyle- yeniden sömürgeci ve emperyalist devletlerin iştahını kabartmıştı. Sömürgeci ve emperyalist devletler Kürdistan'ın bu konumundan dolayı ona yönelik çok yönlü çabalar içerisine girerek, bölgeyi denetimleri altında tutmak, dahası kendi yönetimlerine, boyundurukların tabi kılmak için ellerinden gelen her şeyi yaptılar.

Masa üstünde bırakılıp yaşama geçirilmeyen **Sevr Anlaşması**'ndan sonra imzalanan **Lozan Antlaşması**'yla Kürdistan sömürgeci ve emperyalist devletler tarafından 4'e bölündü.

Kürdistan'ın paylaşılmasından sonra bölge gerici devletleri Kürt ve Kürdistan sorunu hakkında birbirlerine destek oldular, çeşitli anlaşmalar imzaladılar ve günü geldiğinde elbirliğiyle Kürtlere karşı soykırım politikalarını yaşama geçirmekten geri durmadılar.

Bölge sömürgeci devletlerinin Kürt halkına karşı birbirleriyle oluşturdukları ittifaklar sürekli olarak emperyalist devletler tarafından da desteklendi, onlara kan verildi.

Lozan Anlaşması'nı saymazsak sadece İran ve Türkiye arasında 1926-1937 yılları arasında bir dizi anlaşma ve sözleşme gerçekleştirildi.

Bu anlaşmalar başlıca şunlardan oluşmaktadır:

22 Nisan 1926 tarihli Türkiye ve İran Dostluk ve Güvenlik Antlaşması

1928 Tarihli Ek Protokol

9 Nisan 1929 tarihli Sınırda Güvenliğin Sağlanması Konulu Sözleşme

5 Kasım 1932 tarihli Dostluk Anlaşması

5 Kasım 1932 tarihli Güvenlik, Tarafsızlık ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması

14 Mart 1937 Tarihli Sınır Güvenliğinin Korunması Sözleşmesi

Bu anlaşmaların tümüne bir yandan "komünizm tehdidi" neden oluştururken, diğer yandan da "Kürt tehdidi" neden oluşturmaktaydı.

Bu anlaşmaların yanısıra Kürdistan'ı aralarında bölüşen **Irak-İran ve Türkiye** gibi sömürgeci devletlerin **Afganistan**'la birlikte masaya oturdukları bir başka anlaşma daha var ki, bu anlaşma **8 Temmuz 1937** tarihinde **İran Şahı'nın Tahran**'daki yazlık sarayı **Sadabad**'da imzalanan **Sadabad Paktı** anlaşmasıdır.

Sadabad Paktı özünde bir yandan I.Dünya Savaşı'nın hemen ertesinden başlayarak aralıksız bir şekilde süren Kürt ulusal hareketlerine, diğer yandan da 1917 yılında kurulan Ekim ülkesinin "tehdidine" karşı gerçekleştirilmişti. Kürt ulusal hareketlerine karşı sömürgeci ittifakın bir diğer adı olan Sadabad Paktı aynı zamanda bölgedeki gerici ve sömürgeci devletlerin egemenliklerini sürdürmeyi ve Kürt halkını baskı altında tutmayı amaçlıyordu.

10 maddeden oluşan Sadabad Paktı bir yandan "*birbirlerinin dahili işlerine her türlü müdahaleden mutlak surette istinkaf siyaseti takip etmeyi*" öngörürken, diğer yandan da "*müşterek hudutların dokunulmazlığına riayet edilmesi, müşterek menfaatleri alakadar eden beynelminel mahiyette her türlü ihtilaflarda birbirleri ile istişarede bulunulmasını*" öngörüyordu. Böylelikle Lozan'la birlikte çizilen sınırların güvenliği sağlanmış olacak ve Kürt sorunu konusunda bu devletler birbirleriyle "*istişarede*" bulunacaklardı.

Bu pakt, Kürdistan'ın sömürgeleştirilmesi tarihinde sömürgeci bir ittifak olarak tarihe geçmiştir. Pakt'ta başta ABD olmak üzere diğer emperyalist devletlerin politikaları da sürekli olarak etkili olmuştur.

1920-1939 Döneminde Kürdistan'da Ayaklanmalar

Konuyla direk ilgisi bulunmasa bile okuyucuya sözkonusu dönemde Kuzey Kürdistan'daki gelişmeleri de kısaca aktarmakta yarar var.

Sözkonusu dönem içinde Kuzey Kürdistan'da bir dizi ayaklanma başgösterdi. Türk ve Kürt halklarının ortak mücadelesiyle oluşturulan "*Türkiye Cumhuriyeti*"nin kuruluşundan sonra **Mustafa Kemal**'in Kürtlere verdiği sözleri yerine getirmemesi dahası, Kürtlere yönelik red ve inkar politikalarına yönelerek, baskı ve asimilasyon çarkını işletmesi üzerine patlak veren bu ayaklanmalar 1939'a kadar aralıksız bir şekilde sürdü.

İlk ayaklanma 1925 yılında Şeyh Sait öncülüğünde patlak verdi. Bunu bir dizi ayaklanma daha izledi. Tümü kanla bastırılan bu ayaklanmalar şöylece sıralanabilir:

"1925 Raçkotan ve Raman Tedip Hareketi
(Siz ayaklanması deyin BN)

Sason ayaklanması (1925-1937)
Ağrı Ayaklanması (1926)
Koçuşağı Ayaklanması (1926)
Mutki Ayaklanması (1927)
İkinci Ağrı Hareketi (1927)
Bicar Tenkil Hareketi (1927)
Asi Resul Ayaklanması (1929)
Tendürek Hareketi (1929)
Savur Tenkil Hareketi (1930)
Zeylan Ayaklanması (1930)
Oramer Ayaklanması (1939)
Üçüncü Ağrı Hareketi (1930)
Pülümür Hareketi (1930)
Dersim Ayaklanması (1937-1938)" (6)

İKİNCİ BÖLÜM
II.DÜNYA SAVAŞI VE DOĞU KÜRDİSTAN

Araştırmamızın bu bölümünde **1 Eylül 1939** tarihinde patlak veren **II.Dünya Savaşı** sırasında İran ve Doğu Kürdistan'ın durumunu inceleyerek Kürt ulusal hareketliliği üzerinde duracağız.

II.Dünya Savaşı ve İran

Doğu Kürdistan'da başgösteren ayaklanmaların ardından **İran Şahı Rıza Han Pehlevi** Kürtlere yönelerek onları silah zoruyla etkisiz duruma getirdi. Bölgede etkinliği bulunan tüm aşiret reisleri ile din adamlarını Doğu Kürdistan'dan çıkararak Tahran'a vb. yerlere sürüp zorunlu ikamet altında tutan Rıza Han Pehlevi aynı zamanda **Farsça**'yı zorunlu bir dil haline getirdi ve Kürt ulusal giysilerini yasakladı.

1 Eylül 1939 tarihinde II.Dünya Savaşı başladı. İran Şahı Rıza Han Pehlevi bu savaşta **Hitler Faşizmini** desteklediğini açıklayınca İran ve Doğu Kürdistan kısa bir süre sonra savaşın bir diğer cephesi durumuna geldi.

25 Ağustos 1941 günü **Amerikan** ve **İngiliz** birlikleri güneyden, **Sovyet** birlikleri de Kuzeyden İran'a karşı saldırıya geçti. Bir kıskaç hareketiyle başlayan saldırı sırasında İran ordusu direniş gösteremedi ve birkaç gün sonra İran işgal edildi.

İngilizlerin, bu dönemde zor durumda kalan Rıza Han Pehlevi'den tahtı oğlu **Muhammed Rıza**'ya bırakmasını istemeleri üzerine Rıza Han Pehlevi tahtı oğluna bırakarak yurtdışına kaçtı.

Tahta geçen **21** yaşındaki Muhammed Rıza, İran'da bir otorite oluşturamadı ve böylelikle İran yeniden çeşitli hareketliliklere sahne olmaya başladı.

Sovyet Birlikleri ve Kürtler

25 Ağustos 1941 günü başlayan saldırı sonucunda Sovyet birlikleri Mehabad'ın kuzeyindeki **Eşneviye-Meyanduwab** bölgesine, İngilizler ise Kermanşah bölgesine yerleştiler.

Sovyet birliklerinin bölgedeki nüfuzu Meyanduwab'ın güneyinden **Sakız, Bane** ve **Serdeşt**'e kadar

Şıkaki Aşireti Reisi İsmail Sımko

uzanırken, İngiliz nüfuzu da **Senendec** eyaletini de içine alacak bir şekilde kuzeye doğru ilerliyor ve nihayet her iki devletin nüfuz alanları Sakız-Serdeş hattında birleşiyordu.(7)

Özellikle Sovyet birliklerinin nüfuzu altında bulunan bölgelerde Kürtler ve sovyetler arasında iyi ilişkiler kuruldu. Sovyet birlikleri bölgedeki Azeri ve Kürtlere karşı son derece dikkatli bir politika izleyerek onları karşılarına almamaya çalıştılar.

Ne var ki Kürtlerin tarihten gelen nedenlerden dolayı Sovyet birliklerine güvenleri yoktu ve Sovyet yetkilileri bunu gözönüne alarak güven ilişkileri oluşturmaya çalıştılar. **1941** yılının **Eylül** ayında Sovyet yetkilileri uçaklarla savaşa ilişkin amaçlarını açıklayan Kürtçe bildirileri Kürt yerleşim birimlerine dağıtarak Kürtleri bu konuda 'aydınlatmaya' çalışıyorlardı.

Doğu Kürdistan ve Doğu Azerbaycan'da Ulusal Hareketlenmeler

İran'da bir otorite boşluğunun doğmasıyla birlikte Azeri ve Kürt halkları arasında kısa bir süre içinde ulusal bir canlanış gelişip serpilmeye başladı.

Doğu Azerbaycan'da Azeriler Urmiye gölü çevresinde toparlanarak ayrılma doğrultusunda çalışmalar başlatırlarken, Kürtler de Mehabad'da toparlanarak Kürt ulusal hareketini oluşturma çabaları içerisine girdiler.

O dönemde Doğu Kürdistan'da Mehabad şehri iş-

gal altında değildi. Bu yüzden Rıza Han Pehlevi döneminde Doğu Kürdistan'a sürülen aşiret reisleri, din adamları ve aydınlar bu dönemde tekrar Kürdistan'a döndüler ve özellikle işgal altında bulunmayan Mehabad ve yöresinde toplanarak çalışmalara başladılar.

Birkaç yıl sonra, yapılan çalışmalar her iki halkın birer ayrı devlet kurmalarına kadar varacaktı.

Kürtler'in Bakü Ziyareti

Mehabad ve yöresinde ulusal canlanış ve toparlanma çalışmaları sürerken Kürtlerle güven ilişkileri oluşturmak yönünde çalışmalar yapan Sovyet yetkilileri 1941 yılı sonlarında 30 kadar Kürt aşiret reisi ve din adamını Sovyetler Birliği'ne davet etti.

Tümü aşiret reisi ve din adamlarından oluşan bir heyet (bu heyet Sovyet yetkilileri tarafından belirlenmişti) 1941 yılı sonlarında trenle **Sovyet Azerbaycanı**'nın başkenti **Bakü**'ye gitti. Heyette başlıca şu kişiler yer almaktaydı:

Kadı Muhammed (Mehabad yöresinden)
Mecid Han (Meyaduwab'dan)
Ali Ağa Mir Esed (Bukan yöresinden)
Ömer Ali Yar (Bukan yöresinden ve Ali Ağa Mir Esed'in oğlu)
Şeyh Hacı Baba (Bukan yöresinden)
Reşid Bey (Herkî Aşiretinden)
Taha Zêro Bey (Herkî Aşiretinden)
Seyid Muhammed Sıdık (Şeyh Ubeydullah Nehri'nin Torunu)
Hasan Hınarê ve Hasan Telo (Şıkakan Aşiretinden)
Musa Han (Zerza Aşiretinden)
Hacı Kareni Ağa ve Kak Hamza Nalûs (Meneş Aşiretinden)

Bakü'ye varan Heyete kollektif çiftlikler ve sanayi tesisleri gezdirildi, tiyatro ve sinema oyunları gösterildi. Sovyetler Birliği'nin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısı hakkında heyete çeşitli bilgiler verildi.

En son **Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti Başbakanı Cafer Bakırof**'la görüşen heyet kendilerine verilen küçük hediyelerle birlikte Doğu Kürdistan'a döndü.

W.Aegleton 1946 Mehabad Kürt Cumhuriyeti adlı eserinde Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti Başbakanı Bakırof'la Kürt heyetinin görüşmesi sırasında Kürt Heyetinin Bakırof'tan kendilerinin silah taşımalarına izin verilmesini, Kürtçe'nin eğitim dili olarak kabul edilmesini ve kendilerine özerklik verilmesini ilettiklerini belirttikten sonra şunları yazar:

"Bu cürektarca istekler o günkü koşullara uymaktan uzaktı. Bu nedenle görüşmeler hiçbir sonuç vermedi. Ancak Sovyet temsilcileri kendi güvenlikleri ile ilgili sorunların yavaş yavaş Kürt milliyetçiliği biçimine girmeye başladığını iyiden iyiye anlamışlardı. Buna rağmen Sovyetler düzen ve güvenliği sağlayıp yaygınlaştırmaya çalıştılar. Aynı zamanda İran egemenliğinin belirtilerini de korumaya önem vermeye çalışıyorlardı. Oysa bu iki girişim de Kürt ulusal özlemlerine ters düşüyordu.

Kızılordu subayları ve siyasi komiserleri bu politikayı sürdürdüler yine de. Fakat bir süre sonra kendilerini Kürt liderleriyle kişisel dostluk ilişkilerilerini geliştirmek zorunda hissettiler." (8)

Komela Jiyaneweyê Kurd Kuruluyor

Bu dönemde Mehabad ve yöresinde toplanan kimi Kürt aşiret reisleri, Kürt aydınları ve din adamlarında bir örgüt kurup bunu geliştirme fikri ortaya çıktı.

Sonunda kimi aşiret reisleri, aydınlar ve din adamları **16 Eylül 1942** günü **Çemê Seblax** yakınında bulunan **Hacı Davud Bahçesi**'nde örgüt kurmak için biraraya geldiler.

Örgüt kurmak için toplananlar şunlardı:

Abdurrahman Zebihi
Muhammed Navewazad
Hüseyin Ferehver
Abdurrahman Halevi,
Muhammed Emin Şerefi
Abdurrahman Emini
Kasım Kadiri
Mela Abdullah Davudi,
Aziz Zindi
Muhammed Yaho
Ahmed Alemi. (9)

16 Eylül 1942 günü yapılan toplantı sonunda örgüt kuruldu ve ismi Komela Jiyaneweyê Kurd olarak belirlendi.

Zınnar Silopi (Kadri Cemil Paşa) Doza Kurdıstan adlı eserinde Komela Jiyaneweyê Kurd'ın Mehabad'ın ünlü tüccarlarından Mela Abdullah Davudi'nin çabaları sonucu oluşturulduğunu yazar. (10)

Bu sırada Güney Kürdistan'da faaliyet gösteren **Hêvi** adlı örgüt **Yüzbaşı Mir Hac** ile **Yüzbaşı Mustafa Hoşnav**'ı Mehabad'a gönderir. Hêvi örgütünün amacı Mehabad ve yöresinde toplanan milliyetçi Kürtlerle ilişkiye geçmek ve onlara yardımcı olmaktı.

Sonraları Komela olarak adlandırılacak olan Komela Jiyaneweyê Kurd (Kürt Diriliş Topluluğu)'un kuruluşunda Hêvi örgütü tarafından gönderilen Yüzbaşı Mir Hac büyük bir rol oynar.

16 Eylül 1942 günü yapılan toplantıya Mir Hac'da katılır ve onun önerisi üzerine kurulan örgüt illegaliteyi esas alır. Örgüt yine Mir Hac'ın önerisi ile hücre usulü örgütlenmeye başlar.

Yapılan toplantı sırasında örgüte üye olmanın gönüllü tercih sonucu olacağı vurgulandı ve örgüte yalnız Kürtlerin değil aynı zamanda bölgede yaşayan çeşitli azınlıkların üye olabileceği üzerine görüş birliğine varıldı. Yalnız **Azerbaycan Türkleri** ve **Karapapak** aşireti mensupları örgüte alınmayacaktı.

Örgüte üye olacaklar Kur'an'a el basarak şu maddeler üzerine yemin edeceklerdi.

"1- Kürt milletine asla ihanet etmeyeceğim,
2- Kürt otonomi idaresi için çalışacağım,
3- Komela'nın sırlarını muhafaza edeceğim,
4- Bütün hayatım boyunca Komela'nın üyesi olarak kalacağım,
5- Bütün Kürtleri kardeş ve hemşeri bileceğim, Komela'nın izni olmadıkça hiçbir cemiyete üye olmayacağım." (11)

Komela kuruluşundan hemen sonra örgütlenme çalışmalarını hızlandırdı ve W.Aegleton'un bildirdiğine göre **6 ay** içinde yalnız Mehabad şehrinde **100** üyeye sahip oldu.

Komela'nın kuruluşundan birkaç hafta sonra örgüte bağlı **Nıştıman** (Vatan) adlı bir dergi çıkarılmaya başlandı.

1943 Nisanı'nda Mehabad yakınlarında bulunan **Xwedaperest** adlı bir tepede toplanan Komela üyelerinin büyük bir bölümünün katıldığı demokratik bir seçimle örgütün **Merkez Komitesi** belirlendi.

Komela örgütü yapılan çalışmalar sonucunda gittikçe genişledi ve nitekim Mehabad'ın dışına da yayılarak oralarda da pekçok taraftar kazandı. 1944'den itibaren örgüt gittikçe daha da gelişecek ve bölgedeki pekçok aşiret reisini -dolayısıyla da aşiret mensuplarının- ve din adamının örgüte girmesi sağlanılacaktı.

Komela'nin Tahran Hükümeti'nden İstemleri

Giderek genişleyen Komela 1943 yılında Irak Hükümeti'ne 7 maddeden oluşan bir öneri paketi sundu. Paket şu maddelerden oluşuyordu:

"1-Üç milyonu aşan nüfusla Kürdistan bölgesinde Kürtçe dili İran Hükümetince resmi dil olarak kabul edilmeli,

2- Kürtçe dili Kürdistan'da eğitim ve adalet kurumlarında kullanılmalı,

3- Kürdistan'da tüm memurlar Kürt olmalı,

4- Kürdistan'dan toplanan vergilerle Tahran'ın süslenmesi yerine vergiler Kürdistan'da hastane, okul ve Kürdistan'ın inşası için kullanılmalı,

5- Parlamentoda bu istemler görüşülmeli, bunlar hakkında bir yasa çıkarılmalı ki, Kürtler gönül rahatlığı içerisinde olsunlar.

6- Bunlar başlangıç istemlerimizdir. Fakat Je-kaf (Komela BN) örgütünün genel inancı odur ki, kendi kaderini kendi eliyle tayin etme tüm ulusların doğal hakkıdır. Bunun için II.Dünya Savaşı'ndan sanra sizinle görüşmeler yapılmalı, kuşkumuz yok ki Kürtler gelecek günlerini ellerinden bırakmamışlardır.

7- Örgüt bu istemleri açıklamakla gösteriyor ki - ki kaderini İran hükümetine bağlamıştı- bu defa İran'ı iyi bir komşu olarak tanıyacaktır."(12)

Komela'nın Tahran Hükümeti'ne gönderdiği bu pakkette yer alan son iki madde özellikle dikkat çekicidir. Okuyucunun da dikkat edeceği gibi, UKKTH ilkesi vurgulanmış ve savaş sonrasında İran'la görüşmelerin yapılacağı ve İran'ın iyi bir komşu olarak tanınacağı belirtilmiştir. Tüm bunlar Komela'nın özünde bağımsızlıktan yana olduğunu gösteriyor.

Peymanê Sê Sinor Anlaşması

Mehabad ve yöresinde tüm bunlar olup biterken Kürdistan'ın diğer parçalarındaki örgütler de Mehabad'da bulunan Komela ile iyi ilişkiler kurmaya çalışıyorlardı.

Komela'nın kuruluşunda etkin bir rol oynayan Güney Kürdistan'daki Hêvi örgütü ile varolan ilişkiler gün geçtikçe gelişti. Her iki örgütün temsilcileri çeşitli zamanlarda birbirlerine ziyaretlerde bulunarak, Kürt sorunu üzerine tartıştılar, birbirlerine danıştılar.

Komela bu dönemde Irak'da yeniden bir direniş başlatmış bulunan **Barzani**'ye sık sık mektuplar yollayarak onunla iyi ilişkiler kurdu.

Kürdistan'ın diğer parçalarındaki örgütlerle kurulan ilişkier sonunda **Peymanê Sê Sinor** (Üç Sınır Anlaşması) anlaşmasını doğurdu.

1944 yılının **Ağustos** ayında Irak, İran ve Türkiye sınırlarının bitiştiği **Dılanbar** dağında, Türkiye, İran ve Irak'tan gelen Kürt temsilcileri gizli bir görüşme gerçekleştirdiler.

Toplantıda Doğu Kürdistan Kürtlerini Mehabad'lı **Osman Kadri,** Kuzey Kürdistan Kürtlerini **Seyid Abdulvahap,** Güney Kürtlerini de **Şeyh Abdullah temsil** ediyordu.

Görüşme sonunda "Peymanê Sê Sinor" adlı anlaşma imzalandı ve anlaşmada Kürdistan'ın her üç parçasındaki Kürtlerin birbirleriyle dayanışmaya girmeleri bağıt altına alındı.

Kadı Muhammed ve Komela

Buraya kadar **Kadı Muhammed**'den pek sözedilmemesi çoğu okuyucunun dikkatini çekmiştir. Bu tesadüf değil elbet.

Kadı Muhammed Mehabad'ın en başta gelen saygın ailelerinden olup aydın, ama aynı zamanda son derece otoriter kişiliğe sahip biriydi.

Mehabad Kadısı olan Kadı Muhammed 1941 yılında Sovyet saldırısı sonucu İran güçlerinin Mehabad'dan çekilmesi üzerine fiili olarak Mehabad'ı yönetmeye başlamıştı.

Kadı Muhammed'in Komela'ya üye olması hakkında birbirinden farklı ve değişik şeyler söylenir. Söylenilenlerin içinde en belirgin olanı: Kadı Muhammed'in son derece katı ve otoriter yapısından dolayı Komela içindeki kimi insanların Kadı'nın örgüte üye olmasından hem korktukları ve hem de karşı çıktıklarıydı. Bunun yanısıra Komela yöneticileri Kadı'nın örgüte üye olup olmayacağını da kestiremiyordu. Kadı Muhammed'in Komela'ya üye olmasına örgütün kimi merkez komite üyeleri de karşı çıkıyordu.

Mehabad Kürt Cumhuriyeti hakkında araştırma yapan çeşitli tarihçi ve araştırmacılar Kadı Muhammed'in bu özelliklerinden dolayı Komela'ya üye olması sorununun Komela içinde uzun bir süre tartışıldığı noktasında birleşirler.

Sonunda Kadı Muhammed 1944 yılının Ekim ayında Komela'ya girdi. Zamanla Komela'nın sözcüsü, giderek de doğal lideri durumuna gelecekti.

Bakü Tekrar Ziyaret Ediliyor

1945 yılı sonbahar'ında Sovyet yetkilileri Kadı Muhammed'le birlikte seçtikleri bir heyeti yeniden Bakü'ye davet ettiler. Heyette Kadı Muhemmed, **İlhanzade Kasım Ağa, Seyfi Kadı Menaf Kerimi, Ali Reyhani, Nuri Bey, Abdullah Kadıri ve Kak Hamza Nalûs** yer alıyordu.

Azerbaycan Sovyet Cumhuriyeti Başbakanı Cafer Bakırof'la görüşen heyet Başbakan'ın Kürtlerin Azerbaycan Cumhurityetine bağlanması önerisiyle karşılaştı.

Zinnar Sılopi bu görüşmeyi şöyle anlatır:

"1945 senesinde Kürt temsilcilerinin Bakü'de Sovyet temsilcileri Bakırof'u ziyaretlerinde Cafer Bakırof'un Kürtlerin Azerbaycan Cumhuriyetine bağlanması teklifini, Kürtlerin kabul etmemesi üzerine, ayrı bir Kürt hükümeti oluşturulmasına karar verildi. Bakırof bir jest olsun diye 'Sovyetler mevcut oldukça Kürtler milli haklarına kavuşacaklarından emin olabilirler' demişti. Bakırof Komela Jiyaneweyê Kurd Cemiyeti isminin pek pratik olmadığın söyleyerek, bu ismin "Kürt Demokrat Partisi" ismiyle değiştirilmesinin daha uygun olacağını tavsiye etti." (13)

Sözkonusu görüşmeler sırasında Kürt heyeti Mehabad'a gerekli maddi yardımın yapılması konusunda Sovyet yetkililerinden söz alarak birkaç gün sonra tekrar Kürdistan'a döndü.

Güney Kürdistan'da Durum ve Barzani'nin Mehabad'a Gelişi

1944 yılında zorunlu ikamete tabi tutulduğu Süleymaniye'den kaçıp **Barzan** bölgesine geçen Molla **Mustafa Barzani** çok geçmeden burada bir ayaklanma başlatmıştı. Başlatılan ayaklanmayı bastırmak isteyen Irak kuvvetleri geri püskürtülmüş ve Barzani bölgede geniş ve oldukça güçlü bir otorite kurma yoluna gitmişti.

Bu dönemde yapılan görüşmeler sonucu **Irak hükümeti Başbakanı Nuri Said Barzani** ile yapılan şu anlaşmanın altına imza atmıştı:

"1- Asi aşiretin bütün tutukluları serbest bırakılacaktır.

2- Aşiret bütün kuvvetlerini, Iraklılardan alınan silahlar da dahil olmak üzere, bütün silahlarını muhafaza edecektir.

3- Irak Kürdistanı'nda erzak eşit bir şekilde dağıtılacaktır.

4-Kürt bölgelerinde görevli tüm Arap memurların yerine Kürt memurlar atanacaktır.

5- Öğrenim ve kültür alanında Kürdistan özerk olacaktır.

6- Yeni okul ve hastaneler açılacaktır." (14)

Ne var ki kısa bir süre sonra Arap milliyetçiliğinin baskısına dayanamayan Nuri Said istifa etmek zorunda kaldı ve **Kral Naibi 1944** yılının Haziran ayında yaptığı açıklama ile Kürtlerle yapılan anlaşmayı tanımadığını belirtti.

1945 yılının Nisan ayında Molla Mustafa Barzani'nin arkadaşlarından **Ulus Bey Mergêsor**'un kuzeyinde bulunan bir polis karakolunda polislerle tartıştı ve tartışma sırasında öldürüldü. Bunun üzerine harekete geçen Barzaniler sözkonusu karakola saldırarak burayı işgal ettiler.

Çok geçmeden Irak hükümeti İngiliz uçaklarının da yardımıyla büyük bir saldırı hareketi başlattı. Irak kuvvetleri **30** bin piyade'den, **12** bin polisten oluşuyordu ve çatışmalar sırasında **İngiliz Kraliyet Hava Kuvvetlerine** ait uçaklar da Irak hükümetinin yanında yer alıyordu.

Saldırı sırasında Irak hükümetinin kimi Kürt aşiretlerini de yanına alması sonucu Molla Mustafa Barzani fazla direnemedi ve Doğu Kürdistan'a doğru geri çekilmeye başladı.

Barzani tüm engellemelere rağmen **11 Ekim 1945**'te **Şino**'ya varmayı başardı ve daha sonra o sıralarda Bakü'den yeni dönen Kadı Muhammed'le ilişkiye geçerek beraberindeki yaklaşık **3000** peşmergeyle beraber Mehabad'a yerleşti.

Encümen-i Ferhang-i Kurdıstan u Şorevi'nin Kuruluşu

1945 yılında Mehabad'da Komel'in çabaları sonucu **Encümen-i Ferhang-i Kurdıstan u Şorevi** (Kürdistan-Sovyet Kültürel Topluluğu) adlı bir kültür merkezi açıldı.

Archi Rossevelt bu kültür merkezi hakkında şunları söyler: *"O sırada kısa adı VOKS olan Sovyet dış propaganda örgütü İran'ın her tarafından birer İran-Sovyet Kültürel İlişkiler Derneği kurmaya başladı. Bu arada artık toplantılarını özel evlerde yapamayacak kadar genişlemiş olan Komela örgütünün liderleri de, Sovyet görevlilerinden, bu derneklerin bir şubesinin Mahabad'da da açılmasını istediler ve böylece kendilerinin de bir toplantı yerine kavuşmayı umduklarını belirttiler. Sovyetlerce bu istek hemen kabul edildi ve bir dernek kuruldu. Ancak bu dernek diğer yerlerde kurulan derneklerden farklı olarak 'Encümene Ferhangê Kurdıstan u Şorevi' (Kürt Sovyet Kültür Derneği) adıyla kuruldu."* (15)

Encümene Farhengê Kurdıstan u Şorevi kısa zamanda siyasi çalışmaların yapıldığı merkezi bir büro haline geldi.■

(Sürecek)

DİPNOTLAR

1- M.Emin Zeki, Kürdistan Tarihi, Beybûn Yay.

2- Kadri Cemil Paşa (Zinar Silopi) Doza Kurdıstan, Özge Yay.

3- A.g.e.

4- W.Aegleton, 1946 Mehabad Kürt Cumhuriyeti, Koral Yay.

5- Simko'nun öldürülüşüyle ilgili birbirinden farklı şeyler söylenir. Bazı kaynaklar Simko'nun Eşneviye'ye İran yetkileriyle görüşmek üzere, diğer bazı kaynaklar ise Eşneviye'de İranlılar tarafından pusuya düşürülerek öldürüldüğünü yazar.

6- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı ,Türkiye Cumhuriyetinde Ayaklanmalar

7- W.Aegleton. A.g.e.

8- W.Aegleton. Age

9- W.Aegleton. Age

10- Kadri Cemil Paşa. Age

11-Kadri Cemil Paşa. Age

12- K.Hüsami Komara Demokradika Kurdistan-Mehabad Jîna Nu Yay.

13- Kadri Cemil Paşa, Age

14- Dr. M. Sıraç Bilgin, Barzani Fırat Yay.

15- W.Aegleton, Age

Jîyîna Lenîn

-2-

Nîvîskar: Bareş Alan

RÊVABİRİNA PARTÎYEK MARKSÎSTÎ

Di sala 1900 î de ji bo rojnameyek sîyasî kar pêşva bir. Li Rûsyê derketina rojnameyek sîyasî ne mûmkûn bû. Dixwest, ku dervayî welat çapbibe. Sazûmana Çar, nivîskar û hevalên wî karî tesbît kirin. Lenîn, ji xwe re neyarekî mezin didîtin. Kirin, ku bi desîse Lenîn bidin kuştin. Ew pîlana hate bihîstin şûnda sala 1900 î di 16 tîrmehê de Lenîn, derbazî Elmanyê bû.

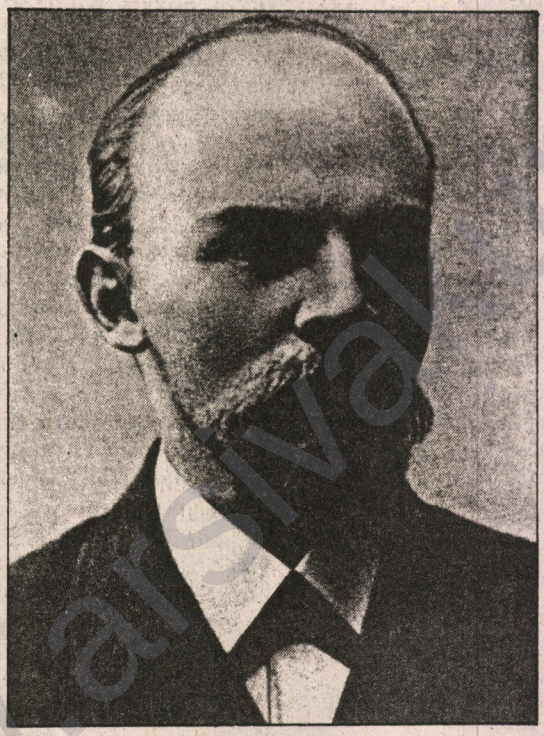

Lenîn di sala 1900 î de.

Rojnameya bawer dikir bi navê Çîk (İskra) di sala 1900 î di çileyê pêşîn de li Elmanyê bajarê Mûnîhê hate çapkirin. Rûsyê hedî dikelî. Li fabrîkan kar dihat berdayîn. Gundîyên dijî axan serhildidan. Ji bo vê tevgêra xort pewîst bû, ku partîyek Marksîstî sazbe. İskra pêşengîya wî karî jî dikir. İskra bû navbendî (merkez) û daninsitandina hêzên partîyê. Roj bi roj xwendewanên rojname pirdibûn. Li Rûsyê bajarê Bakû û Kîşînevê jî çapxanên binerdî çêbûn. Hemû hêjmaran de meqelên Lenîn, çapdibûn. Gelek meqelên wî bi navî "Volgîn" û di dawîya sala 1901 an şûnda jî bi navê Lenîn dihatin wêşandin.

Di sala 1902 an de pirtûka wî "Çi Bikin?" ronahî ket. Deng û balısa partîya prolêterya ya Marksîst dikir. V.I.Lenîn, digot, ku: Teorîya şoroşgêrî nebe tevgêra şoreşgêr saznabe. Bi dîsîplînekî esasî dixwest, ku partî amade bibe. Bîrûbewerîya wî li ser partîyê du beşbûn. Ya yekemîn yên bi xwe dil û can dayîn şoreşê, şoreşgêrên profesyonel, ya dûwemîn jî kadroyên piranîya endamên partîyê. Lenîn, gelek girîngahî dida ser karkerên şoreşgêr yên profesyonel. Bernameya partîyê bingehî nivîsandin de rolê Lenîn pir bû. Lê belê nivîskarên İskra hemû bi hevdû re bername temam kirin.

Di sala 1898 an di meha adarê de "Partîya Karkerên Rûsyê Yên Sosyal-Demoqrat" civîna xwe yekemîn li Mînskê çêkirin. Lenîn gelek ew civîna girîng didît. Karkerên hemû gelên li Rûsyê jîn dibin di civînê de kom bûn. Lê bi navî marksîstî pir hêz hebûn, ku yeketî di navçeye hevdû de pêyda nekirin. Civîna ji bo amadekirina partîya karkerên Rûsyê yên Sosyal-Demoqrat, duwemîn re sala 1902 an meha tebax (agust) de namek nivîsand. Tesîra Lenîn, li ser wan pir bû. Pirtûk û broşûrên wî dihatin xwendin. Lê karên vê partîyê ne bes bûn. Lenîn dixwest, ku civatek sosyalîst, şoreşek sosyalîst û dîktatorîya proleterya sazbibe. Hedefê nezîk dixwestî, sazûmana Çar were gerkirin û komarek (cumhurîyet) demoqratî çêbibe. Ji bo wê şerê demoqratî û sosyalîstî digîhîşt hevdû.

Di ser sala 1902 an de polezan cîyê İskra çapdibû dîtin. Koma nivîskaran bîryar dane, ku li Londrê İskra çapbibe. Lenîn, meha avrîl sala 1902 an çû Londrê.

Di sala 1903 an mehên biharê li Londrê derbazî Cenevrê bû.

Civîna "Partîya Karkerên Rûsyê Yên Sosyal-Demoqrat" amadê kirina karên xwe şûnde di sala 1903 an meha tîrmeh de kongreya duwemîn sazbû. Kongre pêşda Brûkselê kom bû. Polezên Belçîka çetinahî derxistin û civîn Londrê berdewam kir. Lenîn, li civînê çalakî amade bû û hevalbendên wî jî dijî oportûnîstan derdiketin. Lenîn û yên bîrbawerîya wî, yeketîya karker û gundîyan, mafên çarenûsî yên gelan, înternasyonalîstîya proleterya

dixwestin. Oportînîstan diji xan gotinên Marksîstîyê de cih girtin derdiketin.

Kongre bernameya şoreşê bi piranî qebûlkir. Partîyê ev bernameya ji xwe re kir rêhber. Pêşkêşkirina rêhberê de dubêndî çebû. Hilbijartina organên navbendî de terefa Lenîn, piranî bi dest xwe xist. Oportînîstan dest ji civîne berdan. Rojname İskra jî piranîya nivîskarên hatin hilbijartin hevalên Lenîn bûn. Li ser vê gelenperî ya hevalên Lenîn dest xwe xistin re bolşevîk, ango terefa piranî; yên din ra terefa oportînîstan ra jî menşevîk ango hindikî hate gotin.

Kongre ya Partîya Karkerên Rûsyê Yên Sosyal-Demoqrat ya duwemîn tevgêra karkerên cîhanê de mesefeyek mezin e. Rola wê dîrokî jî girîng e. Çonku, Partîya Bolşevîk Lenînîstî we kongre pêkanî. Li paş vê civînê Partîya Bolşevîk hemû partîyên komunîst û partîyên karkeran re bû navnîşanek . Lê belê dubendîya kongra duwemîn de pêyda bûyî roj bi pir bû. Rojnameya İskra dest menşevîkan ket. Dijî Lenîn û kongre ya duwemîn şer kirin. Lenîn, di sala 1904 an meha gulanê de "Gavek pêşda, du gav paşda" pirtûka xwe de karê oportînîstan paşverû li pêş çavan rêxist, karûbarên şoreşgêrî jî gelek pêşda bir. Ji bo kongre ya seyemîn di sala 1904 an mehên havîne de bicivê bang hemû şoreşgêran kir, ku kar bikin.

ÊRİŞİ SAZÛMANA ÇAR

Di sala 1905 an meha çileyê paşin de karkeran, zarok û jinên xwe jî li rêv xwe xwepêşandinek (demonstrasîyon) jî bo daxwazên xwe çêkirin. Bi fermana Çar, gule li ser xwepêşandinan hatin barandin. Hezar mirovan bêtir şehît bûn. Pênc hezar kes jî birîndar bûn. Lenîn, ev tevgêra bûyî ra got, ku "Pêşkişandina şoreşê dest pêkir." Proleterya ya Petersburgê qehreman bi şîyara "Yan Azadî, yan jî Mirin!" dengê xwe li hemû Rûsyê bilindkir.

Lenîn, dizanî, ku tevgêrê pêşkeve. Ji bo bîryarên nû dixwest partî bicive û taktîkên şoreşgêrî pêkbîne. Di sala 1905 an meha avrîl de partîyê kongre ya xwe li Londrê vekir. Ev kongre ya bolşevîkan yekemîn bû. Bang kirin menşevîkan re jî hebû. Lê belê menşevîkan kongre ne xwestin lê amade bibin. Menşevîk jî li Cenevrê kom bûn. Ev tiştekî xûya bû, ku menşevîkan dubendî xistin navçeyê partî û tevgêra şoreşgêr.

Di vê demê de karkerên bi navê nûnerên karkerên Sowyêtî, komela sazkirin. Rolê wana di şoreşe de gelek mezin bû. Li dervayî welat tevgêra şoreşgêr ji Lenîn re çetînahî derdixistin. Di sala 1905 an meha payîzê paşin de vegerîya Petersburgê Di navçeya tevgêrê de bi gotin û meqelên xwe çalakî cîh girt. Rojnameya bolşevîkan bi îcazat navê "Jîyîna Nû" de dinivîsand. V.İ.Lenîn, di vê rojname de "Rêxistina Partîya û Wêjeyê (edebîyata) Partîya" gelek girîng bûn. Di vê meqelê de digot: "Wêje mecbûre, ku wêja ya partîye be."

Serhildayîna şerê karkerên Moskova ya çileyê pêşîn bû bilindîya şoreşê mezin. Çend hezar karker dijî polezên Çar neh rojan şer kirin. Karkeran çekên di dest polezan ji wan distand, bi şoreşgêrî tevgêrek baş pêkanîn. Dû şerê Moskovê bûyî şûnda li Presnya, Nîjnî-Novgorod, Rostov, Novorossîîysk, Yekaterînoslav, Ufa, Krasnoyarsk Çîta de şerên dijwar çêbûn. Di navçeyê ew şerên bûyîn de yeketîk baş tûne bû. Ji bo wê hemû şerên bûn terefê polezên Çar de hatin pelixandin. Lê belê sedemên xişbûyîne ji bo şoreşê û şerkirinê bûne tecrûbeyên hêja.

V.İ.Lenîn di sala 1906 an meha avrîle de ji bo kongre ya Partîya Karkerên Rûsyê yên Sosyal-Demoqrat ya IV. an çû welate İsveç bajarê Stockholmê. Ji bo kongre li ser reforma erdê li ser meclîsa Çar bi navê Duma rapor pêşkêş kir. Li ser serhildayîna çekdarî û li hevcîvîn deng kir. Di komîsyona rêbaze de kar daye ser milê xwe.

Endamên menşevîkan ji bolşevîkan zêdetir bûn. Komîta navbendî piranî bi dest menşevîkan ket. Ev bîryarên derketin de giranî û gotînên menşevîkan xelas bû. Lenîn moralê xwe yî ji bo şoreşê wek pola tiştek winde ne kir. Dizanî, ku menşevîk demekî dûr û nezîk de yên bilav bin. Bîryara li kongre hate hilgirtin de dihat gotin, ku partîyên gelên li Rûsyê dijîn yên sosyal-demoqrat jî di navçeyê Partîya Karkerên Rûsyê yên Sosyal-Demoqrat de cîh bigirin. Ew yeketîya ji bo bolşevîkan îmkanên hemû hêzên netewî û karkeran va hevpêyîvê bide çêkirin û tevgêre pêşda be. Rexnekirina menşevîkan û tenehîştina wan jî hesan dibû.

Di sala 1907 an meha sibatê de li ser bîryarên ji bo kombûyîna kongre ya V.an dinivîsand û dixwest, ku kongre ya partîyê çêbibe. Ji bo civîna Partîya Karkerên Rûsyê yên Sosyal-Demoqrat sala 1907 an meha avrîle de çû Londrê. Li ser partîyên bircuvazî gotînên xwe pêşkêş kir. Ev gotina terefê kongre de hate qebûlkirin. Di kongra V. an de rêya bolşevîkan rast hate hilbijartin. Bolşevîkan bi piranîya kongrê bîryarên xwe dane qebûlkirin.

Lenîn, di sala 1907 an tîrmehê de li Londrê vegerî û li Fînlandê cîh bû. Şerên şoreşgêr terefê sazûmana Çar di dihat pelixandin. Êrîşên kevneperestan ser diketin. Salên çetinahî dest pêkirin. Polez her roj Lenîn, taqîb dikir, dixwestin, ku bidin girtin û bavêjin zindan e. Ev tehlûka Lenîn, dît û ji bo vê Fînland jî terk kir. Derbazî welatên Evrûpa bû. Deh salan li dervayî welat ma.

Lenîn, şoreşên di salên 1905-1907 an de bûyî bi meqeleyên "Dersgirtina serhildana Moskova, dersên ji şoreşê derketin." û ji bo şoreşa 1905 an raporek jî nivîsand. Şoreşe gotina Lenîn û rastîyên wan tastîq kir.

TÊKOŞİNA JİBO PARTİYÊ Dî SALÊN PAŞVERÛTİ DE

V.İ.Lenîn, di sala 1908 an meha çileyê paşin de çû İsvîçrê û li bajarê Cenevrê cîh girt. Ji bo Le-

nîn, durî tevgêre cîh girtin ne hesan bû. Lê bîrûbawerîya wî hemû lî ser şoreşa Rûsyê û tekçûyîna şer bû. Hezaran mirov hatin derxistin. Hezaran bûne sûrgûn. Hemû rêxistinên karkeran qedexe bûn, hatin girtin. Hevgirtîya hêzan jar ket. Lê belê Lenîn, bîrûbawerîya xwe li ser şoreşe wenda ne kir, hîn jî xurt kir. Di sala 1908 an meha sibatê de dîsa dest bi çapkirina rojname hate guhartin. Lanîn û jina wî Krupskaya çûn cîy rojname lê derdikeve Parîsê. Gelek rojên tûneyî dîtin. Di wê demê de pirtûka xwe bi navê "Materyalîstî û Amprîokrîstî li ser felsefeyek kevneperestî rexneyên nivîsarek." xelas kir. Di sala 1908 an meha gulanê de çû Londrê. Ji bo çapkirina pirtûkê cîh dît û sala 1909 an de bi arîkarîya Anna Îlyînîçna hate çapbûyîn. Di vê pirtûkê de neyarên felsefeya Marksîstî û navçeyê sîyasetê de bendên heyî û teorîzana bi Marksîstîyê va bi pratîkê şoreşgêrî hevdû cûda nabûyîn li pêş çavan raxist.

Şoreşgêran gelek îstîfade ji wê pirtûke dîtin. "Materyalîst û Amprîokrîtîstî." pesinandina felsefeya Marsîstî dikir û kadroyên partîyê bi teorîyek çekdarî xemiland. Di sala 1909 an di meha tîrmehê de redaksîyona Proletarya ya mezin li hev civîn. Bîryar girtin, ku dijî hemû şaşetîyên di navçeyê tevgêre de heyî ra şer bikin.

Boşlevîkan dixwestin, ku partîyek bi hêz û şoreşgêr pêkbînin. Lê belê Troçkî, dijî ev kare hêja derdiket. Yalîkî di nav partîyê de karekî bi hevdû re dixwest û yalê din jî piştgirtîya hêzên şaş dikir. Lenîn, durûyê Troçkî û karê wî yê karîyerîst şaş li ber çavan rexist. İxaneta ji bo şoreşê dikir jî nalat lê kir.

V.İ.Lenîn, jî bo karektera şoreşa Rûs û dersên jê hatin girtin gelek nivîsar nivîsandin. Rolê şoreşa Rûs ya yekemîn di navçeyê gelên cîhane de rolê wê da naskirin. Çonkû şoreşa bûyî di nav tevgêrên şoreşgêr li Ewrûpa pêşda bir û gelên Esyê ji bo rizgarîya xwe şer dikin û şerên wana azadîxwaz hîn jî bilind kir û tesîra şoreşê li ser wan bûyî jî gelek mezin bû. Lenîn, paşê di gotinek xwe de: "Prowêya di sala 1905 an de ne bûya, şoreşa bircuvazî di sala 1917 an meha sibatê de û ne jî şoreşa proleterya di sala 1917 an de pêk nedihat." digot.

Şerê dijî împeryalîstî di navçeyê karkerên cîhanê de dibû di bin serokatîya zanîna Lenîn dihatin kişandin. Ji bo yekîtîyên hêzên şoreşger bi hevra karbikin gelek xebitî. Yeketîya partîyên sosyalîst li cîhane û kongreya wana înternasyonala duwemîn de beşdar bû û karên hêja da ser milê xwe. Gotin, meqele û raporên ji bo karkerên cîhane pêşkêş kir.

Di sala 1910 an de çû Stockholmê. Bi dayîka xwe va hevdû dîtin. Ev dîtina wana bû dîtina dawî. Lenîn, di vê salê de meha îlonê şûnda vegerî. Parîsê. Ji bo şoreşa mezin karên xwe yên hêja berdewam kir.

Di sala 1910 an de li Rûsyê tevgêra karkeran dîsa dest pêkir. Li Petersburgê, Moskovê û bajarên din yên mêzin karberdayîn, xwepêşandin roj bi roj pir bûn. Bolşevîkan pêşîya şerê tevgêra şoreşgêr dikişand. Gundî, leşkerên ber û behr tevî tevgêre bûn. Tevgêr dikelî û pêşda diçû.

Bolşevîkan yanî hevalbendên Lenîn, gelek çetinahîyên li ber xwe paqiş kirin. Di sala 1910 an meha çileyê pêşîn de li Petersburgê rojnameya Stêrk (Zvyozda) li Moskovê jî bi navê Bîrûbawerî (Miysl) kovar derxistin. Di wê rojnamê û kovarê de gotînên Lenîn hatin wêşandin. Bi karûbarê Lenîn rojname ya Stêr, bû rojnameyek Marksîstî. Di sala 1911 ê mehên biharê de nezîkî Parîsê li bajarê Lonjumeau de dibistanek (mekteb) partîyê sazkir û karkerên di nav şer de cîh girtin jî li

Lenin, di sala 1914 an de

wir beşdar bûn. Karkerên ji bo dibîstana vebûyî li Petersburgê, Moskova, Sormova, Yekaterînoslav, Nîkolayev, Bakû, Tîflîs hu bajarên din hati bûn. Hemû 18 mirov bûn. Lenîn, li ser polîtîka aborîye (ekonomî), meseleyên erdê, li Rûsyê teorî û pratîka sosyalîstîyê û meteryalîstîya dîrokî gelek ders û konferans pêşkêş kir.

Di wê demê de pêwîst bû, ku kongre ya partîye biciv hev. Ji bo komkirin û bangkirina kongre komîsyona Rusyê sazbû. Lenîn, pêşneyar da, ku kongre ya partîyê li Pragê kom bibe. Serê sersala 1912 an Lenîn, Parîsê derbazî Pragê bû. Ji bo komkirina civînê arîkarîya sosyal demoqratên Çekoslowekyê pir bû. Karûbarên kongre Lenîn pêşda bir. Konferansa Pragê di wê demê de hemû hêzên partîyê li Rûsyê kom hevdû kir. Di konferansê de gelek bîryar hatin girtin. Bilind bûna dengê şoreşê, xeta partîyê ya sîyasî û li ser taxtîkên nû bîryar hatin girtin.

Konferanse Pragê wek civîna partîyê mezin girîng bû. Sazbûyîna partîya bolşevîk de cîyê vê konferansê gelek pir bû. Menşevîkên di nav partîyê de kar dikirin bîryar hate girtin, ku werin avêtin û wê bîryarê cîyê xwe girt.

Konferansê di bin serokatîya Lenîn de komîteyek partîyê birêvabirî gîştî hilbijartin. Yên din hatin hilbijartin di nav şer de karûbarên hêja pêşva biri bûn. Mirovên hatibûn hilbijartin mirovên camer û yên hemû hevalên piştgiriya wan dikirî bûn.

Endamên komîte ya birêvabirî gîştî: V.İ.Lenîn, F.İ.Goloşçekîn, G.K.Ordjonîkîdze, S.S.Spandaryan, İ.S. Belostotskî, İ.V.Stalîn bûn. Cîhgirtên komîte jî A.S.Bubnov, M.İ.Kalînîn, Y.D.Stasova û S.G. Şaumyan Hatin hilbijarrtin. Paşê ji bo endamîya komîteya birêvabirî gîştî G.İ.Petrovskî û Y.M.Sverdlov hatin hilbijartin.

Di sala 1912 an mehên bihare de hevalbenên Lenîn bi piştgirtîya karkerên Petersburgê rojname ya bolşevîkan ya rojî bi navê Pravda dest bi çapkirine kirin. Di wê çaxê de leşkerên Çar li Sibiryê karkerên di madanê zêr li Lena de kardikin dane ber guleyan. Pir mirov hatin kuştin. Ji bo ev xwînrijandina hov karberdayîn û xwepêşandin li hemû Rûsyê belav bûn. Gelên li Rûsyê dijîn dikelîn ji bo rojên azadî!..

V.İ.Lenîn ji berku nêzîkî Rûsyê biçe ji Parîsê derbazî Polonyê bajarê Krakov bû. Krakov di wê demê de parçek bû ji împaratorîya Evûstûryê-Elmanyê. Lenîn li wir nezîkî du salan ma. Lenîn, karker û sosyal-demoqratên Polonyê va piştgirtiya hevdû kirin û ji bo wan gelek jî arîkarî kir. Giranîya xwe dida ser nivîsandin û belav kirina rojname ya Pravda. Karkerên ji Pravdayê pir hêzdikir û xwendina wê hîşyar dibûn. Rojname bi arîkarîya karkeran derdiket. Pravda ji bo şoreşa Oktobera mezin ya sosyalîst sêdhezaran şoreşgêr da fêrkirin û ronahî xistin. Ji bo wêşandinên û rojnameyên cîhanê yên şoreşgêr û sosyalîst bû nûmûneyek (sembolek) mezin.

Di sala 1912 an mehên payîzê de hilbijantina Duma ya Devletê IV. an bû. Lenîn, dixwest, ku bi xurtî bolşevîk di nav hilbijartinê de kar bikin. Duma meclîsa Rûsyê ya mezin bû. Bolşevîkan di bin sê gotînên esasî de bernameya xwe dane xûyakirin: Komarek (cumhurîyetek) demoqratîk, rojê heyşt set kar û hemû erdên derebegan ji dest wan werin girtin. Ew daxwazên di wê demê de tiştên pêşverû bûn. Di bin bangkirina hilbijartinê de karker û zehmetkêşan milê xwe dane hevdû şeş bajarên sinayî pêşva çûyî de nûnerên bolşevîkan hatin hilbijartîn û ketin Dumaya Dewletê. Ew ji bo bolşevîkan zaferek mezin bû. Komek bi serxwe di nav Duma de sazkirin. di navçeyê karkeran de jî karûbarên şoreşgêrî hîn jî bi lez pêşda dibirin, arîkarîya Pravda û di navçeyê karkerên karberdayîn de şev û rov dixebitîn. Ala karkerên di Duma (Parlamentoya Rûs) de bilind dikirin.

Di sala 1913 an de li Krakovê komîte ya birêvabirî gîştî bi karkeran ve kom bûn. Ev kom bûna yeketîya di nav partîyê de hîn jî xurt kir. Di wê demê de meseleyên netewî (mîlî) giranî dibir ser xwe. Bircuvazî ji bo şerê cîhanê hazir dibû. Derebegan dixwestin, ku dostîya di nav gelan heyî şelî bikin û gelan ji hevdû re dijmin kin û yeketî ya çîna karkeran bixilînin. Sazûmana Çar, êrîş dikir ser şerê rizgarîya gelên û gel jî berdidan hevdû.

Lenîn, kar da bolşevîkan, ku yeketîya karkerên hemû cîhanê pêkbînin. Ji bo Lenîn, welatê Rûsyê pir gel lê dijîn û êw gelên bindest bi hemû zehmetkêşan ve yeketî sazbûyîn gelek girîng bû. Lenîn, meqeleyê xwe bi navê "Li ser meseleyê netewî notên rexneyî" û "ji bo gelan mafê çarênûsî" nivîsand. Giranîya partîya bolşevîk da ser mesele ya netewî û bernamayek Marksîstî li ser mesele ya netewî pêşkêş kir. Daxwazên Lenîn li ser netewî ya gelan ev bûn: Di navçeyê gelan de wekhevî, mafê gelan ji bo mafê çarenûsî ango serxebûyîn, hemû karkerên gelan ango proleterya bi yeketîyek kevî bicivin hevdû kar pêkbînin bû. Dixwest, ku hemû karkerên cîhanê di bin ala proleterya bigehîjin hevdû û yekbin. Dijî netewîya bircuvazî derdiket û ne dihelîşt, ku ew di nav tevgêrê çîna karkeran de cîh bigire. Ji bo Ukraynê Lenîn digot: "Anca yeketîya proleterên Rûs û Ukrayne, Ukrayneyek aza sazbûyîna xwe mûmkûn e. Yeketîyek baş saznabe deng û bahs kirina wê ne mûmkûn e."

Li Rûsyê tevgêra şoreşgêr roj bi roj mezin dibû. Di sala 1914 an de mîlyonek nîv karker dest ji kar berdan. Karberdayînên aborî û sîyasî bi hevdû re bûn. Ji bo şoreşa nû rêyek rast bi bez pêkdihat. Bolşevîkan ji bo kombûyînek mezin kar didît. Lê belê ew bi kar nehat. Çonku şerê cîhanê yê împeryalîstî yekemîn dest pêkir.

HEVGÎRÊDAYÎNA İNTERNASYONALÎYA PROLETERYA

Şerê împeryalîstî di sala 1914 an mehên havînê dest pêkir. Şer di navçeyê du gurubên împeryalîst de dibû. Yalîkî İngîlîz, Fransiz û Rûsyê yalê din jî Elmanya û Evûstûrya-Macarîstan bi hevdû re şer dikirin. Paşê Emerîka û Japonya jî ketin nav şer. Şer bû şerê cîhanê yekemîn. Ji bo hemû gelan ev şera qedakî mezin bû. Giranîya şer li ser milê zehmetkêşan bû. Yên birçî û bê kar hîn jî diketin bin rewşek xirab.

Dema şer destpêkir V.İ.Lenîn, li Poronînê bû. Poronîn nezîkî Krakovê gundekî biçûk e. Rojên destpêka şer de Lenîn, dijî şer derket. Sazûmana Evûstûryê Lenîn girtin û avêtin girtixane (hapisxane). Sedema girtinê jî ji bo sazûmana Çar, casûsî bû. Gelek mirovên pêşverû midafayê Lenîn danê ser xwe û du heftan di girtixane de ma. Paşê ew qedayê mezin derbazkir, ji mirine xilas bû. Li Evûstûryê mayîn ji bo wî tehlukeyek gir bû. Misede hilgirt çû İsvîçrê bajarê Bern. Heta şoreşa Oktober sala 1917 an li Zûrîhê ma.

Lenîn, li ser mesela sosyal-şovenîstî li wê demê li Rûsyê he-

yî jî disekinî. Bi gotinan sosyalîst, bi rastî jî şovenîst mirovên wek Plehanov, Aleksînskî, Maslov û herwekî wan yên din polîtîkek sosyal-şovenîstî kar bi rê va dibirin. Li Elmanyê Kautsky, li Rûsyê Trotskî li Fransa Lonfuet bi ramanek sosyalîstî bi navê navbendî(merkezî) kar pêkanîn. Polîtîkek (Tsentrîzm) bê qerar kar dikirin. bi gotinan yên navbendî kar pêktanîn hem dijî sosyal-şovenîstan, hem jî yên wek wana bawer dikirin derdiketin. Lê pratîkê de arîkarî bi sosyal-şovenîstan re dikirin û karûbarê wana şaş jî rast didîtin. Pêşengên partîya sosyalîst bi vî şiweyî ji bo sosyalîstîyê û înternasyonala duwemîn îflas kir û perçe perçe bû. Pêşengê tevgere, tevgera karkeran xurt û hêz hevdû perçe kirin. Tevgera şoreşgêr ket revşekî jar.

V.İ.Lenîn û partîya bolşevîk li ser bingehên înternasyonalîstî kar pêktanîn. Gotinê Lanîn dijî şer, şerkirin li hemû cîhanê bilav bû. Lenîn digot, ku "Çekên xwe hemberî birayên xwe û hemberî mirovên kole yên hatin firotin nekin; çekên xwe dirêj hukumatên bircuvazî bikin." Êv gotinên wî ji bo şoreşa proleterya bangên bûn. Tezên Lenîn li Rûsyê û welatên din di navçeyê partîyên şoreşgêr de rastbhun û karûbarên şoreşê pratîk de bûnê rêhber.

Lenîn, di bin karên dijwar derket, sikinandina organa partîyê ya navbendî (merkezî) rojnameya "Sosyal-Demoqrat" salek şûnda dîsa derxist. Hêjmara rojname ya 33 an de manîfestoya Partîya Karkerên Rûsyê yên Sosyal-demoqrat bi navê "Şer û Sosyal Demoqratên Rûsyê" bilav kir. Manîfesto bi zimanên partîyên sosyal demoqrat lê heyî. Bilav bûyîna ramanên şoreşgêr de propogande ya rojname ya "Sosyal Demoqrat" gelek rolekî mezin lihîst.

Lenîn, karkeran re karektere şer behs dikir û dijî şer çawa kar yê pêk be ronahî dihexist. Bîrûbawerîya Lenîn, du hew şer hebûn. Yek şerê heq yê din jî şerê bê heq bû. Şerên bi zordestî welatan parva dikirin û yên bi destên împeryalîstan tên derxistin bê heqin. Evna dijî rizgarîya gelên bindest û dijî şerên azadîxwaz bibûn. Ev şerên dijî rizgarîya zehmetkêşan dibûn şerên bê heqin. Karker pêwîste, ku dijî va şerên li ser ketxurî û ji bo sazûmanê bicuvazî li ser pêyan bisekine derkevin û şer bikin.

Lenîn şerên gel dijî împeryalîst û kolonyalîstan dikin, şerên rizgarîya gelên netewî, şerên zehmetkêş dijî sazûmana sermeyandarî (kapîtalîstî) dikin şerên heq in" digot. Têkoşîna dijî şerên bê heq de karkerên hemû welatan û kombûyîna wan yeketîya înternasyonalîstî gelek rolekî mezin dilehîze.

V.İ.Lenîn di navçeyê tevgera şoreşgêr de rolê xwe yî hêja roj bi roj pêşda dibir. Rexne li yên wek Kautskî, Trotskî dikir. Derheqê wan de digot: "Hemûyan pirtir jî Kautskî nefret dikim û wî bêd dibînim. Çonku yên oportînîst karên wana şaş xûya dibe. Serokatîya Kautskî rêxistina Elmanî navbendî, çavên karkeran dilê wana pakij reş dikir bi xemilandinên polîtîk karên her tiştî bêtir tehlukene."

Rojên dijwar hîn jî giran dibûn. Çar û sazûmana wî ya xwînrij bi taktîkên zordarî êrîş dibir ser bolşevîkan nûnerên bolşavîkan di Duma de sûrgûnî Sibiryê bûn. Karkerên netirs yên bi karûbarên xwe pêşeng dihatin girtin û sûrgûn dibûn. Komela û komîteyn karkeran ji hêvdû dihatin bilavkirin. Lê belê Lenîn, bîrûbawerîya xwe li ser partîyê û çîna karkeran hebû, ku hemû çetînahîyên bi karên şoreşgêr werin gêkirin û li orte rabin. Ji bo vê Lenîn usa dinivîsand û digot, ku "İro karên partîya me sed car hîn jî dijwar bû. Lê belê pêwîste, ku kar pêşda biçe. Rojnameya Pravda hezaran karkerên hêja û hişyar da fêrkirin. Hemû dijî van çetînahîyên di navçeyê karkerên de yeketîyek birêvabirî yê pêyda bibe û navbenda partîye li Rûsyê jî yê sazbike."

Di sala 1915 an de meqela xwe ya bi navê "Çend Tez" de usa dinivîsand: "Heger şerê rojê îro de partîya proleterya bi serketa ê çi bi kar banîya? Ev pirsa bi gotinek usa ve berpirsiv dikir: Ji xelasbûyîna kedxurîye yên şer dikin hemû û yên bindest û gelên mafên xwe tûneyî va me aşîtî yê pêşnêyar bikira."

Di nav gel de hindik bûyîna şoreşgêran bila mirov re nebetirs. Hezaran mirovên bi şoreşê re bimeşin û destên xwe dirêjî wê bikin. Çonku rêya rast ya bolşevîk tê de diçen e.

Bîrûbawerîya V.İ.Lenîn ji bo yekbûna şoreşgêrên înternasyonalîst ew bû, ku di bingehê de li ser Marksîstîyê wek hev bûyîn esas e. Pirsên sosyal demokratan li ser şer heyîn û ji bo zelalkirina wan pirsan, Lenîn bi navê "Sosyalîzm û Şer" pirtûkek nivîsand. Ev pirtûka bi zimane Rûsî, Elmanî, Fransizî, Norveçî û yekbûyîna şoreşgêrên înternasyonal rolekî mezin lihîst.

V.İ.Lenîn, meselê darayî (malî) de rojên tûneyî didît. Bi nivîsandinên xwe mesrefê malê derdixist. Jiyîna wî gelek sade bû. Mesrefê wî piranî ji bo pirtûk, kovar û rojnama bû. Pirtûkên Marks û Engels jî pircar dîsa dixwend.

Pirtûka wî bi navî "Bilind bûyîna Kapîtalîstîyê ya Mezintir İmperyalîstî" sedsala 20 an de kapîtalîstî diket merhaleyek din bi navê împeryalîstî. Di dema împeryalîstî de monopolên mezin pêyda bûn. Lenîn, ji bo vê çande împeryalîstî bi navê monopol kapîtalîstî bi nav kir. monopolîstan li cîhanê madanên heyî çekirin û firotina wana û sûkên (pazar) lê tên firotin piranî bi destên xwe xisti bûn. Dewletên bircuvazîyan yalê aborî û polîtîk di destên wan de bû. Monopolên bi gotin û daxwazên xwe hukumat bi rêva dibirin. Hemû cîhan di navçeyê çend welatên împeryalîst de parva bû. Ji bo vê çande jî karker û zehmetkêş birçî dihîştin. Yên kar dikirin di bin zordestîyek mezin de bûn. Ev sedema bû hîşyarkirin ji bo şoreşa înternasyonalîstî. Di navbera welatên împeryalîstî û yên kolonyalîst û bindest de dijayetî roj bi roj fereh bû. Kapîtalîstî ji bo pêşva çûna mirovan bû pêşgirtinek xirab.

Bîrêvabirina pêşengê partîya bolşevîk, karkerên Rûsyê şoreşgêr dijî şer kar pêktanîn û peşî karkerên cîhenê de ref digirtin. Her alîkî dijî sazûmana Çar kûfikî û rizî dihat derketin. Lenîn vê rewşa didît û nêzîk bûyîna şoreşa li Rûsyê xeber dida. Pir roj

derbaz ne bûn, ku şoreşê destpêkir. Seri de karkerên Petrograd serhildan. Di sala 1917 an meha çileyê paşîn de dijî şer xwepêşandanek destpêkir. Li Moskova, Bakû û li Nînjî-Navgorod jî xwepêşandin bûn. Di wê demê şûnda jî li Rûsyê tevgêrên karkeran roj bi roj hemû cîhên din belav bû.

Di sala 1917 an meha sibatê de li ser bang kirina partîya bolşevîk li bajarê Petrogradê 200 hezar mêr û jin bêtir ji bo armanca sîyasî karberdan. Karkeran ev karberdayîna (grev) pêşda birin. karkeran bang dikir û digotin "Bimre mutlakîyet, bimre şer! Em nan dixwazin!" Karkeran bi nav şîaran ziqaqên paytext dengê xwe bilind kirin. Li ser vî karî komîteya partîya birêvabirî gîştî daxuyanîk bilav kir. Di wê daxuyanîyê de: "Gerbûyîna Sazûmana Çar, sazbûyîna hukumatekî şoreşê rojî heyşt set kar, bilav kirina erdên derebegan û sikinandina şer." dihat xwestin.

Hukumata Çar, pêşda çûna şoreşê xwest, ku bide sekinandin. Lê belê quweta hukumata Çar nikar, ku tevgera şoreşgêr bide xilandin. Leşkerên Çar jî tevî tevgêra şoreşgêr dibûn, dijî sazûmana Çar, şer dikirin. Pêşda dîtina Lenîn bû rast bûyîn. Pêşengîya birêvabirina partîya şoreşgêr, Marksîst, karker û gundî gihîştin zafere. Gelên li Rûsyê sedsalan virde di bin sazûmana zordest de dijîn xilas bûn. Karker û piştgirtîya leşkerên Petrogradê û karên wana yê şoreşgêr bi terefê karker û leşkerên Moskovê û bajarên din jî arîkarî dikirin. Memûrên Çar ji kar dihatin avêtin. Sazûmana monarşîk diherivî û dixilî. Li ser vê li Rûsyê şoreşa bircuvazî ya demoqrat pêkhat.

Şoreşa li welatê Rûsyê gelek tiştên nûh sazkir. Pêşva çûna şoreşê Sowyêtek mezin çêkir. Azadîya sîyasî, gotin, çapkirin û belav kirin hate naskirin. Karker û komên leşkerên daxwazên gel şoreşgêrî heta dawî bîryar danî bûn, ku cîh bigirin. Partîyên bircuvazî daxwazê karkeran dil de ne dixwestin, ku çêbikin. Menşevîkan jî wek bircuvazî bawer dikirin. Digotin, ku dema şoreşa sosyalîst hîn nehatîya û karker nikarin sazûmanê dest xwe bixin.Nikarin xwe li ser pêyan bihelin. Karker, gundîyên belengaz û xizan di navçeyê şoreşê de bê tesîr didîtin. Sowyêt û karker dor û paşê hukumate muwaqêt de didîtin.

Rojên şoreşa sibatê pêşîn de partîya bolşevîk hêzên xwe kom kir û karê xweyî dizî eşkere kir. Endamên partîyê zîndanan dihatin derketin û sûrgûnê vedigerîn. Rojnameya Pravda dîsa dest bi derketinê kir.

Di wê demê de Lenîn li İsvîçrê bû. V.İ.Lenîn bi arîkarîya sosyal demoqratên İsvîçrê bolşevîkên li dervayî welat îcazet hate hilgirtin, ku vegerin welat. Di sala 1917 an meha avrîlê ew jî vegerî Petrograd. Karker û zehmetkêşan serokê xwe bi şahî hemêz kirin. V.İ.Lenîn, bang hemû şoreşgêran kir ji bo sazûmana Sowyêt pêkbe karekî çalakî bi hevra amade bibe.

(Dê bi dome)

ŞIRNEXE ÇİYA Û BANİ GULÊ

barkırına deh hezaran

Tu delalî, ciwanî gulê
Çima neyê mêvanî gulê
Hesreta dilêm şewitî were
Tu rewşa min nizanî gulê

Şirnexê serî mije gulê
Piyan neskin danişe gulê
Ev dinya li min reşbû were
Guleyan fişe fişe gulê

Havîne germ û tîne xezal
Dîlê min êş û xwîne delal
Mirin derêm dikute were
Çavê min wê nabîne evdal

Esker ketî dor malan gulê
Deşt û çiya û newalan gulê
Bextê reşo, nemeyo ware
Tu diyarîya bavkalan gulê

Gula minê, evînê gulê
Tu barana havînê gulê
Ez sêwi mam li ber deran were
Bêbextê derewînê gulê

Roj rojeke dirêje gulê
Destê romê qirêje gulê
Zaroyên me şewitin were
Xwînam wek av dirije gulê

Şirnexê çiya banî delal
Serreşîya çendanî xezal
Zarokên me şewitîn were
Tu evîna sondanî delal

Diyarbekir nale nale gulê
Mêrdîn, rihan xezale gulê
Mirin sed car xweştire were
Rojek tarî sedsale gulê

Deh hezaran mal barkir gulê
Kal–piran hustu xar kir gulê
Gor - goristan rabîne were
Min ewqasî hawar kir gulê

Gula nav pelax pûşan gulê
Hêvya zarkên dergûşan gulê
Jîyan bêy te zîndane were
Xwe nede dor û kaşan gulê

Kal - pîrên me li riyan gulê
Xortên me serê çiyan gulê
Dilê te bi min naşewte, were
Giri zarîna diyan gulê

Çemê botan xuş xuşe gulê
Berjor berjêr nekişe gulê
Tu dixwezî ya minbî, were
Rev - xap tem re serêşe gulê

Werin dostno, hevalno, gulê
Ap û bırazi, xalno, gulê
Kilama me binivsin werin
Dengbêj, şaêr, evdalno gulê

Roja sorim, bextreşim gulê
Bi hêvî dengê geşim gulê
Tîrê wan janê nade, were
Ez ji fiskê te nexweşim gulê

M. Rojasor

SİYA EVÎNÊ

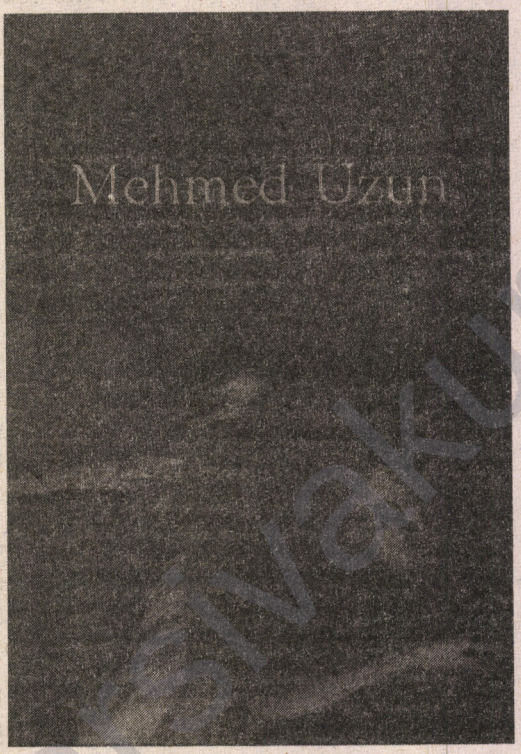

Siya Evînê navê romana Mehmed Uzun e. Roman, li tirkiyê di heyva Sibatê ya 1992 an de hate weşandin.

Mijara romanê, tiştekî rojane ye. Li ser jiyan û qedera ronakbirên Kurd ava bûye. Ez bawer dikim ku mijara ronakabiran,di têkoşîna rizgarîya netewê Kurd de cihakî balkêş digre. Berî, di nav de an piştî, her tevger û serîrakirineke netewî, ronakbir, bûne hedefa dijmin yê yekem. Dijmin çi dem bîhna tevgereke netewî hilanîye, berê xwe daye ronakbirên wê. Tevgerek saz bûye, derba mezin li ronakbiran ketîye. Tevger pelçiqîye, qedera ronakbiran jî xuya bûye; girtîgeh, darvekirin, revîn, surgun û jîyana xerîbîyê... Weke ku Mehmed Uzun jî qal dike. Dijmin tu carî ne hiştiye û ne xwestîye ronakbir di nav derya netewê xwe de bijîn; jê akam bigrin, akamê lê bikin, qeder û jîyana wî bixin riyek nûw. Dijmin her bala xwe daye ji hev qetandina gel û ronakbiran. Ev gewşîna (xusûsiyet) han divê ji gelek alîya ve bê lêkolîn. Ji ber ku piştî hişyarbûn û vejînîya vê paşîyê ya berî salên 1980 jî qedera ronakbiran ne hatîye guhertin. Dawîya kuştin, heps kirin û surgun kirina ronakbiran hê jî ne hatiye. Mehmed Uzun, ji alî wêjeyî ve li ser mijarê rawestîye ew bi têgihandineke wêjeyî bi ziman xistiye.

Çand, û afirandinên wê, di jîyana civakekê de cihekî pir girîng digre. Dîrok jî nîşan dide ku gelek civakên şerûd, talanker, zalim û bi hezar salan xwedî dewlet, ji ser rûyê dinê winda bûne. Behsa wan tenê di nava rûpelên pirtûkên dîrokê yên sar de tê kirin. Lê belê civakên xwedî çandek dewlemend, demek dirêj bê dewlet mabin jî, ta îro jîyana xwe domandine. Ne tenê hebûna xwe domandine, tîna xwe li civak û dewletên serdest jî kirine, Yek ji wan civakan gelê Kurd e, netewê Kurd e. Gelek baş û xweş dixuye ku, ji alî gelek warê çandê ve, tîna gelê Kurd li civakên serdest heye. Tevî hemû bindestî, mêjokdarî, zulm û zordarî, xizanî û belengazî û înkar kirinê jî, ya ku niha gelê Kurd li dijî dijmin li piya hêlaye ev dewlemendîya wî ye. Ya ku jîyan û hêz dide gel ku ji bo mafê xwe bi çekdarî an bi aştî serî radike, bi saya çanda dewlemend e.

Li gora dîtina min, romana Siya Evînê, ji alî çand ve bivê nevê ji alî jîyana netewî ve biye çekeke xurt û ketiye lêpê gelê Kurd. Mehmed Uzun bi Siya Evînê, romana hemdem ya netewê Kurd afirandiye. Siya Evînê, ez bawer dikim dê ji tuxubê netewî jî derbas bibe û bigihîje qada navnetewî. Di nava wêja dinê de Siya Evînê... Eva han, hêz girtîn û serbilindayîya me Kurda ye.

Ji çandek dewlemend re zimanekî xurt divê. Çand zimên xurt dike, ziman hêz dide çandê. Dewlemendî û xurt bûna zimanê Kurdî, di romana Siya evînê de xweş dixuye. Nivîskar zimên wusa bi kêr anîye ku, mirov ji xwendin û têgihandina wê aciz nabe. Kesê ku zimanê wî hinekî qels be jî, bêferheng dikane bi hêsanî vê romanê bi xwîne. Bêjeyên ku mirov cara yekemîn lê rast hatibe jî di romanê de ji ber xwe ve tê fam kirin.

Di be, ji bo zimanê min î zikmakî ye, lê belê ez bixwe, bi zimanê romana Siya Evînê, gihiştim çêja (tama) zimanê Kurdî. Bi zimanê romanê yê herkane, ne pêwist e ku yekî bi Kurdî zanibe ne gihîje çêja zimanê Kurdî. Li ba dilê min roman û zimanê wê î bi kar hatîye her çend bê pesnandin tiştekî li cih e.

Mezringeyek (muesseseyek) me ya kanibe di warê wêjeyî de xelatê bide, heye an li pêşerojê hebe, divê Mehmed Uzun xelat bike.

Divê, roman nivîsê hêja ji bo berhema wî ya granbuha ji dil û can bê pîroz kirin. ■

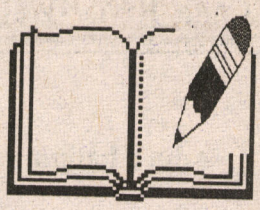

DERSÊN ZMANÊ KURDÎ

-XII-

XWENDİN

ÇÎROKEK JİBÎRBÛYÎ

.....

Herdu xort hêdî hêdî ber bi alîyê mala Xalê Mihemed dimeşîyan. Dema ku nêzîkî li malê kirin, Xalê Mihemedê li ber dîwêr rûniştî bi ber çavên wan ket. Ji nişka ve fikreke şeytanî hat bîra Şemsedîn, çavên wî biriqîn, bişirîn vegerîya ser hevalê xwe û got:

-Elo, tu were em lîstikekê li serê kalikê min çêbikin.

Di despêkê de Elo hinekî tirsiya û xwe ne da ber vê yekê, lê piştî ku Şemsedîn dek û dolabên xwe re vekir, Elo jî qebûl kir. Piştî şêwirînek pênc şeş deqîqeyî, herdu leyistvan hatin li ber Xalê Mihemed sekinîn. Haya kalê reben ji wan tune bû û bi hiş û raman xwe dabû ser karê xwe.

Ji nişka ve dengekî kurt û tirkîyeke hişk di guhê Xalê Mihemed de teqîya.

-Gidî gundî!.. Mala Mihemed Balcî kîjan e?

Xalê Mihemed di ciyê xwe de veciniqî, bi bihîstina van kelîmên tirkî, hespên tirs û heyecanê di dil û mejiyê Xalê Mihemed de rabû bûn çargavîyan. Serê xwe hêdî hêdî ber bi jor rakir, şalên kesk î eskerî dît. Lê dengê cendirmê din yekcar mecal lê şikand.

-De rabe ser xwe gidî!.. Meriv li ber qumandarê xwe wusa rûnanê!

Herdu leyîstvanan, Xalê Mihemed dabû ber gulebarana pirsan. Çavên kalê reben reş bûn, mij û dûmanê xwe dagirt ser hişê wî. Di vê tevlihevîyê de tenê tiştek di bîra wî de ma bû. Cendirman mala wî dipirsîn. Mala Mihemed Balcî, belê... ew bi xwe bû. Ji bo ku vê tevliheviya mejiyê xwe belav bike, tevayiyê jîriya xwe berhev kir lê xortan bi pirsa xwe rê ne dayê:

-Ha, ha!... Ma Mihemed Balcî tu ne bî?

Zimanê Xalê Mihemed çend caran di devê wî de zivirî ku bibêje "belê" lê mixabin, dengê wî di qirika wî de asê bû, ne gihîşt devê wî û lêv û zimanê wî bê vatinî man. Bêjeya "bele" jî çênebû. Lê herdu destên wî hatin alîkariyê û bê hemdê wî rabûn jor û çûn li ser serê wî ciyê xwe girtin. Ew telaş, heyecan û xofên bêyom bûn sedema xwejbîriyeke bêbext.

Kalê reben destiyê bêrê ji destê xwe berda bû, lê tevşoyê wî hîn jî di nav lepê wî yê rastê de û li ser serê wî bû.

Cendirmeyek hat ber, tevşo ji nav destê wî derxist, berîkên wî sax kir, qutiya wî ya titûnê û hestê wî girt. Ji xwe di berîkên Xalê Mihemed de tiştekî din jî tune bû. Kîsê peran, kêr û tizbiya wî ya 99 libîn di berîka saqoyê wî yê li hundur dardakirî de bû.

Herdu leyîstvan rolên xwe yên cendirmetîyê bi serfîraziyek bêpîvan bi cîdihanîn. (Bi qasî mehekê di vê prova piyesê de gelek tiştina hîn bû bûn) Daxwaza wan ya yekemîn qutiya titûnê bû û ew jî anuha di nav lepê germ û piçûk î Şemsedîn de bû.

.....

Batal Azîz

Berbang, N.68, Rp.27-28

Adın e halinin sağlanışı

Bu hal için her durumda geçerli bir ek veya kural yoktur. Bununla birlikte adın **e** hali bir kaç şekilde sağlanabilmektedir.

I- Adın **e** hali **li** edatı vasıtasıyla sağlanabilir.

ÖRNEK :

Li balafîrê siwar bû: Uçağa bindi.
Li hespî siwar bû: Ata bindi.
Li mehînê siwar be: Ata bin.
Örneklerden de anlaşılacağı gibi adın **e** halini alan nesne aynı zamanda büküme de uğramış durumdadır.

2- Kürtçe'de geçişsiz fiiller nesne almazlar. Geçişsiz bir fiille kurulan bir cümlede nesne ancak fiilden sonra yeralabilir. Bu durumdaki bir nesne adın **e** halindedir.

ÖRNEK :

Çûyîn : Gitmek fiili geçişsiz bir fiildir.
Hesen çû mal : Hasan eve gitti.
özne. f. n.
Zarûk çûn gund : Çocuklar köye gitti.
Zozan hat vira : Zozan buraya geldi.

3- Adın **e** halinin farklı bir varyantı Kürtçe'de kullanılmaktadır. Bu varyant üç türlü sağlanmaktadır.

a- Ad, **bi**..... **de**, **bi**... **ve** kalıp edatlarının arasına getirilerek adın **e** hali sağlanabilir.

ÖRNEK :

Bi gund **de** çûn : Köye gittiler.
Bi çiyê **de** çûn : Dağa gittiler.
Bizmar **bi** dîwêr **de** çû : Çivi duvara girdi (duvarın içine girdi)
Mûristan **bi** terka darê **ve** çûn : Karıncalar ağacın çatlağına gittiler.
Ez **bi** çîye **ve** rapaliqîm : Ben dağa tırmandım.
Balafîr **bi** asîman **ve** çû : Uçak göğe (içine) gitti.

b- Adın önüne "**ber bi**" bileşik edatı getirilerek de adın **e** hali elde edilebilir.

ÖRNEK :

Ez **ber bi** bajêr çûm : Ben şehre doğru gittim.
Kew **ber bi** çiyê firiyan : Keklikler dağa doğru uçtular.
Tu **ber bi** Hesen çûyî : Sen Hasana doğru gittin.

c- Ez **ber bi** gund **ve** çûm : ben köye doğru gittim.
Kürtçe'de kısalma eğiliminin var olduğunu önceki derslerimizde belirtmiştik. Yukarıdaki cümlede kullanılan **ber bi... ve** bileşik edat kalıbı **berve** şeklinde kısalarak adın **e** halini sağlayabilmektedir.

ÖRNEK :

Berve Diyarbekrê çûm : Diyarbakır'a doğru gittim.
Kew **berve** çiyê firiyan : Keklikler dağa doğru uçtular.
Şagirt **berve** dibistanê bazdan : Öğrenciler okula doğru koştular.
Örneklerde de görüldüğü gibi **berve** bileşik edatından sonra yer alan ad nesne konumunda olduktan başka çekime de uğramıştır.

4- Ad, **ji**....**re** bileşik edat kalıbının arasına getirilerek de söz konusu adın **e** hali sağlanabilmektedir.

ÖRNEK :

Ji gund **re** rê divê : Köye yol gerekiyor.
Ji zozan **re** pirtûkekê bikirê : Zozan'a bir kitap satınal.
Ji trênê **re** rewî divên : Trene yolcular gerekiyor

ŞAHIS ZAMİRLERİ

Şahıs zamirleri de **e** halinde kullanılabilmektedirler. Kürtçe'de birinci grup şahıs zamirlerini dekline edilmiş hali olmaları nedeniyle ancak ikinci grup şahıs zamirleri **e** halinde kullanılabilirler. Çünkü **e** hali için bir istisna dışında deklinezon şarttır.
Şahıs zamirleri ancak edatlar vasıtasıyla **e** haline getirilebilmektedir.

ÖRNEK :
Ji min **re** bîne : Bana getir.
Ji we **re** sêv anî : Size elma getirdi.

Ji te **re** goşt kirîn : Sana et satınaldılar.
Ji wî **re** kirasekî bikire : Ona bir fistan satınal.
İkinci grup şahıs zamirlerinin üçüncü tekil şahıslarının **e** hali pozisyonunda, bileşik edat, zamirle kısalmaya uğrar. Konuşma dilinde daha çok bu kısalmış hal kullanılır.

ÖRNEK :
Ji wî re pirtûkê bixwîne.
cümlesi,
Jê re pirtûkê bixwîne.
haline gelmektedir.
Ji wê re kirasekî bikire.
cümlesi
Jê re kirasekî bikire.
haline gelmektedir.
Ji wî re : Jê re. şeklinde kısalmaya uğramıştır.
Ji wê re : Jê re. şeklinde kısalmaya uğramıştır.

İŞARET SIFATLARI

İşaret sıfatları da çekim vasıtasıyla ve **li** edatı yardımıyla **e** halini alırlar.

ÖRNEK :

I-
Tekil Eril:
Li vî hespî siwar be: Bu ata bin.

Tekil Dişil:
Li vê mehîne binihêre : Bu kısrağa bak.

ÇOĞUL :
Li van hespan siwarbin : Bu atlara binin.
Li van keçan binihêrin :Bu kızlara bakın.

2-
Tekil Eril:
Li wî hespî siwar be : Şu ata bin.

Tekil Dişil:
Li wê keçê biniherê: Şu kıza bak.

Çoğul :
Li wan xortan binîherin : Şu delikanlılara bakın.
Li wan kêçan binihêrin : Şu kızlara bakın.
Li vî binihêre : Buna bak.
Lê binihêre : Buna bak.
Li wî binihêr : Şuna bak.
Lê binihêre : Şuna bak.
Li vê binihêre : Buna bak.
Lê binihêre : Buna bak.
Li wê binihêr : Şuna bak.
Lê binihêre : Şuna bak.

Son dört örnekteki kısalmalara dikkat edelim.

YEK ADI

Ad olarak kullanılan yek sayısı da çekim vasıtasıyla ve **li** basit edatı yardımıyla **e** halinde kullanılabilmektedir.
Ad olan **yek**'in sürekli **tekil dişil** halde kullanılabildiğini önceki dersimizden hatırlayalım.

ÖRNEK :

Li yekê binihêre : Birine bak.
Li yekê siwar be : Birine bin.
Yek, eğer **zamir olarak** kullanılıyorsa, nesne pozisyonunda çekim vasıtasıyla ve **li** basit edatı yartımıyla **e** halini sağlayabilmektedir.

ÖRNEK :

Tekil Eril :
Ez **li** yekî siwardibim : Ben birisine biniyorum.
Tekil Dişil :
Ez **li** yekê dinihêrim : Ben birisine bakıyorum.
Zamir olarak kullanılan **yek**'in genellikle **tekil halde** kullanıldığını hatırlatalım.

SAYI SIFATLARI

Sayı sıfatları ise **bi** bazit edatı vasıtasıyla **e** haline getirilebilmektedirler.

ÖRNEK :

Hesp **bi** çend dirava ne? Atlar kaç paraya tırlar?
-Ew, **bi** panzdeh hezaran in. Onlar onbeş binedirler. Veya;

-Ew **bi** panzdeh hazarî ne. Onlar onbeş binedirler.
Pênus **bi** pêne hezarî dibe? Kalem beş bine olur mu?
Penus **bi** pêne hezaran dibe? Kalem beş bine olur mu?

BELGİSİZ ADLAR

Belgisiz adlar da çekim vasıtasıyla ve **li** basit edatı yardımıyla **e** haline getirilebilmektedirler.

www.arsivakurd.org

ÖRNEK :
Tekil Eril:
Ez dê **li** hespekî siwarbim : Ben bir ata bineceğim.
Tekil Dişil:
Ez dê **li** keçekê binihêrim : Ben bir kıza bakacağım.
Çoğul :
Ez dê **li** hespinan siwarbim : Ben (bazı) atlara bineceğim.
Ez dê **li** kiçikinan binihêrim : Ben (bazı) kızlara bakacağım.

XWE
Kelimenin **kendi, kendisi** anlamında olduğunu biliyoruz. **Xwe**, birlikte kullanıldığı adları izafe ederek, adların izafeli **e** halini almalarını sağlayabilmektedir. Bu pozisyon muhtelif edatlarla sağlanabilmektedir.

ÖRNEK :
Min **ji xwe re** sêv kirî : Ben kendime elma aldım.
Zozan **ji xwe re** defter anî : Zozan kendisine defter getirdi.
Min **li xwe** nihêrî : Ben kendime baktım.
Wê **li** xwe nihêrî : O kendisine baktı.
Li gora xwe daxive : Kendisine göre konuşuyor.

DERSLE İLGİLİ MUHTELİF ÖRNEKLER:

Tu çû yî **gund**? : Sen köye gittin mi?
Ji te **re** av hat? : Sana su geldi mi.
Hinekî **li xwe** binihêre : Biraz kendine bak.
Ber bi deştê here : Ovaya doğru git.
Li gund binihêre : Köye bak.
Jê re li defê xe. Ona davul çal.
Ew tê çi **wateyê**? : O ne anlama geliyor?
Li defterê binivîse : Deftere yaz.
Defter **bi** çiqasî ye. : Defter kaçadır.
Sol **bi** çar hezarî ye : Ayakkabı dörtbinedir.
Wê etîketê **li** camê xe : O etiketi cama vur.
Sola sor bîne **vira** : Kırmızı ayakkabıyı buraya getir.
Son iki örnekte görüldüğü gibi bir cümlede birden fazla nesne varsa biri **i** halinde diğeri de **e** halindedir.

FERHENGOK

Hêdi hêdi : Yavaş yavaş
Alî : Yön, taraf
Xal : Dayı
Mêşin : Yürümek
Dem : Zaman
Bi ber çav ketin : Göze çarpmak
Ji nişka ve : Aniden, birden
Birigîn : Parıldamak
Bişirîn : Gülümsemek, sırıtmak
Lîstik : Oyun
Destpêk : Başlangıç
Hinek : Biraz
Dek û dolab : Hile-dolap
Şêwir : Danışma
Leyistvan : Oyuncu
Reben : Zavallı
Gidî : Gidi, adi
Veciniqîn : Ürkmek
Çargavî : Dörtnala
Mixabin : Yazık, yazık ki
Asê bûn : Sıkışmak
Vatinî : Görev
Bêje : Kelime
Xof : Korku
Yom : Uğur
Bêyom : Uğursuz
Bêbext : Bahtsız
Lep : El
Sax kirin : Kontrol etmek
Heste : Çakmak
Lib : Tane
Saqo : Ceket
Bêpîvan : Sonsuz, ölçüsüz
Aniha : Şimdi
Gihîştin : Yetişmek
Tevlîhevî : Karmaşa
Mejî: Beyin
Belav kirin : Dağıtmak
Dagirîn : Kaplamak
Gulebarana pirsan : Soru yağmuru
Xwejbîriyeke bêbext : Talihsiz bir unutkanlık
Bêhemd : Farkında olmadan
Hiş : Akıl
Hişk : Kuru
Bihîstin : Duymak
Rê ne dan : Yol vermemek
Kîs : Kese
Xwe berhev kirin : Toparlanmak
Zivirîn : Dönmek

www.arsivkurdi.org

KAMUOYUNA

Faşist TC, işçi sınıfı, emekçi halka ve ulusal kurtuluş mücadelesine karşı "Topyekün Savaş" ilan etti. Bu savaş ilanı yeni terör ve katliamlar anlamına geliyor. Diğer yandan ise yalan ve demogojiye dayalı "Psikolojik Savaş" yönteminin daha geniş boyutuyla kullanılmasıdır.

Hergeçen gün katliamlar, gözaltında kaybolmalar ve işkencede ölümler artmaktadır. Ailelerinin tüm çabalarına rağmen İstanbul'da polisce gözaltına alınan Hasan Gülünay, Ayhan Efeoğlu'ndan sonra 10 Ekim 1992 tarihinde de gözaltına alınan Tuğrul Özbek'ten bugüne kadar herhangi bir haber alınamamıştır.

23 Ekim 1992 tarihinde Adana'da Şaban Budak sokakta infaz edilmiştir. Aynı gün gözaltına alınan Remzi Basalak, basına tanıtıldığı günün akşamı inancını ve onurunu korumak amacıyla boyun eğmediği ve direndiği için faşist güruhlar tarafından işkencede, dili vahşice kesildikten sonra katledilmiştir.

Basına tanıtıldığı gün sapasağlam olan hatta sloganlarını faşist canilerin yüzlerine haykıracak denli sağlıklı olan Remzi Basalak işkencede, katledilişinin 4.günü avukatlarının girişimi sonucu yakalandığı günün akşamı "Beyin kanamasından" öldüğü açıklanmıştır.

Hiçbir aşağılık senaryonun gizleyemeyeceği kadar alçakça işlenen bu cinayetin sorumlusu eli kanlı katiller şefi Mete Altan ve suç ortağı Cumhuriyet Savcısı Ethem Ekin'dir.

Bu son olay da gösteriyor ki, faşist TC ve onun uşakları halka ve devrimcilere saldırıda kendi yasa ve kurallarını dahi tanımamaktadırlar. Devrim mücadelesi bedel ödenmeksizin yükseltilemiyor. Faşist TC baskı ve sindirmenin en uç biçimi olan can almayı sınırsız ve azgın bir şekilde sürdürmeye devam etmekte, yargısız infaz deyimini halkın belleğine kazımaya çabalamaktadır.

Kürdistan'da sokakta, evlerde, işkencehanelerde katlettiği komünist ve devrimcilerle sınıf mücadelesini gerileteceğini ummaktadır. Ama yanılıyorlar. Faşizm döktüğü kanda boğulacaktır. İşkenceci katiller halkın devrimci adaletinden asla kurtulamayacaklardır.

Devrim Şehitleri Ölümsüzdür!
İnfazlar, Katliamlar Bizleri Yıldıramaz!
Kahrolsun Faşizm,

Sağmalcılar Cezaevi
Siyasi Tutsakları

BELEDİYE-İŞ SENDİKASININ KONGRESİNDEN

G.Antep'te 4.500 üyesi bulunan Türk-İş'e bağlı Belediye-İş Sendikasının 4. Olağan Kongresi 4.10.1992 tarihinde yeni yönetimi belirlemek için toplandı. Çok az sayıda üye ve delegenin katıldığı Kongrenin açılışı, Divan seçimiyle başladı. Açılışta kısa bir konuşma yapan eski başkan Ahmet Cengiz, 12 Eylül 1980 darbesinin tarihte bir kara leke olarak kaldığını, İnsan Haklarının ihlal edildiğini, özgürlük ve barış yollarının kesildiğini, demokrasinin hiçe sayıldığını belirtti.

Daha sonra konuşan belediye işçisi Erol Bozkurt, bu kongrenin kongre olmadığını, daha çok Belediye-İş, DİSK ve Genel-İş arasında seçim yapıldığını söyledi. Bozkurt konuşmasında şunlara değindi: "Sendika yöneticileri işçileri koyun olarak görüyor. Türk-İş ve DİSK'in yöneticileri işçileri umursamıyor. Onların tek derdi, sendikalar arası çekişmedir. İşçilerin birliğini nasıl sağlarız diye düşünmüyorlar."

Konuşmalardan sonra seçime geçildi. Seçimde eski başkan Ahmet Cengiz yeniden başkanlığa seçilirken, Ubeydullah Kaçan, Hasan Hüseyin Koçuşağı, Ali Harman ve Ali Şiyar'da yeni Yönetim Kuruluna getirildiler.

G.Antep'ten Bir Okur

KAMUOYUNA

G.Antep HEP İl Başkanı Abdülsamet Sakık, Antep'in merkezi caddesinde 3 Kasım salı günü saat 12.30 civarında kontrgerilla tarafından katledildi. Devletin bu tutumu ve kontrgerillaya göz kırpması nereye kadar devam edecek? Devlet tarafından "faili meçhul" olarak tanımlanan bu katliamların aslında failleri kamuoyu tarafından bilinmektedir. Biz sosyalist dergiler olarak devletin işlemiş olduğu katliamları şiddetle kınıyor, devrimci, sosyalist ve tüm insanları duyarlı olmaya çağırıyoruz.

Emeğin Bayrağı
Newroz
Devrim

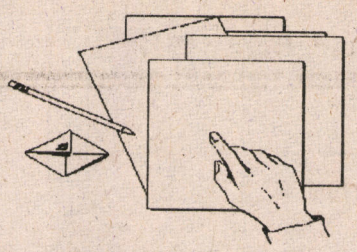

Kürtler Katliamlara Mahkum mu?

Kürt şairi Ahmedê Xanî' nin çok güzel bir açıklaması vardır. "Bugün hala Kürtler mahrum, mahkûm, acılı ve çilekeştir"., İran'da mahrumdur, Irakta acılıdır, Suriye'de çilekeştir. Hele "kahraman Türkiye"de hepsi mahkûmdur. Şairin belirtmeye çalıştığı gibi, Kürtler ve Kürdistan ezilmiş, sömürülmüş, horlanmış ve küçümsenmiştir. Sanki Kürtler zalimlerin, kapitalistlerin ve emperyalistlerin öfkesini indirmek için, önlerine peşkeş çekilmek için yaratılmışlar. MÖ 300 yılında Samix ve Babil'li zalim Dehak'ın yapmış olduğu zulüm ve ona karşı Kürt Milli kahramanı Kawa'nın isyanından tutunda, Asur Banipalın MÖ. 700 yılındaki feci soykırımına; MS. 485'te İran hükümdarı Gavadın'ın soykırımından, MS. 643 te Halife Ömer'in komutanları Ganeme Vemesleme'nin soykırımının ardından sağ kalanları köle sayıp zorla müslüman etmesine; Halid Binvelid'in oğlu Süleyman'ın Diyarbakır kuşatmasında vurulmasının ardından Binvelid'in 60.000 Diyarbakır'lının kafalarını vurmasına (Burda cinayetlerin işlendiği yerin adı Kellehane olmuştur). Bir zamanlar Harran Genel Valisinin Halifenin emri ile Harran'dan Siirt'e kadar dikilen direkleri sehpa yaparak her bir direğe üç Kürt gencini asarak çürümeye bırakmasından, 1875'te bir Kürt'ün kulağı ve burnunu kesip Reşit Paşaya getirene o zaman parası ile beş mecidiye verilmesine vb. gibi tarihi katliamlarla iç içe yaşamış Kürtlerin "mahrum, mahkûm, acılı ve çilekeş'liği süre gelmiştir.

Günümüze kadar katliamlar devam edegelmiş. Ve, kendi kaderimizi tayin edene kadarda bu katliamlar devam edecektir. İşte en son örnekleri: Saddam faşizminin kimsayal silahlar kullanarak bebe, genç, yaşlı ve kadın dahil 5000 Kürt'ü katledişi ve binlercesini de sakat bırakması.... 18-20 milyonluk nüfusa sahip Kuzey Kürdistan'da bir çok toplu katliam yapılması ve yapılmayada devam edilmesi...

Sonuç olarak, olaylara seyirci kalmayalım, devrimciler, demokratlar kısacası insanın diyenler seyircilikten kurtulalım.

Bir halk öldürülmek, kültürü ve onuru yokedilmek isteniyor. Bu insanlıkdışı uygulamalara dur diyelim. Bu oyunu bozmak için yapabileceğimiz herşeyi yapmaya çalışalım.

Bir Okur / İSVİÇRE

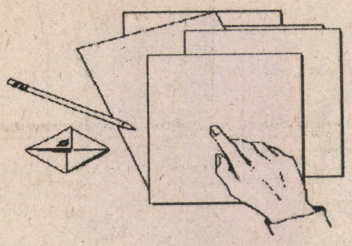

BU KADAR KATLİAM YETER!

Bütün duyarlı insanlar aylar öncesinden, yaşanması muhtemel bir "milliyetçilik" ve provakasyon tehlikesinin gelmekte olduğunu vurgulamışlardı.

Son bir yılın içerisinde Türk milliyetçiliği oldukça yoğunlaştı. Artık bu, kişilere tek tek yöneltilen saldırılarla somut gerçeğe dönüştü. Özellikle, batıda yaşanan olaylar oldukça ürkütücü boyutlara ulaşmış durumda. Bu olayların başlıca sorumlusu TC yönetimidir. Yoğunlaştırdıkları ekonomik ve siyasal baskıları perdelemek için "ülkenin bölünmez bütünlüğü" demegojisini işliyorlar.

Bir "Kürt ulusu" gerçekliği vardır. TC bundan asla kaçamaz! Deve kuşu politikasıyla bir yere varamaz. Yetmiş yıldır uygulamakta olduğu asimilasyoncu politikanın bugün sonuçlarını görüyoruz: Kürt ulusunu yok edememiştir. Mücadesine kararlılık ve güç katmıştır. Hiç kimse baskı ve zulümü içine sindiremez. Ne Kürt ne de Türk halkı...

Burjuvazinin Kürtlere yönelik politikası ve provakosyanları, Türk işçi sınıfının mücadelesine sekte vuracaktır.

Bir ulusu asimilasyonla yok edemezsiniz. Yok sayamazsınız! Er veya geç, TC bunu kabullenmek zorunda kalacak. Yetmiş yıldır körüklemekte olduğu, Türk milliyetçiliği ve şovenistliğinin bugünkü varmış olduğu boyutla bunu değiştiremeyecek.

Evet, "doğuda adı konulmamış bir savaş yaşanıyor". Bu burjuvazinin düşüncesi. Bu savaşın adı şu: TC'nin Kürt halkına karşı açtığı savaş. Ve Türk halkının genç insanları hep cepheye sürülüp öldürülüyorlar? Hiç düşündünüz mü? O genç insanların katili ne PKK'dır ne de Kürt halkıdır! Ortak düşmanımız "BURJUVAZİDİR!" Verilen tazminatlar gencecik insanları asla geri getiremez!

Faşistliğin, gericiliğin en etkili olduğu yerleşim bölgelerinden bir tanesi Antalya'dır. "Savaşta ölen" Alanyalı bir askerin cenaze töreni protesto mitingine dönüştürülüp ve iki Kürt insanının linç edilmesi, olayların hangi boyutlara ulaştığının bir göstergesidir. Ve işin garip tarafı, Antalya'dan takviye kuvvet gitmesine rağmen bu olaylar halen devam etmekte.

Olaylar öyle aşamaya geldi ki, artık Antalya'da Kürdistanlı olmanız yeterlidir. Bir Kürt haklı da olsa, onun haklılığını savunamazsınız. Çünkü o bir "KÜRTTÜR!"

Halbuki Antalya'da en alt birimlerde çalışanların çoğunluğunu Kürtler oluşturuyor. Eğer, Antalya'nın inşaat sektöründe, Kürtler bugüne kadar çalışmasalardı, Antalya bu kadar çabuk gelişemezdi. Oysa şu günlerde Antalya'da adeta bir kampanya yaşanıyor. "Kürtleri hiç bir yerde işe almama" kampanyası! Neden? Hani "Kürtler mert, namuslu, gözü kara"ydı!.. Yoksa bütün bunlar hakkını aramaması kaydıylamıydı? Niye Kürtler bu kadar kötü oldular? Çünkü Kürtler, en doğal hakları olan ulusal haklarını istiyorlar.

ANTALYA'DAN
BİR NEWROZ OKURU

Doğanşehir'de Operasyon Devam Ediyor

Malatya'nın Doğanşehir ilçesinde 14.10.1992 günü başlayan ve çıkan çatışmada 23 gerilla, 1 asker, 5 özel tim mensubunun ölümüne yolaçan operasyonlar süregen hale geldi. Halk, öldürülen evlatlarının matemiyle yaşarken, potansiyel suçlu görülerek seri operasyonlarla yıldırılmaya çalışılıyor. Tedirginlik, korku ve gözdağı verilmeyi amaçlayan bu operasyonlar, Yazıhan ilçesinde de sürdürülüyor. Panzerlerle ilçe halkını tedirgin etmek, kimlik kontrolüne tabi tutulmak Yazıhanlıların gündelik yaşamı oldu. 5.11.1992 tarihinde köylere yapılan operasyonlarda birçok insan gözaltına alındı, alınanların birçoğu aynı gün, ikinci gün ise 3 kız serbest bırakılırken, Mehmet Sözer, H. Hüseyin Erbaş, Doğan Şahin, Metin Yıldırım, Ali Uğur ve Geçmiş Erbaş 5 gün gözaltında sorgulandıktan sonra çıkarıldıkları savcılıkta serbest bırakıldı. Diğer yandan, 12.11.1992 günü gerekçesiz olarak Abuzer Avşar'da polis tarafından gözaltına alındı. Yapılan polis, jandarma sorgusundan sonra Abuzer Avşar serbest bırakıldı. Görüldüğü kadarıyla operasyonlar belli aralıklarla devam edip, sindirme, yıldırma, ezme hedefine ulaşmaya çalışacak.

Malatya

Honecker Mahkeme'de

Demokratik Almanya Cumhuriyeti eski Devlet Başkanı ve Sosyalist Birlik Partisi Genel Sekreteri Erich Honecker ve DAC'nin eski Bakanları olan Erich Mielke, Heinz Kebler, Fritz Streletz, Hans Albrecht ve DAC'nin eski Başbakanı Willi Stoph'un Berlin'deki ilk duruşması 12 Kasım 1992'de başladı.

Duruşma, Willi Stoph'un sağlık durumunun kötü olması yüzünden gelememesi sebebiyle ilerdeki bir tarihe ertelendi.

Mahkemeye yumruğu havada gülümseyerek gelen Erich Honecker duruşma öncesi çok rahat görünüyordu. Kendinden emin, mavi bir takım ve kırmızı kravat giysileri içinde Moabit mahkeme binasına getirilen Erich Honecker'in ve arkadaşlarının duruşmaları basına kapalı olarak yapılmak istendi. Honecker'in avukatı Becker, "Mahkeme kamuoyuna açık bir şekilde yapılmalıdır" diye itirazda bulundu.

Burjuva basında övülerek anlatılan Hakim Bràutigam'ın Honecker ve arkadaşlarının savunmaları karşısında terleyeceğini ve işinin hiçde kolay olmadığını söyleyebiliriz.

Çünkü, yargılanmak istenenler ne katil, ne kaçakçı, ne uyuşturucu mafyası elemanı ve ne de milyonlarca insanı katleden nazi ve faşistlerdir. Onlar Demokratik Almanya Cumhuriyetinin kuruluşundan 40. yılına kadar sosyalizmi ideal olmaktan çıkarıp gerçekliğe dönüştürmek için ellerinden geleni yapmışlardır. Onlar, barışı, kardeşçe yanyana yaşamayı ilke edinmiş, zoru, sömürüyü DAC de ortadan kaldırmış ve DAC'ni ekonomik ve sosyal gelişim bakımından dünyanın sayılı ülkeleri arasına sokmayı başarmışlardır.

Onları Hakim Bràutigam değil tarih yargılayacaktır ve hakettikleri yere oturtacaktır.

Bizlere şimdilik önümüzdeki duruşmayı ve savunmayı beklemek düşer, düşüyor.

Rojda Jîr / Berlin

10 ARALIK:
ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI GÜNÜ...

"...Açlığımı kolla benim.
Ve
Öfkemi...
Damarıma
Basma!"

www.arsivakurdi.org

